



2354

5-2

d-35

35

UVA.BHSC

HIERONYMVS BONONIVS TARVISANVS

Errores hominum uetustiorum
 Sacris Eusebius libris refellit
 Ignoti latebras/sinusq; ueri
 Diuino docet ore/prædicatq;
 Possint quo fieri modo beati
 Summo dehinc homines bono potiù
 Ergo philosophum sequamur omnis
 Communi studio scholæ probandum

Cludex quid quoq; cuiusq; libri capite contineatur quæ cæteris uoluminibus omisſu
 ad faciliore quæſitorum inuentionem Hieronymus bononius addi procurauit.

LIBRO PRIMO

De euangeliî diffinitione & intentione sua	Cap.	i.
De his quæ solent obiici Angelis & Iudæis	Cap.	ii.
Refutatio eorum quæ obiiciebantur	Cap.	iii.
De origine mundi secundum gentiles	Cap.	iiii.
Diuerſæ de ſubſtantia mundi philoſophorum opiniones	Cap.	v.
Diodori uerba/qui præſci homines Solem & Lunam colebant/& quod nec Idola/nec dæmones nouerant.	Cap.	vi.
De phœnicum theologia	Cap.	vii.

LIBRO SECVNDO

De ægyptiorum theologia	Cap.	i.
De græcorum theologia	Cap.	ii.
De Atlantiorum theologia	Cap.	iii.
De phrygum theologia	Cap.	iiii.
De archanis mysteriis erroris gentilium	Cap.	v.
Quod merito ſuperſtitionem gentium contempnimus	Cap.	vi.
Breuis ſupradictorum repetitio	Cap.	vii.
Quod templa deorum ſepulchra hominum fuerunt	Cap.	viii.
Qualis de diis præſcorum fuerit opinio	Cap.	ix.
Quod plato præſcorum fabulas & interpretatiões fabularum contempſit	Cap.	x.

LIBRO TERTIO

De honeſtiore & naturali theologia græcorum	Cap.	i.
De myſtica & naturali theologia ægyptiorum	Cap.	ii.
Quod iuniores noua quædam per fabulas excogitarunt	Cap.	iii.
Refutatio myſticæ theologiæ	Cap.	iiii.

LIBRO QVARTO

Quod hoium artificio reſponſa reddi quiſpiã non temere diceret	Cap.	i.
Inutilem eſſe diuinationem	Cap.	ii.
Diuerſæ gentium theologiæ	Cap.	iii.
Porphyrius de philoſophia reſponſorum	Cap.	iiii.
Redargutio prædictorum ipſius porphyrii	Cap.	v.
Quod omnes dæmones mali ſunt	Cap.	vi.

Quod hoīes sacrificabantur dæmonibus usq; ad tpa Saluatoris	Cap.	vii.
Quod mali dæmones ad oīa flagitiā & facinora hoīes impellebāt.	Cap.	viii.
Quod omnibus contemptis deo inhærendum est	Cap.	ix.
Iudem	Cap.	x.
De transmutatione prauorum dæmonum & operatione	Cap.	xi.
Qui sunt principes dæmonum secundum porphyrium	Cap.	xii.
LIBRO Q VINTO		
Quod potentia dæmonū per aduentū Saluatoris est abiecta	Cap.	i.
Quibus rationibus homines a dæmonibus decæpti sunt	Cap.	ii.
Quo modo multitudo deorum credita	Cap.	iii.
Quod dæmones quos inter hominum deorūq; naturam collo-		
cabant responsa dare credebantur	Cap.	iiii.
De operatione bonorum dæmonum secundum porphyriom	Cap.	v.
Quod dæmones coguntur ab hominibus	Cap.	vi.
Quod dii gentium magicas artes docuerunt.	Cap.	vii.
Quod oracula defecerunt.	Cap.	viii.
Quod gentiliū dæmones mortales sunt.	Cap.	ix.
De uetustorum fallacitate oraculum ex tenemeo.	Cap.	x.
Quod malefici uates partem quæstus petebant.	Cap.	xi.
Quod poetæ responsis laudabantur quasi diuini.	Cap.	xii.
Quod athletæ diuinis honoribus auctōritate Apollinī afficiebant	Cap.	xiii.
Quod etiam tyrannis Apollo adulabatur.	Cap.	xiiii.
Quod ligna & lapides laborandos Apollo consulebat.	Cap.	xv.
LIBRO SEXTO		
Quod quæcūq; dii gentiū p̄uidebant cælestiū motu p̄rudebam	Cap.	i.
Quod uoluntates hoīum fati agi arbitrabantur / liberum negan-		
tes arbitrium / idq; deorum consiliis persuasi	Cap.	ii.
Quod facta magica ui solui posse Apollo respondit.	Cap.	iii.
Quod Apollo nonnunq̄ mentiri se fatebatur	Cap.	iiii.
Quod falsa est opinio de fato.	Cap.	v.
Ipsorū gentiliū philosophorū uerba cōtra eos q̄ fatū eē opīnanē	Cap.	vi.
Iudem.	Cap.	vii.
Bardefanes de eodem.	Cap.	viii.
De eodem per auctōritatem scripturæ ab origine	Cap.	ix.
LIBRO SEPTIMO.		
Repetitio theologiæ gentiliū.	Cap.	i.
Quod solum hebræorum genus uerā sequebatur pietatem	Cap.	ii.
Compendiose nonnullog; hebræorum uitæ narrantur.	Cap.	iii.
De iudæorum theologia.	Cap.	iiii.
De uerbo.	Cap.	v.
De contraria uirtute.	Cap.	vi.
De hominum natura.	Cap.	vii.
Quod natura non est genita.	Cap.	viii.
Quod materia non est causa malorum	Cap.	ix.
LIBRO OCTAVO.		

De traductione scripture. Repetitio gentiliu theologie.	Cap.	i.
De uita & disciplina Mosaica.	Cap.	ii.
Eleazarus apud Aristeu de Allegorico sensu scripture.	Cap.	iii.
De Esseis qui priscis tpibus sublimi uiuebant philosophia.	Cap.	iiii.
De deo & quod mundus creatus est.	Cap.	v.
LIBRO NONO.		
Quod etiam exteriores Iudeoꝝ gentē admirati sunt.	Cap.	i.
Hecateus de eodem.	Cap.	ii.
Plearchus de eodem.	Cap.	iii.
Quod multi conueniunt et alieni de ueritate historia.	Cap.	iiii.
LIBRO DECIMO.		
Quod graeci non solum a Barbaris artes: sed alter alterius inuen- ta dictaq; furantes suo nomini attribuebant.	Cap.	i.
Quod disciplinas oēs & artes Barbaris graeci acceperunt.	Cap.	ii.
De antiquitate Moyfi ac prophetarum.	Cap.	iii.
LIBRO VNDECIMO.		
De tripartita philosophia diuisione secundum platonem.	Cap.	i.
De morali hebraeorum philosophia.	Cap.	ii.
De rationali Iudaeorum philosophia.	Cap.	iii.
De comodissima noium apud hebraeos impositione.	Cap.	iiii.
De physica parte secundum hebraeos.	Cap.	v.
De intellectuali hebraeorum physiologia	Cap.	vi.
De ei uerbo graeco ex Plutarcho.	Cap.	vii.
Quod deus ineffabilis est.	Cap.	viii.
Quod deus unus est.	Cap.	ix.
De uerbo.	Cap.	x.
De bono.	Cap.	xi.
De Iudais secundum Moysem ex philone.	Cap.	xii.
Ab hebraeis didicit Plato contrarias esse uirtutes.	Cap.	xiii.
Quod animi quoq; ab imortalitatem ab hebraeis plato didicerit.	Cap.	xiiii.
Quod productum esse mundum ab hebraeis plato accepit.	Cap.	xv.
De luminaribus.	Cap.	xvi.
De mutatione mundi.	Cap.	xvii.
Quod resurrecturos mortuos et concedit non aliunde quam ab hebraeis plato discere potuit.	Cap.	xviii.
De caelesti terra secundum platonem.	Cap.	xix.
Quod etiam de iudicio futuros hebraeos plato sequitur.	Cap.	xx.
LIBRO DVODECIMO.		
Quod quaerere leges non quaerere rationes iuuenes debent.	Cap.	i.
Quod comode p fabulas adoloscensibus maiora tradenda sunt.	Cap.	ii.
Quod sincera fide plato inhæsisse scripturae uideatur.	Cap.	iii.
Quod non in omnes offerenda sunt ueritatis dogmata.	Cap.	iiii.
De uiro iusto secundum platonem.	Cap.	v.
Quod etiam de serpentis fraude Moysem plato sequitur.	Cap.	vi.
Quomodo plato quasi ioco ex uiro sumptam mulierē scripsit.	Cap.	vii.

De prima hominum uita.	Cap.	viii.
Quod etiam collocutionem serpentis & xuxæ secutus est.	Cap.	ix.
Quod ordinem etiam scribendi secutus est.	Cap.	x.
Quod a pietate in deum leges exorsus est ut moyses.	Cap.	xi.
Quod a pueritia in legalibus pueri exercendi ludo sunt.	Cap.	xii.
Quod diuinarum rerum imagines hæc inferiora plato putabat.	Cap.	xiii.
Quod adolescentes cantibus ad uirtutes preparandi sunt.	Cap.	xiiii.
Quod poete recte dicere cogendi sunt.	Cap.	xv.
Quod hymni cani nõ debent nisi prius examinentur.	Cap.	xvi.
Quod nõ semper uino utendum est.	Cap.	xvii.
Quod nobiscum nobis gerendum est bellum.	Cap.	xviii.
Quod peccatorum anima est causa.	Cap.	xix.
De uero philosopho.	Cap.	xx.
Quod nõ nunq̄ falso ad utilitatem audientium utendũ est.	Cap.	xxi.
Quod omne genus hominũ ad ueritatem uocandum est.	Cap.	xxii.
Quod etiam de Salomonis parabolis plato multa accæpit.	Cap.	xxiii.
De seruis.	Cap.	xxiiii.
Quod aliqua in alienum sensum accæpit.	Cap.	xxv.
Quod in duodecim tribu ciuitatem suã Iudeorũ imitatione plato diuidit.	Cap.	xxvi.
Quod situm urbis Iudæorum secutus est.	Cap.	xxvii.
De prouidentia.	Cap.	xxviii.

LIBRO TERTIODECIMO.

Quod plato gentilium deos contemnebat.	Cap.	i.
Quod mendosissime de deo poetæ scripserunt.	Cap.	ii.
Quod deus immutabilis ac uerus est.	Cap.	iii.
Quod Socrates quia gentilium deos spernebat occisus est.	Cap.	iiii.
Nulla pacto iniuriandum sit.	Cap.	v.
Quod fortes uiri etiam post mortem patriam defendunt.	Cap.	vi.
Ididem.	Cap.	vii.
Quod inconstanter de deo plato locutus est.	Cap.	viii.
Quod non recte plato de Dæmonibus sensit.	Cap.	ix.
Quod non recte in omnibus plato sensit.	Cap.	x.
Quod non recte de cælo plato sensit.	Cap.	xi.
Que de mulieribus sensit plato.	Cap.	xii.
Leges aliquæ platonis.	Cap.	xiii.

LIBRO QUARTODECIMO.

Quod omnes inter se philosophi repugnant. Contra quod nostri omnes concordant.	Cap.	i.
De Successione platonica.	Cap.	ii.
Quod unusquisque philosophorum quod ipse conuiciebat de diis sequebatur.	Cap.	iii.
Quod mathematice discipline nihil conferant ad pietatem.	Cap.	iiii.
Opiniones prischorum periarchon. i. de principibus.	Cap.	v.
Opiniones philosophorum de diis.	Cap.	vi.
Aduersus eos qui sensum tollunt inutile esse dicentes ad cognitionem.	Cap.	vii.

FINIS.

a iii

Prohemium

Ad sanctissimū papā Nicolaū. Q. Georgii Trapezuntii i traductioe Eusebii p̄fatio.

VSEBIVM PAMPILI DE EVANGELICA PRAE-
paratione. Latinum ex graeco beatissime pater iussu tuo effe-
ci. Nam cū eum uirum tū eloquentia/tū multarū rerū periti-
tia/ & ingenii mirabili flumine ex his quae iā traducta sūt pra-
stantissimū sanctitas tua iudicet atq; ideo quaecūq; apud grae-
cos ipsius opera extent. Latina facere instituerit. Euangelicā
preparationē quae in urbe forte repta ē/primū aggressi tra-
duximus. Quod quidē in libro quasi quodā i speculo uariā
atq; multiplicē doctrinā illius uiri licet admirari. Cuncta enī
quae ante ip̄m facta inuētaq; fuerunt/quae tñ graecae scripta tūc inuenirētur/multo cer-
tius atq; distinctius ip̄is ēt auctōribus qui scripserūt p̄cepisse mihi uidetur. Ita cū con-
stet mihi fere p̄clarū unq̄ gestū fuisse quod illis t̄pibus graecae scriptū nō extaret/nihil i
rebus magnis naturaq; abditis quod a philosophis nō eēt explicatū/oīa ille tū memo-
ria tenacitate/tū mētis p̄cepit acumie/ac ut apes solēt singulis insidere floribus/indeq;
quod ad rē suā cōducit colligere/nō aliter ille undiq; certiora/uerilimiliora ue diligens
mirabilē sibi atq; inauditū scientiae cumulū cōfecit/multiplices uariasq; philosophorū
sectas nō ignorauit: īfinitos pene gentiū oīum religionis errores tenuit/orbis terrarum
hīstoriā serie sua dispositā solus cognouit & ceteris tradidit. Nā cū non eēt nescius ge-
starū rex hīstoriā titubare sanctissime pater nisi distincta t̄pibus pateat (quippe cū natu-
ra t̄pibus faciat ut quae i t̄pe fuerūt nisi qñ fuerūt scias/ nec fuisse quidē p̄p confusionem
uideātur) deo ingenio/studio/industria/huic incubuit rei/ut oīum scriptorum peritiā
in unū cōgestā facile supauerit/distinctiusq; cūcta ip̄is suis (ut diximus) auctōritatibus
cognouerit. Conferēdo enī iter se singulos/ueritatē quae ab oībus simul emergebat nec
ab ullo exprimebat/cōsecutus ē. Quae oīa ab aliis quae scripsit/& ab hoc opere p̄spice-
re licet. Quod ille ideo suscepit/qm̄ cū apud gentiū p̄claros philosophia uiros nobi-
lissimus eēt/ac p̄iscā paternāq; deorū religionē catholicā ueritatis amore contēpserit/
partim accusantibus suū p̄positū respondere/partim nostra pro uiribus suis uoluit cō-
firmare. Itaq; in duas uniuersum p̄is negocium partitus ē. quae primā quae nunc tra-
ducta a nobis ē/qua illis respondet qui eū quod christianis inhæserat accusabāt p̄p̄a-
rationē euāgelicā: alterā ueritatis catholicā doctrinā appellauit. Illud sane pratermittē-
dum nō ē/nequis qm̄ nōnulla in hoc libro nō absq; tuae sanctitatis auctōritate concedi-
mus/quasi traductoris transgressos officium nos accuset/ante primi concilii t̄pa librū
hunc ab Eusebio editum fuisse. Constat enī ip̄m Ariana haeresi ante sententiam concilii
laborasse. Sanctoꝝ deinde patrū auctōritatē libēter secutū sanctissime atq; pie in ortho-
doxia uixisse. Fertur enī apud graecos ab eo iussu patrū sacrosanctae illius Synodi sybo-
lum scriptum fuisse/quod ita cōposuit ut ad deiiciendam absq; controuersia perniciosā
haeticorū opinionē/filiū dei genitū non factum/consubstantialēq; patri cōscripse-
rit/ac patribus tradiderit/nec intētionī suae quicq; addidisse/aut inde aliquid detraxisse/
aut mutasse patres dicuntur nisi solum illud/deū uerū de deo uero. Nam & si genitū eē
a patre nō factū/consubstantialēq; deo patri filiū/ad refutationem haeticorum suf-
ficerēt/quia tñ deum filiū patrē uero deū uerum inter hae distinguentes Ariani p̄dica-
bant/ne qm̄ deū de deo ille dixit ansam captarent/deum uerum de deo uero patres iter
iecerunt. Hae res qm̄ nōnulla in hoc libro sparsa inueuimus ab Ariana prauitate non
aliena/firmo nobis fuit argum̄to añ cētū illū sacratissimū hae illi cōscripta & edita fuis-
se. Quare sētibꝰ tuo iussu aputatis rosas solūmō Latinis hoibꝰ traductōe obtulimus.

☩ Eusebius Pamphilii de euangelica preparatione a graeco trapezuntio traductus.

☩ De euangelii diffinitione; & intentione sua.

Cap. primum.

VM quid sit christianismus nescientibus apire statuerim: hunc
 librū quo euāgelicā doctrinā ueritatē approbamus/ut oīo-
 nibus tuis adiutus ad optatū finē pueniā/tuo nomini Ep̄orū
 ornamētū Theodore dedicaui. Ac in primis quid nobis hoc
 euāgelii noīe significet/ & quānā hui⁹ uerbi ptās sit/ declarā
 dū esse arbitror. Euāgeliiū igit̄ dicimus quod aeternorū atq; in
 corruptibiliū bonorūque certe suprema & maxīma sunt / &
 ex antiquissimis p̄dicta t̄pibus/nup̄ uero splēdore sui orbē il-
 lustrātia/cūctis hoibus annūciat: qđ nō cācas caducasq; huius saeculi diuicias/nec bre-
 uē hāc calamitosāq; uitā/nec instabilia corpis cōmoda; sed aīarū quā intellectualis sub-
 stātia sunt a qbus ēt corpore bona quasi umbra cōsequētia depēdet/sūmā ppriāq; no-
 bis affert foelicitatē/cui⁹ quasi caput religio ē/nō illa gētilisq; falsa & ficta errorisq; ple-
 na nomē emēnta ē/sed hāc nr̄a quā ipsarū rerū ueritate appellationē adinuenit quā anī-
 mi ad unū solū & uerū deū firmā stabileq; cōuersionē/& uitā quā mādatīs eius paga-
 tur esse asserim⁹/qua quidē ex uita amicitia ēt iter deū & hoies cōstituit/amicitia uero
 beatitudo illa ultima & foelicitissimus finis cōsequit̄/qui a superioribus depēdet inde gu-
 bernať/ac rursus eo puēturus ē. Quid igit̄ hac iter deū & hoies amicitia melius no-
 bis atq; beatius excogitari pōt? Nōne uitā lucis/ueritatis/bonorūq; oīum ipse fons at-
 q; largitor ē? An nō ipse ut cūcta & sint & iuuant cām in seipso cōplectit̄? Quia ergo
 re idigebit qui ei⁹ amicitia adeptus ē? qui rerū oīum creatorē charitate sibi cōiunxit? q
 patrē atq; tutorē illū sibi ascripsit? Nō possumus p̄fecto dicere qn oīa quā ad anīam /
 quā ad corpus quāq; ad externa p̄tineāt optime beatissimeq; is possideat / qui chari-
 tate pximus deo factus/beatissimā eius amicitia exacta exq̄sitaq; religioē cōsecutus ē.
 Hāc ergo salutarē hoīum ad deū cōuersionē atq; amicitia ab oīpotēti deo missus de⁹
 uerbū quasi lucis ifinitā splēdor cūctis annūciat. Nō hīnc aut aliūde/sed undiq; cūctis
 ex gētib; ad deū uerū/graecos simul & Barbaros/oēm sexū/oēm aetate/diuites & pau-
 peres/sapiētes/& cōtra liberos ac seruos/magna uoce conuocat /hortaturq; oī studio
 ac cura hoc donū suscipiamus. Nā sicuti eiusdē naturā atq; substātiā nos oēs creauit
 sic rursus cognitionē & charitatē suā aequaliter oībus p̄posuit qui grām eius ex toto
 aīo cōplectunt̄/& colūt. Hanc dei erga nos charitatē qui xp̄s ip̄s deī pr̄is uerbū est
 ipse quoq; deus/nō respiciēs ad peccata hoīum/sed seipsum eis recōcilians uniuerso si-
 cut diuina exclamat scriptura orbī anūciat. Venit nāq; ait & anūciauit pacē illis qui lō-
 ge sūt & pacē illis qui p̄pe sūt/quā olim hābrei diuinitus docti p̄dicabāt. Quidā enī
 eorū clamāt recordabunt̄ & reuertent̄ ad dñm oēs fines terrā/& adorabūt coram eo
 oēs patriā gētiū/quia dñi est regnū terrā & ipse dñabitur gentiū/& rursus: Dicite i gē-
 tib; quia dñs regnauit/etenī firmauit orbē terrā qui nō cōmouebit̄. Alius cōspicius
 erit dñs in ip̄s/& cōteret penitus deos oēs gētiū terrā/adorabūtq; ipsum singuli/ex lo-
 co suo: Hāc ex pr̄scis t̄pibus dicta diuinis oraculis/nunc ad nos Saluatoris nostri le-
 su christi pr̄dicatione peruenerunt/sic pr̄dictam olim & expectatam a sanctis uiris
 omnium gentium uocationem ueritatēq; cognitionē uerbum deī quod nuper de caelo
 descendit operaq; fecit multo ante pr̄dicta nobis annūciat.

☩ De his quae solent obiici Angelis & Iudaicis.

Cap. ii.

a iiii

Euangelium quod

*afflictas p̄ ehoi
 p̄ri collata q̄oē*

Ed sc̄tio me impetu quodā animi & desiderio n̄miū p̄uectū. Antea. n. quā no-
 fstra cōfirmem⁹ q̄ solēt obiici refutāda esse uident. Nā cū multi nō rōne Chri-
 stianā religionē sed incōsiderata fide/unde fideles appellant⁹ /susceptā esse pu-
 tent/iure nos q̄ ueritatē euāgelicā: argumētis/signis/atq; uestigiis approbare his libris
 aggressi sumus ad p̄parationē suscepti negotii respondendū ad illa prius esse putamus
 q̄ uel a gr̄cis uel a Iudais/ac maxie a curiosis nobis solēt oppōi. Nō. n. aliter arbitror
 ordine certo ac serie orōnē nostrā p̄gredi posse/quā si prius ea q̄ ad euāgelicā ueritatē
 iter p̄parare/& his q̄ a gētib⁹ ad nos cōuertūt aptiora esse uideant⁹ exponamus/dein
 de p̄paratis iā & p̄fectionibus idonea quæ ad uerā Saluatoris ac dñi nostri Iesu christi
 cognitiōnē adducūt diligētius explanemus. Hui⁹ ergo negotii ab illis inītiū sit quæ tā
 a gētib⁹ quā a circūcis q̄ exquisitis rem nostrā quærerēt dici possent/q̄reret. n. q̄ sp̄iā
 p̄fecto/qd̄ nā gen⁹ hoīum simus q̄ hæc scribere aggrediamur/utrū gr̄ci an Barbari/
 uel siqd̄ inter hæc inuenit⁹ neutri/& quos ipsos nos esse p̄fitemur nō dico noīe. nam id
 quidē una uoce clarū fieri pōt/sed uiuēdi mō ac secta. Nec. n. inquiet gentiliū cōproba-
 tis religionē/nec Iudeorū uos morib⁹ uiuere uidemus/ qd̄ igit⁹ hoc mōstri est⁹: aut quæ
 nā hæc est noua uiuēdi ratio? Præterea quō impiū nō erūt ac deorū oīum inimici/q̄ pa-
 trios mores/patria iura patrias carimonias qbus gētes oēs ac ciuitates cōtinent⁹ contē-
 pserūt atq; adiecerūt? qui saluatores ac benefactores deos spreuerūt? & quos deos? eos
 uidelicet qui ab inītio seculorū apud uniuersos hoīes tā gr̄cos quā Barbaros p̄ regio-
 nes ciuitates/agros/hostiis/diebus festis/ludis: ac carimoniis ab oībus regiōibus/tyrā-
 nis populis/philosophis/legūlatorib⁹/honorant⁹ atq; collunt⁹: ac eorū loco impia quæ-
 dam ac scelarata admirant⁹ & colūt. Quæ igit⁹ uenia digni/aut potius quæ cruciatū qd̄-
 q; suppliciū nō merētur qui patria neglexerūt? & aliena figmēta spurcis sc̄disq; Iudeo-
 rum fabulis nixa elegerūt. aut quō nō extrema prauitate sunt qui tā facile propria relin-
 querunt? hāc fatuā & oīs rōnis inopē fidē uniuersis gētib⁹ inimicā ac impiā elegerūt?
 nec ipsum Iudeorū deū secundū eorū carimonias nec gētiū religionē colentes inauditū
 ac inuium iter sibi ipsis turpiter cōfecerūt? Sed hæc quidē ex gentibus aliq; nec sua nec
 nostra recte intelligēs de nobis dicere poterit. Hebræi uero ipsi quoq; de nobis forsan
 conquerent⁹ /quoniā cū alienigenæ simus/sic scriptura sua nihil ad nos p̄nente ipuden-
 ter abutimur/ut nos in suā nobilitatē intrudere/ac ipsos a patriis ac p̄priis ritibus extru-
 dere conemur. Nā si christū diuinis oraculis uetūx̄ æte multa sæcula scriptū ē. Si Iudæo-
 rū p̄phete aduentū ipsius p̄dixerūt/qui & saluatorē & regē iudæorū nō gentiū ipm̄ fu-
 turū p̄dicarūt. Si tādē aliqua quædā meliora diuinioraq; scriptura p̄nūciat: ea quoq; Iu-
 dais nō gētib⁹ scripta fuisse. Itaq; nō recte nos facere qui hæc ob audiamus/& quod
 turpius/est quæ Iudais p̄pter errores suos incōmoda uetura scribunt⁹/ea iam ipsis ac-
 cidisse asseramus. Repromissiōes autem bonorū in nos ipsos trāsseramus/quodq; mē-
 te capti hominis est predictā felicitatē cōseruantibus legē nobis ipsis attribuimus &
 datas ab ipsa lege carimonias improbamus.

Refutatio eorum quæ obiiciebantur.

Cap. III.

h Is cæterisq; huiusmodi cū aduersus nos utant⁹ /age iā deū oīum p̄ Saluatorē
 nostrū uerbū ipsius quasi p̄ pōtificē iuocātes/p̄rimū in nos argumētū suū re-
 futādo/calūniatores ipsos eē ostendamus qui nihil nos cōprobare posse / sed
 exptes rōnis fide p̄suasos asserūt/idq; tā ex his p̄batiōibus/quibus utimur cum ad reli-
 gionē nostrā gētiles cōcurrūt redarguemus/quā ex his quas uel scribēdo uel uīua uo-
 ce p̄ferēdo/& aut priuatim aut publice disputando aduersariis opponimus/ac multo

Obiecta christi
 auct

fidei asserho

magis hos quoque libros qui hoc totum euangelicæ ueritatis negocium continent / gratiam. n. dei ac caelestia beneficia per dominum nostrum Iesum christum filium dei Saluatorem nostrum nobis esse collata pluribus ac perspicuis argumentis hic Tractatus probatur se pollicetur. Nam cum patrum nostrorum memoria nonnulli aduersus gentiles opponentes ac eis respondentes / aliis diuinas scripturas exponentes / alii ueritatis dogmata subtilius comprobantes multa reliquerunt iure nobis hic modus cui libentes insudamus adinuetus est / quibus primus omnium sacer ille Apostolus Paulus probabilitate omnem cauillatoriam longe abiiciens ac certas afferens probatione ait / Sermo ac predicatio nostra non est in persuasibilibus humanae sapientiae uerbis / sed in oratione spiritus & uirtutis / & rursum. Sapientiam loquimur iter perfectos / sapientiam autem non huius saeculi neque principum qui destruunt / sed loquimur sapientiam in mysterio absconditam / praeterea sufficientia nostra inquit ex deo / qui nos & idoneos fecit ministros noui testamenti. Non iniuria ergo omnibus nobis preceptum est / propterea esse ad respondendum cuique rationem a nobis de spe nostra querenti. Certum est igitur Saluatorem nostrum dixisse doctrinam suam in testimonium omnium gentium per uniuersum terrarum orbem predicatum iri / & ecclesiam quae postea uirtute sua constituta est inuictam atque inexpugnabilem fore / nec unquam futuram ut a morte superaret / sed firmam fore spem atque immobilem tanquam in lapide stabilitam atque fundatam cuius diuinationis effectus omnem impudentissimam linguam uana contradicentem perfecto arcere potest. Quis enim non fatebitur cum sic apte res euentus diuinationi congruat / dei uirtutem non naturam humanam illam fuisse / quae & futura haec prouiderat / & re ipsa perfecit quae uerbis dixerat / la. n. sui euangelii fama totum ab ortu ad occasum orbem impleuit / omnesque gentes adiit / crescitque indies predicatio sua. Ecclesia est hoc nomine ab ipso donata radices agit / ac usque ad astra sanctorum uirorum orationibus glorificata luce ac fulgore orthodoxae fidei splendet / neque hostibus terga dat neque ipsis ianuis mortis cedit pro pauca uerba que ille protulit. Super lapidem aedificabo ecclesiam meam / & porte inferi non preualebunt aduersus ipsam. Sunt autem alia quoque multa a Salvatore nostro dicta quae in suo a nobis collecta loco & res euentibus accommodata / uera de ipso nostram ostendunt opinionem fide. Sed ad haec omnia non sunt contemnenda ad catholicam ueritatem comprobendam hebraicae scripturae testimonia / quibus ante mille annos Iudaeorum propheta indoctorum hominum piscationem uniuersae uitae hominum affuturam predicantes appellationem christi nomine ipso expresserunt & aduentum eius in carne / modum et ipsum quo doctrina eius ad omnes gentes perueniret dixissent / nec tacuerunt futuram Iudaeorum infidelitatem / & quicquid aduersus ipsum facturi / & quas poenas paulo post essent daturi quod urbs eorum extrema obsidione caderet regnumque suum omnino cessaret / ac ipsi ad omnes gentes dispersi suis inimicis ac hostibus perpetuo seruirent / quae omnia sicut scripta sunt post aduentum Saluatoris nostri euenisse conspiciunt. Praeterea quae prophetas audientes / post Christi aduentum Iudaeorum abiectioem gentium uocationem / apte dicentes futuram non admirabitur / cum uideat res ipsas per doctrinam Saluatoris nostri oraculis ipsorum ad unguem quadrare. Per Saluatorem. n. nostrum factum est ut ex omni genere hominum pene innumerabiles spreteis idolis / unius ac ueri dei cognitionem religionemque susceperint / quod ita futurum dei oracula & per alios prophetas cecinerunt / & per Hieremiam maxime ubi dicitur. Domine deus meus ad te gentes uenient ab extremis terrae ac dicent quam falsa nostri praesentia idola possederunt / & non erat in ipsis utilitas. Si faciet homo si ipsi deos / nec erunt isti dei. Haec igitur uniuersa fidei nostrae ueritatem astruunt / nec humana uirtute sed a deo dicta & prophetarum oraculis scripta ostendunt & ad haec a multis uariisque gentium principibus liberos quosque futuros homines uaticinantur. Itaque cum omnes gentes antiquitus multi reges ac tyranni urbes fere singulas tenerent / ac alii populis / alii paucis regerentur qua ex re bella ubique fremebant captiuitates / depopulationesque urbium ac gentium indies fiebant / plenaque omnia erant seruitute:

unde cogebant^r urbani simul & agrestes ab ieunte statim aetate rei militari operam dare: ac sp & ubiq; p urbem atq; agros armati pdirerunt: Continuo xpi pntia de quo scriptum est in diuinis oraculis/orietur in diebus eius iustitia & multitudo pacis/& conflabunt gladios suos in uomeres & lanceas suas in falces/nec eleuabit gens in gentem gladium/nec exercebunt ultra in plium. Rerum euentus uerba prophetarum secutus est/ac ois principatum multitudo cessauit / ab Augusto in ipso tpe incarnationis dni nri Romanorum impio in monarchiam redacto. Ex illo aut tpe usq; ad memoriam nram non inuenies ita populos populis oppositos fuisse / nec gentem ullam ita in aliam insurrexisse/nec humanam uitam oium confusione uexatam ut passim prius fieri solebat. Atqui quomodo magna non est dignum admiratione si quis ita secum attente cogitet/cur nam priscis temporibus quoniam daemones oium gentium dominabantur ac summo tpe ab oibus colebantur/tanto alteri ad alteros furore ab ipsis diis suis concitati ferebantur / ut nunc graecos/nunc aegyptios/nunc Syrios/nunc Romanos iter se bellare ac seipsos destruere regiones suas in cursibus/ciuitates obsidiobus defolare uideres sicut historiis suis perspicitur. Simul uero atq; piissima & patientissima Saluatoris nri doctrina appuit/multorum cultus deorum labebat / bella cessabant/uniuersum hominum genus a magnis malis atq; periculis quiescebat. Quod maximum ego diuinae ac ineffabilis suae uirtutis signum dicere non dubitauerim. At uero ex sua predicatione quantum homines profecerint quantum utilitate est huius uitae consecuti ipsis oculis cernes si attenderis nunquam alias in memoria hominum ab aliquo illustri uiro aut populo factum / nisi nunc suis duntaxat uerbis atq; doctrina per uniuersum orbem diffusa/ut oium iura gentium recte atq; humanitus se habeant/illa ipsa inquam iura quae ante aduentum suum tetra/foeda/imania erant. Non enim iam praesens quae eum secuti sunt menses suas nephandis nuptiis cognoscunt non humanis uescuntur carnibus Scythae quam ad eos usq; predicatione christi peruenit/nec charissimos falsa religione impulsos liberos iugulant. Haec certe ac talia pene infinita hominum quondam uitam uexabant. Massagetae ac berbices propinquos atq; affines suos quos senectute conficiabantur miserimos putasse tradunt/ac ideo imolatis carere eorum quos plurimi fecerant epulabantur. Tibareni uiros seniores suos precipitare: Hyrcani rapaci generi auium. Caspii canibus proicere soliti quae quidem cuncta religiosissime prius faciebant/nunc uero sola euangelica uirtute undique truculentissima haec pestis explosa est. Quod uero mime diu putantur aut inania & surda simulachra malefici daemones in ipsis habitantes/aut partes mundi quae conspiciuntur /aut mortuorum hominum umbrae/aut quaecumque aialium nocentissima/sed per his oibus una Saluatoris sola doctrina cuncti simul graeci ac Barbari/quos non ficto aetate uerbum christi audierunt ad tantum philosophiae peruenisse: ut solum uerum deum regem ac dominum caeli/& terrae/Solis / Stellarum/ totiusque mundi creatorem collant atq; sequantur/quodque cunctis uiribus conantur sic uiuere/ut uel oculos coerceant/nequa cupiditate tracti turpiter uideant: sed ab ipsa mente omnem animi morbum depellant. Haec oia quoniam modo audebit negare quisquam non esse foelicis uitae? Aut uero quid non recte parere oino laudant: tantum a perurio absunt /quam ab ipso non esse iurandum audierunt sed oia iureiurando abiecto sufficere hominibus ita & non/quodque nec in quotidiano sermone inania uelis proferre/sed ita diligenter in omnibus te ipsum custodire/ut nec falsum nec iniuriosum/nec turpe in labiis uerbum habeas/quoniam ille dixit. De omni otioso uerbo rationem dabitis in die iudicii/quam philosophorum uitam non excedit? Ad haec est quod simul cuncti & innumerabiles uiri & mulieres/seniores/ac pueri/serui & liberi/nobiles atq; ignobiles/docti simul atq; indocti/in oia ab ortu solis ad occasum loco ubi homines habitant quotidie ferme ad percipiendam disciplinam christi qua non solum a turpi facinore/uerumetiam a cogitationibus inhonestis abstinere/quaeque uentrem ac ea quae sub uentre sunt domare docentur confluant/quod uniuersi in diuina praesentia disciplina exercentur excelso aetate contumelias ferre nullam in uindictam appetere/iram & appetitum omnem temerarium super-

rare ac uincere/indigētibz de re sua offerre/oēm hoīem iure naturæ fratris ac pximi loco diligere: Hæc oīa siqs simul collecta cōsideret nō ne fatebit̄ maxia sola uere bona cūctis eē hoībz p̄dicatiōe xp̄i oblata/nec ab alio quā ab ip̄o potuisse unq̄ homies huius uitæ sc̄licitatē recipere: Illud uero quale tibi uidet̄ qd̄ uniuersum genus hoīm nō eorū solū qui aliqua hūanitate p̄diti sūt/uerū etiā crudelissimorū & in extremis oris terræ habitātū ab imanitate recessit/ac ad op̄iniones uere philosophiæ iductū ē? Quis enī iā immortalē eē aiām nō credit? Quis nō speret eē apud deū cum naturæ cōcesserimus uirtuti deposita p̄mia? qbus iducti nr̄i hāc uitā oīno ita cōtēpserūt / ut priscos & illustres philosophos mulierculas putes/si ad hos cōferas/ludūq; puerorū non iniuria existimes oīa quæ de cōtēnēda morte/aut uerbis/aut exēplo p̄fici philosophi docuerūt/sc̄iæ apud nos atq; ifate/uiriq; Barbari & idocti phi dicerēt Saluatoris nr̄i uirtute adiuuātē immortalitatis nr̄æ op̄inione re lōge magis q̄ uerbis uerū eē cōprobarūt /quā magnū ēt illud/qd̄ oēs gētes nō aliūde quā a doctrina nr̄i Saluatoris p̄uidentiā dei eē quæ cūcta p̄spiciat atq; gubernet didicerūt; Nec ē iam aliqs qui non accipit sic doctrinā de iustitia & iudicio dei ut nō fateat̄ caute iccirco uiuēdū ac lōge a uitis eē fugiendū. Sed caput beneficiorū oīum quæ a Saluatoris p̄dicatiōe xp̄i adepti sumus facie cognosces/si calamitosam prisæ Idolatriæ fraudē qua oēs quōdā hoīes dæmonū artibz p̄mebant̄ diligēter aiō uolueris. Verū qm̄ ita natura fieri cōpertū ē / ut hoīum genus rōnis nō expers nullā rē aggrediat̄ nisi suasiōe inductū credat sibi p̄futurā/nō temere ad nostra cōfugiētes ac maxime rudiores/qm̄ ad uerā religionē iroducimus/fidei remediū adhibemus/hortātes/suadētesq; ut de p̄uidentiā dei/de immortalitate animi /de bona uiuēdi norma quæ a spe atq; fide solū dependet/recte sentiāt. Nam & medico a quibus cauendū & quibus utēdū cōsulentī nisi quis credat/parē sibi peritiā ipsius conferre poterit/nec plus doctor discipulis qui nō credūt utilitatē quādā a doctrina se cōsecuturos/nec philosophiæ sectā ullā qui ip̄iā unq̄ suscipiet nisi antea crediderit cōmodo sibi futurā/ita diuersa suasiōe ac fide ducti alius epicureorū attrahit̄ uoluptate alius cynicæ uitæ duriciē admirat̄/alius Platonē præponit/nōnulli Aristotelē/nōnulli Stoicos diligēter secuunt̄. Sicartes quoq; alii alias quīs oēs mediæ sint meliores honestioresq; sibi utilitate p̄suasi crediderūt. Itaq; uidebitis Rei militaris ab aliis/ab aliis mercaturæ/aut ædificādi studiū esse p̄positū; Agriculturā alius exercet ac semē sulcis agroꝝ cōmissum & mortuū reuiuiscere posse nō desperat. Cur igit̄ admirant̄ cū sit uniuersa uita hoīum duobus his fide & spe gubernet̄ /si nostra ēt quæ sola animis cōducunt multis fide tantūmodo tradunt̄ /qui rōne altiora cōsequi nō possūt? Nōnullis ad fidē ratio quoq; ac doctrina subtilior cōiter. Nūc quoniā breuiter hæc quasi fundamēta iacta sūt/ad primā accusationē respōdendū/& qui fuimus quiq; sumus dicendū. Nunq̄ igit̄ negaturos sciāt qui hæc requirāt græcos nos esse patrios/primorūq; græciæ demōnū cultus tenuisse quos nūc respuimus atq; abominamur Iudaicis attēdentes scripturis/a quibus quīs plurima nostræ religioni cōsentanea colligamus/fatemur tamē carimonias Iudæorū uiuēdiq; morē nō imitari. Sed non uidebunt̄ hæc aliter nobis recte cōfesta quā si tā ipsa quæ a maioribus nr̄is accepimus quā Iudæorū prisas uirtutes in mediū ut oībz pateant p̄trahamus/sic enī simul & euāgelicæ doctrinæ uirtus extabit/si ante oculos oīum ponemus a quibus per ipsam erroribus sumus liberati & ad hæc qua rōne Iudæorū scripturas admirātes præsentē eorū uitā recufamus. Postremo quæ ratio euāgelii sit/quis pp̄rie atq; sincere/christianissimus dicat̄/quod nec gentiliū nec Iudæorū sed noua quædā ac uera religio ab ip̄so Saluatoris nomine appellata. Age iam primū oīum prisas ac primas ip̄orū theologias p̄ singulas usq; in præsentiaꝝ uer-

bis diuulgatas ac p̄bas sapientū philosophorū de diis de cōstitutiōe mundi opiniones p̄spiciamus: hinc. n. cognoscimus recte ne ipsa spreuimus an nō. Scribam aut̄ nō mea sed eorū ipsorū qui apud eos studiosissimi rege humanarū diuinarūq; fuerūt uerba: ut nemo a nobis cōmentam fictāq; narrari fabulam suspicari possit.

De Origine mundi secundum gentiles.

Cap. III.

Iodorus igit̄ Siculus uir apud gr̄cos clarissimos: q̄ppe q̄ uniuersā historiā ad unū cōmodissime corp⁹ collegit: statim incipiēs: hęc de origine hoīum conscripsit. De prima uero hoīum origine: ut a naturalib⁹ & historicis colligitur: binę fuerūt opiniones. Nā alii cū mūdum īgenerabilē atq; icorruptibilē putauissent: genus quoq; hoīum sempiternū eē asseruerūt: ita nunq̄ initiū ipsorū fuisse arōitrati sūt. Alii cōgenerabilē atq; corruptibilē putarūt: hoīes quoq; apposite certis t̄pibus iccepisse affirmarūt: Vnā enī ante initiū oīum cęli & terrę cūctis simul cōfusis formā fuisse: postea disseparis diuisiq; molibus uniuersi ordinē mūdi cōspectū: acraq; motū habuisse cōtinuū: cuius partē qdē igneā ad supiores ascēdisse p̄tes sursum sua p̄pter leuitatē natura semp̄ tendēte: qua ex causa solē ac stellarū multitudinē nolutiōe totius circūferri: partē aut̄ turbidā atque terrestrē una cū humidis ad īfinia p̄pter grauitatē loca descēdisse: quā partē cōtinue lōgo t̄pe in se ipsa cōuolutā maria ex humiditate: ex durioribus terrā lutosam ac tenerā cōcreasse: quā primū postea quā solaris calor exēstuaui cōstipatā fuisse: deinde sup̄ficie calefacta plurib⁹ in locis corruptionē humidī eē secutā: ex qua (ut ēt nūc in plurib⁹ fieri solet) cū subito ad trāfactū frigus calor exarsit: animalia cōcreta fuisse: quę noctu a circūfusa caligine alebant̄: & in die a calore solidiora reddebant̄ ac postremo sufficiēs iā c̄mentū cōsecuta erupisse ab illa colluuiē uarias has aīaliū formas. Quorū calidiora leuioraq; ad altiora loca exiisse uolucrū appellatio ne nuncupata / sicciora uero ac grauiora serpētibus ac terrenis cōnumerata / eodē quoq; modo humidiora in cōsentaneū sibi ipsis locū cōfluxisse aquatica nuncupata / & sic aīaliū diuersa genera p̄ducta fuisse. Terrā uero postq̄ magis sole ac uētis iduruūt nihil ex p̄fectiorib⁹ p̄ducere posse / ac ideo ex mutua sexuū cōiunctiōe p̄fectiora generant̄. Hanc rē ita se habuisse tragicus ēt Euripides Anaxagore physci auditor in fabula quā Menalipen noīat his uerbis testat̄: una celorū olim ac terrę forma: sed sepatiō cūcta in lucē tulit / uolucres ac feras simul / arbores generaq; natantiū mortaliūq; genus / hęc de rerū origine prima a p̄scis accepimus. Cū igit̄ diuersis uariisq; in p̄tibus orbis terrę ita p̄ducti sint hoīes / nō iniuria una eadēq; uti lingua nequerūt: cū aliter alibi uocabula rebus īposita sint / & primos quidē hoīes nulla re utili aut arte adhuc ad uiuēdū inuēta fert̄ laboriose uitā agisse nudos absq; tegmine atq; tecto / qua de re multos frigore atq; æstu / nōnulli ēt inedia periere passim. Sed paulatim exp̄ientia rerū docente ad spēdā hyeme refugere / fruges deponere didicerūt / igne deīde adinuento artes quoq; ad uiuēdū necessaria / indigētia & usu hoībus duce ac p̄ncipe sunt excogitate. Hęc nobis ille scriptor Diodorus de origine mūdi & prima hoīum uita breuiter rettulit. In quibus nulla deī mētiō facta casualis quædā uniuersi p̄ductiō enarrat̄ / quibus cōgrua oēs ferme gētiliū philosophi cōscripserūt / quorū opiniones si diligēter inspexeris a uanis quibusdā fatuisq; cōiecturis p̄fectas inuenies / qd̄ ut facilius facere possis a Plutarcho tractas tibi ante oculos ponā. Tu aut̄ attēte diuersitatē eorum tecum considera.

Diuerse de substantia mundi philosophorum opiniones.

Cap. V.

Thales ferūt primū oīum p̄ncipiū rege aquā posuisse: ex ipsa cūcta esse ac in ipsam demū deuenire arbitrat̄. Post eū Anaximadrū Thalesis sodalē ip̄m in finitū rerū oīum generatiōis atq; corruptiōis cām dixisse. Nā ex ip̄so ait cęlos

Anaxagoras de
origine mundi

Euripides de ori
gine mundi
que traxit Ouidi⁹
in thetiamorphosin

Thales
Anaximander

Primus

segregatos cæterosq; mūdōs numero īfinitos: corruptionē uero & generationē multo pri⁹ ex īfinitis arbitrat' sæculis in seipsis reuolutis. Hic cylindri formæ eē terrā asserit tātaq; pfunditatis ut ad latitudinē pfunditas tertia pars inueniat' / ait p̄terea sp̄maticas uires ex sempiterno calido ac frigido in origine hui⁹ mūdī densas fuisse / ac aliqua ex flā mea pila aere hoc circūuoluta ut testa nucleus diruta & in quosdam circulos explicata solē ac stellas cōstituisse / ad hæc hoiem primo ab aliis aialib⁹ natū / nā alia inqt uidem⁹ cito postea quā nata sūt ad ppria pabula p̄se uenire / hoiem uero diuturna egere lactatione. Quare nisi in primis inuitis ab aliis natus alior⁹ noīe secutus fuisset / nunq̄ educari potuisset. Hæc Anaximāder. Anaximenes aut' principiū rer⁹ aera opinat' quē genere īfinitū / qualitib⁹ finitū ait / cuius cōdēsatiōe ac rarefactiōe cūcta gigni arbitrat' / motū uero ab æterno eē dicit / terrā ex aere cōstipato primū oīum factam latā magis / iccirco nō absq; rōne sup aere cōtineri; Solē uero ac lunā cæterasq; stellas a terra ortū habere. Itaq; solē terrā eē ait uelocitate motus caliditatē affecutū Xenophanes colophonī⁹ no uum quoddā iter p̄ter p̄dictos sibi fabricatus nec generationē rer⁹ nec corruptionē ul lā eē cōtēdit / esse nāq; simile qcquid ē; Nā si aliquid inqt gigneret' id nō fuisse antea necesse ē / quod aut nō est id gigni nō posse. Nā neque nō ens facere aliqd / neque a nō ente fieri quicq; posse / asserit aut' sensus oēs falsos eē: rōnē quoq; una cū sensibus uidetur abūcere. Terrā uero cōtinue aquis delatā paulatim in maria lōgo tpe abituram censet: Solem atq; alias stellas a nubibus gigni. Parmenides Eleata Xenophanis auditor atq; amicus primū Xenophanē / deinde oppositā quādā uīā secutus est. Sempiternū. n. atq; īmobile censet eē uniuersum qd ē ens secundū ueritatē rer⁹ / solū. n. eē simplex & ītrepidū atq; īgenitū. Generationē uero eor⁹ esse q̄ falsa æstimatione uident' eē cum nō sint. Nā sensus se mouēdos a ueritate putat; affirmat. n. siquid ē p̄ter ens id esse nō ens. Nō ens aut nō esse in reb⁹ / & sic ens īgenitū sibi relinquit'. Terrā uero densioris aeris defluxu factā arbitrat'. Democritus Abderita īfinitū dixit eē uniuersum qm̄ a nullo creatū īmutabile ēt eē. Eorum uero quæ nūc gignunt' nullū habere principiū sed ex īfinito tpe cūcta simpliciter quæ sūt / quæ fuerūt / quæq; futura sūt necessitate p̄destinata fuisse. Solis ac Lunæ generationē ppriā: separatāq; ab aliis esse dicit: naturāq; ipsoꝝ nec calidā nec splēdidā fuisse / sed cōtra generatiōis suæ naturæ similit. Sed postea cū maior orbis solaris factus eēt ignē in ipso fuisse intrusum. Epicureus Neoclis Atheniēsis fili⁹ maiestati deoꝝ detrahēre conat' / nec aliquid ex nō ente fieri asserit / ac sp̄ uniuersū sic se habuisse neq; aliqd noui fieri p̄ter id qd tpe īfinito iā factū ē / corpusq; esse uniuersum nō solū īmutabile / uerūet' īfinitū / finē bonoꝝ uoluptatē statuit. Aristippus Cyrenaic⁹ uoluptatē bonoꝝ dolorē maloꝝ finē cōstituit. Cæteras sciētias excludit illud solū esse utile putās / ut quæras siqd domi mali aut boni tibi cōtingit. Empedocles Agrigētinus elemēta quattuor ponit. Ignē / Aquā / Aera / terrā / quoꝝ cām amicitia & litē ac a prima elemētoꝝ cōplexiōe segregatū aera circūfusum fuisse cōtendit / post quē ignē erupisse / cūq; aliū locū nō repiret sursum a frigore aeris repulsum / circa terrā aut duos circūferri dimidiatos orbēs / alter⁹ ex igne totū / alter⁹ ex aere maxie ac ex igne admodū exiguo & illū diē / hunc noctē eē putat / inuitū uero noctis a diē pp̄ ipetū ignis / solē natura nō eē ignē: sed ignis repercussionē ei similit quā ab aquis fieri cernimus: lunā ex relicto ab igne aere cōgelato sicut grādo cōgelat' p̄ se factā lucē a sole recipe / mētē non in capite nec in pectore sed in sāguine disseminatā eē / ac illis partibus hoīes magis sentire quib⁹ plus mētis inest. Metrodorus Chi⁹ sempiternū eē uniuersum ait / nā si factū eēt a nō ente. Infinitū ēt qm̄ sempiternū: cū nō habeat principiū unde icipiat nec exitū quo terminet'. Immobile quoq; asserit; qm̄ moueri nō possit qd trāseat: trāsire aut' necesse est

Anaximenes

Xenophanes

Parmenides

Democritus

Epicurus

Aristippus

Empedocles

Metrodorus

aut in plenū aut in uacuū quorū alterū nō ē: in alterū trāsitus fieri nō pōt. Ex æthere autē fieri nubes densatiōe/inde aquā quæ ad solē decurrēs extinguit ipm/qui rarefactus rursum accendit/solē siccitate constipatū ex aqua splēdidā stellas efficere. Diē et ac noctē inde fieri quod sol extinguat atq; incendatur. Eclipsim quoq; extinctiōe fieri. Diogene Apolloniata elementū aera ponit/oīa moueri dicit/mundos infinitos asserit quod factos esse arbitrat uniuersi motu quod huc atq; illuc latum ac alibi rarefactū/alibi cōstipatū/ubi forte cōstipatū fuit ibi globū factū & mundū/in quo que leuiora sunt supiora petierunt. Hæc Plutarchus/quæ oīa Socrates quoq; uir ille illustris furoris atq; insaniæ plena putat. si quidē fide dignus Xenophon testis est/qui sic de ipso in libro de Socratis memorabilibus dictis scripsit. Nemo autē unq; Socratē impiū quiddā & irreligiosum aut facere uidit/aut dicere audiuit. Nō. n. de natura rerum neq; de altioribus sublimioribusq; rebus ut plurimū faciunt dīsp̄putabat/nec considerare unq; uoluit quonā modo quaq; necessitatis serie hæc moles q̄ mundū Sophiste appellant/aut singula celestium corpora facta sunt/sed eos qui assidua cura atq; studio hæc tractant stolidos uanosq; hoīes esse ostendebat. Et paulū post hæc. Valde autē mirabat qd nō potuerūt intelligere nō posse hoīes hæc adinuenire/cuius nō paruū signū est quod qui maxime harū rerū sciētiā profitentur quiq; cæteris sapiētiores uidētur nō eadē sed pugnantia dicūt adinueniē. Sed hæc quidē Socrates (ut xenophon testat) quibus cōsona in libro de aīa ipsi Socrati orationē attribuēs plato conscripsit. Nā ego inqt o Cebes cū iunior essem quā mirabili exarsit cupiditate eius sapiētiæ quā naturalē sapiētiā appellāt. Præclarū. n. mihi uidebat causas rerū scire/cur singula quoq; mō gignātur atq; corrūpant/& cur sint atq; p̄maneāt/ac sæpenumero me ipsum hunc & illuc uersabā talia diligēter cōsiderās. Num postea quā frigidū & calidū ad putredinē quādā (ut quidā aiūt) puenerint/tunc aīalia cōcreant? Et utrū sanguis est quo audiēdi/uidēdi/olfaciēdiq; sensus nobis p̄stantur/quibus quidē sensib⁹ memoria cōflat atq; opinio/ex memoria porro atq; opinioe cū trāquilitatē in his acciperint originē sciētiæ p̄silire/rursusq; horū ipsorū corrupuones excogitādo sic ad hæc cōsiderationē nihil ipsi ineptior iussus sum ut nihil supra: cuius rei signū tibi sufficiens afferā/nā ex hac cōsideratione uel ipsa quæ prius planā sciebā ut tā mihi quā cæteris uidebar dedi dicit/sic tarditor uel cæcus oīno factus sum. Hæc societas dicit apud oēs græcos clarissimus. Quare si huic tāto tāq; p̄stantissimo philosopho amētia uisa est dictorū de natura uirorū doctrina/iure nos quoq; impietate illorū oīum recusamus: p̄ferim cū errores de multitudine deorū sui ab his quæ de natura dixerit non sint alieni/quod loco suo ostēdemus ubi docebimus Anaxagorā primū græcorum intellectū rebus instituisse. Nunc uero ad Diodorū trāseamus/ac ipsum de priā hominum theologia scribentem audiamus.

¶ Diodori uerba qui prisci homines Solem & Lunam colebāt/& quod nec Idola nec demones nouerant.

Cap. VI.

Egyptios ferunt primos oīum oculos cū in cælū sustulissent motū/ordinem & quātitates cælestiū corporū admiratos Solē & Lunā deos putasse/ac Solem quidē Osirim Lunā Isim nuncupasse a proprietate quadā inditis sibi nominibus: Nā si quis ad latinā linguā uerba trāstferat multioculus Osiris dici p̄t: neq; id ab re radios. n. suos quasi multos rebus imittit oculos quibus oīa p̄spici/ut et poeta dicit. Sol qui terræ flammis opera oīa lustras/quis nōnulli græcorū poetæ Dionysium esse osirim consingāt. Syrium quoq; ipsū tanq̄ nomē de noīe ductū sit appellatū existimant/hinc Eumolpus in Bacchicis carminibus igni oculum radiis Dionysiu nūcupat/& orpheus splēdoris auctore Dionysiu. Isim uero latine priscā dicei possumus: Lunæ

Diogene

Socratis grammat

Osiris
Iseo

Dionysius

Jupiter

hoc nōle indito/ quoniā sempiterna p̄scaq; sit/ cui cornua depingūt uel quia cum Ali-
 noides sit cornuta uideat/ uel qd bos ei apud aegyptios sit dedicata/ quibus ut porphy-
 rius asserit in libro quē aduersus edētes carnes cōscripsit nō sanguinē aut nidorē offe-
 rebāt/ sed fruges terrae/ quas etiā ipsas quasi deos adorabant. Mitigationē uero/ lachry-
 mas atq; fletu germinibus terrae deflorescētib; offerēbāt: Similiter primae aliam ex
 terra generatiōi/ ei etiā quae ex cōuentu sexū est: mortū quoq; animalū eodē modo/ qd
 adorationis genus exanimi p̄fectū ignauia infirmitati eorū erat accommodat. Sacra igitur
 regīōe assulo habitata ibi primū ab hoibus sacra caelestibus oblata sunt/ nō myrra
 nō calix/ aut croci primitiā/ ne haec long: postea fuerit inuēta/ sed herbā uiridē qua
 si productuarū terre uirū primitias manibus offerentes diis offerēbāt/ arbores. n. an-
 tea q̄ alia terra p̄duxit herbas aut multo priusq; arbores. Ex uerbis ergo itegras q̄sdā
 sumeres cū foliis/ radicibus/ ac fructu p̄tes simul concremēbāt/ & hac exhalatiōe ac fu-
 mo caelestibus litabāt/ signē quoq; inextinctū in tēplis seruabāt tanq; caelestibus simili-
 mū. Ab hac aut exhalatiōe quā graeci thymiasin dicūt/ thysia quoq; quā sacrificiū latē
 appellamus apud graecos antiquit̄ dicta est/ nūc uero nō recte capimus thysia illam
 cultū appellātes qui sanguine celebrat/ & post pauca multo aut postea iniquitate ho-
 minū foeditissimus sanguis atq; hostias mos introductus est crudelitatis plenus occisus
 aialibus & eorū sanguine aris deorū imbutis. Haec Porphyrius. Plato aut in Cratillo sic
 scribit ad uerbū. Vident̄ mihi primi graecorū eos solūmodo deos putasse quos ēt nunc
 multi ex Barbaris colūt/ solē uidelicet atq; lunā: Tellurē: Stellas/ ac Caelū. Nam cū ipsa
 cernerēt thein sp. hoc est currere atq; reuolui/ ab hac ipsius thein natura. i. deos appella-
 runt. Haec Plato. Verū quod Primi atq; antiquissimi hoium nec tēplorū molibus/ nec
 simulachrorū dedicatiōibus operā dabāt/ quippe qui neq; pingere/ neq; fingere/ aut ca-
 lare/ sed nec aedificare/ adhuc/ adhuc sciebāt unusquisq; facile cogitatiōe p̄ se ipsum asse-
 qui potest. Quod ēt nulla deorū atq; herouū Iouis Saturni: Neptuni: Appolinis Miner-
 uae: lunonis: Dionysii. Herculis mētio apud illos erat/ sed nec aliorū quorū nota modo
 Cracorū ac Barbarorū aures multitudine obtundūt. Præterea quod nec dæmon quis
 piā p̄bus aut improbus admiratiōe habeat: sed sola caelestia ut diū nō uictimas credi-
 bus/ sed herbarū fumis colebant̄/ nō argumētis nostris sed suis testibus partim ex iam
 dictis/ partim ex his que dicent̄ facile cōprobat/ qd & sacrae scripturae inuolabili patet
 auctoritate quae a cæteris hoibus caelestia corpora dicit deorū noie adorata fuisse/ solis
 uero hebraeis unius ac ueri dei & creatoris oium fidē/ cultū/ & pietatē attribuit quibus
 oibus aperuissime liquet nō fuisse apud p̄sicos uel graecos uel Barbaros simulachrorū
 dedicatiōes aut deorū dearūne genealogiā/ aut dæmonū ac spiritūū inuocatiōes/ aut
 turpē heroum theologiā. Sed ad haec oia quoq; ipsa deorū tā mariū quā sceminarū po-
 ſtea inuēta haec oia nihil istius nugatoriae sup̄stitionisq; gentes oēs occupauit antiquissi-
 mis t̄pibus fuisse ostēdunt. Quare nemo dubitare potest hoium esse hos deos excogi-
 tationes & cōfictas mortaliū fabulas/ imo uero improborū ac scelerorū artificia quib;
 cupiditates suas assequi possent/ ut sacratissimus ēt sermo apud nos dicit. Initiū forni-
 cationis Idolorū inuentio/ gentiliū igitur oium error/ quo deorū multitudinē esse falso
 crediderūt/ a phœnicibus atq; aegyptiis incipiēs/ & ab his cæteros hoiem ac ipsos quo-
 q; graecos aggressus multis seculis. Postea orbē inuadit/ ut ipsorū phœnicū testat̄ hi-
 storia quā Sachoniatho uir p̄sicus quā uel ante Troiana t̄pa floruisse dicūt/ phœni-
 cum lingua exquisitissime cōscripsit/ traduxit at in græcū philo nō hebreus/ sed Bibli⁹
 quos magnis laudibus Porphyrius in quarto eorū quos aduersus nos libros euomit/
 his uerbis decorauit. Narrat at iudeorū historiā uerissime/ qm̄ & locoꝝ & uirorū no-

Alimedes

p̄sicos/ sem-f...

Thysia

Simulachrorū
in tēplisSachoniatho
p̄sico/ phœnicū
p̄sico/ phœnicū

mina ita ponit ut ipsi Sachoniatho Berutius/qui eorū rerū oīum monumēta ab hic rombalio dei leui asserit habuisse/quā quidē historiā Belbalo Berutorū inscripsit regi/cui pp̄ ueritatē historiæ quā gratissimus fertur fuisse. Is Sachoniatho phœnicū ēt historiā prim̄ a singulariū urbiū ānalibus/prim̄ a libris sacris qui dedicari solebāt/solerti coligit ingenio/q̄ nō multo post Moysem Semiramidos fuisse rēporibus scriptū est hūc uirū philo Biblius in græcā linguā exactissima cura traduxit. His uerbis Porphyrius ueritatē ac antiquitatē Sachoniathonis historiæ testatur/in qua nō creator oīum/nec celestia corpora/sed mortales uiri nec probi quos saltē propter uirtutē admirētur/sed celestii nefandorūque morū phœnicū ægyptiorūq; dii fuisse narrant. Isti uidelicet ipsi qui etiā nūc apud oēs gētes quasi dii imortales honoribus colūtur diuinis. Sed tps est iam illos ipsos audire Philo biblius in exordio statū totius negotii Sachoniathonis qđ in nouē libros partitus est. Hæc de actore suo ad uerbū dicit. Sachoniato uir peritissimus atq; curiosissim⁹ fuit. Is cū nihil oīumq; ab initio facta sūt memoratu digna ignorasse uideat̄ diligentius tñ quā cætera ea quæ sciuit/quæ Taautus excogitauit/nō. n. latebat ipsum quod primus oīum mortaliū Taautus litteras adinuenit/ & res memorabiles ausus est æternitati cōmēdare quæ ægyptiū Thoyth Alexandrenses Thoth: Græci Mercuriū appellarūt. Paulo deide post hæc accusauit iuniores/quod ea quæ de diis fabulose dici uideant̄/uel allegorice ad naturā / uel tropologice ad mores student reducere nō reducēda/his uerbis. Iuniores sacrarū rerū interpreter res gestas rapellētes fabulas/fabularūq; allegorias excogitarūt/quas rebus naturalibus imponētes mysteria cū tāta obscuritate induxerūt/ut nemo facile ueritatē reꝝ possit p̄spicere. uerū prisci ac p̄cipue phœnices atq; ægyptiū quos cæteri sunt imitati/si qui uitā aliqua re inuēta excoluerūt eos benefactores cōesq; patronos putātes quasi deos adorabāt / quibus statuas ac simulachra/tēpla quoq; statuētes naturaliū ēt daorū noia imponebāt: Naturales aut̄ deos Solē ac Lunā cæteras tā erraticas stellas & elemēta una cū istis putabāt. Ita deos alios mortales alios imortales dicebāt. His sic expositis phœnicū deinceps theologiā secundum Sachoniathonem Biblius philo sic ad uerbum exponit.

¶ De Phœnicum theologia. Cap. VII.

Phœnicū theologia principū rerū oīum tenebrosū ac spiritalē aerē eē affirmat/aut aeris tenebrosi spiritū/& p̄terea chaos turbidū oī luce priuatū/hæc infinita esse atq; interminata. Verū qñ spiritus sua principia cōcupiuit facta ē cōplexio atq; cōnexus qui Cupido appellat̄/quiq; creatōis rerū oīum principū est/spiritus autem suum non nouit creationem / sed ex eius connexu factum est moth/quod limū dicere latine possumus/alii aquosæ mixturæ putredinē ex qua semina creaturarū oīum & generatio pdit/ac in primis aialia sensu arcentia ex qbus facta sunt aialia intellectualia quæ nūcupant̄ thophasunin idest cæli cōspectores in figurā ouī cōfirmata. Moth autē effulsit Sol & Luna/stellæ ac astra magna huius mūdi origo apud eos creditur/qua deorū apte religio cōtemnit̄/sed uideamus quō cætera mirabilis illa theologia cōstituit. Aere igit̄ inquit & mari igneū uenti emittētes splēdorē simul cū terra ac nubes facti/& maxime de cælo effusiones; Segregatis itaq; cūctis atq; a suo loco solis calore depulsis rursus i aere corruētia suo cōflictu tonitrua & fulgura effecerunt/quo sonitu animalia ex limo quasi ex somno p̄siluerūt eruperūtq; tā ex terra quam ex mari mas & fœmina his addit. Hæc in libris Taauti de origine mūdi cōscripta reperim⁹/q̄ ille ingenio ac cura inuenit nosq; illuminauit/deinde uentorū nominibus ordineq; ante oculos posito post pauca infert. Hi primū terræ fœtus qbus & ipsi & qui ante ipsos fuerūt & post eos uitā trahebant deos putantes adorabant & infusiones ac fumigatio

nes eis faciēbant/qui adorationis modus suæ infirmitati ac ignauitæ animi cōgruebat. Post hæc ait ex uēto Colpia nuncupato & muliere Baau quod noctē significare interpretatur natos fuisse sæculū ac primogenitū uiros mortales/ita nominatus/& a sæculo primū ex arboribus alimēta hominibus eē repta/ ex his uero natos genus ac generatōnē dictos phœnicē habitasse/æstu autē factō palmas ad solē sustulisse quē deum putabant Belsamē uocāte/idest cæli dominū/quē græci Iouē uocāt. Inculsat deinde græcos quasi erroribus ductos his uerbis. Nō. n. temere multis hæc noibus distincta sunt/ sed secundū susceptas res noia indita fuerūt/ quæ genus græcorū ignorās longe aliter intellexit ambiguitate interpretatiōis cōfufum; Addit deinde a genere sæculi & Protogoni mortales filios procreatos quorū noia lux/flāma ignis/ex cōstricōe lignorū ignē reperisse ac usum eius docuisse/a quibus uasto corpore natos filios asserit quorū noia montibus ubi habitauerūt iposita Cassio scilicet libano atq; impudico/hī quibuscūq; obuiam fierēt cōmiscabant/tabernacula excogitata refert ab istis ex cānis/foliis/atq; papyro/factiose quoq; aduersus fratrem Vsonē eos uixisse q; corporibus tegmina primus ex pelibus ferinis cōfecit/magna uero imbriū p̄cipitata flantibus uētis atq; coruscantibus undiq; fulguribus syluas apud Tirū concrematas. Hūc Vsonem arboribus amputatis ambuffisq; primū cū his mare ingredi ausum fuisse/simulachraq; duo igni ac uēto erexisse que adorabat sanguine feræ perfundēs/his oibus cū naturæ cōcessissent uirgas ac statuas a posteris cōsecratas annualq; celebritates statuas. Longe at post genus alti cælorū uenatorē & piscatorē natos/piscationē & uenationē inuenisse/ex his natos duos alios qui ferrū ferriq; usum inuenerūt/quorū alterū Chusora uocatū cātibus magicis & huiusmodi uerbis plurimū ualuisse/hī domibus porticus addiderūt & circuitus & cameras/ex his piscatores & uenatores & qui Titanes appellant fuisse/ex his et Amyntū atq; Magū q; greges fecerūt & magalia construxerūt. Ex his et Misora & Selech idest uita tenuē atq; iustū/isti salē usumq; eius inuenerūt/a Misore Taautum fuisse natū qui primus elemēta litterarū cōscripsit quē ægyptiū Thoor: Alexandres Thooth: Græci Mercuriū uocāt. Asedech Dioscuros natos/ aut Gabiros/aut Cirbātes/aut Samotrachas qui primi naues cōstruxerūt/quorū nati herbarū uires & cātus ad medicinā iuenerūt. Ea tēpestare natū Eliū qui altissimus fuit cognominatus & mulierē Beruth uocitatā/hos in Biblo habitasse/hī genuerūt Terrenū aut idigenā/cui Cælus postea cognomē fuit/a cui⁹ noie mira uarietate formosissimi supremū corpus cælū fuisse appellatū/huic ab eisdē t̄p̄ibus nata soror terra appellata cui et p̄pter formam terrā cognominis facta/hī patri altissimo a bestiis dilaniato sacra & carimonias ut deo instituerūt. Ita patris regnū Cælus possidēs terrā sororē in m̄rimoniū duxit quæ sibi quattuor filios pepit illū quē & Saturnū dicūt: Baxilū/Dogma q; & frumētarius appellat/ac postremo Atlāta/habuit et alios liberos Cælus ex multis sibi uxorib⁹ natos/quā rē adeo ægre tulit ut Cæli diuortio uti uoluerit. Cælus tñ ab ea abstinēs quodcūq; uolebat ui ei appropinquabat/& indignatiōe incēsus filios ab ea sibi p̄creatos neci tradere conabat: qua ex re coacta terra socios sibi ac adiutores ad defendēdos natos cōciuit. Interea Saturnus cū in uirū euasisset Mercuriū maximū: q; eius scriba fuit auxilio usus ad defensionē matris patrē ulciscit: Saturni deinde liberi fuerūt Proserpina & Minerua/quorū prima uirgo obiit Mineruæ aut atq; Mercuriū nouis artibus hastā & falcē ferreas Saturnus fabricatus est. Demū Mercurius artibus magicis Saturnios milites instruxit/ commissum aduersus cælū p̄ terra plū/fusis fugatisq; copiis regnū. Ea in pugna inter alios quædā Cæli cōiunx ei admodū dilecta capta fuisse fert/quā Euagoni Saturn⁹ in m̄rimoniū dedit/apud quē partu leuauit uentrem/& uocauit q; peperit Demarou / his ita

gastris ædes suas mœnibus Saturnus cinxit urbemq; cōdidit primā Bibliū a phœnicibus
 noiatam: Atlāti uero fratri suspecto Mercurii cōsilio in p̄fundo depulso foueā aggeris
 sup̄iniecit/his corpibus Dioscuroꝝ posteri nauigia fabricati nauigabāt tēpestatibusq;
 ad Cassiū montē eiecti tēplū ibi cōdiderūt. Deinde nō lōgo trāfacto tpe Cælus exulans
 filiā suā Ascartem forma & uirginitate florētē cum duabus sororibus Rhæa & Dione
 quasi suspectas ad iterficiendū dolo Saturnū emisit/sed uariis modis allectas Saturnꝰ
 matrimonio sibi sorores cōiunxit Ea re cognita Cælus fato pulchritudine aliisq; sonis
 auctus in Saturnū insurgit/quas uidelicet fatū & pulchritudinē similiter allectas ad se
 Saturnus attraxit/recapit aut̄ ab Ascarte Saturnus nō paucos filios quoꝝ iunior con-
 tinuo simul atq; in lucē editus fuit in deos abiit: Clari uero fuerūt Amor atq; Cupido/
 Dago aut̄ frumēta iuenit atq; aratrū/ac ideo Iupiter aratrius nūcupatus ē: Selech autē
 .i. iusto una titanidū nupta Aesculapiū enixa ē p̄terea Saturno interea tres filii nati Sa-
 turnus p̄ri cognominis: Iupiter Belus/& Apollo/tūc et̄ nati sūt pōtus Typho / Nereꝰ
 Pōti pater/a pōto Neptunus p̄creatus & Sido/cuius ab ore sonora suauissimāq; uox
 p̄fluebat/hæc prima hymnos carminibꝰ cōposuit/a Demaraoōte Melchratus qui &
 Hercules uocat̄ natus/tūc Cælus Demaraoonte sibi socio atq; amico Pōto bellū ifert
 sed uictus a Pōto Demaroon uouit p̄ fuga uotūq; p̄soluit. Post triginta duos autē an-
 nos regni sui Saturnus insidiis Cælū p̄rem p̄p̄fontes fluētāq; i uallē q̄dā insidiis locatis
 cepit & uirilia mēbra abrafit/unde sacer sanguis infōtes fluētāq; stillauit /qui locus ad
 hæc usq; t̄pa mōstrat̄: Hæc sunt Saturni gesta/hæc a gētibꝰ p̄dicata t̄pa/hæc aurea illa
 Saturnia regna/hæc beatificata illa priscorꝰ fœlicitas. Sed redeamus ad nobilem istum
 theologū uideamusq; qd̄ postea factū dicit. Ascarte aut̄ iquit maxima sūmaq;/ac Iupi-
 ter & Demaroon/& Adolus deorꝰ princeps Saturni iussu regnū gubernabāt: Impo-
 suit aut̄ Ascarte capiti suo regalī isigne tauri caput/cūq; orbē terrarꝰ circūiret repperit
 forte æropetē quē in Tyriā lacratā isulā adductū cōsecrauit: Saturno aut̄ quatuor oeu-
 los isigne regale cōposuit quoꝝ duos in anterioribꝰ duos in posterioribꝰ partibꝰ cor-
 poris collocauit/qui uicissim cōtracti q̄secebāt: Allas quoq; in humeris quattuor fixis
 duas pt̄efas quasi uolaret/duas remissas quasi staret/significabat̄ aut̄ ip̄m dormiētē. uī-
 dere & uigilantē dormire similiter quoq; Pallas quiescētē uolare & uolantē quiesceret:
 Cæteris et̄ deis duas fecit allas in humeris quasi Saturno cōuolarent. Ipsi p̄terea Satur-
 no duas in capite allas locauit/unā p̄pter principatū mētis/alterā p̄p̄ sensum: Cū uero
 Saturnus austrī regiōes petiisset/uniuersam ægyptū deo Taauto largit̄ /ip̄m ibi regē
 cōstituit hæc oīa a septem dicit Sedech filiis cabiis appellatis & ab octauo ip̄sorꝰ fratre
 Aesculapio/ut̄ eis Taautus deus p̄cepit cōscripta fuisse quæ Thaionis filius oīum pri-
 mus apud phœnices deorꝰ interpret̄ allegorice ad naturā accōmodauit /tradiditq; po-
 steris quasi orgia quædā atq; mysteria/Taautus aut̄ quē ægyptiī Thoth appellant sapi-
 entia phœnicū præstans primus religionē deorꝰ ab ignoratiā uulgarī in dignitatē do-
 ct̄rinæ reduxit/quē post multa t̄pa deus Surmobolus ac Thurro quæ dicta ē Chysar-
 tis secuti abditā Taauti theologiā & allegoriis obtrusam in lucē p̄traxerūt/& post ali-
 qua dicit morē priscis in magnis calamitatibus atq; piculis/fuisse ut ciuitatis aut gentis
 princeps dilectissimū ex filii ulciscētī demoni quasi redēptionis præmiū traderet /& sic
 traditū mystice iugularet. Cū itaq; Saturnus rex regiōis quā phœnices Israelē uocant/
 qui postea quā hoiem exiuit ad Saturni stellā adductus ē/ab Anobreth nymp̄ha unī-
 cū haberet atq; charissimū filiū leud a re ipsa dictū/sic. n. et̄ nunc phœnices unicū filiū
 appellāt/quia maximo atq; piculosissimo bello ciuitas p̄mebat̄/regiō indutum ornatu
 sup̄ cōstructā ad hæc p̄paratāq; aram imolauit. Hic iste philo Biblius uide quæ a Sa-

Biblius

Sido mifer

choniatonis traducta elemētis de serpētibus ac feris uenenosis dicit/quæ usum ad uitā nullū/pestē uero & interitū uenenofo morſu hoibus iſerūt. Scribit igiſ ad uerbum sic Draconū naturā atq; serpentū ipſe Taautus diuinā putauit/& post ipſum ēt phœnices atq; ægyptiī spūalissimū enī aīal oīum est & igneū; Nā spūitu absq; manuūt aut pedum & oīno alicuius organi exterioris argumēto ut cætera uidemus aīalia ferri eximīā cele ritate assequit̄ uariasq; figuras & formas gradiēs iuoluto reuolutoq; ad quā uult celeri tate gressu facillime p̄stat. Lōgeuū ēt ē nec solū senectā cū pelle deponēs reiuuenescit / sed crescit ēt adoleſcentia reductū/cūq; determinatos adipleuerit terminos in seipſum reuolutū rurſum reuireſcit quīs sp̄ minus/ita niſi p̄cuſſum itereat uix naturali nece cō- ficit̄/sed phœnices dæmonē fœlicē ægyptiī uero eneth appellarūt/cui accipitris caput apponunt p̄pter actiuitatē accipitris iingularē Icirco Epies quē ſūmū deorū interpretæ rem ægyptiī putarūt ſacræ litterarū ſcriba/cuius libros Arius in græcā linguam tradu xit allegorice hoc tradēs ad uerbū ait. Diuinissimū aīal ſerpēs & accipitris habēs caput ualde iocundū ē/id ſi palpebras erigebat luce primogenitā oēm ſuā regionē replebat / cū uero clauſos retinebat oculos tenebræ fūdebant̄ /hinc ſignificare uoluit Epies igne am eē naturā eius a phœnicibus pherecides quoq; p̄ncipia p̄doctus diuinitus de deo quē ophonea græce uocauit latinæ ſerpentē dicere poſſumus & de offionidibus mirū in modū diſeruit/de quibus alio loco dicemus: Verū ægyptiī uniuerſū depingētes mū- dū ac ipſa inducti ſentētia iter circulū aereū igneūq; in ſup̄ficiæ circūfuſum ſerpētis ac- cipitri formis figurā extēdunt ut theta græcæ litteræ figura cōſimilis magnitudinē mū- di ac formā p̄ circulū ſignificātes/per ſerpentē uero qui in circuli medio poſitus est bo- num dæmona conſeruatorē oīum cuius uirtute mundus cōtineatur oſtendentes. Sed Zoroaſtres quoq; mag⁹ in libro ſacro in quo res p̄ſicas collegit hæc ad uerbū ſcribit. Deus caput accipitris habet:is incorruptibilium primus est ſempiternus/ingenitus ex- pers partium/sibiipſi ſimillimus/bonorū oīum aurigā/munera non expectans/optim⁹ prudentiſſimus/pater iuris ſine doctrina iuſtitiā perdoctus/natura perfectus/ſapiēs ſacræ naturæ unicus inuentor. Ideo ſimiliter ſerpenubus ut cæteris diis immolant deos maximos ac p̄ncipēs totius arbitantes.

CEusebii Pamphili Liber Secundus.

Ed phœnicū theologiā iam p̄auctores ſuos expoſuimus quam oīno ut peſtiferā fugiendā/& ſanitatē tantæ inſaniæ quæredam ſalutare p̄dicat euāgeliū/quod aut nō fabulæ dictæ ſunt aut poe- tarū figmēta altius quiddā quaſi nucleū contegētia ſed ſapientū p̄riſcorum & theologorum ut gētes dicerent uera certa quæ te- ſtimonia cūctis antiquiora poetis ide patet q; uſq; ad noſtrā me- moriā in phœnicia iſti ipſi dii ſic appellati/ſic nati/ſic educati/ut dicti theologi tradiderunt dicunt. Quare nihil agūt cū ad naturalia quædā turpitudi- nem occultātes refugiūt cū res ſe ipſæ carimoniarūq; deorū una claraq; uoce phœnicum oīum ipſos redarguunt? Sed de phœnicū theologia ſatis. Nunc ad ægyptiā trāſeam⁹ ut etiam hinc uideamus recte ne an cōtra gentiliū nugæ contēpſimus & ſalutare euan- gelii doctrinam ſecuti ſumus/quā maxime nūc neglectis ſuis ſanctiſſime colit ægyptiis Vniuerſam aut ægyptiorū hīſtoriā & theologiā ipſorū ſeorſum in libro quē ſacrum in- ſcripſit Manetus quiddā ægyptiū lingua exquisitiſſime in mediū edidit: Sed Diodorus ēt Siculus uir clarus oēm ut diximus hīſtoriā gētiū diligēter breuiter ac ordinate con-

Manetus ægypti
hystoriarū

gregatā cōscribēs ab ægyptiorū theologia totius negociū fecit initiū a quo potius quasi ab illustriore notioraq; græcis q̄ ab ægyptio Maneto/hæc ad uerbū scribēda duxim⁹.

De ægyptiorum theologia.

Cap. I.

Serūt igit̄ ægyptiū in reꝝ oīum originē hoīes primū in ægypto primū hoīes
 a p̄ductos partim p̄pter cæli tēperātiā/partim ēt p̄pter nilū & nasci & educa
 ri potuisse. Nā nec hibernis frigoribus nec æstiuī solis ardoribus regionē pre
 mi & solū irrigatiōe nili sic eē fecundū ut alimētoꝝ in usu hoīum nulla terra feratior
 sit. Deos uero mortales hoīes fuisse/sed uirtute ac beneficiis uitā cōem excoluerunt im
 mortalitē cōsecutos/quoꝝ nōnulli reges fuere noīaq; habuere alii noua quædā alii a
 cælestib⁹ trāslata eē quæ maxios deos Solē Saturnū Cybelē Iouē quē hoīem nōnulli
 nūcuparūt Iunonē Vulcanū Vestā ac postremo Mercuriū: Solē aiunt primū omniū
 apud ægyptū regnasse: soli cælesti cognominē quīs nōnulli sacerdotū Vulcanū contē
 dant primū igne inuēto regnū obtinuisse/deinde Saturnū q̄ sorore Cybele in uxorem
 ducta Osirim & Isim genuit/aut ut plurimū dicūt Iouē & Iunonē/hos uniuersum orbē
 impio subiugasse ac qnq; deos p̄creasse aiunt Osirim Isim Typhona Apolinē ac Vene
 rem Osirim Dionysiū/Isim Cererē eē autumāt quos matrimonio cōiunctos quom re
 gno successissent plurimū generi hoīum cōtulisse. Ita tractu thebaico centū portarum
 urbē cōdidisse/quā alii Iouis urbē alii thebas appellāt. Erexisse aut̄ Osirim Iouis ac Ce
 reris parētibus cæterisq; diis aurea tēpla quoꝝ singulis certas carimonias statuit & sa
 cerdotes q̄ earū curā haberēt cōsecrauit. Ab hoc uitē inuētā & diuersis honorib⁹ hoīes
 distinctos ut alii colorēt alii colerēt/musicā adeo dilectā ut secū sp̄ nō paruū musicorū
 duceret/qbus nouē uirgines quæꝝ Apollo dux erat/& aliis doctrinis & canēdi arte nō
 mediocriter excelluisse: Quomq; oēs gētes p̄ eius merita q̄si deum suscipere ubiq;
 monumēta reliq̄sse. In india multas urbes cōstruxisse/phrygiā domuisse/ ac p̄ hellepō
 ti angustias in Europā traiectū. Macedona filiū macedoniæ regem cōstituisse / ab hoc
 Apyn & Mneuin cōsecratos & apud ægyptios loco deorū publice cultos/qm̄ frumen
 toꝝ inuētoribus ad cōmittēda territoriis semina p̄fuisent. Isim iureiurādo nulli⁹ se p̄
 ter Osiridis cōplexū petiturā decreuisse/quā ēt postq̄ hoīem exiuit imortales honores
 cōsecutā uidemus. Osiride uero insidiis laniato alia q̄dem mēbra non mediocri labore
 ab Iside inuēta diuinis honoribus sepulta/pēnis uero in flumen nilū a Typhone proie
 ctis cōstituto dolo sacra ac carimonias maioris aliquāto cultus statuas fuisse hinc græ
 cos accepisse & Dionysiū orgia & dies festi cū honore hui⁹ mēbri fierēt/cuius sim ula
 chrū in mysteriis ferētes phallū appellāt fingere aut̄ aiunt ac cōmentiri oēs qui apud
 thebas boetias ex Semele ac Ioue hunc demū natū existimāt quod Orphea primū au
 sum fuisse. Illū ægyptū petisse ac inde mysteria Osiridis doctum in græciā reuulisse. Et
 quoniā cadmeis amicus eēt genus dei magnis affectus honoribus ad ipsos nō inuitus
 trāspoluisse multitudinēq; alios ignorātia/nōnullos quia talē deū græcū potius q̄ ægy
 ptiū dici uellēt/cultū & mysteria eius libenter suscepisse/at uero poetā Orpheū facile
 totā rē ea de causa uerisimiliterq; finxisse/quoniā Cadmus ex thebis ægyptiis in boetiā
 p̄fectus Semele aliosq; liberos genuisset/quā ab ignoto pressam septimo mense sicut
 ēt de Osiride phibent ægyptii puerū peperisse/hūc mortuū a Cadmo deauratū & qua
 si deū igenti cultu & sacrificiis decoratū fuisse parentē quoq; eius Iouem prædicasse ut
 Semeles stuprum leniretur/hinc apud græcos celebratā esse fabulā q̄ Semele Cadmi
 Osirim ex Ioue cōcepisset in lucēq; edidisset/quā poetæ adeo amplificarunt atq; auxe
 runt ut iam resonātib⁹ theatris nemo græcorū sit qui hāc rē aliter gestā credat /nec in
 hoc solum/sed in aliis quoq; multis illustribus apud ægyptios uiris heroibus quoq; ac

omnis Osiridis

phallus

in deaurat⁹

Secundus

deis id esse a græcis factitatum. Herculē. n. ægyptium fuisse / cuius uirtute multas ma-
 gnasq; orbis terrarū partes pdomitas hūc græcos ut suū diuinis honoribus colere q su-
 us nō sit / sed magnis tpiibus postea ad natū ex Alcumena Herculem iniuria res gestas
 ægyptii Herculis traductas. Persa quoq; in ægypto natū in ipsius Isidis genus ab ægy-
 pto ad argiuos trāslatum / fictis deinde fabulis Io ipsam eē quæ in bonis fuit formā mu-
 tata / cuius honore factū ut ægyptii bouē adorēt / quū alii antiq̄ssimis tpiibus aialiū effi-
 gies ab ægyptiis ducibus atq; impatoribus galeis isculptas ferri solitas / ut pcelio dicāt
 eāq; rē impiū signū ipsis fuisse. Parta deinde uictoria ea aialia / quorū imaginē uictoriosi
 duces gestarūt / quasi offensionē belli ad hostes ipsi repulissent in deos relata fuisse. Nō
 nulli usus utilitatq; causa multa ex aialibus in deorū numero apud ægyptios suscepta
 cōtendūt. Bouē. n. ipsam tam partu suo q arādi opera cōducere / oues aut & parere &
 regmētōrū materiā præbere & lacte ac caseo alere. Canē uero una cū hoibus uenari &
 ad custodiēdos hoies natū esse. Quapp deum qui apud eos A nubis appellat caninū
 habere caput / ea. n. re ostendit custodē ipsum Osiridos fuisse tā bæluas qui iportune
 obuiā factos coercentē / felē uero qm ad scuta faciēda cōducat / ichuemonā quoniā oua
 crocodilloꝝ cōterat & luto cōuolutus cū os aperiāt / ita in uētres eorū insilire soleat / ut
 exesis intestinis eos interimat. Ex auibus ibidē quidē utilē dicunt ad serpētū locustarū /
 erucarū interitū Accipitrē uero ad scorpiones atq; cerastas necādos / & alia huiusmodi
 uenēnosa aialia / quē et nō nihil cōferre arbitrant / Aquilā uero quia regia sit colunt / hir-
 cum in diuinis ea rōne dicunt susceptum / qua priapum apud græcos pp genitalia mē-
 bra cū illud aial ad cōiunctionē sexuum maxime oium deferat. Membra uero genita-
 lia apud eos honorari qm p ea instrumēta species aialum conseruant / quæ tñ nō apud
 ægyptios solū / uerū et apud plerasq; alias gētes / qm quæ ad generationē aialium neces-
 saria sūt apprime colunt. Quapp et antistites quia patribus secundū ægyptios succes-
 sione sacerdotiū acciperūt huius dei mysteriis nunciant. Ad hæc pæanas et atq; saty-
 ros aiunt huius rei cā cunctis hoibus esse uenerabiles / cuius signū ē / quia simulachra
 eorū in tēplis mēbris i morē hircorū / quod aial tradit prōptū sp esse ad cōiunctionē ten-
 tiginē affectis statuunt. Soceros aut tauros Apin scilicet atq; Mneuin diuinis colū ho-
 noribus tū pp agriculturā / tum quia frugū inuētiō ad deos referē. Lupos quoniā cani-
 bus simillimi sunt / & quoniā Iside una cū Oro filio certamen aduersus Typhonē susce-
 ptura Osirim asserunt ab inferis filio & matrī auxiliū ferentē aduenisse / eisq; in specie lu-
 pi apperuisse. Nonnulli aut dicūt lupis aduersum ægyptū irruentes æthiopes distractos
 fuisse unde regionē lupariā appellatā. Crocodillū illis honorī eē aiunt / quoniā eius ter-
 rore ab arabia latrones in ægyptū nare nequeāt. Præterea quēdā de priscis regibus suo-
 rū rabiē canū fugientē ad paludē cōfugisse / qui præter opinionē hoium a crocodillo su-
 scaptus in alteram ripam traiectus fuerit. Sed culturæ aialium alias alii causas afferunt.
 Multitudine. n. aiunt crebro in reges magno insurgēte cōsensu diuersorū aialium cultū
 diuersis ciuitatibus a quodā rege statutū fuisse / ut dum singuli religionē reuerentē suā
 & ceterorū contemnant non possent uniuersū in unum ægyptii conspirare. Hæc aialia
 lintheamina post mortē plangētes & pectora cū gemitu cadētes in sacris sepeliunt locu-
 lis quorū si quod sponte aliquis interfecerit mortis mulctat supplicio: Felem aut aut ibi-
 dē siue sponte siue inuitus quisq; necauerit morte punitur. Præterea in quacunq; domo
 canis mortuus fuerit oēs qui eā habitant uniuerso corpore raso magno luctu afficiun-
 tur nec uino aut tritico ceterisq; ad uictū necessariis quæ in ea domo recondita fuerūt
 uti amplius licet. Alunt autem Apin quidem memphide: Mneuin in eliupoli Hircum i-
 medente. Crocodillum in palude: Miridos reliquaq; feras in locis atris simillā aut pultē

b iii

hercules emia

perfa

aria ha em de
epora.

dos
omē
canis
dumbis

Beho
Johuemon

Jbis
Accipiter
Aquila
hircus

aycanb gemit

peane
Satyri

apio
mneuis
Lupus

crocodily

Amens / yptian

lacte coctam afferentes & bellaria melle commixta & anserinas carnes tam elixas q̄ to-
 stas. Cum masculis aut animalibus foeminei quoque sexus summa specie simul nutriunt
 quae pellices appellant. Cum uero Apis mortuus fuerit magnificeq; sepultus quosq; si-
 milem inueniant in perpetuo luctu quem simul ac inuenerunt ad urbem nili statim ad-
 ducunt/qn̄ solum mulieribus uidere ipsum licet/obuiam naq; factae sublati uestibus
 genitales partes ei ostendunt/nec unq̄ postea hunc deum mulieribus aspicere licet / in-
 quem asserunt animam Osiridos post mortem traductam fuisse. Haec illa est aegyptio
 rum turpis impietas potius q̄ theologia aduersus quam aliquid dicere cum per se iaceat
 turpe duco quam merito contempsimus atq; despuimus/a tantis malis non nisi a salu-
 tari & euangelica doctrina quae obcaecatos mentis oculos per fidem illuminauit libera-
 ti uerum honestiores harum nugarum & quasi naturales rationes paulopost simul cu
 graecarum fabularum interpretatione facilius enodabimus. Hoc igitur modo antiquis-
 simae temerariaeq; phoenicum & aegyptiorum superstitionis omnium gentium turpis
 theologia plena est. Verum de graecorum quoq; theologia qui simulachris & myste-
 riis simili quodam ut aegyptii pacto utuntur/modo dicamus quam qui uniuersam col-
 legit historiam in tertio & quarto uolumine diligentissime conscripsit facto a Cadmi
 aetate initio Cadmum autem post Moysen fuisse ab antiquissimis gentium annalibus
 loco suo demonstrabimus / ut aperte pateat Noysen maiorem natu q̄ graecorum de-
 os fuisse/siquidem post Cadmum dii emerferunt/quem non paucis annis Moyses su-
 perauit. Sed iam Diodori uoces audias.

De Graecorum theologia

Cap. II.

Admum Agenoris filium ex phoenicia dicunt ad quaerendam europam quae fuit
 a Ioue rapta a rege missum fuisse nec inuenientem in boetiam tandem deuenisse ac
 thebas ipsi aedificasse. Cumq; Armoniam Veneris filiam in uxorem duxisset Seme-
 lem & sorores eius ex ea genuisse; A moribus aut Semeles Ioue capto ac exorato tanq̄
 ad Iunonem diuino ad eam modo accedere non tulisse fulgura atq; tonitrua mulierem: sed
 abortu edito puero igne ipsam flagrasse/a Ioue aut Mercurium accepisse puerum eumq; ad spe-
 lucas nises quae iter phoeniciam & nilum sita est transmisisse/hoc pacto a nymphis edu-
 catum Dionysium uini & uitis usum atq; plantationem homines docuisse/iuuisse quoq;
 coctionem ex ordeo confectam quam ceruisiam appellant/hunc cum exercitu non uiros solum
 sed et mulierum orbem lustrasse/iniustis atq; impiis hominibus atrociter punitis. Fuisse tamen hastis
 thyrso ornatis armatas mulieres/musas etiam omnes secutas fuisse uirginitate omniq;
 doctrine genere florentes quae tripudiis & cantu deum permulcebatur. Paedagogum
 ei Silenum fuisse/cuius consiliis uirtutem fuit complexus. Mitra uero caput ei ligari p-
 propter dolores qui fumante uino caput aggrediuntur. Bimatrem autem appellatum quoniam
 ex uno patre & a duabus matribus procreatus fuisse uidetur. Ferulam ei in manu tra-
 dunt quia cum non permixtum aqua uinum homines biberunt ac in furorem uersi al-
 ter alterum baculis caederent/unde nonnulli moriebantur/pro lignis ferula uti persua-
 sit. Bacchum a bacchis uocatum fuisse. Leneum quoniam leneus graece torcular latine
 appellatur. Bromium a bromo idest ignis sonitu/qui cum ab ortu ederetur insonuit.
 Satyri quoq; eum dicuntur secuti fuisse/qui saltando & tragice canendo uoluptatem ei
 efferebant/ab hoc primo theatrum & musicam fuisse harmoniam inuentam Haec de
 Dionysio traduntur. Musas uero Iouis Caeli & terrae filias opinatur quas plurimi uirgi-
 nes fuisse confingunt/& sic appellatas quoniam Myin graecae honesta bonaque doctri-
 na instituere significat/de Hercule autem haec graeci asserunt. Acrisii filia Danae Ioui Per-
 sea genuit/pelaeo Androne Alectriona peperit / ex quo Alcumena est procreata/cui se

Iupiter triplicata nocte cōmiscuit/nō cupiditate ut plerisque aliis mulieribus/sed libero
rū pcreandorū gratia. Quāobré cū Iuno Zelotyphía exarsisset Alcumenæ quidē par
tū retardauit. Euristea uero uel ante tēpus in lucē edidit/quod fecit quia p̄dixisse. Iouē
audiuerat illo die ex perfidarū genere regē nasciturū Herculē uero Alcumenæ Iunonē
formidatis exposuit:cui Iuno Minerua suadente mamillā p̄buit:& a puero uehementi
us q̄ etas patiebat̄ attracta mamilla Iuno cōmota duos ad necē pueri misit dracones/
ille autē nullo modo tertius alterū altera manu dracones ex collo apprahensos interfe
cit Aesculapiū Apollinis atq; Phoronidos filiū fuisse aiūt adeoque medicinæ artibus ex
celluisse/ut ab incurabili morbo multos liberaret. Ea te Iouē cōmotū fulmine ipsum in
teremisse/cuius morte irritatū Apolinē cyclopas a quibus fulmē illud Ioui constructū
fuerat interfecisse. Vnde iratus Iupiter ad seruitiū Adoneti Apollinē impulit/& hoc mo
do delicti p̄enas Apollinē persoluisse. Hoc in quarto bibliothecæ Diodorus posuit/q̄
reliquā theologiam ab aliis gentibus græcos accepisse his uerbis in tertio scribit.

De Atlantorum theologia. Cap. III.

Rimū inquit apud eos Cælū regnasse Atlantū asserūt/is quadraginta ut dicūt
p & quinq; filios habuit/quorū duos de uiginti Ops castissima quædā mulier si
bi enixa est/quā p̄pter uirtutē/in deos trāslatā terrā nomīari/filias quoq; Cæ
lum habuisse Basiliā & Cybellē quā etiā Pādorā uocāt. Basiliā quoniā quasi mater fra
tres enutrisset matrē appellatā fuisse/& post Cæli mortē hyperionī fratri nuptā binos
liberos solē atq; lunā peperisse. Cybeles autē fratres futurā formidātes Hyperiona in
teremisse:Solē ad fluuiū eridanū præcepitasse /hæc cū luna sic facta percepisset ab alto
seipsam loco deiecit matrē autē furore concitā crinibus solutis tympanis & cymba
lis bacchantē primo circumuagari/deinde postq̄ inueniri nullibi poterat in deos fuisse
trāslatam creditum/& aras ei ac templa fuisse cōstructa/cuius sacra cum tympanis ac
cymbalis fiunt. Solem uero atq; Lunam ad luminaria translatos fuisse.

De Phrygium theologia. Cap. IIII

Hryges uero Meona phrygiæ antiquissimū fuisse regē contendūt a quo natā
p Cybelem fistulam quam Syringa græci uocant inuenisse/& mōtanam matrē
appellatā/cui magno & casto amore phrygius dicit̄ marfias cōiūctus/a quo
uenerē cognitam fuisse negant & tibiam aiunt inuentā. Cybelem autē attidi conuenien
tem cum uentre cognita res esset interfecto Attide ac sociis eius a patre cōmotam furo
re per uniuersam magnis ululatibus regionem uagatam fuisse tympanis dolorē suum
consolantem. Marfiæ uero primū cū ea erranti/deinde in musica contētionē ab Apollī
ne seperatu pellem uino fuisse detractam. Ab Apollīne deinde adamatam fuisse Cybe
lem/& cum eo ad hyperboreos usq; errasse/cuius iussu & Attidos corpus sepultum &
Cybelem diuinos honores consecutam/unde ad hunc usq; diem adolescentis mortem
phryges plāgere arisq; instructis Attida Cybelemq; templo in piscino sibi phrygiæ op
pido magnificæ cōstituto ut deos colere. Post mortem autē Hyperionis Cæli filios re
gnum inter se partitos fuisse quorum clarissimi Atlas & Saturnus fuerunt. Atlantī uicī
nas oceano partes contigisse/& multam astrologiæ operam datam septemq; filias na
tas quæ Atlantides appellantur/a quibus q̄plures dii & heroes nati & seniore ipsarum
Maia Ioui coniuncta Mercurium procreatum. Saturnum quoq; Atlantī filium auari
cia & impietate præditum sororem Cybelem duxisse a qua Iouem suscepit/quis & ali
um Iouē Cæli fratrem & cretæ regem contendunt fuisse qui multo inferior posteriore Io
ue fuit/qui totius orbis imperium primus ac fere solus obtinuit. Cretæ autem regē de
cem filios genuisse quos curetas appellant/eius sepulchrum usq; ad hanc diem ostēdi.

Aesculapius

Celi filij

*Meona rex
Cybele*

marfias

Atlas Saturnus

*Maia
Saturnus*

curetas

tur. Saturnū uero in libyæ sicilia italiaq; regnasse a quo natus Iuppiter oppositā p̄ri uirtutē dicitur elegisse regnūq; suscepisse/aliū patre cōcedēte tradiderūt/aliū odio patris a populis electū/atq; ideo Saturnū cū titanibus bellū ei induxisse/quo uictō uniuersum sibi orbē subiugasse (plurimū autē & corpis robore & animi uirtutibus ualuisse tradūt) ac somnoperē studuisse/ut & impiū punirent & p̄bi sūmis afficerent beneficiis. Vnde de postea q̄ hoīem exiuit: qm̄ humanā uiueret uitā Iouē appellatū. De terrestribus autē diis cū multa uariaq; tā historicis q̄ poetis scribātur; & inter historicos Eumerus qui historiā: Homerus: Hesiodus: Orpheusq; mōstruosa quædā finxerint breuiterq; uter quæ cōscripserūt explicare conabor. Deos igit̄ honorabāt Eumerus ait magnificētissimis sacrificiis & muneribus argēteis atq; aureis mirabili arte cōfectis/de quibus latius in superioribus cōscriptū est. Est autē in ea isula quæ deo cōsecrata est in quodā altissimo templo Iouis triphilei templū ab eo ipso quando totius orbis repugnabat cōstructū/ statua etiā in eo mōte aurea est/ in qua pancais litteris Cæli; Saturni/ & Iouis res gestæ summātim cōscripte sunt/ & paulopost Cælū ait iustū & benignum uirum & astrologiæ non imperitū primū regē fuisse/a quo cælites deos sacrificiis primo cultos/unde cæli cognomen habuisse/duosq; filios Pana & Saturnū & filias similiter Rheam & Cererē ab uxore Vesta suscepisse Saturnum deinde regnasse. & a Rheā quā in uxorem duxerat iouem/iunonem/ & Neptunum suscepisse. Iouem autē qui Saturno in regnū successit iunonem Cererem & Themim in uxores duxisse/ & filios a prima quidem curas habuisse; ab altera Persephonem/a tertia Mineruam. his dictis græcorum fabulas secundum Hesiodum Homerumq; subiicit.

De Archanis mysteriis erroris gentilium.

Cap. V.

Ed de græcorū atlantiōrū phrigūq; theologia hæctenus/quibus nō absurdū est secreta mysteria & cælatos addere cultus/ut facile unusquisq; uideri possit/ utrū sit aliqd in eis ueræ religionis signū/an demoniaca superstitiōe ac errore perfluxerunt omni turpitudine atque dedecore plena & lachrymis poti⁹ q̄ risu dignissima/quæ demens ille in libro quo gētilis ad fidē adhortatur apertissime reuelauit. Vir magnarū rerū sciētia p̄ditus & usu plurimorū negotiorū prudētissim⁹ q̄ prias nugas a salutari & euangelica doctrina monitus cito cōtēpsit. Pauca igit̄ ab eo sumpta diligēter audias. Abdita inquit & iuisibilia sūt ac ideo diligētī cura/nō inquirēda barathri ora mōstruorū plenissima lebes thesprotius/tripes/ciræus/æna dodonæa cælo in deserto atq; harenis honoratus & quod ibi oraculū est/hæc oīa senescētibus iā fabulis deiecta penitus relinquātur: Ultimo enī silentio castalius & colophonius fontes ceteraq; fluenta quæ diuinādī uim habere uidebant tradita extinctaq; cū suis fabulis defluerūt toti usq; uinatiois potius q̄ diuinatiois nefanda mysteria ceciderūt. Silet Darius: Phytius: Didimeus: Amphiareus: Apollo: Amphilocheus: tacent aurispices/ augeres: somniorū interpretes/ & qui farina aut ordeo uaticinabant/ qui qd usq; ad hodiernū diē quasi ab inferis mortuos reduxerint cū dæmonibus collouant. Perierūt ægyptiorū penetralia/ tenebris tradita sunt necromantiā tyrrenorū/capræ simul cū istis ad diuinationē p̄parata/ & corui hoibus oracula reddetes deuolarunt. Quid dicā de Dionysio quē Menolē græce/ id est latine totū furentē appellant/ cui bacchæ orgia celebrāt/ & crudas carnes comedētes sacro furore inicianē euan euan cōclamātes/quæ uox aspirata secundum exquisitam hebræorum linguam fœminei sexus serpentē significat. Ceres autē & bona dea mysterium fuerūt/quarū mærores rapinā & luctū eleucis docet. Quare mihi uidetur si quis deriuatiōi uerborū attēdere uelit ab orge id est latine ira quā aduersus Iouē Ceres suscepit orgia/mysteria uero ad mysos quod latine scelus est. quod Dionysio acci-

Secundus

dit appellata fuisse/quod si est ab attico illo Myete qui uenado perit ut Appollodorus scripsit mysteria uocant. Non erunt certe gloriosa quaedam haec mysteria funebri quodam honore tradita/forte autem mysteria. i. mytharia quasi fabulae quaedam latine appellata sunt. Perdatur igitur quae haec primus hoibus tradidit siue Dardan⁹ qui deorum fabulas in mysteria deduxit siue Actio quae orgia & caerimonias thracibus adinuenit/siue phrygius ille Mida qui ab Odryso illo didicit/& subditis deinde artificiosum moerorem tradidit/siue Cinyra cyprius qui mulierem quaedam capere studens turpissima Veneris orgia ex nocte in die transferre ausus fuit. Quidam autem aiunt Melampodem Amythaonis filium ab aegypto in graeciam luctum Cereris solenniter celebratum reportasse/quos omnes ego impiarum assero fabularum auctores/& perniciosae superstitionis inuectores extitisse. Quid enim aliud quam dedecus & apostissima turpitudine sacra haec sunt? Sed multo turpiora uidebuntur. si quae sequuntur addiderit. Ceres peperit/educat puella: Pherephattē nonnulli appellant/cui Iupiter qui genuit draco factus coniungitur/unde in sauasiorum mysteris draco in spirere inuolutus in sacrificiis ad factorum memoriā/imo uero in testimoniū tantae turpitudinis (ut ego dixerim) adhibetur: Peperit & Pherephatte tauriformem filium/unde poetae quoque nonnulli taurum laudant draconis patrem & draconem rursus tauri patrem & in montem arcana haec facta ducentes pastoralē stimulum celebrant/pastoralē ut puto stimulum ferulam/ quod genus ligni bacchantes ferunt appellantes nequeo latius huius Pherephattae sacra enarrare qualis rapinam/ idoneram terrae hiatum/ siue eubolei/ quas eodem hiatu simul & duas deas absorptas aiunt fuisse. Unde megarēses in thesmophoriis suis immittunt/ quae sacra uariis modis mulieres quoniam haec fabula uarie narratur per ciuitates graeciae celebrant thesmophoria/ scirophoria/ ineffabiliphoria uocantes/ & multis modis Pherephatte rapinam complorantes. Dionysi uero mysteria penitus in humana quemadmodum puerum cum cureibus salientem dolo puerilibus donis titanes decapti ut & raptum dilaniauerint/ ut Orpheus poeta cecinit Munera uero quibus captus dicitur pinea & aurea poma hesperidum fuerunt/ quorum sacrorum symbola non est utile audire pila pinea/ speculum poma uellus. Minerua uero Dionysi iam discerpti corripuisse: Pallasque a motu cordis uocari dicitur. Titanes autem Dionysi membra in libete prius elixabant/ deinde ueribus fixa Vulcano torrebant. Sed Iupiter Titanes quidem fulmine mulctauit. Dionysi uero membra Apollini sepelienda tradidit/ qui in parnaso ipsa deposuit. Vis & coribantium audire orgia: tertium ab his fratrem interceptum fuisse asserunt/ cuius caput purpura tectum & aereo scuto cornatum ad radices olympii montis portarunt/ ac sepelierunt/ quibus nomia Bauboni dysaul Triptolemo/ Eumolpo & euboleo fuerunt. Triptolemus bubulcus Eumolpus ouium pastor/ suum uero Euboleus a quibus Eumolpides & praekonum sacrum genus descendit. Cererem uero a Baubone coribantium nobili muliere hospitio susceptam tradunt/ potioneque multis confectam/ quam Cycrona uocant Cererem allatam fuisse/ cumque Ceres luctu oppressa potum recusaret/ quasi despecta Baubo doluit/ itaque sublata ueste genitalia membra deae ostendit/ quae hoc spectaculo delectata Cycrona suscepit ac bibit/ haec atheniensium mysteria sunt/ haec summus theologorum Orpheus (ut ipsi dicunt carmine cecinit) a quo non est ab re carmina quaedam testimoniū loco apponere. Dixit & obscenas custas in corpore partes attolens uestem patefecit/ tum dea ridens. Suscepit paruum qui forte astabat iacchum/ Ingressitque sinu uetulae baubonis/ & inde pocula suscipiens tandem cycrona perhausit. nocte certe ac tenebris ista mysteria digna sunt/ & magnanimo illo. Immo uero leuissimo crichthidarum populo/ aliisque graecis quos mortuos haec expectant. Quae enim spe temerarii homines nutriuntur/ quibus oracula. Ephesinus eraclytus canit/ Noctiuagis maleficiis bacchis iniiciatis simul atque iniiciantibus/ quibus ignis futura praedicta

*Exornatio autem
idolatriae*

est quibus apud ceteros mysteria putant sine antistite pagunt/ex quibus oibus ficta/& inania/& deceptiois plena cuncta pbant/quorum symbola (denudanda.n. sacra ipsorum sunt) ex ta fumantia/polenta saldraco mala punica/tremetia aialium corda/ferula/hedera/pultes/papauera/hæc ipsorum sacro sunt/themidos aut hæc sunt sacratissima symbola/organum/lucerna/gladius/pecten mulieres sic.n. mystice membra gentilia appellant: O manifesta impudentia. Nam cum priscorum hominum petulantia nox cogeret sacra modo nox iniciatus per dicat/& facibus tenebræ uictæ petuleos sacrorum mores ostendunt. Extingue pontifex igne/ueres faces qui eas portas/hæc luce turpitudine Iacchi manifestat/patere ut nocte mysteria colerent/uenustiora uiderentur in tenebris/hæc orgia nescit ignis simulare aperiendo redarguendoque omnia punit. Quis non merito impios huiusmodi appellarit/ qui deum uerum ignorantes pueræ a titanibus laceratum & lugentem mulierem & membra turpitudinis turpissime colunt duplici quadam impietate detenti/nam & deum uerum ignorant/& errore decapti mortales atque turpissimos homines deos existimant. Hæc quidem Clemens.

Qui merito superstitionem gentium contemnimus. Cap. VI.

Vare non iniuria nos magna uoce ista omnia contempsisse fatemur a longissimo ac prisco errore gratia misericordia dei omnipotentis & ineffabili uirtute saluatoris nostri quasi ab incurabili morbo liberati. Ratione.n. secuti nefandum atque impium duximus sanctissima dei appellatione mortales & turpes uiros honorere/qui extrema petulantia crudelitatis atque furoris exempla posterioribus tradiderunt: Quam enim insaniam non superaremus si modestiam/prudentiam/iustaque laudantes petulcis ac incontinentibus omni furore plenis/crudelibus quoque ac in humanis homicidio simul ac paricidio maculatis diuinos honores redderemus: Quis enim maior cumulus impietati addi poterit quam si uiorum mulierumque membra & in experte terrarum rationis naturam sanctissimam dei appellationem intrudat eaque turpia deo attribuat/quæ si de hominum aliquo dicantur legibus & consuetudine ciuitatum grauissimo supplicio puniuntur. Cur longior sum oibus gratias simul ac barbaris lucem effulxisse predicam? quæ a falsa & impia religione ad ueram ac piam reducit. Multi enim iam quasi a sopore & pseudo somno expergefacti oculis animi aliquatulum apertis fabulas poetarum religionem priscorum esse cognouerunt in qua natura quadam secreta occultari multi credentes decipiuntur/quæ quis nihil ueritatis habeat/tempon exponenda nobis uidentur/ut etiam eis quæ honesta ipsi putarunt non iniuria spretis euangelicam saluatoris prædicationem prætulisse merito approbemur.

Breuis supradictorum repetitio. Cap. VII.

Vod faciemus si alius hæc primum repetierimus. Græcorum igitur popularis/ut ita dicam & fabulosior theologia & phænicum ac ægyptiorum huiusmodi esse ostenditur/ut auctoribus iam suis comprobatum est/quam non iniuria in principio præparationis euangelicæ collocamus/ut & nos in memoriam redigamus/& qui nesciunt discere possint qualis maiorum nostrorum erat religio/& quanta nos ipsi ueritatis ignoratione quasi uiolentia obruti emersimus per euangelicam prædicationem & apparentiam saluatoris ueri dei Iesu christi / qui non in parte una orbis terrarum/nec apud gentem unam/sed ubique quasi aniuarum sol proprios lucis radios immittens a caligine & tenebris errorum ad fulgentissimam ueritatis lucem omnes homines conuocauit/apertissime namque prænominauimus eorum auctores mortuorum simulachra & turpissimorum hominum imagines cultas nullamque mentionem dei ueri factam illis fuisse / diuinam iustitiam contemnentibus & in omnia scelera sponte irruentibus ostendunt. Nam cum nondum uita hominum legibus & moribus instituta esset pecudum more ad nihil aliud multi quam adimplendum uentrem mentem eleuabant quos primum impietate

Secundus

tatis gradū tenuisse contēderim. Nōnulli naturali quodā instinctu paulisp̄ cōmoti deū
deiq; uirtutē esse mūdo putarūt/ac eū quārētes ad cælū aīos erexerūt/& caelestiū pul-
chritudinē corpore admirati deos ipsa arbitrati sūt. Alii depressi oīno in terris p̄stantio-
res aut corporis robore/aut prudētia/aut facultatibus/gigātes quosdā uel tyrānos uel
magnos ac maleficos uiros/q; auxiliō alicuius eorū quos a diuiniore statu decidisse cre-
dimus mirāda quāsdā facere uidebant/uel eos q; humanæ uitæ aliquo modo p̄ferunt/
cū uiuos tū maxime post mortē deorū honoribus coluerūt; Quare deorū etiā templa
sepulchra eorū fuisse multi testant/ut Clemens in exhortatione nōnullos græcorū au-
ctores scripsisse commemorat/quod si placet rursus audiamus.

¶ Quod templa deorum sepulchra hominum fuerunt Cap. VIII
Vn enī inquit inanis supstitio initiū cœperit quasi malorū oīum fons multitu-
dinē deorū cōstituit/quibus hostias imolare solēnia facere simulachra statuere
& templa cōdere p̄ualit quæ tñ deorū sepulchra prius fuerūt/& magnificenti-
us cōdita temploꝝ appellatiōe uocati sunt. Nā apud Larisæam ciuitatem Acrisii sepul-
chrum est quod modo sacrari loco uenerant/& in arce Atheniēsi/ut Anthioch⁹ in no-
uo historiæ cōscripsit Cecropos sepulchrū fuit. In templo uero palladis/quam ciuilē
appellant Erichthonius iacet. Ismarus autem Eumolpi atq; Dariæ fili⁹ in eleusine una
cum Celei filiabus sepultus est. Quid multa? non enim latet a gentilibus sepulchra ho-
minum adorari. Hæc quidem Clemens.

Acrisii sepulch
Cecropia sepul
Erichthonii sep
Ismari sep

¶ Qualis de diis priscorum fuerit opinio. Cap. IX
Os aut rursus altius hæc repētes dicere nō dubitamus natura imo uero diuini-
tus oibus eē hoibus insitū nō solū utiq; qd atq; cōducibile de noīe significari/
uerū etiā oīum reꝝ creatorē sic appellari/& uerbo qdē ita oēs natura duce cō-
ueniūt/re aut creaturas p̄ creatore coluerūt p̄ter unū aut admodum paucos ut uerissi-
mis hebræorū libris ostēdit/quia rebus uisibilibus ad itelligibilia mēis oculos sanctæ
reducētes nō creature alicui/sed ipsi reꝝ oīum creatori cūctorūq; largitori bonorū dei
appellatiōem attribuērūt: Cæteri aut oēs tenebris animi inuoluti ad tantā impietate de-
ducti sunt ut pecudū more honestū ac cōducibile bonorūq; oīum extremū uoluptate
corporis terminarent/& hac rōne eos qui uoluptatē adinuerunt genera uel auxerūt
atq; amplificarunt maleficos & mortales uiros ut dictum est quasi bonorū largitores
saluatores & deos appellarūt/piam hui⁹ nominis notionē natura eis insitā ad eos trās-
ferentes quos bonorū inuētores putabant/tantūq; mēis insania ualuit ut nec peccare
se arbitrarent/nec erubescerent diuinis honoribus maleficos atq; potentes hoies pro-
pter regna tūc primum constituta colere atq; admirari. Cūq; ut iam dixim⁹ mores ho-
minum legibus stabiliti non essent/nec supplicia peccatoribus iminerent/adulteria ne-
fanda matrimonia maribus ereptam pudicitiam/homicidia/patricidia/confecta scele-
re bella/quasi res pulcherrime gestas diis suis attribuebant & earū reꝝ memoriā poste-
rioribus quasi perutilem relinquere studebant.

¶ Quod plato priscorū fabulas & interpretationes fabularū contempsit. Cap. X.
Aec theologia priscorū fuit/quam iuniores naturalium rerum scientia non pa-
rum iactātes ad honestiora nature secreta interpretantur/ita nec omnino im-
pietatem maiorum effugerūt nec tantam rerum turpitudinem ferre potuerūt
sed priscorum peccata corrigere uolentes uirtutesq; corporeas quibus generantur alū-
tur & crescunt corpora per fabulas significari uolentes/& hinc ordine progressi non
solum principia & rerum elementa/ut solem lunam stellas/præterea terrā/aquā/ignē.
Verum etiā composita & affectus eorum & fructus terræ / quos cererem bonam

deam & bacchū nomināt p fabulas uiolenta quadā interpretatiōe significari uoluerūt
 Ita iuniores quidē maiorū theologiā erubescētes ac parui antiq̄tatē atq; cōsuetudinē fa-
 ciētes quasi remedia turpitudinis deorū excogitarūt. Vetustissimi autē et animalia bruta
 quæcūq; ad uitā conducere uideant in deorū numero collocare ausi sūt/ & in manibus
 bæluīs cærimonias statuere non erubuerūt/ ipsos igit̄ audias græcos p unū q præstan-
 tissimus oīum fuerat fabulas nōnunq̄ suscipiēdas nōnunq̄ repellēdas asserere. Mirabi-
 lis. n. apud deos Plato modo sententiā suā apertius explicādo negat ea dicēda diis esse /
 quæ ab antiq̄ssimis dicta sūt/ modo de legibus scribens oportere affirmat fabulis quæ
 de diis traditæ sunt/ qm̄ nihil falsi in eis cōtineat̄ fidē adhibere. Postremo a priscorum
 theologia suā desperās cū de cælo/sole/luna/stellis/ & de uniuerso mūdo partibusque
 suis physice more suo locutus sit. Demū de priscorū genealogia deorū/ quasi particula-
 riter sic in Thimæo differit/ sed de aliorū dæmonū atque deorū generatiōe differere ma-
 ius est opus q̄ humeris nostris ferre possumus. Quare his q̄ hæc tradiderunt credere
 debemus q̄ cū a diis orti sunt & parētes suos qui sint oportuna teneāt nullo modo fal-
 lunt. Nā quis neq; necessario neq; pbabiliter dicāt/ tñ quia rē suā enarrāt aquū est ut
 eis fidē adhibeamus. Quare scdm̄ priscorū instituta genealogia deorū terminet̄/ credā-
 turq; cæli ac terræ filii oceanus & tethys fuisse/ ex quibus Phorcis / Saturnus/ Ops/ &
 alii cōplures nati sūt. A Saturno autē & Ope Iuppiter & Iuno: hæc igit̄ Plato secundū
 ius & fas quis nullo modo pbari possint credēda eē in Thimæo censuit. Attēdere autē
 diligēter oportet quia nihil altius in hac fabulosa genealogia cōtineri ostēdit. Alio autē
 in loco hic ipse sententiā suā apertius explicās his uerbis utit̄. Primū igit̄ ego dixi maxi-
 mū de maximis rebus mēdaciū efferre ausus ē/ qui quæ Cælius fecisse ab Hesiodo dici-
 tur/ quodq; a Saturno mulctatus sit/ & Saturnus rursus a filio improbe finxit. Nam et si
 uera eēnt tacēda oīno putarē/ nec ita facile ad oēs efferēda sed maxie quidē cælenda q̄
 si necessitas quadā dicere cogere paucissimis tradēda fuisse/ ardua enī sūt nec p̄dicāda
 o Adimāte in ciuitate nr̄a; Nec. n. iuueni psuadēdū est puniri parētes oportere et si iniu-
 riā inferāt. Nec autē oīno credendū est deos inter se ita dissidere ut alius alii bella & pu-
 gnā ciat: nec enī uera hæc sūt/ nec nobis cōdicibilia qui si rēpublicā cōseruare uolum⁹
 itestina bella odia & simulationes turpissimas ducere debemus/ nec gigantū aduersus
 deos pugnas & heroū in cognatos adolescētibus explicandas iudicio/ sed si aliquo mo-
 do possemus nunq̄ ciuē ciui fuisse inimicū libēter psuaderemus/ hæc. n. maxime adole-
 scētibus/ hæc uiris senioribus p̄dicanda/ quare poetæ cogēdi et sunt hæc carnibus suis
 edere. Saturni autē uincula & Vulcani a patre piecto cū auxiliū pullatæ matri afferet/
 deorūque pugnae quas Homer⁹ cōscripsit nullo modo audiēda: Aptissime igit̄ Plato
 priscorū fabulas & fabularū interpretatiōes cōtēpsit/ quod romani itelligētes fabularū fig-
 mēta spreuerūt. Quod ab halicarnasseo Dionysio cognoscere poteris qui in secundo
 uetustæ romanorū historiæ res gestas Romuli enarrās sententiā/ quoq; illius uiri de diis
 his uerbis ostēdit. Nō ignorauit quia diligēter cōditæ leges & de bonis rebus cōtentio
 & militaris exercitatio optimā ciuitatē cōstituunt/ quarū rerū magnā curam adhibuit a
 cultu deorū incipiēs. Tēpla igit̄ lucos aras simulachra/ formas & symbola uirtutes be-
 neficia/ quæ a diis hoibus collata sunt cærimonias ac saluberrimas solēnitates quibus
 dii culti gaudēt iustitiū & dies festos cæteraq; cōstituit/ ut optime græcorū reipublicæ
 res romana cōferri possit/ fabulas autē quæ de diis traduntur turpes atq; inutiles existi-
 mās nec solū diis/ sed neq; probis hoibus dignas cūctas eiecit ac psuasit ut optime de
 diis romani & existimēt & loquant̄/ nullū. n. opus imorrali naturæ idignū illis attribu-
 it: Ita nec Cælus a suis filiis uirilia amputat̄/ nec a Saturno liberi sui iterficiunt̄/ nec lu-

piter in tartarum patrē cōicere nec bella: nec uulnera/ nec uincula/ nec seruitus deorū apud eos ulla dicitur/ sed nec solēnis unq̄ dies lugubri habitu agit/ quēadmodū dum apud grācos fletu & planctu Proserpinæ ac Dionysi passionēs celebrātur/ nec inspice re apud eos aliquis poterit quīs inopes iam oīno corrupti sunt furētes & bacchātes uiros simul atq; scēminas in templis deorū pernoctare. Nec aliud quicq̄ monstrū nefandum/ sed religiose oīa quæ ad eos p̄nēt & dicunt & agūtur/ adeo ut neque apud grācos/ neque apud barbaros usquā honestius ista cōstituta sint & quod ego maxime mirari soleo quāuis ex uniuerso terrarū orbe in urbē multū cōfluant qui res sacras patriis peragūt moribus/ nihil tamen alienū publice ciuitas imitata inuenit qd̄ multis aliis accidisse manifestū est: Verū ēt si deorū responsis alienigena quædā sacra suscepta sūt oī eiecta fabularū garulitate romanis moribus peragātur. Sicut matri deorū sacra quotānis certaminibus ex cōsuetudine romanorū fuit/ sacerdos aut̄ utriusq; sexus uir & scēmina ex frygiā cōsecratur/ & urbē ut solēt tibiæ & tympanorū sonitu plustrant. Sic pie ac religiose romana ciuitas turpitudine fabularū oīno sprete deorū carimonias pagit. Nō aut̄ ignoro esse nōnullas fabulas apud grācos hoibus utiles/ quarum aliæ naturæ opus p̄ mœrorē ostendūt/ aliæ cōsolandi gratiā fictæ plenæ utilitatis sūt/ quæ quīs optime scientiæ tñ romanorū theologiā multo præstantiorem duco/ parua. n. est illa fabularū utilitas/ nec multis prodesse pōt/ sed illis dūtaxat qui causas rerū curiosius inuestigarunt qui certe paucissimi sunt. Multitudo aut̄ indœnor ad p̄ius solet huiusmodi orationē interpretari/ & in horū alterū semp̄ incurrit: Nā aut̄ duplicabiles deos ducit/ si qd̄ eorū multa in magnis miseris opp̄ssi fuerūt aut nihil turpe/ aut iniquū deorū exēplis admonita putat. Quare illis solūmodo relinquēda ista sūt q̄ phiz speculatiōis insudarūt.

EVSEBII PAMPHILI LIBER TERTIVS.

De Honestiore & naturali theologia grācorum. Capitulum primum.

h Anc quidē philosophorū primū & uetustissimi romanorū de grācorū theologia iudicarunt/ q̄ physiologiā fabulæ ap̄tissime reppulerūt. Nos at̄ qm̄ ad redargutionē illorū p̄ducti sumus ageiā interpretatiōes ac allegorias suas q̄ frivolæ atq; indignæ sint inspiciamus nihil nostri afferētes: Sed illorū ipsorum p̄ductis auctoribus ab ipsis sublimē hanc theologiā p̄disceamus. Verū cū aliter alii dixerūt/ & unusquisq; inuenta sua uera esse cōtendat/ satis erit si quæ clarioribus grācorū philosophis uisa sunt p̄posuerimus. Primus igit̄ cheronēsis adducatur Plutarchus q̄ fabulas puertēs mysticā in eis theologiā latere cōtendit/ quā ueluti a deorū inducēs penetralibus nō mortaliū aliquē ut fabulæ uolūt sed temulentiā p̄ Dionysium significare ostendere conat̄. Iunonē uero nuptialē/ uiri ac scēminæ cōiunctiōnē/ deinde quasi oblitus paulopost/ terrā p̄ Iunonē ostēdi uoluit: Latonā uero obliuionem ac noctem eē/ & rursus Latonā ac Iunonē eandem esse putat. Iupiter autem per æthera sibi uirtute accipitur. Quid hęc mihi perstringūtur cum liceat ipsum audire si cut ait in libro quem de platrēsi Dædalo inscripsit arcana pandentē theologiæ sacraria his uerbis priscæ quidē tā apud grācos q̄ apud barbaros theolologia naturalis erat ratio fabulis inuoluta occulte ac mystice ueritatē doctis sub aperēs quod carminib⁹ Orphei/ & egyptiorū patris & frygiā doctrina cōprobat/ maxie aut̄ orgia & immolatiōes

Plutarchus in
uentis

& quæ symbolice in sacris geruntur fabularum sensum aperiunt: Nam qui Iunoni sacrificant
 bile in sacris non adhibent/sed iuxta aram infodiunt. Nam quoniam uiri ac mulieres coniuncta
 significat uitam ea re ostenditur absque ira & odio & amaritudine matrimonium esse oportere
 quod significatiuum docendi genus in omnibus fabulis est. Ita cum Iunonem adhuc uirginem
 ab euboica insula ubi educata fuit furim a Ioue ablata ferunt/& huc deportatam opacum
 eis thalamum a Citharone factum fuisse ac Macridem Iunonis nutricem ab eo scrutari prohibita
 quia Iupiter in illis locis cum Latona quiesceret. Vnde postea grato animo Iuno eadem
 aras atque templa cum Latona uoluit habere/itaque ut et Latona nocturna appelletur apte tam
 rebus quam latonæ nocturnæque nominibus occultum latens & tenebrosum diuinarum rerum signifi-
 ficatur. Alii autem quia ibi latuit Iuno nocturnam dicunt appellatam primum fuisse/deinde re iam
 aperta nuptialem. Qui autem naturæ secreta subtilius per fabulas inuestigant hoc pacto Iu-
 nonis atque Latonæ potestatem coniungunt: Iuno. n. terra est: Latona uero nox. Obliuio. n.
 quam uerbum hoc græcæ significat in nocte fit pro somnum. Nox porro nihil aliud est quam ter-
 ræ totius umbra/quæ radios sola res eripiens atrum atque obscurum aera reddit. Quod autem
 non alia est Iuno quam Latona inde profecto patet/quia Dianam Latonæ filiam omnes asserunt quam
 & Lucinam appellant. Nomina igitur hæc duo sunt uni deæ imposita. Præterea Apollinem
 Latona Martem Iuno peperit. Apollinis autem atque Martis eandem esse uirtutem apertissimum
 est. Mars. n. ares græcæ appellatur. quod a regni auxiliū pugna oppressis asferre signifi-
 cat. Apollo uero uocatur quod a pallati. i. ab ægrotationibus homines soluat atque liberet quam
 obrem ardentissimas et stellas solē apollini & nocte martis appellatam Marti accommodant/
 nec absque eadem dea nuptialem & lucinæ atque solis matrem putarunt Matrimonium namque finis
 præcreatio est/qui nihil aliud est quam a tenebris ad solis lumina progressio. Vnde poeta: Cum
 Lucina inquit illum illum adduxit tum solis cernere quiuit fulgorē. Primum. n. a dolore par-
 tus liberati per Lucinam/deinde solarē aspici solē qui generatiōis finis est ostendere uoluit.
 Sed non est ab re puulgatissimam quoque fabulam enarrare. Dicitur. n. Iunone irata dissiden-
 teque ab eo moestus ea de causa nimium fuisse/quæ Alalcomenes indigena docuit ut alteram du-
 cere simularet ita consilio eius ex quercu simulachro mulieris confecto quod dadalem ap-
 pellarunt nuptias præparare fingebant. Nymphae igitur tritonides & uniuersa boetia conflue-
 bat quibus rebus Iunonem commotam a citharone descendisse/& plateium multitudine mulie-
 rum sequente ad Iouem peruenisse simulationeque patefacta summa cum leticia reconciliatam fuisse. ho-
 norē autem simulachro tantum fecisse ut dedala nocte ipsius die festum instituerit/quod tamen ex
 zelotypia quis omnia anima expers esset cremauit/huius fabulæ talis ratio est Iunonis ac Iouis
 bella & dissidia nihil aliud quam elementorum intemperie significat/quæ nisi certis proportio-
 bus contemperetur natura rerum soluta magnam perniciem asserunt. Si ergo Iupiter. i. calida uirtus ac
 ignea nimium excesserit siccitate omnia pereunt. Sin uero Iuno humida scilicet & uentosa na-
 tura Iouem aspernata superauerit. Magna uis pluuie delata diluuium cuncta uastauit/quod illis
 temporibus factum boetiam maxime regionem protulit quæ multitudine aquarum tectam fuisse
 dicitur. Quare quam primum tempestate transacta terræ apparuerunt/deorum reconciliatio facta fin-
 gitur. Prima uero arborum omnium quercus effloruit/quæ non modo piis hominibus/ut He-
 siodus ait/uerum et diluuii reliquiis opitulata est cum glandes ramalia ferant/est apes cum
 regat truncue. his Plutarchus aptissime nos docuit mirabilem et illam & mysticam græcæ
 theologiæ rationem nihil magni nec dignum philosophia continere. Audisti quippe per Iuno-
 nem modo matrimonium/modo terram/modo humidam significare substantiam. Didicisti
 Dionysium mihi aliud quam temulentiam esse. Latonam noctem Apollinem solem/ipsam
 denique Iouem calidam uirtutem atque igneam; Turpitudini ego fabularum accessit/ ut
 secretior hæc & mystica theologia non ad diuinas quasdam & caelestes uirtutes/nec ad

fabula videtur

Solum in Boetia

Quæ uero pictas

rationales & incorporales substātiās cōducāt sed rursus in temulentīā & nuptiarū ope
ra & aegritudines hominū deducat & quod honestissimū in ea est ad terrā ignē solē re
liquasq; huiusmodi ptes orbis terminet nec ultra hęc quicq; afferat quod ēi Plato non
ignorauit qui in eo libro quē cratillū inscripsit/nihil ultra uisibiles mūdi partes priscos
græcorum cognouisse & stellas dictos putasse asserit. Verba eius hęc sunt. Vetusstissi
mos græcorum: Celum/stellas/solem & lunam/quæ nūc etiam multi barbarorum co
lunt deos putasse manifestum est huiusmodi quidem græca sunt.

¶ De Mistica & naturali theologia ægyptiorum. Cap. II.

Vnc ægyptiorū mysticā theologiā quæ multo uetustior fuit uideam⁹ Osirim
& Isim solē & lunā esse aiūt. Iouē spiritū qui p oīa trāseat: Vulcanū ignē: Ter
rā cererē: Oceanū humiditatē ac nilū fluuiū asserūt/cui deorū generationē at
tribuunt: Aerē Mineruā appellarūt/quos quādoque deos aera dico aquā ignē terrā &
spiritū p uniuersū orbē trāsire cōtēdūt/& uanas formas hoīm atque aīaliū cōmutari/
quorū cognomines apud se hoīes floruisse solē/saturnū: Opim Præterea Iouem: luno
nē: Vulcanū & uestā/quæ oīa Manethus latius scripsit Compēdiosus autē Diodorus
his uerbis Osiris & Isis sol & lunā secundū ægyptios sunt a quibus trinis temporibus
uere æstate ac hyeme inuisibili motu circūductis mundus gubernat: & omnia nascū
tur aluntur augentur. Tempora quamuis inter se aduersentur mirabili tamē cōcordia
annū cōficere/horum autē deorū alter ignis & spiritus/altera humidi & sicci/uterque
uero aeris naturā pducere dicitur/quibus omnia & oriunt & conseruant/ita totū qui
dem corpus naturæ oīum ex solæ ac luna originē trahere. Partes aut uniuersi quinque
illas esse spiritū uidelicet/ignem siccum humidū/ægyptiorū lingua posuerūt & spiritū
quidem diligentī ad latinā aera quorū singula deos putarūt/& nomina uetustissima ac
prima ægyptiorum lingua posuerūt/& spiritū quidē diligentī ad latinā linguā interp
tatione Iouē appellare possumus/qui cū animalib⁹ ipsius/ut ita dicā animalitatis cau
sa sit quasi parentē aliquā rerum animam omniū esse putarūt/quibus maximus poeta
quoque omnium attestatur de Ioue dicēs/pater hominūque deorūq; ignem uero uul
canum appellarūt magnū deum esse putantes/permultūq; ab generationē atq; cremē
tum conferre. Terram porro quasi uas aliquod atq; receptaculū eorū quæ oriunt exi
stīmātes matrē nominauerūt/cui rei Orpheus cōsentit dicens. Terra mater cunctis di
uesq; ceres humidū autē oceanū dixisse dicūtur quīs uerbum expressum latine de itia
rum matrē significat. Oceanum autē nonnulli græcorū designare putarūt. Vnde poe
ta quoque cecinit/oceanus generatio diuum. Aegyptiū autē nilū fluuiū esse cōtēdūt/
cui & deorū generationē attribuunt. Plures enim urbes in solo ægypto quā in reliquo
terrarū orbe fuisse aiunt a priscis diis Ioue uidelicet/sole/mercurio/apolline/pane luci
na/aliisq; q̄ pluribus cōditas aera mineruā appellarūt & filiā Iouis ac uirginē putarūt/
nam & incorruptibile aiunt esse natura & extremū uniuersi locū obtinere contendunt
Quapropter a uertice Iouis fabulose nata fuisse Minerua traditur. Tritonā uero appel
latam/quoniā ter in annuo spatio uere/æstate/hyeme cōmutatur/glaucopin. i. glaucu
lam uocari cōtēdunt/nō quia ut nōnulli græci putarūt glaucos habeat oculos/ quod
nomē ipsum denotare uidetur/insaniūt enim qui sic putant/sed quoniā aer nīsum aīali
bus præbeat/asserūt autē hos quandoq; deos totū orbē peragrarē & hominibus in sa
cratorum animalium formis apparere/quod & poeta ab ægyptiorū sacerdotib⁹ accē
ptum uerū esse hīs uerbis attestatur: Peregrinis inquit dii similes uirorū urbes ingre
diūtur æquitate ferentes. Equidē a cælestibus diis quorū æterna generatio est ægyptū
asserunt/aliōs deinde ab hominibus propter beneficia quæ cōiter omnibus cōtulerūt

Glaucopis quæ

ad immortalitatē translatos/quorū aliqui cælestibus diis cognomines fuerunt/sol scilicet; Saturnus Iupiter quē nonnulli hāmonē appellant. Ad hęc Iunonē Vulcanū; Vestam/& extremum Mercuriū primūq; oīum solem in ægypto regnasse hęc Diodorus Plurarchus aut in libro quem de Iside inscripsit his uerbis utitur/sed quasi ab alio initio plurimorū atq; rudiū sententiā cōsideremus qui dicūt sic ægyptios Osirim/nilū fluuiū esse putare. Isidi terræ matrimonio cōiuctū Tiphona uero mare in quod incidēs nilus submergitur/quēadmodū græci Saturnū tēpus. Iunonē aera uulcani uero generationem aeris mutationē in ignē esse arbitrantur. his dictis rursus fabulas ad dæmones refert/& aliter atq; aliter interpretatur operapreciū autē est ab his sciscitari/utrū simulachra hęc & simulachrorū figuræ dæmonū an ignis eris terræ aquæ aut uirorū & mulierū brutorūq; aīalium formas ostendant. Nam quoniā cælestiū cognomines mortales extiterūt ut ipsi aiunt quos in numerū deorum translatos existimant cælestiū ne formas in simulachris imprimūt. an quod ipse uisus ostendit mortaliū hominū? Quod si ipsi respondere recusent/res tñ per se magna uoce clamāt mortales fuisse oēs quorum simulachra cōstituuntur Plutarchus enim in libro de Isidie uel qualitātē corporum describit sic dicēs/ægyptiorū historia flauī corporis fuisse Typhona tradidit. Martem albi subnigri Osirim/hęc Plutarchus mortales ego dii sui fuerūt/& interpretatio fabularum perit uniuersa. Quid enim necesse fuit hoīum formas elementis accōmodare cū etiam absq; his colere ea potuerint? utris autē hęc appellationes inditæ primū fuerunt. Utrū Vulcanus Minerua Iupiter Neptunus uino nomina de elementis primo/ deinde de hominibus equiuoce/an econtra hominibus primū imposita ad elementa nominarūt. Præterea hymni cantus & arcana deorū mysteria utrum elementorū aut mortaliū hominum symbolis peraguntur? errores autem/temulētiam/amores mulieres raptas/& uiros insidiis cōuolutos milleq; huiusmodi decora quomodo elementis accōmodari potuerunt? aperte igitur ex his omnibus mirabilis & generosa physiologia nihil ueritatis habere ostendit. Sed audi quæso quæ Porphyrius etiam in epistola ad Anebū quendam ægyptium de istis scripsit. Cheremo enim inquit & alii omnes nihil aliud præter uisibilia putant ægyptiorum rōnem ad unguem secuti/qui nullos alios deos præter erraticas stellas & signa quæ orbem replent obliquū fixasq; stellas quæ oriri atque occidere cum his dicuntur deos existimarunt/quarum partes aliæ aliis erraticis attributæ sunt ascendentem quoque particulam ac dominos eius quos ualidos appellant/quorū nomina & potestates in libris almenichiācis scripta sunt ubi ortus etiam & occasus & futuroꝝ diuīnatio continetur. Vidit enim Cheromol solem ab ægyptiis ut creatorem cultum/nec ignouit omnia quæ de Osiride & Iside dicuntur omnesque fabulas sacras aut ad stellas & ortus & occasus earū. Præterea progressus atque regressus aut decrementa cremenataque lunæ/aut ad solarem cursum aut ad nocturnnm hemisperiū / aut ad diurnum/aut ad fluuū nilum & omnino ad res causasque naturales referri/nec ullā de incorporeis eos uiuisq; substantiis facere mentionem. Vnde nostra quoque omnia nescio quo insolubili uinculo a motu stellarum necessario dependere arbitrantur /quā necessitatē fatum appellāt. Sic omnia stellis attribuūt quos solos deos & fatorū dominos existimātes sacris & simulachris reliquoque deorū cultu propitios sibi reddere conantur. Sic præter illa quæ in cælo uident alios deos/Porphyrio etiam teste theologia ægyptiorum nō nouit creatorē uero reꝝ oīum non intellectum/non incorporeā quādam substantiā/non uirtutem quādam intellectiuā/sed uisibile hunc solem arbitrat. Ad stellas igit omnia refert & cūcta fatis/idest stellarū motui & aspectibus attribuit/q opinio usq; ad hęc tempora ab ægyptiis tanq; uera defenditur / q; sic hęc uisibilia ele-

menta mystica/ægyptiorum theologia deos putat/hæc aut omnia animæ atq; rationis
 exptia sunt/nec a corruptioe oino aliena. Attēde diligēter ad quantā turpitudinē subli-
 mis eorū theologia decidit/quæ ultra hæc nullū intellectū/nullā separatā substantiā p
 causa rerū cognouit. Verū quoniā ipsi quoq; cōcedunt ab ægyptiis in græcos thologiā
 affluisse una cū ægyptiis græci ēt redarguunt. Sed de his rebus idē Porphyrius huius-
 modi uerba eo scripsit in libro quem de abstinēdo a carnibus aialium edidit. Ab hac pe-
 ritia inquit ægyptii ad cognitionē dei profecti cognouerūt nō ad hoīem solūmodo de-
 um peruenisse/nec in hoibus aiam solūmodo habitasse/sed eandē aialia oia continere.
 Quae de re tā hoies q̄ beluas serpētia simul atq; uolātia quædā in deos susceperūt & ali-
 us apud eos deus hoīs collū/faciē alius/aliudq; mēbrū aliūsmodi gerit/& rursus/ aliud
 caput hoīs/collū auis cæteraq; mēbra diuersorū aialium conformia possidet/quibus si-
 gnificant deorū sententiā aialia cōplura cum inter se/tum maxime nobiscū amice uiue-
 re. Vnde leoni particula quædā ægyptii dedicata leonira/alia uero quædā bouina alia
 canina noīatur: Verū enim quæ in oibus est his aialibus quæ a singulis deorū inuēta sūt
 colere statuerūt. Aquā uero atq; ignem apprime uenerant & in oibus sacris adhibent/
 quia maxima salutis humanæ causa hæc elemēta sunt. Quare adhuc usq; diem quom
 sanctissimū Serapidis templum aperitur uniuersus cultus igne atq; aqua peragitur /nā
 qui dicant hymnos aquam libat & ignē tunc ostendit/quando in uestibulo fixus ægy-
 ptiorū lingua deum exfuscitat. Ea uero aialia magis colunt quæ rebus sacris magis con-
 ueniūt: Nā & hoīem apud Anabim oppidū adorāt/quare quēadmodum ab humanis
 carnibus abstinendum est sic ab aliorum ēt animalū hac illi cum tanta sapientia & diui-
 narum rerū consuetudine quædā animalium magis q̄ homines a diis intellexerunt ama-
 ri/quæ soli maxime consecrata putant quia natura eorū sanguine & spiritu copiosissimo
 constat/& post pauca. Scarabeū uero aial ait rerū diuinæ indocti abominabantur/quod
 ægyptii summopere uenerant animatam solis effigiem esse putantes: Scarabeus autē
 omnis uirilem sexum habet/& spermate in sterco infuso pila deinde confecta pedib⁹
 inuoluit/ueluti sol cælum & mensem lunare expectat/sic de ariete de crocodillo de uul-
 nere cæterisq; animalibus philosophantur/ita ex sapientia & religione ad cultum aialiu
 peruenerunt. Hæc de generosa ægyptiorum theologia locupletissimus testis Porphy-
 rius scripsit/quos aquam & ignem adorantes/ & unam rōnalium atque irrationalium
 substantiā animæ dicentes non iniuria in deorum numerum bruta ægyptios accepisse
 affirmant. Quomodo autem stultissimum non est immanes beluas/ideo ut deos ue-
 nerari quia similes hominibus animam habeant? Nam si homines putant humanos ho-
 nores eis conferant/nec autem feris quas natura rōnis expertes fingit quasq; homines
 appellare non dignamur/non hominum honores sed primæ causæ & appellationem
 & gloriā attribuunt. Ad hæc quare mirabilis ægyptiorū sapientia lupos/canes/leones
 uenerantur didicimus/nec Scarabeī miracula ignoramus. Non deridebimus ergo am-
 plius hos deos / miserabimur autem humanum genus / gratiasq; largitori bonorum
 Christo reddemus / qui nos a uetustissima ista cæcitate per euangelicam doctrinam
 suam liberauit. Iam. n. ipsi ēt fere oēs ægyptii ab hoc morbo liberati uero militant deo/
 habes iam absolutam ægyptiorū græcorūq; theologiā/a quibus didicisti nihil incorru-
 ptū coluisse. Cōcedatur aut eis ueram fabulæ esse physiologiam/sitq; sol modo Apol-
 lo modo Osiris/& luna nunc isis nunc diana & quæcūq; alia dicere uelint. Solem ergo
 ac lunam stellas quoq; & reliquas mundi partes quasi deos adorare debemus. Ita gene-
 rosa græcorū ac ægyptiorū theologia ad sublimiora nos producere fabularū allegoriis
 pollicita ad corpora rursus deduxit nec aliud q̄ ignem & aquam & partes mundi cole-

Scarabeus

re adhortata est/quomodo igitur saluatoris nostri euāgelium mirabile non est/quo solis & lunæ totiusque mundi creatorē dicenti fide colere/nec elementa corporum nec uisibilia quædam/sed eū qui per hæc inuisibiliter cognoscitur creatorem intellectum solum admirari/solumque adorare didicimus/qui per omnia penetrans cum sit incorporealis solo intellectu percipitur/imo uero ineffabilis & incōprehensibilis est. Panditur autem atque perspicitur per ea quæ facit/quæ producit gubernat conseruat omnibus inuisibiliter assistens non cælestibus solum/uerum et terrestribus magnificentiā operum suorum per hæc ostendes quæ illi deos putarunt.

¶ Qui iuniores noua quædam per fabulas excogitarunt. Cap. III
 Erum & fabulosa & mystica illorum theologia rebus ipsis refutata tempus iam
 u est horum etiam iuniorum cogitationes inspicere. Isti enim qui modo philosophantur/quæ magno tempore post Platonem de intelligentiis & rerum creatore recte inuenta sunt theologiæ priscorum attribuere conati maxima arrogantia fabulas laudant quorum physiologiam his uerbis Porphyrius edidit/explanabo quibus fas est/procul hinc abestote scælesti/quos etiam uetusti cælare uolantes deum & dei uirtutes præhensibiles significarunt imagines/& ea quæ uisibilia sunt uisibilibus significantes figuris & simulachris quasi sacris litteris magna mysteria tradiderunt. Non est autem mirandum in ligna & lapides a fatuis simulachra putantur. Similiter enim etiam qui litteras nesciunt librorum uolumina non aliud quam per textum putant papyrum/hoc exordio auditores præparauit/audias igitur quæ progrediens scribit. Cum igitur deus lux sit & ignem æthereum habitat/nulloque sensu capi possit lucida quidem materia ut crystallo parioque lapide ad comprehendendum lumen ipsius exhortatur/ auro autem ignis ille immaculataque natura intelligitur. Multi uero nigris lapidibus inuisibile illius substantiæ significarunt/hominis autem formam diis attribuerunt /quoniam deus ratio est /pulchros fingunt propter immarcescibilem illam pulchritudinem/diuersis præterea figuris & ætatibus & alios sedentes/alios stantes/mares alios/alias scæminas/& aut uirgines/aut matrimonio coniunctos diuerso quoque amictu simulachra constituunt/ut diuersitas deorum non lateat. Vnde factum est ut omnia candida cælestibus diis attribuantur/pila & rotunda omnia/mundo præcipue soli & lunæ quæ nonnunquam spei atque etiam fortunæ/circulus autem & quæ circularia sunt sæculi motui cælesti & circulis quæ in cælo esse intelliguntur. Circuli autem partes diuisis lunæ figuris/pyramides uero de obeliscos ignis substantiæ & diis olympiis hac ipsa de causa ita communi quoque soli terræ cylindrificationi & generatione penem & propter muliebrem sexum figuram triangularem Hæc magnus ille philosophus/quod autem turpius quam obscenitatem idolorum excusaret quid amentius quam auro & lapide/huiusmodique materia diuinum lumen & cælestem naturam significari putare? Quod autem a iunioribus hæc cauillationes excogitatae sunt/quas prisci ne somnis quidem uiderunt/ quibus ex auro & præciosa materia imagines deorum fingere turpe uidebatur /uerba Plutarchi audias. Simulachrorum autem fictio uetustissima quidem res est quæ prisci ex ligno fingebant. Si quidem lignum erat quod in delo primum ab Erisichthone Apollini fuit consecratum. Ligneum etiam Palladi ab indigenis constitutum/quod etiam nunc apud athenienses inuenitur Iunonis etiam simulachrum ex ligno apud famios erat ut Callimachus asserit. Sic enim inquit deos uetusti fingebant. Peras etiam ille qui primus argolice templum condidit: & Callithiam filiam suam antistitem consecrauit/ex piri trunco simulachrum Iunonis dicitur confirmasse. Lapidem enim rem duram & inanem in deorum effigiem cælare nolebant. Aurum uero atque argentum in scæcundæ terræ atque infelicis morbos colores esse putabant. Ebore uero propter uarietatem abusi sunt/hæc Plutarchus. Plato uero

Liber

magnis ante eum temporibus non decere ex auro & lapidibus & ebore aliisque materia in animi deorum effigies fingere putans sic in legibus praecepit. Terra inquit & uesta sacra deorum est habitatio/ne igitur ex his caeteris diis simulachra constituat/aurum aut atque argentum inuidiosa possessio est. Ebur aiam deposuit/ac ideo ad simulachra deorum ineptum est. Aes & ferrum belli sunt instrumenta. His aperte refutatum esse Porphyrium puto/sed tamen reliqua etiam inspiciamus. Admiranda inquit est graecorum sapientia qui Iouem mundi mentem arbitantes quae in seipsa mundum continens produxit. Sic a theologia Orphei profecti de eo tradiderunt.

Iupiter altitonans ante omnia saecula primus.

Iupiter extremus longa est post saecula mundi.

Iupiter est summus uertex atque infima planta.

Ipsa aeternum semper simul est/ac totus ubique.

Terra fundus.

Sideraque domus rex est/& Iupiter ipse

Principium atque ortus rerum/uis una/deusque.

Unus & omnipotens/regali in corpore cuius.

Singula ponuntur tellus/nuda igni/& aer.

Nox simul atque dies sapientia primaque origo

Ac iucundus amor/magno haec in corpore regis

Sunt Iouis excelsi/ceruicem namque uidebis

Caeli suspiciens renitentia magnaque tecta

Hoc caput auricomum flauo de uertice crinis

Stellarum erutilant radii/dehinc aurea pandit

Cornua bina caput/capitumque simillima tauri

Unum est ortus/occasus aliud:

Ast oculi fulgens ingenti lumine phœbus.

Lunaque purpureo phœbi redimita colore

Præscia uenturi mens constat regius æther:

Quam strepitus nullus nec uis nec fama latere

Arcanumue potest/penetratque per omnia uictrix.

Præterea inuictum corpus sine fine modoque

Panditur/ast humeri magni sunt pectora lata

Est aer/alias quoque uenti possidet ille

His ad cuncta uolans euro est uelocior ipso

Tum sacer atiqua matre ex tellure tumescit.

Venter/& ex altis confurgit montibus ingens

Quem medio pontus succingit rite sonorus

Ultima præterea terrarum lumina & ampli

Fundamenta globi furibundaque tartara plantas

Esse pedum magni constat rectoris olympi

Hic dum sub terris cælasset cuncta/deinde

Eximis repetens in lucem protulit almam

Uniuersus igitur mundus Iupiter est aial ex aialibus deus ex diis constitutus. Iupiter aut est inquantum intellectus est a quo uniuersa producantur & qui cuncta creat intelligendo/hoc igitur modo theologis de Ioue sentientibus impossibile est tale eius imaginem fingere quale carmina descripserunt; Iouem igitur esse credendum est uirtutem prouidentem atque uiuam.

ficam quā pila & rotundis figuris significabantur/nois uero simulachrum ei cōstituūt: quā mens est qua cūcta seminali rōne producit. Sedere at fingitur ut stabulis uirtus atq; incōmutabilis exprimat. Nuda aperta q; habet superiora qm̄ conspicuus intelligen- tiis & superioribus est. Inferiora uero tegunt quia occultatur inferioribus creaturis. Sceptrū leua tenet quia in his corporis p̄tibus eorū spiritalissimū uitæ domiciliū inuenitur. Creatiuus. n. intellectus rex spiritusq; uiuificans mundi est. Dextera uero aut aquilā p̄tendit aut uictoriā/alterū quia cæterorū deorū dñs quēadmodū aliarū auis aquila est/ alterū q̄a oia sibi subiecta sunt. Hæc Porphyrius. Nō est aut ab re diligēter cōsiderare quā Iupiter esse his carminibus affirmat. Mihi. n. nō alius uidet̄ q̄ hic uisibilis mūdus qui cælo æthere aqua terra cæterisq; p̄tibus cōstat. Aperte nāq; in ipsiis dī regali in corpore cuius singula ponunt̄ / & que sint ista declarat tellus unda ignis & aer. Nox simul atq; dies sapientia primaq; origo. Ac iucundus amor. Ad hæc adiicit̄ mentē atq; intelle- ctū iouis æthera eē: quod stoici postea secuti substantiā igneā mentē esse mūdi & deū esse corpus nec creatorē aliud esse q̄ uirtutē igneā asseruerunt/hæc. n. carminibus istis eos accēpisse arbitror. Præscia uenturi men constat regius æther/his uerbis manifeste magnū quoddā mūdus esse aīal declaratur. Quod cū iouē appellauerit/ætherē quidē mentē ipsius/corpus uero reliquas p̄tes mūdi putauit/sed huiusmodi qdē carminū Iu- piter interpret̄ at̄ iste carminū uniuersus mūdus inquit Iupiter est aīal ex aīalib⁹ deus ex diis cōstitutus. Ita nullū aliū q̄ hūc uisibile mūdū significari uoluit. Sic & ægyptio- rum ratio/a quibus Orpheus ista recep̄it mūdū & p̄tes eius deus astruebat/aliā dein- de snia a se adiecit creatorē oīum deū p̄uidentē quēdā intellectū esse affirmans quō. n. separatū intellectū in carminibus itelligi dicemus: quē poeta ille siue Orpheus siue ali⁹ nunq̄ intellexit. Siue. n. a priscis græcis siue ab ægyptiis didicerat theologiā nihil intelli- gibile atq; incorporeū tradī ab eis poterat. Si quidē locupletissimus Plato testis est qui in cratillo clamat ut diximus priscos græcos eos dūtaxat deos putasse quos mō barba- ri solē lunā stellas & cælū. Sed Cheremo quoq; paulo ante a Porphyrio ciratus testi- moniū phibeat nō aliud q̄ mūdū & p̄tes mundi deos ab ægyptiis cultos/nec quicq̄ ip- sos de intelligibilibus & uiuis substātiis intellexisse. Vnde igit̄ poeta ille deū qui super oia est uniuersi creatorē p̄ ipsum uniuersum & p̄tes eius mēte solūmodo cognoscibile cognoscere potuit? Rei uero icorpæ cognitionē unde habuit? nec certe quicq̄ icorpo- reū ab eo p̄ceptū carminibus ostēdit̄. Creatiua. n. mens nec a pluribus est cōstituta p̄ti- bus nec cælū sibi caput dici pōt/nec ignis aqua & terra corpus ei cōficiūt/nec oculi ei⁹ sol atq; luna possunt affirmari. Quomodo at̄ humores pectora terga & mentem crea- trix mēs oīm habebit? aut quō æther mēs creatoris dici aut fingi pōt? Quod igit̄ hæc cauillatur carminis huius interpret̄ neminē fugere potest? Ego uero in p̄fundū impieta- tis incidisse arbitror eū qui p̄tes mūdi p̄tes dei putauit/& ausus ē mūdū & deū eundē affirmare/& ad hæc quasi aīam mūdi esse intellectū q̄ oia creauit. Nō. n. piū est cōiun- ctū mūdo creatorē & animā corpori putare. Adesse at̄ ipsū uniuerso mūdo p̄uidere ac gubernare scriptura diuina docet. An nō i pleo iquit dñs ego cælū & terrā? rursus deus supra & in cælo & idē in terra est/& alibi in ipso uiuimus & mouemur & sumus/nō tū- ut p̄tes nec sicut in mēte aīaq; nostra: sed si oportet similitudinē uti/sacras litteras audia- mus. Cælū mihi sedes/terra uero scabellū pedū meorū clamātes. Cōsidera igit̄ quāto melius & expressius hæc dicta sūt. Nā qui cælū sedem appellat terrāq; scabellū & uni- uersum mūdū prouidentie dei subiecit: & sup oia deum esse significauit quippe cum neq; scabellum neq; sedes corpus sedēis appellari possint: sed nec partes eius. Qui ue- ro cælum caput dei/& mentē eius æthera & partes Mundi partes dei asserūt/nec crea

torem nec deū cognouisse redarguuntur. Non. n. ipse se ipsum creabit nec mens ipse poterit dici/cuius æther ē. Quomodo. n. deus erit cuius terra & cætera corpa presunt res corruptibiles & abiectæ? Si uero mens Iouis nihil aliud q̄ æther ē & si aer subtilissimus atq; igneus appellat æther (id. n. uocabulū idēq; ipsi significare arbitrant) suntq; ambo hæc corpa aer dico & æther/aīaduerte quo mens Iouis iā cecidit/& cogita quis nō mēte captus deū appellabit eū/cui mens corpus quoddā isensatū est atq; inanime. Quare merito theologia nra negatiue oīa hæc appellat quod scilicet neq; cælum neq; æther/nec sol & luna/nec stellæ/fulgor/nec uniuersus ipse mūdus deus sit/sed opa manuū eius. Quæ oīa parua quædā & uilia reperiunt nō dico creatori /sed intelligibilibus creaturis cōparata/quas imortales & lōge corpibus pstantiores beate apud deū uiuere arbitrant. Probe igit de mūdi partibus hoc modo a scriptura docent. Videbo cælos opa digitorū tuorū lunam & stellas quas tu fundasti & opa manuū tuarū sunt cæli & rursus. Respice in altitudinē oculis uestri & cōsiderate quis oīa ista mōstrauit. Sed age iam reliqua pspiciamus. Impossibile ē inqt talē eius imaginē fingere qualem carmina descripserūt/& ideo ei simulachrū hoīs cōstituerūt/quoniā mens ē/qua cūcta seminali rōne pducit/quomodo igit si mūdi & spatiū eius cæli/terræ/cæterarūq; huiusmodi imaginē quā carmina descripserūt fingere ipossibile est diuinæ mentis effigiē fabricati sunt? Quod. n. corpus intellectui diuino similitudinē habebit/cū nec mētis humanæ imaginē habere posse cognoscit? humana. n. mens in corpora est atq; simplex/corp⁹ aut oē corruptibile atq; cōpositū. Quare iure rōnalis atq; imortalis aīa & intellectus eius imaginē & similitudinē dei habere dicit. Immaterialis. n. & incorporea intellectualis rationalisq; p essentiā est uirtutis & sapiētiae capax. Qui si humanæ aīæ atq; mētis formā & effigiē fingere ipossibile est/quoniā nec sensu percipitur. Quis adeo stultus erit ut ligneū simulachrū ac effigiē dei creatoris oīum similitudinē habere arbitraret? Natura. n. diuina oēm materiā & omnia quæ percipimus excedit mente solūmodo ac sanctis animis intellecta/figura uero Iouis quæ in simulachro conspicitur mortalis uiri effigies ē/quæ non totum hominem/sed peiorem eius partem imitata expressit/nullum enim uitæ atq; animæ uestigium ostendit. Quomodo igitur uniuersi deus mensq; omnium creatura ipse Iupiter erit/qui aut in ære aut in ebore cernitur? aut quomodo pater Herculis est qui ab Alcumena natus esse dicitur/reliquorumq; heroum qui cum homines fuerint mortales suæ mortalitatis argumenta posterioribus non pauca reliquerunt? ut enī in primo probauimus uetustissimi phœnicum theologi Saturni filium mortalem ex mortali & ex phœnicia originem traxisse affirmabant/hæc eadem ægyptiū nunq; negarunt præter quā quod ab ægypto fuisse oriundum contendunt. Cretenses quoq; suum fuisse Iouē asserentes sepulchrum eius magnifice constructum apud se ostendum. Atlantii et cæteri omnes qui apud se Iouem natū fuisse asserunt mortale nunq; negarunt resq; ipsius gestas mortales enarrāt/factaq; multa turpia oīs petulantiae plena conscribunt. Fabularum uero priscis quidem illis expositoribus modo calida quædā & ignea uirtus modo spiritus quidā iupiter uidebatur. Nunc aut nescio quo modo his Iunioribus creatiua mens rerum iupiter appellatur. Interrogandi ergo sunt quē dicūt patrem auum atq; proauum istius mentis esse/ut. n. theologia eorum prædicat Saturni fili⁹ iupiter fuit & Orpheus in prædictis carminibus id ipsum confirmabat. Saturnū aut Cæli filium fuisse non negant. Si igitur deus oīum & intellectus qui cūcta creauit iupiter est quēnam dicent esse Saturnū patrem iouis? & cælum rursus Saturni patrē. Quod si primus iupiter oīum est quasi creator necesse est secūdos & post eū cæteros eē: q; ab eo creati sunt. Saturnus. n. quem tēpora esse uolunt quoniā tpa motu cæli conficiuntur

a caelo gemitus dicitur. Caeli autem & temporis ipsius causa est perfecta mens illa creatrix quam Iouem appellat. Quare non erit a caelo tertius Iupiter. Quomodo igitur tam aegyptiis & phoeniciis quam graecis & primis omnibus philosophis tertius a caelo creatus? iste intellectus in theologica genealogia narratur? Patefacta est igitur huius philosophi astuta fictio. Patefiet autem ex his magis quam subiicit dicens. Coniugem Ioui Iunonem recte putarunt / aethera. n. atque aerea uirtutem Iunonem appellarunt. Nam aether est aer subtilissimus Iouis certe mentem aethera esse carmina significarunt. Modo autem iste interpret diffiniendo aera ipsum dicit esse subtilissimum corpus autem aer / corpus igitur aether. Quare mens quoque Iouis erit corpus omnium subtilissimum. Et quomodo corpus atque mens natura diuersissima idem esse intelligent? Deinde nescio quo pacto sui & carminum oblitus / quibus apte dicitur mentem Iouis aethera esse praescia inquit ueterum mens constat regi / & aether Iunonem aethera & aerea uirtutem esse ait. Diuisione deinde utitur dicens uniuersam aeris uirtutem Iunonem / inferioris autem qui lunari luce illustratur latonam nominari. Latonam. n. a latendo dici & obliuionem significare / quia cum aera lunarem orbem descendendo transierint diuinarum rerum obliuiscuntur / propterea est Apollinis & dianae dicitur mater quibus noctis pelluntur tenebrae. Aer est hic inferior cum lunae solisque mater sit non iniuria per latonam designatur. Ego uero non uideo quomodo aer solis & lunae mater appellari possit / cum ipse magis a luminaribus fiat & transmutetur quam ab ipso luminaria. Paululum uero progressus telluris uirtutem uestam appellat / cuius uirgiale simulacrum in foco ignis statuitur / quae uirtus quoniam ferax est / mulieris eam specie denotarunt. Rhea uero quam operum latinam appellamus lapidosam atque montanam terrae uirtutem designat. Ceres feracis & planae / differt enim a Rhea quoniam bona Ioui peperit deam ac ideo imago eius spicis coronatur & papauera quae fertilitatis symbolum sunt circa imaginem ponuntur / hic diligenter animaduerte quomodo deorum ipsiusque Iouis matrem quae Rhea dicitur ad terram & lapides detraxit / & eam esse cererem ait quibus adiecit. Quoniam autem quaedam uirtus est perfecti seminis in terra est / quam sol in hyemali solstitio fouet. Bona quidem dea quam & persephonem uocant uirtus feminum est. Pluto uero sol qui tempore hyemis remoti operum mundi partem perlustrat / ideo raptam ab eo Proserpinam dicunt / quam Ceres sub terra latentem quaerit. Plantarum autem omnium uirtus Dionysus nuncupatur / & bonae quidem deae imago germina quaedam quasi sui symbola protendit. Dionysus uero cornua habet & muliebri formis est promiscuam uirtutem generationis plantarum significans. Plutonis autem raptoris galea caput tegitur / quod occulti uerticis symbolum est. Sceptrum uero breue quod tenet inferioris regni symbolum est. Canis autem eius frugum a terra partium tripartito in proiectionem orationem germinationem diuidi notat. Atyis porro atque adonis ad fruges ac fructus pertinere uidentur. Sed atyis flores maxime designat qui antequam ad fructum ueniant defluunt. Quapropter pudenda ei fuisse incisa dicuntur / quoniam flores defluxi semina non produxerunt. Adonis perfectos fructus significat. Silenus uero spiritalis motus symbolum est qui non parum uniuerso conducit / cuius caput candore fulgens caelestis motus Caesaries uero quae inferioribus imaginis partibus apponitur crassitudinem terre restri aeris significat. Verum quoniam uaticinandi etiam quaedam uirtus est themis. i. latinam carmeta uocitata est / eo quod statuta unicuique praecinat / quibus omnibus uirtus haec inferior colitur ut uesta & uirgo sponte sua nascentium arborum ferax ut parturiens nutritrix ut Rhea lapidosa & montana ut Ceres herbosa / uaticinatrix ut themis. Vis autem seminalis quae in terram descendit quasi priapus honoratur / cuius quod ad siccos pertinet fructus. Bona dea / quod ad plantaria Dionysus nuncupatur / ita bona dea a plutone. i. a remotiore ac sub terra imorante sole seminetis / tempore rapitur. Dionysus uero exacta hyeme quasi renouatis temporibus germinat / florendi uirtus atyda ut diximus perficiendi adonim spiri-

Tertius

talis silentium præsidē possidet/motio autē eorū & quasi quædam extensio per bacchum
 denotatur. Satyri uenerē oēm uirtutē ostendūt/quibus oibus uniuersa terrestris uir-
 tus pficitur. Hæc necessario tibi exposui ne pulchrā horū philosophorū theologiā igno-
 rares. Cur autē hæc quasi dii honorāda sūt quæ ad alimēta aialiū deus pduxit? aut cur
 nobis terrestris uirtus colēda est/quibus cælestis & imortalis aia iest pspicax si a sordi-
 bus libera est dei rex oium creatoris. Cur et si motus spiritalis silenus ē/& motiua uir-
 tutē significat tū cælestē cādore capitis/tū aereā & crassiorē plixitate ac dēsitate barbæ
 nō magno. n. honorari cultu uidemus qui oibus erat præponēdus/cū adonim atq; dio-
 nysum fruges uidelicet atq; plātas diligentissime honorari uideamus? Quis autē nō mi-
 rabitur nisi insanus sit/cū turpissimī hoīum morbi quasi satyri & bacchus colant. Sed
 nō est opus pluribus ea cōfutare quæ spōte sua iacent/exponēda potius cætera sunt ne
 qd arcanū & sublime nos lateat. Aquarū inqt & effectiuā uirtutē oceanū/symbolū autē
 eius thetym appellarūt/eius uero aquæ quā bibere possumus uirtus achelous dicitur/
 marinæ neptunus quā inquātū generare pōt amphitritē uocant & aquarū quidē dulciū
 particulares uirtutes nymphæ/maris nereides nūcupantur. Ignis uirtutē uulcanum di-
 cunt/& in forma hois ei simulachrū cōstituunt/in cuius capite pileus est caruleus cæ-
 lestis symbolū uolutionis/ubi integer sincerusq; ignis inuenit/nā qui a cælo in terram
 delapsus est cū imbecillior sit materiaq; indigeat claudicans fingitur/quā uirtutē in sole
 apollinem uocarunt a radioꝝ uidelicet motu/quoniā pallyæ græce mouere ē. Nouem
 autē apollinē circa musæ concinunt/septem uidelicet planetarū orbis/ octaua spera / &
 hæc ultima quæ luna. Laurum ei dedicarunt quoniam hæc arbor ignea est/unde odio
 a dæmonibus maxime habetur/& quoniam si uritur plurimum sonat/quod prædican-
 di uirtutem designat/hunc ipsam quia ægrotatiōibus medeatur & morbos pellat/ her-
 culem uocant/& .xii. ei attribuunt certamina quoniā per duodena signa pertrāseat/cla-
 uam & leonis pellē accōmodant/alterum ut inæquabilitatem motus significent /alterū
 quoniam in leone maxime uires suas ostentat/huius salutarem uirtutem æsculapius de-
 signat/cui bacillum traditur ægrotantium sustentaculum. Serpens inuoluitur animæ
 atq; corporis signum salutare. Naturales. n. oēs cæteraq; quidem reptilia crassioris di-
 cunt & terrestriores eē substantiæ. Serpentem uero esse spiritalissimum animal aiunt /
 quod & imbecillitatem corporis exuat/& ad medicinam perspicacissimum eē uideat/
 nam & acuendū uisum herbam inuenisse & reuiuiscēdi quādam herbā cognoscere tra-
 ditur. Ignea solis uirtus quæ fructus maturat dionysus nuncupat. Quæ uero ratione
 anni tempore circūuolutus conficit horus dicitur. Virtus autē eius qua ex agricultura
 fructum percipimus quia diuitiarum largitrix est pluto esse asseritur/quæ cū uirtutem
 et corriptiuam contineat una cum serapide dicitur habitare. Cerberum tricipitem dicūt/
 quia superiores solis regiones tres sunt ortus/occasus/meridies. Lunam etiā dianam
 nuncuparunt/quæ quæ uirgo sit lucina tamē est quoniam nouilunii uirtus ad parien-
 dum non parum conferat. Quod autem apollo in sole est/id in luna minerua/qua pru-
 dentia designatur/rursus luna hecate dicitur ppter uarias eius corporis figuras/quas a
 distantia solis sumere uidetur. Triformis. n. uirtus eius est/nam nouilunii uirtutem cā-
 didis & aureis uestibus & ardente face significant. Cista uero cū iam media sit designat
 quoniā crescente lumine fruges maturat. Plenilunii autē uirtutem ferrugineo colore de-
 notarūt/ramus ei laureus attribuitur/qm̄ a sole ignea fit/papauer ppter fertilitatem &
 multitudinem aiarū/quæ in ea tanq̄ in ciuitate inhabitant/ciuitatis enim symbolum pa-
 pauer est/arcū habet ut diana/qm̄ partus dolores acuti sunt. Parcæ quoq; ad uirtutes
 lunæ referunt/clotho ad generandū/lachesis ad nutriendū/atropos qm̄ iconueribilis

dea est/trepin.n. uertere græcæ significat/fructuū ēt generatiuā uirtutē quā Cererē ap-
 pellāt/lunæ cohabitare dicunt ad exaugendā uirtutē eius.Cōtinēt .n. bona dea lunari
 ptate/Dionysiū quoq; sibi accōmodāt partim ppter cornuū pductionē/partim pp nu-
 biū locū/qui lunæ subiacet.Saturni aut uirtutē quoniā tarda & frigida est tpi attribue-
 rūt quē seniorē depingūt/quiā tpe uniuersa senescūt/occafioes aut cures significāt &
 Saturni custodes sūt. Tpis.n.obferuatio quædā occasio ē. Quattuor uero ani tpa alia
 foli q̄ aeris ianuas aperire dicunt/alia cererī attribuimus cistas quæ ferūt duas/alteram
 floꝝ qua uer/alterā spicis qua æstas significat. Virtutē uero martis quoniā ignea ē atq;
 sanguinea bellis p̄fecerūt/plurimūq; obesse atq; pdesse putarūt. Venerē generādī uir-
 tutē possidere dicūt/spermatīs & cupiditatis cām ei mulierisq; formam accōmodāt pp
 generationē pulchrā fingunt quia uesper ē/quæ pulcherrima in cælo stella eē uidetur/
 cui cupido assistit pp cupiditatē. Vbera & ptes genitales tegunt/quia spmatis & nutri-
 tiōis hæc mēbra cā sūt/& ex mari eē phibet/qd̄ elementū humidū calidūq; ē & motu
 crebro spumas eicit quæ res spmatis symbolū ē. Oronis aut & iterpretādī uirtutē mer-
 curiū appellarūt/qui ptensus atq; rectus fingit pp oratiōis uigorē quis & Dionysi sp-
 maticas uires quæ p oia tendūt significare cōfirmat. Sed cū oratio cōposita sit aliam in
 solē ponūt & mercuriū appellāt/aliā in lunā quā nūcupant hecatē/aliā in uniuerso &
 appellāt hermopin/in oibus.n.seminalis uis ē. Mercuriū aut filiū cupidinē dicūt/quoni-
 am amādī uirtus oroni quoq; attribuit. Vniuersi symbolum pana eē affirmāt/cui cor-
 nua dederūt pp solē & lunā uariāq; pātheræ pellē pp uarietatē cælestiū/sed hæc græco-
 rum sūt. Aegyptioꝝ aut ait deoꝝ symbola talia sūt. Creatorē iquit eneph ægyptiū appel-
 lāt/cuius imaginē in forma hoīs faciūt colore cæruleo zonā tenētē & sceptrū/cuius in
 capite pennā ponūt significātes difficilē inuētū eē creatorē & nemini cōspiciū uiuificū
 ēt & regē & itelligibili motu circūlatū/hic deus inqt ab ore ouū pducit a quo nascitur
 deus/quē ægyptiū phtha/græci uulcanū uocāt. Significat aut huiusmodi ouo mūdus
 huic iccirco ouis dedicata ē/quoniā prisci lactis potu degebāt/uerū mūdi quoq; ipsius
 simulachrū tale finxerūt/cōplicatos habet pedes/uestes uariā usq; ad talos iduū/aure-
 am pilā capite sustinet/partim quia locū nō mutat/partim ppter uariā stellarū naturā/
 partim quia mūdus ipse rotūdus ē: Solis imaginē in nauī collocāt quæ crocodillo fert
 ut p nauigiū motus in humido/p crocodillū aut potabilis aqua significet/in qua solem
 ferri contendunt. Cælestis aut atq; terrestris telluris uirtutē isin appellarunt/isin.n.græ-
 ce æquale ē/unde iustitia oritur/cælestē tellurē lunā eē asserūt/terrestre uero hanc fru-
 gū procreatricē quā habitamus. Quod ergo ceres apud græcos ē/id est isis apud ægy-
 ptios/& rursus bona dea/& Dionysius apud græcos isis & osiris apud ægyptios/fru-
 ctuū enī procreatricē uirtutē osirim putant/quā fletibus placāt quoniā occationis tpe
 in terris occultetur. Designat aut ēt pluuiālē nili uirtutē/uerū quādoqdē tellurem terre-
 strem p osirim denotāt fecundā/terrā/intelligunt/qn̄ uero cælestē nilum esse aiunt.
 Hunc.n.osirim/idest nilū a cælo defluere arbitrant/quem ēt deflere solent lachrymis
 reuocarī uirtutē eius putantes/quæ cateris tpiibus desinere uidet. Isis aut quæ secundū
 fabulas osiridī cōiungitur terra ægyptia ē/isidos.n.maritus osiris ē/qui & frater & fili⁹
 eius traditur. In elephantino poli aut ægyptia urbe simulachrū colit cærulei coloris ui-
 ri corpus/caput arietis habēs/arietis igit caput & facies & caprina cornua quæ habet
 cōiunctiōē solis & lunæ in ariete significant Cæruleus color ei attribuit quia lunaris
 cōiunctio humidior ē. Secūda uero lunæ lux apollinopoli urbe cōsecrata ē/cuius sym-
 bolū homo accipitris habens faciē lācea typhona iterficiens/hoc simulachrū candidi
 coloris est/qui color ab alio lunā accipere lumē significat. Accipitris uero facies a sole

id fieri denotat/unde ad spiritum attrahit. Soli. n. accipiter dedicat / q lucis & spiritus symbolum apud eos est / alterum propter motus uelocitatem / alterum quia in altiora uolat / quae lucidiora inferioribus sunt. In mysteriis autem apud eleusina antistes qui res sacrae expositor est imaginem fert creatoris / ille qui faces tenet solis qui stat in ara lunae sacrorum proco mercurii. Castellum autem quoddam est aegypti / quod anamis appellatur ubi homo colitur / qui quae sibi ad sacrificium praeparant comedit. Quod autem animalia deos non arbitrantur / sed imagines & symbola deorum putant / inde patet quia soli & lunae boues sacrificant / & in heliopoli maximus bos & nigerrimus quem nineuin appellant ad imaginem solis colitur / nam & solis ardor nigriora humana corpora reddit / habet autem caudam ille bos & totum corpus pilis ad contrariam partem quam in aliis bobus inclinatis densissimam / quoniam & sol contra totius motum mouetur / testiculos maximos habet / quoniam uenerea cupiditas caliditate uiget. Et sol seminae naturae appellatur. Lunae tauae dedicantur / quae apin nuncupant nigrum praeter ceteris & signa solis atque lunae habent / habet enim ex sole & luna lumen solis symbolum est coloris nigredo / & qui sub lingua est scarabeus / lunae uero coloris diuisio. Haec breuiter a Porphyrii libro ne quid mystice graecorum ac aegyptiorum theologia nos fugeret describere placuit / quos errores nos fugimus & transfugas nos predicare non pudet / non enim terebit me arrogans illa oratio / explicabo quibus fas est procul hinc abestote scelesti: Non enim nos scelesti sumus qui hos errores fugimus / sed qui turpes atque obscenas has fabulas & scarabeos ac ceteras fabulas ad summam theologiae sapientiam accipiunt qui iuxta uocem apostolicam cum sapientes se dicant fatui sunt inuenti quonia incorruptibilis dei gloria in similitudinem magnis corruptibilis hominis / nec hominis solum uerum etiam uolatilium quadrupedem & serpentum commutarunt.

CRefutatio mysticae theologiae.

Cap. III.

Erunt quoniam mysticam & arcanam theologia ad incorporeas reducit uirtutes / ne uideatur ad has uisibiles mundi partes diuinum cultum referre. Consideremus ne omnia sibi rursus labantur cum una diuina uirtus non multae colenda sint / nam quemadmodum quis multae partes & membra unius corporis sint / non tamen tot animae sed una in homine uno anima est / sic & in uniuerso putandum unum quidem ex una materia esse mundum plurimis partibus constantem / cuius non multae sed una est creatiua uirtus ueri dei uirtus & sapientia: Illud autem ridiculum est quod etiam aegyptiorum nugas ad incorporeas transtulit uirtutes oblitus chæremona illum ab eo productum qui propter haec uisibilia nullum aliud ab aegyptiis cultum fuisse deum testatur / & omnia in res naturales nihil in re incorporea illos traduxisse. Cur igitur cum ipsi aegyptii incorporeas & uiuas substantias nullo se modo colere clamet friuolas has inuentiones excogitastis? & uniuersaliter quidem omnia sic refutantur / particularum autem non difficilis redargutio est. Nam ut aegyptiacas nugas propterea quod mentis compositos non diridebit has graecorum physiologias? Si enim iupiter secundum eos non ignea illa uirtus atque aetherea ut teste Plutarcho prisci putabant / sed supremus ipse intellectus rerum omnium creator & uita est / quomodo Saturnus pro eius erit / pro quem tempus significari uoluit? Ops autem quo pacto mater / quam interpretis iste lapidosam & motuam uirtutem esse asseruit? Iunone uero aerea esse dicentes nescio quomodo & sororem & uxorem creatoris intellectusque uiuifici esse affirmat. Latona rursus si quasi quaedam obliuio sit quae animas ad inferiora haec lapsas consequatur / quomodo haec obliuio solis & lunae mater erit? Apollinem quippe atque dianam latonae liberos ad solem & lunam traduxit. Cur autem Opem & Cererem / id est secundum ipsum lapidosam atque motuam telluris & planae ac aequalis symbola colendas esse putat? Cur dionysum propterea & atym & adonim generatiua scilicet plantarum uirtute / aut imaturae defluentiū florae / aut perfecti fructus symbola tanquam dii colendi sunt / cum humanae genus ad usum / cuius omnia haec a creatore producantur multo atque multo illis honorabilius sit / hoc modo & reliqua facile redargues / & si diligentius considerabis miranda impudentiam eorum duces / qui solem modo Apollinem

modo Herculē/deinde dionysum ac æsculapiū dicere nō uerent. Quomodo. n. idē pater & filius simul/ideſt æſculapius erit atq; apollo: Quomodo autē ſol hercules ē/cū alcumenæ mortalis ſœminæ filius hercules phibeat? aut quō furore ſol exagitabat & liberos icitatus iterimet ſuos/quod herculē feciſſe oēs fatent? ſed. xii. inqt certamina. xii. cæleſtia ſigna ſunt. Quis igit̄ Euriftheus excogitabitur/qui ſolī hūc certādī laborē iūto iponatur? quō autē ad ſolē quinquaginta feſtiades & captiuarū reliqua multitudo/qbus oibus herculē cōueniſſe fabulant? reduci poterūt/ꝑſerim cū mortales liberos ab illis herculē ſuſcepīſſe cōfirmēt/a quibus herculē genus tractū per longa tpa ſucceſſione durauit/quē porro eē centarum dicent/cuius ſanguine cruentatā uestē ſolī Deianira obtulit/unde ſuccēſus furore dicit̄ fuiſſe/uerū nō hercule/ſed dionysum eē ſolē ponamus? Quæ igit̄ eū genuit ſiue ſemele quædā/ſiue ꝑſephone? quomodo autē Dionysus iſte & ſol ſimul erit/& germinādī mirāda uirtus? quā autē dicemus multitudinē mulierū fuiſſe quæ cū Dionyſio militauit? quæ uero ſolis erit ariadne? Quare autē nō oīum quæ a terra naſcunt̄/ſed uinī ſolūmodo largitor Dionysus? qui ſi æſculapius & ſol eſt quō a Ioue turpiſſimī cā quæſtus fulmine percutitur iuxta Pīndarū ſic de ipſo dicentem?

Aurum illi nimium præcioſaq; munera curæ.

Horrendum inde pater diuorum concitus ira

Contorſit fulmen animamq; corpore uulſit.

Aeclepiadū uero genus quod multis ſæculis in græcia floruit undenā ortū eſt? eteris ſit ſane uerisq; ac certis rōnibus in ſolē & lunam & reliquas ptes mūdi fabulæ trāſſerant̄/ergo rursus creatore relicto falſo creaturas coluerunt. Q d' ſi nō ptes mūdi/ſed inuiſibiles creatoris uirtutes/qbus oīa replet:oibus abeſt/oī gubernat & continet colere ſe dicent/quare nō ꝑiectis fabulis ſicut impiis atq; turpiſſimis ad ipm uerū & unū deum nō cōuertunt̄? hoc. n. facere debent/nō aut̄ quaſi mētecapti uenerabilē deī appellationem creaturis aſcribere/nec in ꝑfundis ita ſe ipſos tenebris claudere/ut intus ſe deū inuenturos cōfidere uideāt̄/nec in ſimulachris & inani materia diuinas honorari uirtutes putare/nec ſanguine ac nidore quaſi res gratas creatori offerre/a qbus oib9 liberatos oportet tanq̄ ueros philoſophos magna uoce ꝑdicare/nō hac ſe uiſibilia ſed inuiſibilē ſolūmodo creatorē admirari/& inuiſibiles atq; icorporeas eius uirtutes inuiſibiliter colere nō incedēdo ignē atq; arietē aut taurū ſacrificādo nō ſertis & ſimulachris/ſed ꝑio aīo & recta de deo ſentētia & uirtute quæ ut poſſibile hoī eſt ad deī nos adducit ſimilitudinē. Sed nullus unq̄ barbarus nullus græcus ante doctrinā ſaluatoris noſtri hanc ueritatē cognouit. Saluator aut̄ noſter ſolus oēs undiq; gētes euangelica ꝑdicatiōe ad ueram religionem conuocauit. Sapiētes aut̄ huius ſæculi oīa ſe ſcire iactātes cū deū cognouiſſent/nō ut deum glorificarunt aut gratias egerūt ſicut apoſtolus ait/ſed obtenebratum eſt ipudens cor & dicētes ſe ſapiētes ſtulti inuenti creaturas non creatorē colentes qui eſt benedictus in ſæcula. Poſt. n. longā philoſophiam & myſticā/immo uero ipiā theologiā a physiologia ſua deiecti multitudinī conferuntur/& multorū errores ſimulachris ſacrificando adaugent. Quare patet pudore uictos turpitudinē theologiæ ſuæ physiologia cælare uoluīſſe cū opere fabulas comprobent/quod mihi mirum nequaq̄ eſſe uidet̄/cum & ipſos deos uideo fabulas contemnere non poſſe. Quippe opꝑretium eſt apollinem ipſum & æſculapiū audire quid de ſeipſis dicāt. Sic ergo Apollo teſte Porphyrio in libro quem de reſponſis ſcripſit de ſeipſo edidit.

Cum latona graui partus oppreſſa dolore

Commotiq; eſſent gemini intra uiſcera diui

Stabat terra/aer ſtabat fixa inſula robur

Accepit/fluctus etiam mitescere ponti
 Cœpere/arcitenens uatesq; exiuit Apollo
 Aesculapius quoq; de seipso sic edidit.
 Natus ego ex sacra trica cui tota medendi.
 Ars/cui sese omnis pariter sapientia debet;
 Quem mater peperit compressa ab Apolline magnum
 Illum aesculapium diuum numeroq; receptum.
 Mercurius autem sic de se ipso clamat.
 Sum ioue mercurius/maiaq; Atlantide natus.
 Formas etiam suas ipsi describunt ut ex hoc panos oraculo aperte monstratur.
 Exluo panu mortalis uota bicorni.
 Delitiasq; deo pariter bipedi capricuro.
 Non ergo uniuersum ipsum pan est sed daemon quispiã talis uidelicet qualem seipsum
 hoc oraculo descripsit/non.n. uniuersus mūdus hæc carmina edidit. Mercurius est quo
 modo interpretatiua oratio dici pot cū maia Atlantidos filium se fuisse fateat / & aescu-
 lapius quomodo sol erit qui se tricēsem fuisse affirmat & a mortali se muliere natum nō
 inficiatur? Quomodo aut cū sit solis filius sol ipse erit? Solis aut & mortalis cuiusdam
 mulieris filiu se appellans quomodo non erit ridiculus? Apollo est si sol est quo pacto i
 delo insula genitum se a latona prædicat? Hæc obicienda eis tunc maxime censeo quã
 do impudenter saluatoris nostri uirginem partum deridere audent / præsertim cū non
 a poetis ista/sed ab ipsis diis dicta sint. Cū igitur & poetæ fabulose theologiam tradide-
 rint/philosophi physiologicè fabulas intelligant. Dii uero ipsi aperte qui & unde fuerit
 oraculis suis declararint/manifestum. s. est quia diis credendum est/uel quia dii sint uel
 quia unusquisq; melius q̄ cæteri sua cognorit. Quod si ita est philosophorū physiolo-
 giæ falsæ oino inueniunt. Sin uero philosophi ueritatem assequuntur ipsorū deorū de
 seipsis testimonia falsa relinquentur. Sed illud forsã quispiam obiciet quia responsum
 Apollinis phylosophorum sententiæ conueniens hoc modo inuenitur.
 Sol & osiris item Dionysus horus apollo.
 Rex & item retinet lucis qui & noctis habenas:
 Qui uentos/qui dat imbres qui tempore mutat.
 Stellarum summus rex immortalis & ignis.
 Idem ergo dii & poetarū fabulas & phylosophorū sententiã cōprobantes pugnãtia de
 seipsis cōfirmãt. Nã si mortale sibi matrẽ ascribit apollo & patriam unde oriundus fuit
 spõte fatetur quomodo sol erit? q; si sol est quomodo delos insula patria & mater lato-
 na? hæc.n. uera esse ipse apollo respondit. Præterea si Apollo sol est quō hæc de se ipso
 cecinit? Vtrū sol de cœlo in aliquẽ hoĩem descēdit & hæc de se cecinit? sed non ē possi-
 bile talẽ tantãq; substantiã hoĩ se subicere. An intelligẽtia & uirtus illa quæ in ipso est?
 Sed nec illam aia hoĩs unq̄ suscipere potuit. Eadem utemur rōne de luna quĩs potesta-
 tẽ quæ in luna est hecatẽ appellantes/& malignorū spirituu originẽ putãtes/cū ad amo-
 rum obscena inuocent ministria concedendum eis fortassis uideatur. Quomodo aut
 & Pluto & serapis in solem referuntur cum malignorū spirituum princeps esse serapis
 prædicetur? ex quibus omnibus mystica philosophorum theologia falsa & cauillato-
 ria uniuersa uidetur. Oraculorū aut oĩum auctores daemones esse malignos q̄ nonunq̄
 fabulas/nonnunq̄ phylosophorum sententiã ratam faciunt/ut & illos derideant / &
 hos maiore arrogantia perdant quis non uiderit

Eusebii Pamphili/Liber quartus.

Is itaq; dictis iam tps est in hoc uolumine tertiã partẽ gentiliũ theologiã pcurrere quã ciuilẽ appellant. Nã quoniã in tria genera theologiã partiunt / in fabulosum quod ẽt historicũ appellat poetis maxime attributũ; in naturale atq; mysticũ quod philosophi approbarunt / & in ciuile quod in singulis ciuitatibus consuetudine ac legibus defendat / estq; de duobus primis partib9 in superioribus libris expositũ. Tps iã est tertiã quoq; portionem q̃ ciuilẽ appellat testimonio sp̃ ipsorũ utentes redarguere. Continent igitur in hoc tertio genere oracula / responsa curã morborũ in hoibus piis / & ecõtra eiecti uel aucti morbi in impiis / quarũ oĩum rerũ periculũ fecisse dicentes pie se deos colere / nos uero impie facere affirmant / qui tã manifestas uirtutes contẽnamus leges patrias trãsgrediẽtes / quas oportet unũquẽq; seruare / ut nemo debeat res nonas temeraria cura scrutari / præsertim cũ a legibus capitalis pcena aduersus eos decernatur / qui secundũ leges & consuetudines patriã deos nõ uenerant / sed primũ quidẽ & fabulosum theologiã genus / & secundum naturale scilicet ac allegoricũ unusq; sicuti placet inquit interpretetur ac reprobet: Tertium aut quod singularium legibus ciuitatũ comprobatur nec poeta qsq; nec philosophus moueat nisi uelit tanq; impius iure patrio puniri. Ad hæc igit nobis dicẽdũ / ratioq; reddẽda quare saluatoris nr̃i euãgelica prædicationo oĩum gentiũ huiusmodi legibus contẽptis ad uerũ sui cultũ non reuocat.

Quod hominum artificio responsa reddi quispiam non temere diceret. Cap. I
 Vales igitur eas uirtutes quæ in simulachris habitant dicere oportet? utrũ bonas & uere diuinas an ecõtra? hoc. n. modo mihi nũc placet eos interrogare / nã alius fortasse nõ ita faceret / sed nullã oĩno uirtutẽ in simulachris eẽ contenderet / & hoĩum malitia arteq; malefica oĩa fieri pbaret. Responsa. n. ipsa ad decipiẽdos auditores ab astutis & cautis hoĩb9 abigue ad utrũlibet euentũ eẽ acute cõposita. Miracula uero quæ in simulachris attribuũt natura rerũ fieri / multa. n. genera esse herbarũ multa lapidũ secreta quadam & multis ignota natura insita morbos quosdam pellẽtia / quosdam inducẽtia / alia. n. contrahere atq; densare / alia distrahere & rarificare tendere aut oĩno mutare & saluare nata eẽ. Quod alia breui tpe / alia longo efficiunt / & alia in longũ durant / alia cito dissoluunt / ita nõnulla cõseruantia sanitatis inueniunt / nonnulla ecõtra morbos inducunt. Multa ẽt lucẽ lunæ ita sequuntur ut simul cum ea crescant atq; decrescãt. Alia igitur nõnulla / plantæ / lapides / aromata magnas uirtutes insita sibi natura possident / ad quæ oĩa positio quoq; locoꝝ multũ conducit / instrumenta ẽt ipsis ad huiuscemodi artẽ multo ante præparata / & ministros eis eẽ multos diceret / qui per ciuitatẽ uagantẽ inuestigãtes cuius rei quilibet egeat / ut intelligant quid petiturus a deo uenerit / ppter ea ex adytis & penetralibus & profundissimis plerũq; spelũcis responsa ferri / ut & tenebræ ipsæ non nihil conferant / & nõnulli lateant in cauernarũ secessib9 nũcii atq; ministri / ad quæ oĩa uidelicet non paræ superstitiõ & opinio faciat hoĩum: Præterea multitudinis inscitam & eorũ astutiam qui hæc peragũt nõ paræ posse / q uel uoluptate capiant interrogãtes bona spe sibi pposita / uel si nõnulla coniectura qd euenturũ sit consequi potuerunt apte / ut in cæteris credantur mala pñuncient. Sin uero nihil cõiecturis inuenitur ambiguitate / ita fallantur ut redargutionẽ effugere uideant. Multa uero ẽt contingere aliis quibusdam cauillationibus adhibitis / & cantando nonnunq; p̃agere quædã uident / & inaudita quædã noĩa inuocãt ut diuini uideant. Maxime autẽ

multos decipi cū aliquantulum docti sint/quos ipsa responsorum mirabilis compositio & uerborum elegātia & orōnis grauitas simul & ambiguitas adeo trahit/ut diuini esse facile credāt. Ex illis autē respōsis quæ ambitione dicta nō sunt/sed quadā futuroꝝ cōiectura clarius plata multa/imo uero pene oīa falsa inuēta sunt/unde si quod ēt euētū reꝝ cōprobatū fuerit casu potius q̄ rōne id accidisse credēdū/quæ quāuis paucissima sint/feruntur tñ in primis & lapidibus insculpta pmanent. Quæ autē falsa fuerūt pene innumerabilia eorū nullus meminit/necq; nihil aīo uoluit belloꝝ & seditionū hęc responsa deorum causam fuisse plerūq;/nec ēt eo tpe quādo grācia florebat & dæmonū supstitio in ea uigebant/clare quid & utile facinus prædictioe deorū factū unq̄ fuisse. In calamitatibꝫ. n. belloꝝ nihil puidēs derelinquerūt eos quos in sūma belloꝝ pericula responsis impulerūt/quod loco suo planius faciemus/probabimusq; multos ab illis i bella iniectos/nec utiliter unq̄ responsum/sed ambiguitate qua ignorātiā suā tegebāt delusos decēptosq; fuisse quæretes. Multa. n. ēt tu ipse ab historiis colligere potes/quibus sæpenumero salutē & uitā agrotantibus pmittentes/& quasi dī creditū ac diuinæ p̄dictionis magna exacta mercede/euētū ac morte langnētū patefacti sunt malefici quidā uiri nō dī fuisse. Quid autē oportet dicere q; ciuibus suis isti fatidici nunq̄ pfuerūt/& eis q; de longe ueniunt ignoti; sunt mirabilia pmittūt? cum certe oporteret ciuibus magis suis q̄ alienis deos ppitios facere/sed quia peregrinos ignorātes malitiā suā facile decipiunt/ciues at suos longi tps periculo doctos decipere nō possunt/hoc ita fit/sic uniuersam rē istam humanæ inuētiōis opus fuisse q̄spiciā assereret. Vnde ab oīpotēti iā deo cū tēplis & simu lachris deiecta oīno putrescit. Vbi enī est oraculū delphicū quod magna religione ab hoibus colebant? Vbi apollo pythius aut clarius/ubi dodonæus iupiter/delphicū qui dē oraculū ter a thracibus cōcrematū fuisse traditur/nec unq̄ ab apolline calamitas illa prædicta/idē de capitolino ioue ptolemæorū t̄pibus fuisse audiuimus / qñ uestæ quoq; templum exustum fuit. Magna uero illa effigies iouis quā decus quasi uniuersæ grāciæ dicūt fuisse t̄pibus Iulii Cæsaris in olympicis certaminibus fulmie diuinitus iccta flagrauit. Antiquioribus ēt t̄pibus capitolinū arsisse tēplum fert̄/& Panthū fulmine disiectū atq; dirutū narratur. Serapis quoq; sacrariū in alexandria similiter arsisse nō ignoramus. Quæ oīa ab ipsis gentilibus cōscripta tenemus. Quid igit̄ mirū ē si aliis p̄des se nō potuerūt qui ab extremis seip̄os periculis nō defenfarūt? Illud autē quod maximo argumēto est ab hoibus hęc nō ab alia uirtute fieri non prætermittā. Nā multū uatum atq; aruspicum non solum p̄scis/sed ēt nostris t̄pibus tormentis in iudicio coacti uniuersam rē suis inuētiōibus fieri ediderūt/ a quibus modos quoq; artificii exq̄siti; patefactos non ignoramus qui tanq̄ seductores & malefici uiri ultimo supplicio secūdu leges affecti sunt/quæ res adeo clare sunt ut neminē lateant. Non. n. deiecti quidam & ignobiles/sed alii generosam istam philosophiā palliā induti & superciliū eleuantes p̄fitebantur. Alii primates antiochenæ ciuitatis fuerūt/& illi maxime q; aduersus ueram christi religionem multa conati sunt/nec sumus nesciū philosophum quoq; illū & uatem similia in mileto passum interiisse/qbus omnibus in unum collectis non dubitabit forsan aliquis dicere nec deos nec dæmones hęc oracula constituisse /sed seductorum atq; improborum hominum ad turpes quæstus excogitationem fuisse. Quā opinionem multis ēt grācis & illis maxime q; nominatissimi philosophi fuerūt placuisse non ignoramus. Nā peripatetici hoies cynici atq; epicurei sic sentiunt/quos ego iccirco sumope admiror/quia nati & educati moribus corruptissimis & a parētibus tam deos q̄ oracula reuertū docti sua sponte potuerūt ab erroribus illis emergere/adeo ut scribere quoq; ausi sint nō modo falso/uerū ēt inutilia & multorum detrimentorū cām oracula

esse/quorū scripta cū pene infinita sint unius te stimoniū mihi si nūc sufficit/qui cū Chrysippus a prædicatione deorū fatalē uim cōfirmare uellet sic aduersus eū cōscribit redarguens quia male responsis deorū quæ ut plurimū falsa sunt factū esse ostendat. Audias igitur quid ipse ad uerbum scribit. Ad hæc alia quoq; ratione in his quæ de fato cōscripsit Chrysippus utitur. Non. n. possent inquit prædicationes uatū. ueræ esse ac certæ nisi fato fierēt uniuersa/quæ ratio multo maior est q̄ cætera. Quasi. n. uerū atq; cōcessum esset ueritatē in responsis cōtineri/quasiq; id manifestum sit oīa fati fieri ex hoc intulit. Videmus at omnino contrariū aperte nāq; patet plurima ex oraculis mēdacio ac fraude cōposita/uerū Chrysippus ex alterutris hæc cōprobauit. Omnia enim fati fieri ide ostendit quia uaticinatio sit. Vaticinationē uero esse inde pbat quia oīa fati fiunt/quo pbatōnis modo nihil uanius excogitari potest. Quod si nōnulla responsa euentu rerum uera fuisse contendat/quia perpaucissima illa sunt/patet non uaticiniū certitudine/ sed casu sic accidisse/qd̄ nullā esse uaticiniū artem ostendit. Nec. n. arcu aut funda artificiose uti eum dicemus/qui cū sapius atq; sapius telum proiecerit semel aut ad summū bis uel ter ad signum peruenerit/cū pene infinities longissime a signo abfuerit /nec ille certe medicinam tenet qui cū multos interemerit uix tādē unum a morbo liberauit. Nulla. n. scientia uel ars dicitur/que omnia uel saltē plurima ad debitū finem non deducat. Quod aut omnia fere falso uates isti prædicant/uniuersa uita hominum testis est/ & isti ipsi maxime qui uaticinandi artem profitentur/quos manifeste uidemus cum sibi aliquid agendum utile imminet sententia & consilio eorū uti diligenter qui rerū peritiam habere putantur. Verum quod uaticinatio nulla sit in aliis plenius aprobabim⁹ ea ēt afferentes quæ hac de re epicurus conscripsit. Nunc autē illud quod diximus confirmandum non esse scilicet artis /sed casus ueritatem oraculorū. Cum. n. nō semper neq; plerūq;/sed rarissime aliquid assequimur nec scientia nec arte/sed casu & fortuna id factum dicimus si uocabulorū potestates recte rebus accommodamus.

Inutilem esse diuinationem. Cap. II.

D hæc etiā si cōcederetur uera esse responsa/uaticinandiq; artem nō fictam fatata quidem esse omnia probe sequeretur/utilem uero esse diuinationē hominibus nullo modo hinc demonstraretur. Summopere nanq; uaticinationes Chrysippus laudat tanq̄ humanæ uitæ perutiles. Sed quænam utilitas sequeretur si futura omnino mala prædiscas cum nullo modo cauere possis? Nam quæ fatata sunt nemo euitare potest/nulla igitur utilitas immo uero & dolor inde sequitur. Mceror enim propter futura mala hominum animos perturbat. Nec uero econtra tāta ex predictiōne bonorum letitia homines afficiuntur; Non enim tātum solent homines expectatiōne bonorum gaudere quātum timore malorum exagitari præterea mala nobis imminere nisi audiamus nullo modo cogitamus/bona uero humanum genus expectare solet propter naturæ mirabilem ad ea inclinatiōem. Ita fit ut bonorum nunciatiōne nō magnopere augeatur letitia/immo autem nonnunq̄ etiā minuatur si maiora sponte sperauimus q̄ uaticiniō prædicuntur. Malorum autem prædictiōne quoniam præter spem sæpenumero ānunciuntur uehementer turbemur uerum etiā si hæc ita non se haberent/neminem tamen lateret nullam esse in diuinatione utilitatem. Quod si quis dicat ideo ipsam conferre hominibus quia futura mala prædicat nisi caueamus/is fatorum uim abstulit siquidem nostrarum uirium est cauere & non cauere/q; si necessario id quoq; fieri quispiam cōtendat ut fati necessitas uniuersa complectetur/sic diuinationis comoditas nulla erit. Fiet enim omnino quod fatatum est etiā si omnibus oraculis prædiceretur/ædipoda quidē & alexādrum priami filiū ipse quoq; Chrysippus asserit

non potuisse a parentibus interimī quīs sūm opere id facere studuissent/ut malū quod ab aliis sibi futurū erat effugerent/sic nec diuinatio nec studiū eis suum pfuit ppter factorū necessitatē. Hæc ille. Tu aut̄ illud semp probe teneas peripateticos ut diximus cynicos atq; et̄ epicureos græcos hoīes atq; philosophos & græcie morib⁹ a pueritiā educatos/& inq̄sitiōi ueritatis maxime deditos oraculoꝝ respōsa/oīa tanq̄ inania cōtēpisse quod certe nequaq̄ illi fecissent/nisi ap̄tissime rē falsam oīno uiderēt. Plurima huiusce modi colligere in aīo nō est. Nā quīs magna istoz copia sit/nō tñ hoc pacto quia scilicet hoīum inuētiōe acuta excogitātiōe oracula penitus cōstent. Sed sicut incēpi aliqua uirtute fieri hæc nō inficiās respōdere cōstitui. Nō. n. parē huius loci refutatio euāgelio cōducit. Nā si oēs simul græci atq; barbari ante aduētū saluatoris nr̄i deū uerū ignorasse & a malignis dæmonibus in morē cæcorū fuisse dicti ostēdent / quō nō magis euāgelicæ dispēlatiōis mysteriū admirabimur/quo undiq; a seductiōe & oppressiōe dæmonū liberati sumus? ex illo. n. tpe ad hūc usq; diē cū ipsis simulachris atq; tēplis cūcta ubiq; oracula iacent/ac pro eis orādī & hymnis efferēdi ueꝝ deū & saluatorē nostrū ecclesie in mediis urbibus euāgelicæ doctrinæ uirtute in toto orbe cōditæ sunt/ubi aīs piis & cultu uirtutis fulgētib⁹ secundū salutaria & diuina præcepta quotidie ab oībus gētib⁹/hoīiā quæ solæ deo placent/deo saluatori nostro offerunt. Quibus cū simul et̄ illud ostenditur/non temere nos uti multī putant superstitionem a parētib⁹ traditam contempisse/sed uero certoq; iudicio ueritatē euāgelicam amplecti sed de his hactenus. Tempus. n. est iam ut propositum negociū capiamus.

¶ Diuersæ gentium theologiæ.

Cap. III.

Nā quattuor igit̄ genera exquisitissimi facultatis theologi nō theologiæ modū quēdā ut in superioribus/sed quasi subiectū ipsius partiunt. In primis. n. deū patre oīum atq; regē locandū putāt/deinde alioꝝ deoz multitudinē seq̄ cōtēdūt tertio loco dæmones/quarto heroas ponūt/quos oēs lucē eē & appellari autumnant / p̄ter malignos dæmones q̄ tenebræ appellant. Dæmones. n. alios bonos / alios prauos arbitrant / & hos ita primū locū in malis optinere quēadmodū de⁹ in bonis/ita reb⁹ diuisis de diis quidē cælestia & usq; ad lunā habitacula tribuerunt. Dæmonibus p̄cipiunt cælestes/quos & æthereos deos appellāt sūma esse religione colēdos / post eos bonos dæmones/tertio heroū aīas/extremo prauos dæmones placādos aiūt. Hæc uerbis partiētes opere malignas dæmonū uirtutes solūmodo colere inueniunt. Cōsideret. n. unusq; quales iam putari oporteat eas uirtutes quæ idolis colunt / deos ne an dæmones / & utrū bonos dæmones an p̄teruos/quod facile facere poterit si diligēter his libris attendet. Ignorare aut̄ nō oportet nullū dæmonē a diuina scriptura bonū appellari / neq; deū aliū esse uere atq; p̄prie p̄ter unū q̄ oīa creauit. Virtutes aut̄ bonas quæ creaturis connumerant̄ nec deos nec dæmones/sed dei angelos & spiritalis ministros ptātes diuinas/archangelos/aliiq; noībus pulchre accōmodatis nūcupat. Dæmones aut̄ si nominis potestatem dicere licet/non quia dæmones sint quod latine scientes dicere possumus/sed quia dīmānim soleant pulcherrime appellauit. Id autem latine tum timere tū terrere significat. Absurdum certe oīno est bonas & malas uirtutes quæ nullam operationis similitudinē habeant eadem appellatione confundere.

¶ Porphyrius de philosophia responsorum.

Cap. III.

Ideamus igit̄ quænam uirtutes oraculis & respōsis p̄sunt/ut impietas gētilitatis oībus pateat/nec a me ipso quicq; afferre in animo est/ne crimandi anfas p̄beam inimicis/sed testimoniis/quod adhuc feci eorū ipsorum in medium productis totam rem peragam. Cum aut̄ innumerabiles sint & philosophi & historici illū

idoneū magis pposito meo iudico/q̄ & dæmonib⁹ maxie amicus fuit/& multa nris tē
porib⁹ aduersus nos mēdosissime cōscripsit. Hic. n. gētiliū pene oīum deorū ac dæmo-
nū naturā maxie iuestigasse & sumope falsitatē defēdisse uidet. Hic igit̄ in libris quos
d̄ respōsorū philosophia cōscripsit/Apollinis ac reliquorū deorū & bonorū dæmonū illa
respōsa collegit/q̄bus putauit & uirtutē suorū dæmonū oñdere/& cæteros hoīes ad ue-
rū ut ipse dicit dæmonū cultū ipellere posse. Ex istis igit̄ respōsis quæ ab ipis electa sūt
quæq; quasi ueriora memoriæ tradita op̄preciū est totā hāc rē cōsiderare atq; cogno-
scere quales nā sint eorū auctores. Sed primū illud uideamus /quō in exordio librorū
iureiurando affirmat nihil se falsa allaturū/cōstātibus inqt atq; firmis hoībus q̄ a boni-
tate deorū atq; dmonū spem salutis hauriūt nihil addēs nihil auferēs hāc tradere oportet.
Nā & ego deos ipsos testor nihil ad respōsorū sensū aut addidisse aut detraxisse/ nisi
forfan uerbū aliqd̄ correxerim/magisq; impietate timui q̄ futurā sacrilegii pœnā. Colle-
mus aut̄ in his libris multa quæ ad ueritatē dogmatū p̄nēt/& diuinatiōis negociū nō
oīno cōtēnemus. Nā & ad speculationē harū rerū cōducit/& ad bñ uiuendū hortatur.
Quā aut̄ utilitatē hic labor afferet n̄r ille maxime cognoscēt/q̄ cū ueritatem magno la-
bore quæsisset uota sæpius fæcerūt/orarūtq; ut auctoritate docentiū deorū uisione di-
gnati possent a dubitatiōis uexatiōe liberari huiusmodi usus exordiis obtestat̄ postea
ne ad multos libri efferant̄ his uerbis. Tu uero caueas ne lucri aut inanis gloriæ gratia
scelestis & idignis hoībus hāc tradas/non. n. paruū tam tibi q̄ edes q̄ mihi q̄ tibi credi-
di periculū imminet. His aut̄ solūmodo hāc cōmunicanda sunt q̄ uitā ad aiæ salutē di-
rexerunt. Nā & ipsi dii nō aperte/sed enigmatice hoībus ista tradiderūt. Respōsa dein-
de apollinis colligit q̄bus non solū dæmonibus & infernis uirtutibus / uerū ēt cælesti-
bus aialia eē sacrificanda præcepit apollo. Cū idem ipse in aliis dæmones nō deos esse
affirmet/q̄bus gentiles cæde animalium sacrificabāt/non enim fas esse animalia deorū
gratia interficere. Sed primum apollinem ipsum audiamus / qui de cultu & sacrificiis
deorum sic per respōsa homines instituit.

Hæc age qui nutu duorum ingressus amice es

Huius iter uitæ/mactanda est hostia cunctis.

Multa deis/seu qui terram/seu qui mare uastum;

Aera seu qui habitant/latum seu qui æthera/seu qui

Alta colunt cæli/seu qui infima regna barathri:

Quæ quibus obseruanda modis sint singula dicam

Tu memori conscripta animo mea dicta teneto

Terna quidem diuis cælestibus hostia/& ipsa

Candida mactanda est/terra & terrestribus atq;

Atra eadem gaudent porro & capiuntur apertiis

Terrestres aris foueas cum numina contra

Exposcant atro imbutas inferna cruore:

Nec placeat nisi quæ terræ mandetur humata

Hostia/mel uero nymphæ atq; liquentia uina

Offerrī latentur/at ignem accendier aris.

Quæ circūuolitant terram sibi numina quærunt;

Imponiq; atrum corpus/tum thura simulq;

Iniciet salvas fruges & dulcia liba.

Hæc facito/uerum quibus est data cura profundi.

His ipso semper fer sacra in littore/totum

Quartus

Proiiceq; in fluctus animal caelestibus autem

Extremas reddes partes atq; igne cremabis;

Quod superest propone tibi/dapibusq; referua

Sudet odoratis crassifq; uaporibus aer

Deinde hoc appolinis oraculū exponit dicēs/cū igitur & terrestres & inferrii dii sint oibus istis atras quadrupedes offerēdas iubet. Modus autē differt/nā terrestribus quidē super aras/infernis autē in foueis maētādas esse hostias prācipit. Aereris autē uolatilia dicit offerenda corporibus holocaustis & sanguine ad aram circūducto/uolatilia etiā marinis sed uina in fluctus proiicere mandat/ita omnibus diis prāter quā terrestribus uolatilia imolari possūt. Sed marinis solūmodo nigri coloris uolatilia/quare cāteris alba offerēda sunt. Caelestibus uero & aereis bestiarū quas albas esse uult extremitates ait cōseruandas reliquas autē ptes comedēdas. Ex his. n. solūmodo comedere oportet/ex aliis uero minime/ita quadrupedes & terrestres terrestribus sacrificanda sunt/simili nāq; simile gaudet. Ouis porro terrestre aīal ē & iccirco cereri graūssimū/atra uero qa & terra naturaliter tenebrosa. Tres autē simul qm̄ terrestris corporis tria sunt symbola & sup aras terrestribus qm̄ super terrā uersantur. Cāteris uero diis iccirco uolatilia sūt offerēda / qm̄ uniuersi mouēt / in motu eni semp maris aqua est / cuius atrā sūt hostiā / quoniā & caeruleus color aquarū. Alba uero aeris / lucis enī recaptiuus aer ē. Caelestib⁹ autē atq; athereis extremitates dat cōsecrandas quoniā leuiore relīquo corpore sunt / quorū sacrificiis cōmunicare oportet / quia cū alii dii arcere mala soleāt / caelestes bona nobis largiūtur. Hāc mirabilis ille philosophus in libris responsorū conscripsit.

Redargutio prādictorum ipsius Porphyrii. Capitulum Quintum.

Ge iam uideamus quemadmodum contraria omnino in eo libro posuit: quē de abstīnēdo a carnibus animalium conscripsit. Ibi enīm primum nihil sacrificandum. neq; incendendum censet / deinde opiniones aliorum reprobat afferens nō esse deos illos qui cāde animalium gaudent. Scelestissimam enim esse brutorum etiam animalium cādem & abominabile non solum deo primo / uerum etiam celestibus & diuinis uirtutibus. Ita apollinem suum redarguit. qui etiam caelestibus animalia esse offerenda responsionis suis iussit. Theophrasti quoq; auctoritate utitur / cui placuisse ostendit nō diis sed dāmonibus dumtaxat esse sacrificandum. Quare si quis Theophrasti & huius ratione acquiescit appollo etiam ipse non deus erit / sed dāmon cāteriq; omnes quos deos gentilitas ducit / quibus ubiq; animalia immolantur / dāmones erunt & dāmones perniciosissimi. Nam si cādes & immolatio hāc animalium sceleris & abominationis secundum ipsum plenissima est / quomodo erunt boni qui hāc re summopere gaudent? Quod si non solum animalia / uerū etiam crudelitatis cumulo homines etiā maētari offerriq; sibi cupiunt / quomodo apertissime scelesti & in humani nō erūt / nihilq; aliud q̄ pniciosissimi dāmones? aut quomodo iur nos accusabimur / qui omnino impium esse putamus sanctissimum dei appellationē atq; uenerationē in mundis spiriūbus attribuere? Solum enim creatorem illum omniū deum adorare didicimus nihil terrenum & mortuum / sed integritatem animi & castimoniam corporis rectam scientiam & ardentissimam fidem afferentes / quam ad extremum usq; spiriū intemeratam auxilio saluatoris seruabimus. Sed uideamus quib⁹ ostēdit rationibus nec deo nec diuinis uirtutibus terrenum aliquid offerendum aut incēdendum esse. Aliena enim hāc ait ab omni sunt pietate / nihil enī materiale inueniri potest quod in materiali deo non sit obscenum / iccirco neq; oratio ei quae uoce pphera cōuenit / sed nec iterior oratio si aie uitio contaminatur. Silentio autē sancto & cogitatioe integra ab oīq; mor-

bo remota eū colimus/sic illi & cōiungimur & similes ut possibile hominī ē efficiimur/
mundissimā ueritatē quasi sacrā hostiā ei offerētes/ita hymnis deū laudamus/ita salutē
ac impossibilitatē animi requirimus. Sacrificiū. n. deo est aliena ab oī uicio mentis spe-
culatio/uirtutibus autē quæ circa ipsum sunt diisq; intelligibilibus hymnos oratiōe of-
ferre possumus. Primitias. n. offerre oēs solēt earū rerū quas accēperūt & quibus aliē
& cōtinetur substantia nostra. Quemadmodū igitur agricola fructū primitias offert/
sic hoīes oportet mundæ inuentionem mentis intelligentiis offerre gratias agētes quia
hæc nobis tribuerint/& quia nos mentēq; nostrā speculatione sua cōtineāt atq; nutri-
ant iuuantes/cōsulentēs/& salutē nos nostrā reducētes. Hæc Porphyrius quibus simi-
lia in libro de sacrificiis de primo ac magno deo Thyaneus ille apollini⁹ cōscripsit. Sic
ergo inquit maxime decentem aliquis curā de rebus diuinis suscipiet propitiūq; habe-
bit deū si deo primo qui unus est & ab aliis oibus separatus post quē longo interuallo
reliqui cognoscuntur/nullo modo sacrificet nec ignē incēdat nec sensibiliū ei aliquit of-
ferat/nullius ei rei eget nō dico a nobis/sed ab intelligentiis ipsis. Nō est aut in terris nec
in aere quicq; cui nō insit aliqua obscenitas. Meliorē igitur ac superiorē rationē atq; ora-
tionem ei offerre debemus. Sic aut appello eā quæ nō ore pfertur quæ illi offerenda ē.
Nam ab optimo atq; pulcherrimo rerū omniū peroptimū similiter atq; pulcherrimū
omniū bonorū nostrorū. Intellectus uero hic est organo nō indigēs bona nobis petē-
da sūt Sic Apollinus: Sed Porphyriū rursus Theophrasti testimonio utētē audiam⁹.
Gliscente paulisper inquit iniquitate animalīū crudelis immolatio suscepta est/a deoq;
creuit ut ad cacumen iam maledictionis peruentū sit iugulatis hominibus & sanguine
aris humano cruentatis Ita dæmones cōcitati iustas penas sumpserūt. Alii nāq; homi-
num omnino impiū facti sunt nullos deos colētes. alii malos deos uenerātur/quos hu-
mana meliores natura nō putant. Nō ergo animalia imolanda sunt/sed illa. que imola-
ta nihil omnino ulli officiūt. Innocens. n. imolatio atq; sancta penitus esse debet. Si ue-
ro quispiā obiciet ita usui nostro animalia diuinitus esse cōcessa quēadmodū & fruges
terræ sciat animalibus cæsis nō nihil noxæ cōmitti. Priuante. n. aia uiolēter nō ego sacri-
ficanda præsertim cum ut ipso nomine ostenditur res sacra sit sacer autē homo est qui
ex alieno gratias refert. Nec enim fruges si aliunde p uim accēperis offerre fas est. Nō
enim aliorū iniuria deus placat⁹ q; si ablata fruges offerendæ nō sunt/multo minus ani-
malia uī aia inde ablata offerēda sūt præsertim cū aia multo nobilior frugibus sit/qua
qui aialia priuat magnopere peccat. Præterea si primitias quasdam ex animalibus diis of-
ferimus cuius rei gratia id facimus? utq; honoris? quisnā honor hic potest esse qui ab
iniuria originē trahit? an potius dedecoris & uituperationis? Nō possumus quippe ne-
gare nō iniuste agere eū animalia nihil iniuriatā interficimus. Sed neq; hac uia gratiæ
diis referendæ sunt. Qui enim beneficiū gratiam retribuit non maleficio id peragit. Nō
enim magis retribuere uidebitur q; si rē a uicinis raptā in gratiā & honorē retribuere
sed neq; gratia impetrandi cuiusdam boni. Nam qui alterū lædendo exorare deum pu-
tat/is ingratum se futurum ostendit. Quare nec spe futuri beneficiū animalia immolan-
da sunt præsertim cum non sit possibile ita hæc agere ut deum lateant. Si ergo re alicui-
us causa immolandum est/nullius autem rei gratia id faciendum ostēditur. Relinquitur
profecto nequaquā immolandum esse/& maxime cum nulla rediū indigeant/sed ani-
mum hominis respiciant illudq; sibi sanctissimum sacrificium sit rectam de his ipsis &
de reliquis rebus habere sentētiā. Mens igitur sancta & anima omnis passionis expers
optimæ primitiæ deo sunt. Aperte igitur omnibus his iuxta summos græcorū philoso-
phos patet nullo animantium litari posse/iniustumq; ac obscenum esse cedere animalīū

deū credere fore ppiū. Quare nō deus nec dæmon quidē bonus sed seductor & mē
dax fuit/q nidorē carniū & libationē sanguinis petiit/& in eodē libro ipse Porphyri⁹ nō
ignorat iqt cui curæ pietas ē nihil aiatū diis offerri sed dæmōib⁹ aut bōis aut malignis.

¶ Quod omnes dæmones malī sunt. Cap. VI.

V noniā igitur alios bonos alios malos dæmōes putat age iam uideamus/cer
tisq; rationibus approbemus malignos esse omnes dæmones quīs gentilitas
q loco deorum eos ueneretur. Quod quidē hoc mō demonstrare conabimur.
Omne quod bonū est non prodesse nō pōt/& econtra quod malum est Dæmones at
& dū gentiliū Saturnus: Iupiter Iuno/minerua & similes ac inuisibiles uirtutes quæ in
simulachris & per simulachra operantur nō solum brutorum immolationibus anima
lium/quod iniustum & abominabile Theophrasto & Porphyrio eē uidetur. Verum
etiam cæde ac sanguine hominum summopere gaudent. quomodo igitur boni dæmo
nes isti erunt & non scelesti atq; perniciosi spiritus.

¶ Quod hoies sacrificabatur dæmonibus usq; ad tēpora saluatoris. Cap. VII.

Ncipiamus igitur latius ostendere quantus error quātaq; impietatis putredo
i humanū genus ante saluatoris nostri tpa detinebat/quæ postq; incipit euan
gelium in orbe terrarū prædicari minui sic cœpit ut adriani tpius in morē so
lis euangelica iam coruscate doctrina aptissime dissoluta sit? Gentiliū ergo ipsorū ut ad
huc fecimus uocibus ad declarandū priscorū tēporū pestē utemur/quæ adeo aios ho
minū inuaserat/ut quasi dæmoniāci & a pnciosis pfecto spiritibus agitati liberorū san
guine scelestas placarent uirtutes. Ita pater unicū filiū dilecta mater filiā dæmoni tanq̄
ouē sacrificabāt. Ita genus hoium quod humanū esse natura cognoscitur ad furiosam
immanemq; crudelitātē a dæmōibus ipellebatur quæ ita se habere nō modo apud bar
baros/uerū ēt apud græcos oīs hīstoria plena ē. Nam & rhodii hoīem Saturno sacrifi
cabant/quā rē magis tpius postea mitigare uolētes mortis supplicio aliquē damnatū
ad saturnia usq; cōseruabāt/quē in ipso festo uino grauato imolabāt. In salamine uero
insula/quā antiquissimis tpius coroneā uocabāt usq; ad Diomedis tēpora agrualæ
cecropis filiæ hō cædebat. Postea uero i templo palladis agrualæ ac Diomedis (unū
n. triū fuit) Diomedis homo immolabat/qui ab adolescentibus ter circū aram ductus
tandē a sacerdote hasta percussus & in rogo impositus cremabat/quā rē diphilus rex
cyprī Seleuci tpius abominatus nō hoīem sed bouē Diomedis sacrificari statuit. Dæ
mon autē ille quicunq; fuerit nō inuitus bouē pro homine suscipiebat. Ita nō multum
interesse inter immolationem hominis atq; bestię uidetur. Manethus autē hystoricus
apud ægyptios in heliopolī hoies imolatos fuisse in libris de pietate testatur/quē morē
amosis improbauit. Sacrificabantur uero lunoni tres die/quos inquirebāt si mundi es
sent quēadmodum postea uitulī. Cereos autē offerri pro illis tres amosis iusti. Diony
so ēt omaido apud chios appellato homo crudeliter discerptus sacrificabatur. Lacedæ
monios etiam apollidorus scribit hoīem marti sacrificare solitos/& phœnices bellorū
aut pestilentię calamitatibus amicissimos. Saturno solebant immolare/quod omnes
qui eorum hīstoriā scripserunt testantur/maxime autem Sachuniatho a Philone bi
bliō in græcam linguam ut in superioribus dictū est traductus. Histrus quoq; qui cre
tensem hīstoriā collegit Curetas scribit saturno antiquus pueros sacrificasse. Sed pal
las qui optime omnium mitræ mysteria edidit sic hac de re scripsit. Immolationes autē
hoium imperatoris Adriani tēporibus ubiq; fere cessarūt. Immolabatur. n. prius in lao
dicea syriæ palladi uirgo/nunc aut cerua/& arabes singulis ānis puerū immolātes sub
lara sepeliebant/oēsq; græci cōiter anteq; in bella exirent ut Philarchus hystoricus tra

didit hoīem imolabāt. Prætereo thracas & scytas cæteraq; præca. Verū ē nūc q̄s igno-
rat in magna urbe latinī Iouis solēnitate hominē imolari? & usq; ad hūc diē nō in arca-
dia solū Panī liceo: nec in carthagīne. Saturno/ sed oēs cōmuniter hoīes cū dies statut⁹
aduenerit quo sacrificare hoīem solebāt aram sanguīne hominīs spergūt. Philo ē qui
phœnicū hīstoriā cōscripsit hīs uerbīs in priō uīt libro morē inquit præcis in magnīs
calamitatibus atq; periculis fuisse ut ciuitatis aut gētis princeps dilectissimū ex liberis
ulciscenti dæmōi quasi redēptiōis præmiū traderet & sic traditū mystice iugularet. Sic
igitur Saturnus rex regiōis quē phœnices israelem uocant: qui postea q̄ hoīem exiuit
ad saturnī stellā adductus est/ cū ab Anobret nymp̄ha unicū haberet atq; carissimum
filiū Ieud a re ipsa dictū (sic. n. etiā nūc phœnices unicū appellāt) quia maximo atq; pi-
culosissimo bello ciuitas premebatur regio indutū ornatu super cōstructā ad hæc p̄pa-
ratāq; arā imolauit. Nō iniuria ergo eximīū dicemus illū Clementē in libro quo ad ue-
ritatē gētiles adhortat⁹ hīs uerbīs ista deplorasse. Crudeles imanesq; hominū hostes
dīi uestri sunt/ qui nō solū amētia lætant⁹ nostra/ uerū etiā modo p̄ cōtentionē certami-
nis modo p̄ cupiditatē uictoriæ animis uestris cōcitatīs ad uoluptatē suam imolatiōes
hoīum postulat⁹/ qui multis nōnunq; ciuitatibus atq; gentibus tanq; cōmunes pestes &
fulmina incidētes nō cessarūt atrociter hoīes uexare/ quousq; sanguīne hoīum placati
sūt. Aristomenes. n. meseni⁹ ioui quē illi appellāt Ithometē trecetos simul sacrificauit/
in quibus Theopōpus etiā lacedæmoniorū rex fuit nobilis scilicet ac regia hostia tau-
ro Scythæ autē quoscunq; aduenas cæperint (capiūt autē multos qui fluctibus & tem-
pestate ad eos depellūtur) diane statim imolare solēt/ quæ sacrificia tragice i scæna Eur-
ripides decantauit. Mouimus uero in libro miraculorū collectiōis in pellæ ciuitate thes-
salica hominē achiuū Peleo & chironi singulis annis imolatum fuisse narrat. Lyctii ē
Cretenses autem isti sunt ioui hoīem imolabant/ ut Anticlides scripsit Lesbī quoq; Dio-
nyso/ & phœnices dianæ/ alteros Phitocules hīstoricī hoīem immolare solitos cōscri-
pserūt. Herechtheus uero atticus & Macharius romanus filias suas alter proserpinæ
ut demaratus in primo tradidit/ alter defensori dæmoni ut Dorotheus in quarto itali-
carū rerū exposuit immolare non dubitarunt per humanos uero dæmones. Quo-
modo. n. non scelestissimi sunt/ & illi qui tanq; saluatores inuocantur/ & isti qui salutem ab
insidiatoribus petunt/ litareq; putāt deīs hominū iugulo: nec enim homicidii crimē
effugiunt etiā si Ioui hominem offerant. Cur igitur o prudentissimi bæluas fugimus
& si forte ursam aut leonem aut serpētem uidimus statim resiliamus ut poeta omnium
maximus ait. Retroq; pedem cum uoce repressit.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem

Pressit humi nitens trepidusq; repente refugit

Attollentem iras & cærule colla tumentem

Perniciosos autē dæmonas fraudulentos & pestes hominū manifeste uidentes/ a qui-
bus liberi etiā uestri ad cadem petūtur nō fugitis hæc ille. Ego autem etiam Dionysiū
halicarnasseum uirum romanæ hīstoriæ ac italicæ peritissimum huius sceleris testē ad-
ducam: qui in primo de antiquitate italicā iouem & apollinē quoniam decima homi-
num immolata nō fuerat magnas italicas calamitates induxisse hīs uerbīs scribit. Nullus
in arboribus fructis inquit ad maturitatem usq; permāsit/ sed immaturi omnes deflue-
bant/ nec spicæ semine replebantur/ nec herbæ pecori sufficiētes germinabant/ fontes
quoq; ipsi alii bibi non poterant/ alii æstatis tempore deficiēbant/ & aut mulieres ab or-
tum patiebantur/ aut natī pueri manci & discerpti erant. Cætera quoq; hominū mul-
tudo ægrotatione ac morte crebrius q̄ solebant uexabantur/ sciscitāibusq; ipsis quid

in deos cōmiserūt quidq; facturi ut ab his pestibus liberarentur / responsū fuerat quia cū impetrassent quæ petierāt nō reddiderūt oīa quæ uouerūt. Sed maiora adhuc debēt / q̄ si reddiderint cōquiescent. Pelasgi enim & ab origines nihil sibi terra producente uouerunt Ioui atq; Apollini ex nascituris decimā se partē imolatuos. Cessauit igitur postea talis calamitas & illi fecundissimo rerū usi prouentu decimā nascentiū oīum partē sacrificabant. Hæc Mirsinus Lesbicus nō pelasgos aut ab origines / sed thyrrenos passos fuisse narrat. Responsum igitur recitatum magna omnes ambiguitate tenebant. Senior deinde quidā aliarū rerū primitias dixit recte diis cōsecratas fuisse nullam aut ex hominibus partē / quā dii maxime diligunt esse imolatā. Quare calamitatibus semper inquit uexabimur / nisi ut cæterorū animalū sic hominū primitias sacrificabimus. Hanc senis orationem cū alii probarent alii plenam insidiarū putarent / sciscitari rursus per oracula placuit / si hominum decimā sacrificare diis gratū esset. Deo autē annuente magna seditione uexati sum / & tunc primū primates ciuitatū & reliqua multitudo atroci suspicionē ne dolo ista primates facerent cōmota scissi atq; diuisi sunt / migrabātq; multū immo uero quasi amētia furentes pellebantur & pellebant / multeq; ciuitates destitutæ pene fuerunt. Sequebantur enim fugiētes filios qui gnuerūt & fratres cognati / & propinquos / ita ex talia fugiētes graciā & barbariā repleuerūt / quod malū non paucis anis italiā uexauit. Nā & ciuitatū principes tum seditionē timētes / tū religioni satisfaciendū putātes ab adolescētib; q̄ ad iuuentā in annos pueniebāt primitias deligebāt. Et paulo post / asserūt aut Saturno in italiā priscis temporibus ita sacrificatū fuisse quē admodum apud carthaginēses ante q̄ urbs eorū dirueretur. Celti uero ad hæc usq; tempora & occidentaliores fere oēs homicidio sacrificant. Hercules autē fertur primus in saturnino ara ædificata intemeratas hostias imolasse / ac legē qua hoīes sacrificabantur reuocasse / & ne quasi patrio ritu neglecto superstitione inani incolæ turbarentur / simulachra pro uiuis hominibus / quos in fluenta tyberis proiicebāt hostiarū orna modo in tyberim immittere docuit / quæ res a romanis t̄pibus quoq; nostris idibus maiis diligēter fieri solet. Ea enī die pontifices animalibus primo secundū leges imolatis uirginēsq; uestales prætores aliique ciues quos sacris adesse fas est. xxx. simulachra hoīum quæ argiuos appellant a ponte sacro in tyberim demittūt Hæc Dionysus. Diodorus uero consentanea istis in uigesimo historiæ uolumine carthaginēsis ac Agathode tyranno siciliæ post mortē Alexandri magni primū Ptolemæi t̄pibus obsessis his uerbis cōscripsit Dicebant aut Saturnū illis iratū fuisse / qm̄ prius ipsi excelentiores ex filiis suis sacrificabant: Postea uero clā emptis infantibus atq; educatis liberorū loco imolabant. Cūq; diligenti facta inquisitione multi ex suppositis inuenirētur sacrificari facile animis induxerunt / ut crederēt ad obsessionē urbis hostes iccirco diuinitus missos fuisse / qm̄ priscos deorū honores nō seruarēt Itaq; deos placare studentes ducētos ex nobilissimis adolescentibus publice sacrificarunt. Tercenti uero alii qm̄ suspectos se esse uidebāt spōte se tradiderūt. Erat aut apud eos ænea Saturni statua magnitudine mirabilis / cuius manus in terrā extensæ ita erant in gyrū ut qui ad eū puenire adolescētes cogebantur in gētem foueā ignis repletā inciderent. Iure igitur hebreorū scriptura repræhendit. eos qui moribus patriis contēptis hæc immitati sunt dicēs imolabātq; filios atq; filias suas dæmonibus / interfectaq; terra est in sanguinibus & contaminata in operibus eorū. Arbitror iam p̄ ea quæ dicta sunt satis patere nō bonorū dæmoniū inuentionē fuisse priscam illā & primam simulachrorū institutionē & uniuersam religiōem gentiliū / sed perniciosorum omnino atq; scelestorum. Itaq; uerus profecto inuenitur propheticus ille sermo. Omnes dii gentiū dæmonia Apostolicū ē illud quo dicitur / quia quæ gētes sacrificāt

dæmonibus non deo sacrificāt. Et certe si quid boni in deis gentiliū esset amatores profecto iusticiæ salutare & benefactores hoibus essent/nec humano sanguine gauderēt. Sed responsis & omnibus modis a cæde humanum genus repellerent.

Quod mali dæmōes ad oīa flagitia & facinora hoies ipellebāt. Cap. VIII.

Quod uero maligni ab ista dæmones humanū genus intruserūt quis p se ipsū pateat/tamen inde quoq; apertius uidebis si adulteria & fornicationes getiliū quæ usq; ad hunc diē in heliopolī phœnice multisq; aliis in locis peragunt in mentem tibi/ueniant/quasi enim primitias qualdā diis debitas turpissimas huiusmodi operationes in templis offerūt. Nā si nec homines quidē modesti ac mites cædibus & stupris lætantur/quāto magis dii aut boni dæmones ab his rebus erunt alieni? Si uero quispiā obīcet malignos quidē esse dæmones eos qui hæc petūt/aliōs aut illos bonos/quos maxime tanq̄ saluatores uenerant/quarēdū ubi nā isti saluatores sui quos colūt sint/& non possunt malorū uirū ab huiusmodi facinoribus at flagitiis auertere. Quomodo autē boni sunt si malos dæmones nō depellūt/ si cultorib⁹ non auxiliantur? Aut cur humanū piūq; hominū genus atrocitate malorū dæmonū uexari permittunt? Cur etiam nō admouerūt homines nō ut deū honorare/ sed ut pnciosum dæmonē odisse illum/cui hæc iniqua & turpia placerent? Quomodo ego uerū isti deum colūt/qui nec rodiis nec salaminii/nec heliopolitanis fugiēdos esse paruos dæmones significauit? nec malignū iunōis spiritū/cui tris quotidie hoies sacrificari solitū ab historia didicimus cōtemnendū esse unq̄ dixit? Nec chios docuit? nec mēbratim crudelissime discertū hominem Dionysio imolarēt nec teneidos similiter? nec phibuit Mauorti hoiem ubiq; offerri? Cur igitur eū colūt qui uel in liberos prauis dæmonib⁹ iugulātes nequaq̄ defendit/nec dixit in laodicea syriæ ubi singulis annis uirgine litabat pnciosum dæmonē habitare nec in libya atq; arabia ubi adolescentē sacrificantes sub ara sepeliebant. Hæc oīa uerus deus quē colūt quō non admonuit faciūda nō esse. Incestus ē & adulteria uerus ille ac bonus deus quomodo nō docuit uero deo & bonis dæmonib⁹ placere nō posse quod nullus unq̄ præter q̄ uerus profecto deus noster qui solus deus est fecisse inuenitur. Is enim per Moysen uniuersos premonuit hoies nō esse colēda dæmonia/ ecōtra uero repellēda cōtemnēdaq; tanq̄ perniciosissimos spiritus tēplaq; ipsorū ac cærimoniās quibus honorātur sic esse delenda ut nulla eorū extet memoria/qui adeo maleficiose humanū genus inuaserunt tantamq; uictoriā amentia hominum cōsecuti sunt/ut si colligere in unum quæ ab historicis suis dicuntur uolueris uniuersum istis scelestib⁹ orbem spiritibus subiectū fuisse inuenies graciā/affricā/thraciā/scythiā/prudentissimorū atheniensū gentē ipsam quoq; magnā urbē/siquidē etiā ubi dialibus hoies iugulabātur. Rhodū præterea/salamina/insulas oēs/chium/tenedum/archadiā/lacedæmona/egyptū/phœniciā/syriam/arabiam/ubiq; usq; ad tēpora saluatoris nostri tam animalū q̄ hominū cæde & turpissimis pollutionibus perniciosissimos dæmones placabant/neq; prius uitā hoium hæc mala reliquerūt q̄ saluatoris nostri doctrinæ fulgor orbem illustrauerit/historicos.n. suos iam audiuius ad Adriam usq; tēpora facinora & flagitia illa fuisse protensa. Eius uero imperatoris temporibus turpitudinē hanc omnē intellectam atq; contemptam fuisse. Illo uero maxime tempore salutaris euangelii prædicatio per orbem in modorū fulguris coruscabat. Mentunt autē qn̄ rebus uicti prauis se dæmonibus sacrificasse negant. Illos.n. adorabāt/illis hoies cædebāt/ad honorē illorum turpissima admittebāt flagitia/quos deos maximos & putabāt & appellabāt. Saturnū n. Iouē Martem dionysum Iunonē Mineruā Venerem & sapientissimū atq; pulcherrimū Apollinem optimos & maximos deos ac deniq; saluatores esse p̄dicant. Isti ergo

perniciosissimi illi demones sunt. Nam si huiusmodi sunt qui eade hominum gaudent (gaudent autem isti quibus nisi homines immolentur ferre non possunt) sceleratissimi certe spiritus esse conuincuntur siue ipsi talibus gaudeant quod dubitari non potest siue aliis haec offerri permittant. Cur enim si boni sunt spiritus his sceleribus malignos placari demones iubentur? cur adeo errare homines patiuntur ut ad colendos prauos demones ignorantia deductos despiciantur? Cur huiusmodi humanum genus seruire spiritibus non dedignantur cum oporteat si boni dii sunt logicissime/ab hominibus omnem falsam religionem diuina sua uirtute predicacioneque integra pellere? An pater bonus non negliget filium a prauis hominibus circumuentum/nec humanus dominus seruum/nec dux belli ad captiuitatem suos milites duci patietur si aliquo eis poterit modo prouidere/nec pastor lupis pecudes tradet. Dii autem boni qui miseros ut dicunt homines tutantur/ qui pastores & saluatores reges patres & domini nuncupantur inimicis demonibus quasi atrocissimis beluis homines a quibus pie coluntur crudeliter trucidandos tradunt/nec propugnabunt & protegentur imbecillum genus hominum/nec hostes & prauos spiritus tanquam imanes bestias longe a grege hominum fugabunt/nec docebunt homines qui se reque suam illis commendant non colendos sed fugiendos esse prauos spiritus? Quando igitur hoc nec faciunt nec unquam fecerunt/immo uero econtra oraculis atque responsis suis homines immolari sibi petebant & turpissima flagitia in templis offerri/re ipsa patet pessimos & iniquissimos esse natura. Ad haec quomodo deus aut bonus aliquis demon a gentibus unquam adorabitur/si bonum malo nunquam conuenire potest/nisi lucem ac tenebras ad idem concurrere posse contendat. Quomodo autem dii sunt aut omnino boni demones qui bonitate ab hominibus superantur. Iniquum enim Porphyrius scripsit/non dico homines solum/sed et quod multo minus est animalia bruta occidere. Quare immolationes huiusmodi modesto atque prudenti uiro fugiendas nec placandos spiritus sanguine/sed animi uirtute repellendos consulebat. Mundum enim animum non inuadunt quoniam eis dissimilis est.

¶ Quod omnibus contemptis deo inhaerendum est. Cap. IX.

I uero ciuitatibus necesse est hos esse placare nihil ad nos. Ciuitates enim sunt res externas ut diuitias/& omnia quae corporis sunt ut formam bona esse confirmat/& horum contraria mala. Pauci enim sunt in ipsis qui animam curam habeant. Nos autem quantum nobis possibile est istis non indigemus/sed omni studio atque opera deo similes fieri conamur. Quod fieri solet perfectiore uirtute & uera de rebus opinione. Econtra uero prauis tam demonibus quam hominibus & omnibus qui caducis atque materialibus rebus gaudent dissimiles esse studemus. Non iniuria igitur philosophus & demones contemnere debet & diuinationes negligere. Ea enim quae homines uaticinationibus petunt negligit. Non ergo de matrimonio non de mercibus non de seruo non de furto non de aliis inanibus rebus/quas falsa opinione homines cupiunt/ab externis animalium quaerit/sed ipse per seipsum deo accedens aeternam solummodo uitam quaerit quam toto animo desiderat. His uerbis Porphyrius auguria & auspiciatus & uniuersam diuinationem quam multi admirantur falsa opinione hominum constare aperte ostendit/quibus philosophum nullo modo indigere dicit. Si ergo modestus prudensque uir ea fugit quibus demones placantur quae sunt gentium sacra sanguine animalium confecta. Nemo priscoque prudens ac modestus inuenitur. Omnes enim ut diximus ante saluatoris nostri aduentum uel hominum sanguinem demonibus offerebant. Nemo ergo secundum Porphyrium prudens modestusque gentium fuit. Praeterea ipse rationem sequens sacra demonum refutat & mundo animo esse hortatur/quae demones inuadere nequeunt quoniam dissimiles sunt. Apollo uero de suis rursus enim homini comparatus inferior reperietur perniciosissimo demoni/qua uidelicet ei amicus sit/pernicioso enim perniciosus amicus est/sacrificandum consulit/quod ipse in libro de responsis conscripsit. Cum enim uates festinaret quod quaerebat inspicere Apollo ei respondit munera prius demoni offerenda esse dicens. Ratio autem humana duce natura his

contraria faciēda probat mundiciā scilicet animæ adhibendā / & sacrificandū non esse dæmonibus quoniā purę mundūq; aggredi nō possunt cū dii similes sint / q; si prudens & modestus uir est qui dæmonibus non sacrificat / qui suis responsis sacrificandum cōsulit qualisnam sit per te ipsum considera. Pessimī ergo atq; perniciosissimī sunt qui cæde ac sanguine hominum gaudent / quem morem si quis laudat is omnes homines qui modo uiuunt uituperat / q; si prudenter nostra tempore huiuscemodi rem contempserunt prisci omnes stultissime id faciebant.

Quod omnibus contemptis deo inhærendum est. Cap. X.

Is oibus hac luce clarius patet non dii nō boni dæmones / sed lōge ab oī bonitate remoti hostes ueri dei pñciosi atq; impiī gentiliū eē deos / a quibus nemo præter dñm nostrum Iesum xp̄m humanū genus eripuit q; euāgelio suo uniuersis barbaris simul & græcis huic morbo medet & a durissima antiq̄ssimaq; seruitute liberat ac ad uerā cōuocat libertatē / ad quā curriculo tēdere magna uoce oibus p̄dicat clamās. Spiritus dñi sup me / ppter quod misit me euāgelizare paup̄ibus / misit me sanare cōtritos corde p̄dicare captiuīs remissionē & cæcis uisum. Et rursus educere ligatos e uinculis / & e domo carceris sedētes in tenebris. Hæc. n. ab antiq̄ssimis tp̄ibus uera hebræorū oracula redemptionē nostram & cæcæ mentis illuminationē prædicentia cōfirmabāt futurā / unde nos saluatoris nostri gratia & patrociniō cōfirmati a flagitiis ad modestiā & ad prudētiā ex amentia liberi iam a dæmonū seruitute nec sacrificabimus unq; nec seruiemus diis gentiliū / a quibus (proh dolor) oppressi tenebamur / nunc quia liberati euangelica doctrina ad saluatorē nostrum dñm & benefactorē creatorem & regem uniuersi adducti sumus / quēpiē adoramus non ut dæmonibus uidetur / sed ut ab euangelica doctrina didicimus qua nutriti prauos dæmones atq; pñciosos facile fūdemus. Nā castitate & bonis moribus nixi / eāq; uitæ mundiciā adhibentes / quā nobis saluator tradidit nequaq; illos timebimus qui mundū aggredi aiunt quoniā dissimiles sūt nequeūt ut philosophus cōcedebat. Sed neq; diuinationis indigebimus / neq; aruspices i terrogabimus nec quicq; penitus dæmoniacū perscrutabimur. Quorū. n. gratia hæc petunt ea nos contemnere xp̄s docuit / illaq; solūmodo desiderare iussit / de quibus nemo aruspex nullius hostiæ exta significare aliquid poterunt / quæ solus saluator noster uerbum dei quod semp cū deo patre est oibus significauit / qui animū atq; mentē suam domiciliū illi cōstituerunt / de quibus ipse dicit / habitabo in ipsis & ero sibi deus & ipsi erūt mihi populus. Hæc de prauitate dæmonum quos & deos appellant dicta sufficiant.

De transmutatione prauorum dæmonum & operatione. Cap. XI.

Nunc uideamus quēadmodū cū esum carniū Porphyrius exterminet aptissimi me prauos istos dæmones in multas figuras & formas ut hoies se ducāt transmutari / bonorūq; ut cupiditatū inflāmatione multitudinem alliciant / persuadeantq; deos eē cū non sint effigiā assumere confirmet / quos tantū ait potuisse ut sapientissimos poetas & philosophos cōplures decæperint / quorū eloquentia multitudinem euerterūt. Præterea oēs maleficas artes ab ipsis dæmonibus inuētas fuisse / ad uoluptatēq; homines impulsos ut titillatiōe obcæcati primū eorū spiritū summū deum putarēt. Sed uerba eius ascribamus. Quæcūq; inquit animæ uitiis subiectæ appetitu ferunt iræ concupiscentiæq; seruiētes in naturam dæmonū conuertuntur / ac perniciosæ sicut illi fiunt. Sunt autē sicut & dæmones inuisibiles atq; insensibiles humano sensu. Non enim habent corpus quod soliditate sua sentiri possit / nec formā omnes unā / sed multis atq; uariis transmutatæ figuris modo apparēt modo inuisibiles sunt. Spiritus autē quia quidem corporalis & passibilis est / quia uero animæ colligatus est lōgo tp̄is spacio perdu-

rat. Aeternus aut esse non potest/ quoniam mutatur & defluit. Proportionati aut sunt bonorum spiritus sicut & corpora fuerunt/ malorum aut improportionati. Dæmones igitur uitiis dediti quicquid male excogitare ac efficere possunt libenter aggrediuntur/ uolenti. n. omnino atque simulatores cum sint/ priuatimque luce meliore insidiosè aggrediuntur/ nunc occulte adulantes modo manifestus cogentes. Et paulo post hæc inquit ac similia faciunt a uera opinione de cultu deorum ad seipsum transferre cupientes/ omnibus. n. gaudent malis & deorum assumpta persona temeritate nostra fruuntur. Alliciunt. n. multitudinem ardore cupiditatum/ diuitiarum potentiam uoluptatum/ inanis præterea gloriæ appetitione/ unde seditiones/ rixæ bellaque nascuntur/ quodque omnium pessimum est deos et ipsos & primum uniuersi deum similibus seruire uitiis persuadent/ ita omnia sursum deorsumque perturbant. Credunt enim eis non solum uulgus/ sed multi etiam philosophorum alteri alteris causam præbentes. Quia. n. philosophi communes opiniones non contempserunt ad impietatem uulgi delapsi sunt/ multitudo etiam uicissim consentanea impietatis suæ a philosophis uerba percipiens in falsa de diis opinione confirmata est. Nam poësis quoniam in uerbis sonantibus & compositione magnifica uirtute persuasit/ imo uero inflamauit homines ad impietatem/ ita seducti non possunt perspicere nec bonitatem nocere nec prauitatem iuuare unquam posse. Nam ut non potest caliditas ut Plato ait frigiditatem inducere nec frigiditas caliditatem/ sic nec iustitia nocere potest: iustissimus aut omnium deus est/ non esset. n. deus nisi esset iustus. Quare alia quedam est uirtus bonorum demouum/ alia malorum. Quia. n. ad nocendum nati sunt & istud omnibus peragunt uiribus bonis contrarium sunt/ contraria uero in eodem esse non possunt. Ab istis aut maleficarum quoque artes constitutæ sunt/ hos. n. sumopere & præsertim istorum malefici omnes uenerantur. Hi pleni sunt omni falsa phantasticaque uisione qua facile decipiunt monstra quedam & prodigia sensui & imaginationi præponentes/ unde amatoria & incætiua libidinum præparantur/ quibus omnis luxuria & diuitiarum copia/ & inanis gloriæ cumulus comparari atque acquiri creditur/ hac falsitate homines decipiunt. Diis. n. esse uolunt cum nidore carniū & fumis gaudeant. His. n. uaporibus confirmari & roborari uidentur/ hæc omnia eius sunt qui exactissime ista sciebat Prænomīnatus. n. philosophus qui maxime omnium ista scrutatus est prauos dæmones omnes qui sanguine gaudent appellauit & multitudinē a poetis & nonnullis philosophis persuasisse falso bonos uideri asseruit.

¶ Qui sunt principes dæmonum secundum Porphyrium. Cap. XII

Dem declarat malignorum dæmonum principes Serapim & proserpinā esse/ diuina uero scriptura belzeub prauitatis principem appellat. Sunt aut uerba eius hæc in libro responsorum conscripta malignos omnes dæmones non temere Serapidi subiciimus. Non. n. sacrorum eius symbolis solummodo persuasi sumus/ uerum etiam quia quæcumque alliciunt & quæcumque repellunt. Plutoni attribuuntur/ ut in primo libro monstrauimus. Serapis aut apud ægyptios id deus est qui apud græcos Pluto nuncupatur/ ideo prauis dæmonibus iste princeps est. Nam iste symbola quoque dedit hominibus quibus dæmones expelluntur/ iste supplices docuit quomodo brutorum assumpta figura dæmones hominibus insiliunt. Unde apud ægyptios & cæteros omnes qui prudentes in agendis carimoniis deorum esse uidentur/ corrigiam in templis irrumpunt & aialia ante inuocationem deorum expulsa multitudine caduntur/ ita domo cæteris rebus uacua & munda spiritu & sanguine aialium deus inuocatur. Sunt aut corpora hominum istis plena & maxime illorum qui delicatis cibis uiuunt. Comedentibus. n. nobis adueniunt & inhaerent corpori/ ideo ieiunium & castitas maxime laudantur/ non quia principaliter deus bonus istis placetur/ sed ut recedat illi qui sanguine & immunditia gaudentes ut his fruantur in uten-

tium corpora ingrediuntur: Certum. n. est quia uehementes caducum rerum cupiditas & appetitui spiritus impetus non aliunde quam ex presentia istorum maxime crescit. Quare cum appetitio nimium inflammata est & uoluptatis ardor animus ita exagitat / ut omnis cogitatio ad exteriora uagetur / tunc huiusmodi demonum presentiam esse cognoscas / quorum presentia facit ut appetitus spiritus in corpore nostro multiplicetur. Et paulo est nunquam ait isti sunt illi demones quorum princeps Serapis est? Symbolum. n. est horum triceps canis est ille scilicet qui in aqua terra & aere tribus his elementis uersatur perniciosissimus demon. Is enim ceteros demones tanquam princeps expellit / sed Proserpina etiam demonum princeps est / quia in tribus his elementis plurimum potest. Et post pauca unum inquit Proserpinæ responsum si apposuero uolumen istud concludam.

Naturæ triplicis ego sum lucina puella.

Taurea itemque triceps missa e cælo aurea phœbe

Quam multæ uariant formæque trinaque signa

Quæ terna & simulachra ferro terræ aeris ignis

Quippe meis atris terrarum est cura molosis

Euisebii Pamphili Liber quintus.

Quod potentia demonum per aduentum saluatoris est adiecta.

Cap. I.

Einde quoniam sint canes atrii clare interpretatur dicens perniciosos demones sic appellari. Verum & si satis a superioribus pateat non bonos sed perniciosos demones quasi deos a gentilibus cultos / non tamen erit ab re quoniam multi adhuc imbecillitate quadam animi seducuntur religionem patrum laudantes cumulatiue eandem rem ostendere / a qua non ab alio quam a predicatione Christi liberati sumus. Ipsi. n. fatentur temporibus saluatoris nostri oracula sua cessasse / & mortem non nullorum demonum accidisse / & ad hæc ut in superioribus patuit post euangelicam doctrinam diis offerri homines improbatum esse. Adiciendum autem est non solum superstitionem demonum ruisse / uerum et multos atque uarios principatus cessasse. Fere. n. per omnes ciuitates & castella reges & tyranni antiquitus erant ita ut non pauciores principatus essent quam ciuitates / facileque a demonibus impulsus alteri in alteros insurgentibus. Sic depopulationes regionum obsidiones urbium & seruitus maxima uigebat in more iumentorum captiuis seruientibus. Unde facile consideratum est quod ingens ante saluatoris nostri tempora humanum genus calamitas premeret. Quæ omnia diligenter in unum collecta si non ante cessasse considerantur / nec successiorem unum post alterum defecisse / sed omnia simul quasi terræ motu facto post domini nostri resurrectionem ruerunt / quomodo non oportebit euangelicæ ac ueræ salutaris doctrinæ mysterium admirari / cuius predicatione factum est ut creatori & soli uero deo per uniuersum orbem ædes constitutæ sint / ubi tam uetus quam noua scriptura ita publice legitur ut ab omnibus audiatur: Unde audientes discunt summa uirute & uera pietate ac religione uiri simul & mulieres uiuere. Perierunt autem responsa demonum & auguria & aruspicia hominum nec quis adeo nunc insanuit / ut postea quam nomen christi in orbe clarum ita audeat clarissimorum sanguine aut cæde hominis immanissimos demones placare / quam prius non rudes aut priuati solummodo / uerum et sapientes & reges factitabant. Quod autem post tempora saluatoris nostri potentia demonum fracta iaceat ipse Porphyrius christiani nominis hostis in libro quem aduersus religionem nostram conscripsit hoc modo te-

statur. Nūc uero mirant' inqt si tam multis annis peste ciuitas uexat' / quū & Aesculapius & alii dii lōge absint ab ea. Postea. n. q̄ Iesus colit' nihil utilitatis a diis cōsequi possimus. Hæc uerba illius sunt. Quod si dii sunt o Porphyri quare uiribus suis Iesu uirtutē nō deprimūt? Siquidē ut nos dicitis mortalis hō Iesus & seductor fuit / dæmones uero uestri & dii & saluatores / cur igitur oēs simul cū aesculapio terga uerterunt? uniuersumq; humanū genus fusi atq; fugati Iesu tradiderūt? q̄ ē post mortē apud oēs gentes in dies crescit manifestissima uiuere signa & infinitas ut deus uires habere oibus ostendens / q̄ aliquātis per uolūt aduertere / tantū unus solus & ipse mortuus pōt ut innumeros deos expulerit / & honoribus eorū destructis cultū ad se transtulerit. Illi autē & multi & uiui ut dicitis nec apparēt usq; iā nec operant'. Cur igit' ita fit? quia nō dii sed prauī dæmones dii uestri sunt. Iesus autē & qui eū misit pater deus uerus ē / ac ideo gloria sua crescit in dies / & humanū genus ad maiorē quotidie uirtutē p̄gredit'. Cūq; oporteret si dii essent & humanarū rerū curā haberent religionē xp̄i deponere / & cultū suum corroborare nihil efficiunt / sed conati quidē sapius sūt & reges ac principes uniuersūq; romanorū imperium aduersus saluatoris nostri euangeliū cōcitarunt / iacent tamē superatū nec totius orbis uires quīs ipsorū suggestionibus cōspirassent contra paulos homīes ac pauperrimos euangeliū nuncios quicq; efficere potuerunt. Iesu. n. mortuī diuinæ uires pulsīs dæmonibus ac falsis deis / qui terrestrem hunc aerem & cauernas terræ habitare condemnati in sepulchris hominum / omniq; immunda materia uagantur sanguine ac uaporibus gaudentes ad ueram humanum genus pietatem attraxerunt.

¶ Quibus rationibus homines dæmonibus decepti sunt. Cap. II.

Rīncipes certe dæmonum siue aeri siue inferni postq̄ uiderunt ab hominibus nonnullos mortales quasi deos sanguine ac nitore sibi gratissimis honorari motibus quibusdam simulachrorum quæ homīes in memoriā mortuorum fecerunt / facile amentes decipiebant. Præterea diuinationibus quas dæmonica opatione prædicare uidebātur & uoluptate corporis oēs alliciebant adeo ut modo cælestes uirtutes ac dei modo heroum animas quæ post mortem in cœlum ascendissent ab hominibus crederentur. Vnde opinio de multitudine deorum cum a simulachris ad inuisibiles spiritus qui per simulachra operabantur / & in eis habitabant cogitatio raperetur q̄ si uera uehementer creuit / ita terrestres & aerei dæmones malignitatis spiritus dii maximi putati sunt. Priscorum etiā heroum qui maxime colebantur memoriā in maius errorem extollebat / quorum figuras per singulas ciuitates imaginibus atq; statuīs exprimere conabantur / animas uero prodigiōse aut incorporeas uirtutes statuīs plerūq; adesse dæmones simulabant / sic maleficis artibus & inuocatione animarum omnia perturbabant. Isti ergo terrestres dæmones aerei atq; inferni spiritus / quos huius mundi principes diuinæ litteræ nuncupant modo bonos se dæmonas / modo deos cælestes / & nunc heroum animas / nunc alios atq; alios fingentes in uarios humanum genus errores iniecerunt / ut alii deos / alii heroas / alii dæmonas esse contenderent / & hos alii bonos alii malos / quos tamen ne noceant placandos sacrificiis censebant. Ita factum ē ut multitudo / immo uero innumerabilitas deorum credita sit.

¶ Quomodo multitudo deorum credita. Cap. III.

Rimum enim fulgētia in cœlo corpora / tum p̄pter perpetuū motū / tum qm̄ cuncta hæc inferiora perspiciant atq; moueant deos appellarunt. Deinde qm̄ heros uitæ hoīum communiter profuerunt in deorum numero accepti sunt / quorum turpissima facta theologiæ suæ partem putantes fabulosam appellarunt / quā postea detestati quīs & uera & prisca sit / ad naturalia tñ reducetes fabulas negant / nec

finē hīc fecerūt/sed propriis quoq; passionibus adorabile nomē deī attribuerūt/ quod theologiæ genus ita p se ipsum iacet/ut oratione cōfutoria nō egeat. Quid.n.turpi⁹ q̄ uenerē/cupidinē/& priapū deos nūcupare? Res quoq; humanas deos fecerūt. Oratōnis.n.uim Mercuriū/excogitatiois Palladē noiarunt. Ad hęc opa & artes alias Marti & Mineruæ ut bellicas/alias Vulcano ut oēs quæ p ignē fiunt accōmodarūt. Extremo malignos quosdam dæmones uarios certe atq; multiplices quos mō deos/mō animas mortuorū esse credunt/in theologiā suā susceperūt. Hęc cū ita se habeāt/cæteris quia manifeste friuola sunt prætermittis/de operatione dæmonū quīs in superioribus dictum sit/tamen quia fere omnes occuparunt nunc quoq; dicamus.

Quod dæmones quos inter hominum decorumq; naturam collocabant responsa dare credebantur. Cap. III.

Rimū autē Plutarchi uerba in testimoniū adducā quæ in eo libro q̄ inscribitur quod oracula defecerūt conscripta sunt. Probe inquit asserūt multi cū a Platone quod qualitibus subiicit elementū inuentū sit/quā materiā uocāt a multis magnisq; dubitationibus philosophos esse liberatos. Mihi autē uidentur pluribus atq; maioribus satisfecisse dubitationibus/qui genus dæmonū inter deos & hoīes posuerūt. Modū.n. excogitarūt/quo humanū genus diuino cōiungitur: Laudandus ergo est qui primo iuenit siue Zoroaster ut dicitur/siue Orpheus/siue quidā Phryx aut ægyptius ut ab utrorūq; cærimoniis conicere possumus. E græcis autē Homerus p̄miscue his nominibus uidentur/eosdē modo deos modo dæmonas nuncupans. Hesiodus primus hoīum distinctius quattuor genera rationalis naturæ ordine posuit/deos primū/deinde dæmonas/postea heroas postremo hoīes/e quibus mutationē atq; progressum in melius facere uidentur. Aurei quidē genus hoīes in bonos dæmonas transferēs/semideos autē uiros in heroas reducēs/nec necesse est de spacio t̄pis cū Demetrio cōtendere. Nam siue longo quodā t̄pe/siue breui/siue certo/siue incerto dæmonis aīa & herois uita cōmutetur nihil ad rē/cū priscorū hominū atq; sapientū testimonio pateat naturas esse quasdam inter deos & hoīes quæ suscipiūt mortaliū passioēs/quos dæmonas appellātes & honorantes leges patrias cōseruabimus. Et post pauca recte mihi dici uidentur nō deos q̄ longe a terris semoti sunt/sed dæmonas deorū ministros/oraculis p̄esse. Qui uero his dæmonibus peccata & errores attribuūt scdm̄ Empedocleē/ & ad hęc mortē atq; luctū mihi parū prudētes solēt uideri. Et paulo post/ē.n.ut in hoīb⁹ uirtutis diuersitas/& appetitiue atq; irrationalis partis. sic in ipsis quoq; dæmonibus/sed in aliis irrationalis hęc pars tenuis est atq; imbecilla/in aliis uehēmēs atq; ipetuosā/cuius rei uestigia testimoniaq; sūt sacra & cærimoniæ fabulosæ multis ad hūc usq; diē in locis peracta. Nefastos n. dies & tristes in quibus ieiunia & planctus in sacris adhibentur ad pellēdos prauos dæmonas cōstitutos esse crediderim/cuius rei argumentū est/quæ antiquus fiebat hoīum imolatio/quā de diuinitus introductā fuisse credēdū est/nec reges/neq; principes temere carissimos sibi liberos iugulasse/sed p̄ncipiosorū dæmonū irā & ipetū retrudētes fecisse. Nā dæmones cū nō possint aut nolint animæ p̄ corpus coniungi quēadmodū Hercules cæthaliā amore uirginis cōmotus obsidebat/sic aīam hoīs corpe detentā petentes bella/pestes/aliasq; calamitates urbibus inuexerūt/nec ante cessarūt q̄ habuerint quod cupiebant. His aptissime Plutarchus præcipuus apud gētiles philosophus ostēdit p̄ncipiosissimis dæmonibus hoīes imolatos fuisse. Quorum si aliqui boni sūt cur ita prauo placabantur cū possent facile boni exorari ut prauos pellerēt? Nunc autē cum nunq̄ id fecerint/sed turpissima semp uita & obscenis uerbis & sanguine brutorū atq; hoīum malignos dæmones placarint/quomodo hęc faciētes quæ prauis gratissima sunt deo & bo

nīs uirtutibus placere putabāt/Neminē.n.fugit nō posse bonorū esse amicū eū qui sic uiuit ut malis gratissimus sit.Nō ergo deos sed neq; bonos dæmones gētiles sed perniciosos solūmodo uenerant. Quā rē magis idē Plutarchus cōfirmat/dicens /fabulosas de diīs rōnes res quas dā significare a dæmonibus antiquissimis gestis tpibus/& ea quæ dīgigantibus ac de titanibus decātant dæmonū fuisse opatiōes. Vnde mihi suspicio nōnū q̄ icidit/ne ista illa sint quæ ante diluuiū a gigantibus facta diuina scriptura tetigit/de quibus dicitur. Cū autē uidissent angeli dei filias hominū quia essent speciosæ elegerunt sibi ex illis uxores. ex quibus procreati sunt famosissimi gigantes a sæculo. Suspiciatur. n. fortasse quispiā illos & illorū spiritus esse qui ab hoibus postea dii putati sunt/pugnascq; illorū tumultus & bella eē quæ fabulose de diīs cōscribebant. Plutarchus ē in libro ubi de iside ac ægyptiorū diīs cōscripsit his uerbis utitur. Multo melius at dicit q̄ quæ de typhone osiride & iside cōscribunt/nec deorū/nec hoium sed magnorū dæmonum calamitates affirmant fuisse/quos ē Plato:Pythagoras:Xenocrates/& Chrysipp⁹ prios secuti theologos excellētiōres q̄ homines fuisse affirmāt. Sed naturā suā quīs hominē supiorē/aia tñ & corpore cōiunctā dixerūt. Quare uoluptate quoq; atq; dolore alios magis/alios minus affici/ut. n. in hoibus ita ē in dæmonib⁹ uirtutis & uitii diuersitas inuenitur. Nā quæ de gigantibus & titanibus græci decantāt/& Apollinis aduersus Pythonem bella Dionysi præterea fuga & Cereris peregrinatio nihil ab illis differūt/quæ de osiride & typhone apud ægyptios narrant. Empedocles at pœnas etiam dare dæmonas peccatorū cōfirmat. Aeter. n. eos inquit & pont⁹ expellit/terra nullo modo suscipit. Sic ab alio in aliud elementū depulsi atrociter uexant quousq; purgati primū ad locū redeant. Similia uero de typhone ferūt ægyptiū/quē aiūt inuidia cōmotū terra simul atq; mare turbasse/deinde graues pœnas persoluisse/his similia idē Plutarchus i libro quoq; de casu oraculorū explicuit. Ille inquit dæmonibus diuinationē attribuens multa de delphis & de Dionyso dicebat/nec erat nescius eorū sacrorū quæ apud græcos celebrant/sed dicebat eis magnas istorū dæmonum fuisse calamitates significari. Apolliniq; cū typhonē interfecerisset nō annorū nouē/neq; ad tēpus fugere necessariū fuisse/sed in aliū mūdū impulsio post nouē magnos ānos pœnis purgato cōtigisse ut ad oraculū quod interim themis custodiebat rediret. Sic se habuerūt quæ de typhone & de titanibus narrant. Dæmonum enī aduersus dæmonas pugna fuerūt/& exilia eorū qui uicti fuerāt atq; supplicia/qualia typhon quoniā in osirim & saturnus quoniā in cælū peccauit passus est. Quorū honores aut oīno apud nos defecerūt aut minores sunt/cū in alio ipsi exulent mūdo. Audio enim etiā solymos liciorū uicinos. Saturnum maxime ueneratos fuisse/sed postq̄ archalū & arithon & tolibin principes suos interfecit fugisse inde ipsum testant/ac ideo neglectū fuisse/his autē similia multa possumus a fabulis accipe. Si uero nominibus deorū nōnullos dæmones appellamus minime nū rū uideri debet. Cui enī deorū unusquisq; subiicitur cuius uirtute sustentat/eius nomie solet nuncupari. Nam & nostrum aliis iouialis/aliis martialis/aliis mercurialis est/& multi forte ita nuncupati sunt/ut nomine rem ostendant/multi contrarias etiam denominationes habuerunt. Hæc Plutarchus.

CDe Operatione bonorum dæmonum secundū Porphyrium. Cap. V.

Vnc rursus de bonorū dæmonum uirtute atq; operatione a Porphyrio non nulla colligamus. Iure nanq; testimonio ipsius crebrius utimur/qui & nostræ religionis maxime hostis fuit & exactissime theologiam gētilium sciuisse putatur. Is igitur in libro de responsis pana Dionysi famulū enarrat fuisse/quem cum in numero bonorum dæmonum collocet agricolis quibusdam aparuisse cōfirmat quos

& repente postea mortuos asserit sic dicēs. Pana dionysi famulum fuisse apollo isto re-
spōso significauit. Nam cū nouem simul hoies in quodam brāchidarum agro mortui
essent interrogantibus quānam necis eorum causa fuerat sic Apollo respondit.

Toruuus Dionysi famulus pan auriq; cornis
Per remota obscura gradiens/montesq; per altos
Pinum una atq; alia resonam syringa tenebat.
Gestabatq; manu/multos is corpore uasto
Prostrauit/mortiq; uiros dedit horridus ille.

Audis homicidia? uides figurā? Perspicias res gestas panos quos apollo exposuit? Quo
modo igitur bonus ē dæmon q talia faciebat? Sed considera et aliorū magnifica facta /
quorū gratia cælo relicto in terra conuersantur. Non. n. modestiam aut iusticiam exem-
plo docuerunt/sed alii obscenis uoluptatibus/alii pugnis/alii uenatiōibus gaudent. Cū
enim ab aquilone quæretetur si iurandum est sic responsu fuisse ait.

Sunt calami matri diuum/sunt tympana curæ
Ecemiteiq; chori/dura atq; horrentia bella
Pallas amat/nemora & saltus uenatibus apti
Dianam capiunt iunoniq; humidus aer
Debetur/cereriq; seges perquirat osirim
In latis nili ripis fidelissima coniunx

Si ergo fistulæ atq; tympana talesq; sonitus & turba muliebris mri deorū gratissima sūt
oī uirtute neglecta hæc adhibēda eē uidēt: Mineruæ quoque pugnae atq; bella nō pax
nec quies hoīum/& Dianæ uariæ canes tanq̄ uenatrici nimirū placent. Cur igit̄ relictis
cæteris quæ ad beatam uitam conducunt hæc quæ grata diis sunt non amplectuntur.

¶ Quod dæmones coguntur ab hominibus.

Cap. VI.

Agnā uero naturā dæmonū ea quæ istis subiecit maxie ostēdūt. Recte inq̄t a
Pythagora dictū ē nō spōte iuocatos deos/sed necessitate qdā impulsos accede-
re/q̄uis alios maiore/alios minore ipelli necessitate nō ignoram? Nonnulli aut̄
quadā accedēdi cōsuetudine/& maxie si natura boni sūt facilius accedūt. Nonnulli cū in
uocati aduenerit nocere conent̄. Præserti si negligētius q̄spiā in ea re se habuerit. Hæc
enī oīa uerā esse ac necessitate oēs inuocatos uenire a respōsis eorū discere possum?/nō
aut̄ simpliciter dicta necessitate sed persuasione quadam perfusa coguntur.

Exorata tuis ueni sermonibus istuc
Mortales quos consilio inuenere deorum. Et in alio multo clarius
De cælis hecate cur huc compulsa uenire es? Et paulo post respondetur
Victa hominum præcibus cælestia numina terram
Coguntur petere/& casus aperire futuros
Apollo quoq; inquit cogi se hoc responso declarauit
Carmimbus domitus phœbus fulgor ab alto
Defluxit tacitus/purumq; per aera uectus
Afflatu spirans labensq; in corda sonoro
Et subiit mentem innocuam/sanctiq; capacem
Numinis/& peperit mortali ex gutture uocem.

Istis ipsis subiicit dicens/nihil his clarius/nihil diuinius / nihil uerius excogitari potest.
Spiritus. n. a cælesti defluxus uirtute animatum & organicum corp⁹ ingreditur/& aīa
tanq̄ basi usus per instrumenta/corporis uocem reddit. Hinc igitur patet coactos ac-
cedere/ab his autē quæ sequentur nec posse quidem cum uelint recedere perdiscemus.

Cessa nunc tandem & uerbis iam parce/uito
 Da requiem soluens priscas cædensq; figuras
 Et remoue a membris ac lintea dura resolue. Et in alio.
 Soluite ferta pedes/liquidis & spargite lymphis
 Eq; manu ramum laurus auferte uirentis.
 Linea sitq; omnis delata/omnisq; character.
 Quibus addit philosophus/lineas ergo dicit delēdas ut recedere possit. Ista. n. & habi-
 tus corporis atq; uerustus/qm̄ iuocatoꝝ habēt deoꝝ effigiē ne recedat facile faciūt. Quā
 ergo diuinitatē habēt/q ad tantā miserā deiecti sūt ut ab hoibus detineant/neq; uirtu-
 te aut sapiētia cogant. Sed arte quadā malefica ipellant. Nec ergo Pythagoras nec tu
 Porphyri nec quicūq; illos appellat recte unq; dicere poterit/sed nec bonos qdē appella-
 re dæmones/licet eos q a mortalibus. Præsertim maleficis atq; magis ita illigant / neq;
 recedere qdē possint cū uelint. Nā si diuina ipassibilis oīno natura ē/qūo dii erunt q ue-
 stitu lineis figuris coronis herbarū floribus & uerbis qbusdam iēptis ac barbaris quasi
 uinculis ab hoibus uinciunt. Qūo aut boni saltē dæmones erunt q coacti hoibus ad
 sunt. Nā si ad benefaciēdū uocant / oportet certe si boni sūt spōte absq; ulla illata neces-
 sitate accede. Sin aut ad malefaciēdū qūo boni erūt q mala pagūt. & qūo adoratiōe at-
 q; cultu digni sūt/q maleficis hoibus seruiūt/& mala coacti & pter uolūtātē suscipiunt
 nō uirtutis aut alicuius boni grā/sed pnciosissimo magoꝝ artificio. quod idē Porphy-
 rius in epistola ad Anebonū ægyptiū latius exposuit/petitq; ab eo tanq̄ in ea re pfectis-
 simo/quare tantā illud artifiū uim habeat pdoceri. Sic. n. dubitādo interrogat. Magnā
 uere mihi dubitationē illud affert qa ut meliores rogāt/& ut peioribus iperant. Deide
 cur cū ipsi dii iubeāt ceteros eē iustos/iussi multa iniqua cōmittunt. Nā cū nullo mo-
 do uelint exaudire hoīem q multis se diebus ab opatiōe uenerea nō abstinuit/ipsi uoca-
 ti ad iniustā uenerē multos ipellunt. Præterea nolunt ab esu carniū ad inuocandū uatē
 accedere/ne scilicet aialium cæde inquinentur/ipsi uero nidore ac sanguine maxime du-
 cuntur. Ad hæc qui mortuū tetigit ei ad uisionē accedere non licet mortuis aut & cada-
 ueribus animalium omnes seræ diuinæ res peraguntur. Illud autem nullam mihi ratio-
 nem habere uidetur quod non dico dæmoni aut animæ/sed ipsi regi atq; reginæ soli di-
 co ac lunæ aut alicui cælestiū deoꝝ famuli nonnunq; & scelesti hoies terrorem inferūt /
 & multa falso dicentes ad manifestandam ueritatē illos compellunt. Falsa enim pro-
 fecto dicūt atq; impossibilia/cum cælum se scissuros/& arcana isidos edicturos/& mē-
 bra osiridos typhoni tradituros minantur nisi dii respondeant. Quomodo enim deie-
 cti atque formidolosi non sunt/qui ficto huiuscemodi terrore tanq̄ infantes mouent.
 Moneri autem eos istis Chæreimon etiam sacer scriba testatur/& hæc illa dicit esse qui-
 bus maxime dæmones coguntur. Ipse uero quibus utuntur rationes ac preces qua ra-
 tione ualeant non uideo. Tu uero inquit qui e limo emeristi/qui sedes in loco/q na-
 uigio nauigas/qui singulis horis formam cōmuta/& in singulis zodiaci signis cōmuta-
 ris. His enim orationibus atq; hymnis uisui hominis dicunt deum se subiicere nescien-
 tes/quia imaginationis suæ passionem illi attribuunt. Si uero hæc symbolice dicuntur /
 quia uirtutum signa suarum sunt/expositionem nobis horum signorum afferant. Non
 enim passio certe solaris aliquo modo credi potest. Nam si solis eēt quæadmodum eclī-
 psis sic ab uniuersis hominibus uideretur. Barbara uero uerba & quæ nihil significant
 quod sibi uolunt. Nam si ad uerboꝝ significationem deus respicit quacūq; uoce eadem
 res significatur mouebitur/non enim ægyptius erat deus/si autem ægyptius fuit/sed ta-
 men nō ægyptia lingua/immo uero nec humana omnino utitur. Quare aut magoꝝ

malignitate hæc omnia sunt excogitata/qui nostras passiones deo attribuere ausi sunt/ aut aliter homines de deo cogitant q̄ rei ueritas habeat. Et post pauca Falsum ergo omnino esse uidetur/quomodo necessitas deo possit inferri/nec enim permulcetur nec cogitur deus. Ita frustra per hanc ut ipsi dicunt sapientiam de inueniendo fugiuis seruis/de prædiis emendis/de uxore ducenda diuinum intellectum perturbant. Hæc ab epistola Porphyrii sumpta sufficiant.

Quod dii gentium magicas artes docuerunt.

Cap. VII

Agicæ aut artis ipsi dii gentiliū & inuectores & doctores fuerunt. Vnde naq̄ hoies quibus dæmones coguntur q̄ ab ipsis dæmonibus discere potuissent/ Neq̄ putes id ita a nobis dici. Nihil. n. nos hæc res scimus nec scire uolumus.

Sed ad redarguendū errorē gentiliū & ad defensionē nostrā idē ipse Porphyrius testis citetur/qui in libro de responsis his uerbis utitur/nō aut solū scelicem conuersationem suam/uerū ēt quibus rebus gaudeant/& quibus illigentur dii hoibus significarunt. Et ad hæc quibus rebus cogantur & quæ sibi offerenda sint/& quos dies uitare oporteat figuras quoq̄ ipsas simulachrorū quales esse debeant & in quibus locis ipsi uersentur & omnino nihil est quod ab ipsis diis homines non didicerint. Quam rem cū multis approbare possumus/paucis tamen erimus contenti. Primum. n. proserpinæ responsa de simulachris quō & ex qua materia facienda sint his uerbis hecate declarat.

Quale mihi facias simulachrum aduerte docebo.

Siluestri cape nata loco atq̄ absinthia circum

Ponito/tum totum calato & pingito mures

Qui soleant habitare domos/pulcherrime sunt

Hæc ornamenta/atq̄ animo gratissima nostro:

Tum myrrham/thus/styracem/ipsorumq̄ cruorem

Conterito pariter murum/sacra desuper inde

Verba cane/tot uero adhibe muresq̄ reponet:

Quod mihi tu esse uides formas/tum sumito laurum

Exque eius trunco uaginam aptato/piasq̄

Tunc effunde preces simulachro & debita solue

Vota/hæc si facies per somnum meq̄ uidebis

His aliisq̄ huiusmodi magnus apud gentes philosophus theologusq̄ mirabilis secreta deorum mysteria sublimia atq̄ arcana ostendit/quibus dæmonū uirtus & malignitas profecto manifestatur. Quid enim profunt maleficæ istæ artes/aut quā utilitatē inanimata nobis simulachra afferunt? Quid autē oportet magicas artes insequi si uirtus & philosophia ad sclicitatem sufficiat? Sed uideamus qualia sint quæ subiecit/characteras & inquit figuras non parum a deis diligi. Proserpina his uerbis significauit.

Quisnam hominum formas æris neglexerit unq̄:

Aut auri flaua/aut argenti candida dona?

Quis non miratur? qui non hæc ipsa deorum?

Non aut solum figuras a diis per amari/ sed ipsos etiam conscribi docuit. Contineri. n. eos ait in consecrata imagine quasi in sacra quadam terra. Sacra. n. est terra quæ dei habet imaginem/qua sublata illud statim soluitur/quo deus cōtinetur/ his oibus optime astruitur terrestres atq̄ passibiles dæmones a gentibus coli/quos nō iniuria nos penitus contempsimus. Vides. n. a theologis eorū & ab illis ipsis cōcedi figuris & characteribus eos detineri/cū oporteret nō alibi q̄ in aīo nec in oī aīo/ sed ab oī macula remotissimo & oī uirtute p̄dito eos habitare. Meror. n. certe ad talē aīum diuinus aduenit sp̄i-

tus nec nobis uirtute ac pietate pparatis ad suspiciendū deū magicis artibus opus erit. Sed de his satis.

¶ Quod oracula defecerunt. Cap. VIII.

n Vne autem audias quæ responsa deorum de deficientibus oraculis in eodem libro Porphyrius recitat.

Ablata est pythii uox haud reuocabilis ulli
 Temporibus longis / etenim iam cessit apollo:
 Clauibus oclusus silet/ergo rite peractis
 Discedas patria/& redeas ad lumina sacris

Opportune istis adiciam illa quæ Plutarchus de deficientibus cōscripsit oraculis. Cum igitur ait Amonius tacuisset/tūc ergo ad Cleumbrotū dixi. Narra nobis o amice si placet de oraculis/de quibus apud uos præclara dicebant nūc autē omnia extincta esse uidentur. Hæc ego. Tacete autē Cleumbroto & quasi rubore confuso ac in terram respiciente. Quid oportet inquit Demetrius de illis quærere/cū omnia fere hic præter unū uel ad summū alterum defecisse pspiciamus. Quare cōmuniter inter nos cōsideremus quanam de causa oracula deorū sic debilitata immo uero extincta sunt. Non.n. ignoramus boetiam multiuocā propter multitudinē oraculorū appellatā fuisse/quæ oia quasi aquarū fluenta deliccata sunt. Nullibi.n. nunc q̄ in lebadia boetiæ oraculū in illis partibus inuenitur. Cætera uera uniuersa uel silent uel penitus desolata ruerunt.

¶ Quod gentiliū dæmones mortales sunt. Cap. IX.

a D hæc alia quoq; subiicit Plutarchus/quib⁹ gentiliū dæmonas mortales esse ostēdit/nō.n. inqt male mihi dici uidet nō deos sed ministros deorū dæmonas oraculis præesse. His autē dæmonibus errores & calamitates attribuere ac deniq; mortales eē opinari barbarice dictū arbitror. Interrogauit igit Cleumbrotus philippū q̄s & unde adolescēs eēt/cūq; audiuisset/neq; nos ignoramus inquit o Eracleo i absurda uerba nos incidisse. Sed nō possumus cū de magnis rebus dicat audacter magis q̄ uere subiectis principiis recte ad ulteriora procedere nec credo te fugere datū eē abs te quod negaueras. Cōcedis.n. dæmonas eē ministros deorū. Quid aut inter hos & deos interierit si utrisq; incorruptibilitas & ipassibilitas essentialiter inest? Ad hæc cū Eracleo silētio cogitaret malos quidē dæmonas esse ait Philippus nō solū Empedocles uerū et plato & Xenocrates & Chrisippus scripserūt. Democritus aut cū deprece bona sibi apparere dæmonia ostēdit non ignorasse pterua quādā eē esse pfecto. De morte uero dæmonū audiui ego ab A emiliano rherore uiro prudente simul atq; modesto quē credo multos uestrū cognouisse/q; cū in italiā p̄ suus nauigaret circa insulas quas echinadas appellāt flatu uētorū deficiente noctu ppe paxas deuenisse. Cūq; oēs pene q̄ simul nauigabāt attētiōres uigilarēt repēte a paxis insula uocē magnā auditā fuisse/ qua Thramnus qdā uocabatur/quæ uox nouitate rei oēs magno ptulit miraculo. Thramnus enī ille qui uocabat homo erat ægyptius eius ipsius nauis gubernator/quibus uocatus nihil respondit/tertio uero uocatus morem gessit uocanti atq; respondit. Illū uero multo maiore uoce sic exclamasse/quando iuxta plaudem fueris annucia tunc pana magnū mortuū esse. Quare audita magno dicebat Epitherses (sic enī Aemiliani p̄ appellebatur) omnes terrore percussos fuisse. Cūq; dubitarēt utrū obtēperandū esset illi an nō/hoc Thamnī gubernatoris cōsiliū ab omnibus cōprobatū fuisse. Si secundi quidem spiraret uenti nihil esse dicendū. Sin uero tranquillitas maris esset & uētorū flatus cum in eo loco essent oīno deficerent nō esse retinēda quæ audiuerat. Cum igitur iuxta plaudē essent quia nullus erat flatus uentorū/tunc Thamnū in mare pronū respiciētē

f

magna uoce dixisse quæ audiuit. Magnus pan mortu⁹ est/qua re nūciata magnus mul-
torū gemitus/imo uero innumerabiliū miraculo quodā cōmixto subito audit⁹ fuerat/
& quoniā multi fuerant qui ea in nauī nauigabāt cito ac facile cū romā uenissent huius
modi rei rumores uniuersam urbē repleuerūt/& a Tyberio cæsare qui nūc governa-
cula reipublicæ gerebat Tamnū accersitū fuisse/cui rei tantā fidem Tyberius p̄buit ut
philosophis q̄ tūc romæ repti erāt accitis diligēter quisnā esset ille pan ac curiosē scruta-
retur Oēs at illos quibusdā in idē cōuenisse cōiecturis/ac dixisse de illo sibi uideri nun-
ciatū fuisse qui a mercurio & Penelope natus fuit. Cū hæc Philippus dixisset non nulli
eorū qui adderāt eadē ipsa ab A emiliano sene audisse restabant. Tunc Demetrius ul-
tra britanniā inquit multas esse insulas desolatas/quarū aliquæ dæmonibus ac heroib⁹
sunt dedicatae. Nauigauī autem ipse inquit auxilio regis uidendī gratia ad proximam
britanniæ insulā/ubi pauci quidē incolæ/oēs uero sacrosancti a britannis habētur. Cūq;
ibi effem magna tēpestas in aere cōmota nimbis & fulminibus oēs exteruit: Quā rē
incidisse insulares dicebant/quia ex dæmonibus uel heroibus aliq̄ defecerit. Sicut enī
lucerna dū ardeat nemini noceat/extincta uero multis/sic magnas animas aiebant pro-
pitias esse dum uiuūt/dum uero extinguitur aut corrūpunt aut nimbis & grādine ut
modo aut pestifero cuncta replēt ueneno esseq; ibi narrabāt insulā ubi Saturnus som-
no uinctus a briareo custodiretur. Somnū enim quasi nexum ipsi eē iniectū/multosq;
cū ipso esse dæmones cultores atq; ministros. Hæc Plutarchus. animaduertendū autē
arbitor diligēter quo tēpore dæmonis mortē fuisse dicit. Quippe Tyberii tempore sal-
uator & dominus noster cū hominib⁹ cōuersatus omne dæmonū genus ab humana
depulit uita. Habes igitur etiam a summis apud gēiles uiros nō alio tēpore unq̄ q̄ tem-
poribus saluatoris nostri dæmonas extinctos fuisse.

¶ De uetustorum fallacitate oraculorum ex tenemo Cap. X.
Erum qm̄ hæc cūctis nota sunt ad ea trāsgrēdi animus ē/quæ neminē e studio
sis fugere possunt. Vetusissima. n. deorū responsa oēs græcorū populi/& uni-
uersa solēt gymnasia decātare. Ea responsis delphici Apollinis delusus Oeno-
maus uir apud græcos tam philosophiā quā eloquētiā nobilis curiosē collegit & refuta-
uit. Vtar igit̄ uerbis eius ut uideas gentiū deos ab ipsorū gentium philosophis derisos/
oraculaq; deorū figmēta hoīum putata fuisse. Sic igitur Oenomaus in libro de falsitate
oraculorū cōscripsit: Cū fame inq̄ athenienses p̄pter Andriogei cadē agitarent̄ / & ad
auxilia deorū cōfugerēt/nō ut iustitiā & humanitate aut saltē p̄nitentiā mētis quæ cōtri-
tione placādos deos Apollo respōdit sed mortē morti/pestē pesti / crudelitātē crudeli-
tati addidit. Iussit. n. singulis annis septē matres totidēq; fœminas in cretā sacrificandos
mitterēt/cuius rei memoria/imo quædā uestigia uel usq; ad tēpora Socratis quingētis
annis postea durauere. Id quippe fuit quo mors socratis remorata fuisse dicitur.
Deligite ex omni septem uos corpora sexu
Atq; ea minoi regi mandate quotānis
Per mala sic hæc uestra dei placabitis iram
Cur aut̄ o deorū optime si iustissimū fuisse Minoas sciebas/q̄ primus leges sanxisse fert̄
& apud iferos iudex eē p̄pter iustitiā credit̄ cōstitutus tantā ad eū moriturā iuuentutē
destinasti? an ut fame illius officeres? Interfectores. n. Androgei nō inocētes si iustus il-
le fuit petiisset. Cur aut̄ si deus es ambiguus hoīes oraculis in p̄niciē decaptos / crudeli-
ter & iniquiter intrudis? Crcesus. n. iperiu. Lidia a maioribus successiōe susceptū pietate i
deos maiores suos statuēs supare/ut eorū patrociniū tutior esset/te Apollo maxime co-
luit templūq; tuū delphice auro atq; argento ita ornauit ut ditissimum templorū oīum

& sit & uideatur. Vnde iure tua beniuolentia fretus aduersus perlas arma mouere stauit/neq; id absq; consilio tuo. Tu enim ea de re interroganti si respondisti.

Intrepidus si cretus alym transmiserit amnem.

Imperium perdet magnam regumq; superbam

Hac respōsi ambiguitate tui numinis cultore/q te suis opib⁹ ditauit euertisti/ & regnū

lidia quod lōgissima successiōis serie in eū deuenit in p̄las/trāstulisti/nō spōte opior.

Nō.n.tā piū religiosūq; regē & p̄cipue tui amicū decipere unq̄ uoluisses/sed futuro-

rū ignorātia id factū arbitror.Nā si tanq̄ deus futura cognosceres/nō latuisset te nō in-

tellecturū oraculi ambigua Cræsum.Miser igit' tu q delphos habitās inde ad uniuersū

orbē inania fūdis responsa.Insani aut' oes hoies q ad te quasi ad ueridicū deū accurrūt/

nec me ipsum insanū fuisse ificior/q & bis ambiguitate ne ignorātia tua dicā deceptus

tertio ēt nō diuitiis aut uana re quapiā.Sed quō facilius atq; tutius philosophari posse

abs te quæsiui.Sed mea omittenda forsan sunt alienaq; simul quæ tpibus nostris effici-

ens oia confundis.Antiquissima uero quæ uiuieris patent oīno p̄dicanda Magnō

Xerxes terrestribus copiis atq; naualibus in grāciam impetu ferebat'.Quare atheniē-

ses quibus maxime infensus erat turbati cum nulla salutis spes sibi aliunde restaret ad

te delphice confugerunt.Quid aut' tu num amicos atq; cultores tuos defendisti mini-

me/sed ligneo muro munitos derelicta urbe fugere consuluisti.

Effugite / extremas mundi & penetrate sub oras

Ne miseri tardate/feret fuga sola salutem.

Non saluum caput illius non pesue/manusue

Vlla nec reliquo pars deniq; corpore salua

Curibus ecce furit uectus de gente syrorum

Mitis erit nulli/rapiet ferus omnia mauors.

Non templis diuum parcat/non mœnibus urbīs:

Cuncta igni consumer/an ipsa exterita magno

Sudore aspiciēt superum simulachra madere?

Hæc ne diuinatio est?Nemo profecto conditionem illorum temporū perspiciens hoc

ignorasset.Sed quid deinde sequitur.

Post multas tandem prostratas iupiter urbes

Ligneā mœnia dat pallas quam condidit urbī:

Vnde optata salus scelix & palma sequetur :

Si tantum pugnam non expectarit equestrem.

Tu uero salamis uel cum successerit æstas

Vel cum tristis hyems propriis priuabere gnatis

Quo pacto si Apollo futura quasi p̄ntia p̄uidere pōt amissurā sciebat filios salamina

utrū uero hyemē quādo cerealīa semina iaciunt' an æstate quādo metunt' ignorabat?

quia uidelicet certū erat nō potuisse illos ingēti perlas exercitū resistere/quō aut' tēpo-

re aggredierent' maleficus ille qui hæc oia responsa fingebat minime scire poterat.Simī-

li ratione ruinam urbīs atheniēsiū p̄uiderat/ac ideo fugere illis nauibus quasi ligneo

munitos muro consulebat/quod ēt Themistocles humani uiribus ingenii p̄uiderat

Sed ante q̄ tu auctoritate tua populum mouisses persuadere non poterat. Nunc quid

hac de re quærentibus lacedæmoniis responsum fuit uideamus.

Qui spartam antiquam colitis uel mœnia uestra

Aspersis deuicta cadent/uel regis adempti

Herculidis mortem grauiter plangetis amaram.

Hæc certe si q̄to tpe cecinisses oibus friuola uisa fuissent / sed terrore factū est ut igno-
rātia tua lateret. Nō. n. solū uaticinia / uerū ēt aruspicia / & auiū uolatus atq; cantus in ta-
libus solent t̄pibus facile credi. Cōsiderasti. n. urbe p̄strata regē quoq; nō euasurū . Sin
aūt rex egrederet̄ casurū illū nemo dubitasset / & multitudinē hostiū & uirtutem lace-
dæmoniorum nō ignoraret. Ita fieri posse cōieciisti ut p̄teriti hostes admiratiq; animos
hoiū consiliū aggrediēdæ urbis relinquerēt / quā si t̄n capissent ac diruissent / rex etiā
euadere nō poterat. Rege interēpto posse urbē euadere sperasti / ac ideo ita ex ignoran-
tia disiunxisti / ut quoq; res se uerteret ueridicus uidereris. Prætereo multa quorū ambi-
guitate magnas urbes plerūq; scimus euerfas fuisse. Nihil. n. unq̄ hoibus hæc deorū re-
sponsa contulerunt / offuerūt uero sapius alios in alios cupiditate ac spe uictoriæ Apol-
linis auctoritate concitantia. Sed audiamus quid Lycurgo respondit.

Care iouī magno qui templa ad nostra lycurge

Venisti / care & cunctis dilecteq; diuis

Tene hominem apellem ne deum? sed quando sacrarum

Cura tibi tanta est documenta exquirere legum

Te potius natum cælesti ex stirpe putarim:

Has autem concedo libens cognoscere binas

Prima uias opus est / bina & uestigia uitæ

Humanæ / quarum una fouet lætaq; fouetur

Libertate homines semper contra altera tristi

Seruitio & turpi premit hanc ignauia uecors

Seditioq; parit / pax illam dulcis amorq;

Hanc igitur fugiet / illam sed quisq; sequetur.

Quæris an deus sit / & deū poti⁹ fore putas / et ne conuiciēs illū p̄pter uirtutē futuræ me-
moriæ? Leges aūt illi eas cōcedis / quas aniculae quoq; mediussidius & mācipia nō igno-
rāt. Quis. n. uirtute atq; cōcordia ciuitates crescere / cōtrariis libertatē amitti ambigeret
Sed doce quō fortes / quō cōcordes ciues erūt / nec mortales hoies uelis hæc uideri quæ
tu nescias. Nō aūt de rebus publicis atq; gradib⁹ solū / sed priuatis ēt ac leuiorib⁹ iutilia
dabāt respōsa. Deducēda. n. uxore iterrogatus respondit. Arguā eligito puellā / de filiis
aūt neue labdacides uxor pariet tibi perniciosum / demigratione ad aureos migrate ui-
ros / de inani gloria.

Excellit cunctas exculta pelasgica tellus:

Thraces equis præstant / uirtus sed maior eorum

Est hominum / qui pulchre arethuse e gurgite potant.

Nō uidetis certe o Apollo aruspiciibus & augurib⁹ melior. Multo. n. te Socrates p̄stan-
tior / q̄ cū ab eo qdā quæreret duceret ne uxore utrū facies inqt p̄cænitēbit. Illi uero q̄ fi-
lios desiderabat dixisse fert̄ nō recte ip̄m facere q̄ de habēdis cogitet liberis / cū potius
cogitādū sit quō si dabunt̄ debēt gubernari. Ei uero q̄ patriā deserere uolebat qm̄ ifceli-
citer in ea degeret / non p̄ba ip̄m agitare respōdit cōsilia / patriā. n. relinquebat . Sed suā
morositatē quæ faciet ut apud alios quoq; nō p̄spere uiuat secū afferebat. Tu autem o
Apollo nō modo uocatus / sed ēt spōte nōnullis cōsuluiſti. Nā atheniēsisibus nihil petēti-
bus uiginti ante uigintiq; post caniculares dies opaca in domo Dionysio uti medico cō-
suluiſti / nec præclarę qd̄ sed quod uel mediocriter penitus medicus sciret ptulisti. Qd̄
uero seni cuidā si liberos procreare uellet iuniorem ducēdam uxore respondisti / quilibet
id qui naturæ uires ac atatum considerauit non peius te ip̄so uideret.

Quod malefici uates partem quæstus petebant.

Cap. XI.

Vr autem ei sapientissime deorum Charilao ac Archelao lacedæmoniorū re-
gibus multo utilius fore respondisti/si agrum quem bello acquisuerint mediam
Apollini partem attribuerunt cui porro alteri Apollini tribuerent? Non enim
tibi petebas/neq; ita ego te impudentem audeo dicere Sint hæc.

¶ Quod poetæ responsis laudabantur quasi diuini. Cap. XII.

Rchilochū aut poetā oīum poetarū petulātissimū/q de mulieribus ea scripsit/
quæ nemo frugi æquo aīo audiret/& Euripidē a socratica philosophia improba-
tū & Homerū/quē Plato tanq̄ inuulē a ciuitate sua reppulit laudibus ad astra
tulisti. Archilochi. n. patri de filio quærenti dixisti p̄clarus hic iter hoīes erit o Thelesi-
cles. Similiter fere de Euripide. Nasceſ tibi filius Mnesarchide optimus atq; gloriosus,
Homerū aut & sc̄licissimū quasi deū & miserū quoniā in agēda uita nō paruos tulit la-
bores p̄nūciasti. Quid igit̄ erat quo immortalitatis tibi Archilochus dignus uidebatur?
Dic quæso absq; iuidiā ut mirabilē eius uirtutē et nos imitati ad cœlū similiter conscen-
damus. An uituperādas oēs mulieres putas/quæ nobis nubere nolint ut Archilochus
fecit? Sed p̄pter carmina uidelicet tibi placuit. Dii. n. & uiri diuini carmine utūt/nec do-
mus nec ciuitas aliqua nec nationes sine carmine probe gubernant. Quare q̄ eū occi-
dit Archias a tēplo quasi scelestus exire abs te iussus est/musarū. n. occidit amicū. Qua
uero uirtute dii Euripidē admirati sūt nescio nisi coronas ac plaudētia theatra soleāt ad-
mirari/an quia publice in arce atheniēsiū cœnaret? an quia macedonū populi eū lau-
dabant cœlo dignū iudicasti? Homerū uero cur deū / cur sc̄licem fore putabas? cui de
morte interrogati respōdisti / patriā quære. Nā hāc mater tibi nō p̄ dedit. Sed non p̄-
cula Minois tellure inſula ē/in qua tibi erūt ultima fata/cū adolescentiū abditum sermo-
nē audies. Graue nāq; o sapiētissimi uiroꝝ/deoꝝ uolui dicere/graue inquā ē si neq; ubi
natus ē/neq; ubi moriet̄ sciet Homerus. Simileq; mihi uidet̄ ac si scarabeus uehemen-
tia uētoꝝ a stercore ubi natus est ad alia stercorea latus delphicū Apollinē interrogaret/
quonā e stercore natus esset/& in quo deniq; moreret̄. Sed de poetis hætenus.

¶ Quod Athletæ diuinis honoribus auctoritate Apollinis afficiebantur. Cap. XIII.

Vero nō poetas solūmodo/sed pugiles et atq; athletas in deoꝝ tuis oraculis
honores cōduxisti. Vtinā cū mare meiri possis/& harenarū numerū nō igno-
res/surdos itelligas / & mutos audias/hæc oīa nescires & illud probe teneres /
q̄a pugiles a calcitrantibus nihil differūt. Sic. n. aut asinos quoq; deos putares /aut Dio-
medem pugilē nō quasi deū honorares. Vltimus heroum Diomedes quē uenerator sa-
cris. Cur. n. o græcoꝝ iterpres ut Plato dicit ad cœlū illū hoīem rapuisti? An quia uno
ictu in olympico certamine aduersariū deiecit/apūsq; pectoribus eius manu pulmonē
abstraxit? O rē mirabilē an quia quatuor talētis dānatis nō tulit sed mœrore ac ira com-
motus colūnam qua domus sustentabatur ubi iudicū filii docebant̄ subtraxit / misera-
q; oēs morte cōfecit? Sed illud forsan admiraris quia in loculū p̄sequētes fugiens sacrū
igressus tegmen oculi sic apposuit atq; tenuit ut inde non potuerit abstrahi. Ideo ergo
deus & nō mortalis ideo uirtutē eius dii admirati in cœlū ipsum sicut Ganymedem ra-
puerūt. Sed illū pulchritudine psuasi/hūc robore corporis/& q̄a uiribus bene usus est.
Cur nō ad asinis quoq; bene calcitrantibus ut de pugilibus oracula reddis? Precipuus
deoꝝ filuester asinus nō Diomedes quē uenerator sacris. Quippe & Diomedē & mul-
tos alios si calcibus secū certaret oīno suparet/ipsū et pugilē thasiū & baratrū de cœ-
lo calcibus facile deiceret. Credamus. n. deo q̄ et thasius ambrosia nectare deoꝝ in cœ-
lo utatur. Nūc demū intelligo diuinū quod esse cœlestib; uti. Quod si philosophi oēs
intellexissent omni uirtutis genere spreto Thasiū pugilē imitati fuissent/cui immortali-
f iii

rem quidē ut Diomedī dī nō concesserūt. Sic autē honorarūt ut cū aenea statua ei⁹ qua-
si animata sup pulsantē hostē ceciderit. Cūq; Thasi quasi diuinā reg; ignari scelus illud
putassent in mareq; statuā iccirco piecerint dī cōmoti ingēti annonā penuria eos ue-
xabant. Tu autē Apollo quasi deor; humanissimus ambiguū ut soles auxiliū eis prābui-
sti sic dicens. Reductis in patriā exulibus cererē meteris; Thasi uero quasi maiori quæ-
curæ deor; humanitatī exules q̄ statue forēt restituerūt eos in patriā / & nullā utilitatem
cōsecuti sūt / donec quidā uidelicet sapiēs pugilis demersam statuā itel' igi p oraculū ex-
posuerit / q̄ restituta scēcūditas agroꝝ thasiis restituta ē. Simile qd loris accidisse fert' / q
cū Eutyculē quasi proditiōis cōsciū in carcerem instruxissent & post mortē eius statu-
as dehonestarunt / fame laborātes oraculū acceperunt ut dehonestatum honorarent si
agros nō frustra uellent arare. Non minus igitur athletas dī uidentur diligere q̄ boues
saginati ab hominibus diliguntur / quibus sacrificatis tu Apollo placari soles.

¶ Quod etiā titannis Apollo adulabatur. Cap. XIII.

Vid autem dicam q; crudelissimis etiā tyrannis sic adularis ut summos uiros
putare uidearis: Quid. n. ais de Cypselo scēlix hic uir Cypselus æacida. Quo
modo autē si Cypselus scēlix phalaridē cuius ille similis fuit beatū fuisse negabi-
mus / imo uero non uideo qua rōne phalaris ē tibi ac Ioui placuit. Sic enī ipsi quoque
respondisti Apollo Iupiter que pater uitam Phalaridī prorogauit / quia Caritona & Me-
nalippum humanissime tractauit. Nam cum illos insidiantes sibi capisset patientiā quā-
dam torquerentur ostenderunt admiratus dimisit.

¶ Quod ligna & lapides adorandos apollo consulebat. Cap. XV.

Ethymnensibus autē perutile fore asseruisti si ligneū Dionysi caput colerēt / co-
m lunt. n. certe methymnenses ligneū Dionysi caput tibi hortanti psuasi / alii uero
lapideis / alii aeneis / nōnulli aureis / multi argēteis simulachris sacrificāt. Trigin-
ta deor; milia in terra esse censet Hesiodus. Ego autē multo plures lapideos atq; ligneos
hominum creatores ac dominos esse uideo. Sed tibi o Apollo mirabile uisum est quod
ligneum humani capitis simulachrum dum iactum traherent methymnenses extraxe-
runt / colendūq; illud diuinis honoribus esse respondisti. O rem mirabilem ex profūdo
maris ita repente retibus annexū Dionysi caput profiliuit. Hæc Oenomans.

¶ Eusebii Pamphili Liber sextus.

Vnc in hoc sexto euangelicæ præparationis uolumine falsitatē
oraculorum a falsa de fati opinione profluxisse / neq; aliunde q̄
cælestium motu corporum diuinationem illorum coniectura
collectam fuisse ostendemus.

¶ Quod quæcūq; dī gentium præuidebant cælestium mo-
tu præuidebant. Cap. I.

a Dicit ergo rursus magnus apud gentes Porphyrius / q
in libro de oraculis manifeste hoc his uerbis apit. Quæ
cūq; inquit dī fatata prædicunt stellarum motu ita futura significant / quod omnes &
maxime Apollo multis responsis aperuit. Cū. n. ab eo quæreret marē ne an scēminam
in utero habens mulier pareret / scēminam respondit / idq; a cōceptionis tpe pcepisse de-
clarat dicens / non sperato marem phœbe cum arares cypriæ radiis tenebatur. Aegrota-
tiones etiā stellarum cursu prædicabant. Malis enim pulmonē agitari humoribus re-
spondit / quia salebris Saturnus premeretur / & in alio respōso / fatat' ubi adest dies quæ

Saturnus maiorſq; ſimul ſtatuert. Hiſ abunde intellectum puto non diuina quadã uirtute ſed cæleſtium motus obſeruatione ac ratione mathematica gentium deos futura cognouiſſe. Ita nihil diuiniuſ q̄ homines afferbant.

¶ Quod uoluntates hominum ſatis agi arbitrabantur liberum negantes arbitrum idq; deorum conſiliis perſuaſi. Cap. II.

Vare modo attente conſidera/q; non ſolum exteriora/& quæ in poteſtate noſtra non ſunt/uerũ et uoluntates hominum fatatas arbitrabantur. Sic. n. ipſe Apollo cum de milite quodam interrogatus eẽt quare tam periculoſæ rei ſtuderet reſpondit dicens. Mars cum genethliacus concitat/adeo aut̄ generoſi quidem illi dii fatatum extulerunt ut nec templa ſua defendere ſe poſſe a fulminibus conſiterentur. Qua igitur ſpe uota illis redduntur? aut cur pie colendi adorandiſq; ſunt/qui ſibi ipſis ſufficere nequeunt? Quæ omnia oraculo ſuo hiſ uerbis edito apollo confirmauit.

Vos ab erichonii generati ſanguine magni
Qui quando ſtructura cadet pulcherrima templi.
Percupidi ſcire hæc oracula noſtra petiſtis
Cum ualidi magno uenti cum frigore ſurgent
Compreſſus cum fulminibus ruet undiq; crebris
Exilietq; æther/quæ templa excelsa deorum
Sub mediisq; undis naues multaq; cremabunt
Atq; altos ferient montes/ipſoſq; fugabunt
Paſtores trepidos/spelæaq; poſcere cogent
Tunc quoq; terrifico percuiſſum hoc fulmine templum
Ardebit/ſic ſtat fatorum immobilis ordo
Ferre autem longe præſtat quodcunq; ſeueræ
Et fixa & ſtabili ſtatuert longe ſorores.
Eſſe etenim certum ſtabile inuiolabile ſemper
Quicquid nent fuſis parca rex iuſſit olympi.

Si ergo nec templa ſua defendere dii poſſunt/ſed uenire neceſſe eſt quæ parcarum fuſis ſunt euoluta/quid oportet deos aut colere/aut de futuris interrogare/ſi tam bonorum q̄ contrariorum cauſa neceſſitas erit fatalis? Erit igitur hæc neceſſitas diis omnibus ſpreſtis ſola ueneranda/q; ſi parcarum dominus iupiter eſt/qui quodcunq; fuſis parca conuoluent immobile fore ſtatuert/cur non cæteris omnibus relictiſ ſolum illum deum & ſolum bonorum largitorem magna prædicat uoce? præſertim cum ipſe ſolus cõſilia parcarum ut alibi dicis mutare facile poſſit. Vera igitur ratio illum eſſe deum/illum ſequẽdum atq; colendum ſolummodo aſtruit.

¶ Quod facta magica uel ſolui poſſe Apollo reſpondit. Cap. III.
Ontra uero Pithius Apollo maleficis artibus fata ſolui contendit. Cum enim quæreret quidam cur ineptus ad rem quampiam ab Apolline iudicatus eſſet quid faciendum eſſet/ut quaſi aptus ſuſceperetur/fatorum impediri uel eum reſpondit/quam magicis artibus effugere poterat: Vnde aperte patet magicam diuinat̄ artem hominibus conceſſam ut aliquo modo fatum reppellerent. Hæc Porphyrii nõ mea ſunt/qui autem re magica fata hominibus ſoluenda conſuluert quomodo ipſe qui deus eſt fatatum templi non reppulit incendium? Nobis autem illud etiam conſiderandum eſt q; dignus dei appellatione ille ſit qui non ad philoſophiam / ſed ad malas artes homines hortatur.

¶ Quod Apollo nonnunq; mentiri ſe fatebatur. Cap. IIII.

Orphirius mentiri quoque deos fatetur ex quibus futurorum cognitionem dicentes non
 hoibus solum sed multis etiam deorum incomprehensibile esse/unde interrogati non sponte
 mentiuntur inquit. Quare predicere solet non posse uera se respondere/homines
 autem ex amentia perseverantius cogunt/ut respondeant. Apollo igitur delphicus cum huius
 modi caeli ac continentis affectio esset/ut uerum prauidere non posset retine dicebat p uatē
 uim istam/& potentia uerba haec non proferas / falsa dicam si coges. Et in alio responso nihil
 hodie inquit stellarum mihi uia dicendum praestat. Deinde concludens ait/manifestum iam fe
 cimus unde falsitas ad deorum oracula subrepat. Haec Porphyrius. Nos autem dicimus
 hinc patere nihil in deorum oraculis diuinum fuisse. Quomodo. n. deus qui natura ueritas
 est mentietur? aut quomodo boni daemones falsitate quaerentes fraudabunt? quomodo
 etiam homine superior erit qui stellarum motu impeditur? Sed mortalem quidem homi
 nem cui aliqua cura uirtutis sit nulla ratione cogi posse ut mentiat non dubitamus. Nam
 etiam uerbera & caedem minaberis/non dubitabit exclamare ensem acue/ignem afferas
 corpus meum incidas/totum cremato stellae in terram ante descendet & terra in caelum ascen
 det/que falsum a me quicquam audias. Deum autem aut bonos daemones ad continentis caeli
 necessitatem ignorantiam suam referentes credemus? minime.

Quod falsa est opinio de facto. Cap. V.

Non enim dii aut boni/sed perniciosi nequam daemones sunt/ qui libertatem no
 stram destruxerunt/& stellis non exteriora solum uerum etiam uoluntates nostras cogi
 nobis persuaserunt. Quod si esset/iaceret omnis philosophia/iaceret pietas/nul
 la esset laus uirtutis nullus fructus laborum/nec puniendi essent improbi/nec admirandi
 studiosi/si non libera uoluntate & nostra sponte susceptis laboribus sed necessitate fato
 rum haec fieret. Ita uniuersam hominum uitam haec euertit opinio. Nam si euentura omnino sunt p
 spera uel aduersa unicuique hominum/estque necesse haec me agere & te illa/quod oportet cu
 ra laboreque confici? Nam si qui militiam ire cupit non sponte sed fati coactis id cupit/&
 latrones similiter ac adulteri ceterique nequissimi homines & contra modesti & iusti fa
 tis compelluntur. Quomodo igitur hoc dogmate imbutus quisquam mouenti ac praecipien
 ti mentem adhibebitur? aut quomodo non exclamabit/non sunt potestatis haec mae o
 doctor? Ac ideo quid oportet sollicitum esse nisi sollicitudo etiam fati haec mihi sollici
 tudo destinata sit? Quod si docendi praecipiendaque tibi necessitas instat frustra tamen
 doces ac praecipis. Faciam enim si fata uolunt/immo uero laborandum mihi non est. Ade
 rit enim mihi necessario quod fatatum est/& profecto qui ortatur & docet qui peccantes ca
 stigmat & probos commendat/is re ipsa liberum nobis arbitrium inesse ostendens solo fatorum
 utitur nomine/similiterque facit ut si quis bonitatem naturae qua uniuersa gubernant neq
 tiae appellet uocabulo/eodem. n. certo pacto cum manifeste oes non aliunde sed a libera no
 stra uoluntate admonendos filios castigandosque seruos inducamur/& sponte nos aliud
 uelle aliud nolle cognoscamus. Vehementer erat qui haec necessitate fatorum fieri contem
 dit/& studia hominum retrudit. Exhortatione namque atque doctrina bene uitam agi huma
 nam uidemus/quae omnia una cum legibus haec opinio si sibi constet radicitus euellit non
 enim erit opus aut peccantes castigare/siquidem coacti fecerunt/aut honores pro his uiris
 retribuere/quae utraque profecto uidemus magnam uim altere ad improbitatem reprehende
 dam/alterum ad probitatem amplexandam retinere. Pietas enim in deum nonne funditus euer
 titur / si nec ipse deus nobis nec pia orationes & cultus eius necessitate iunctis homi
 nibus prodesse? Quomodo autem sentiamus nostra nos appetitione moueri non omnino
 amentissimum erit ab exteriori quadam uis quasi animi expertes moueri nos credere? Sic. n.
 libera uoluntate alia fugimus alia sequimur/ut quemadmodum dolere gaudere uidere

audire nō ratiocinādo sed re ipsa cōprehēdimus/ita a nostrū ipforum cōsilio ad fugien-
dum aut sequendum moueri nos profecto sentimus. Quas ob res rationalis naturæ
libertas iure negari non potest. Si autem multa præter uolūtatem eueniunt/quibus nō
nulli turbantur/distingueda res elegantius est/considerandumq; diligentius qua ratio-
ne fiant/uidebimus enim non fatorum sed alia quadam atq; sublimiori prouidentie ra-
tione ita fieri. Age igitur alius rem consideremus. Vniuersa igitur diuina prouidentia
existere ac gubernari uera pietatis p̄dicant iura/propria uero ratione singula secūdam
formas suas/quædam habitu/quædam natura quædam sensu alia ratione ac iudicio & uo-
luntate mouentur/& alia quidem antecedente ratione facta/alia uero cōsequente ad ea
quæ per antecedentem producta sunt/uariū totius atq; diuersum cōstituunt ornatum
cunq; singula rerū genera propriā naturæ determinatāq; fabricam a prima causa cōse-
cuta sint/hinc libertatis quis naturæ rationem facile perspiciet? cum enim non simplex
quædam res homo existat/sed a duobus contrariis animo atq; corpore constet/cunq;
corpus ex cōsequenti ut organum animo attributum sit/anima uero de intellectus sub-
stantia prædicente sit ratione creata/& illud quidē irrationale ac mortale/hæc aut irra-
tionalis incorporea atq; immortalis/cūq; corpore bæuis aīo rationali immortalisq; na-
turæ cōiungamur. Iure ita cōpositum hoc animal cum simplex natura sit/dupliciter di-
uersaq; uia uiuendi rationem complectitur. Nam & naturæ corporis seruit & diuini-
orem partem si se ipsum cognouit nō sp̄nit libertatis suæ cupidū/ita idē & seruit & libe-
rum est talem enim a deo corporis atq; animæ quibus ipse sciuit rationibus coniūctio-
nem homo cōsecutus est. Si ergo quispiā quæ corporis aut animi naturæ sūt fati uoca-
bulo abusus necessitati subiicit uehementer errat/si enim necessitas quæ impediri non
potest fatum esse intelligitur/multa uero animæ & corporis naturam consequentia im-
pediuntur/infinitaq; forinsecus præter naturam & animæ & corpori accidunt quo-
modo fatum & natura idem atq; unum erit? fiunt enim in nobis multa uoluntate/
quæ in nobis est / cuiusmodi sunt quæ secundum naturam animæ appetimus multa
etiā corporis natura fiunt/alia istis animo dico & corpori accidunt / quæ aliis natu-
ra conueniunt sed neq; animi libertatem/neq; corporis naturam/neq; quæcunq; forin-
secus accidūt iure q̄spiam a causa subtrahat. Causa uero oīum & quæ libertatis nostræ
sunt & quæ naturæ corporis sunt/& que accidūt extrinsecus deus est/a quo uniuersa q̄
sunt p̄ducunt. De omnibus omniū quæ sūt scriptura id dicit quoniā ipse dixit & facta
sunt ipse mādauit & creata sunt. Si ergo cū alia uolumus/alia p̄ter opinionē accidūt no-
stram meminisse tūc debemus cōiunctionis huius nostræ quæ corpore atq; animo cō-
stat/unde irrationalis atq; intellectiua aīa in infantis corpe p̄ter naturā suā irrōnalis esse
uideat/& intellectus ægrotatiōe corpis uersus insanit/& senectute instrumētis omnib⁹
intellectis intellectiua aīa uirtus hebetat/dolores rursus p̄ter naturā uehementius cor-
pus urgentes libertatē animi deiciūt/quæ doloribus uicta corpus cōsequit. Ita patet i-
euitabilia quædam uincula libertati aīa p̄tīm a natura corpis/partim ab exterioribus imi-
nere/sed uolūtas hoīs ad tantū uirtutis interdū peruenit/ut & naturæ corporis & exte-
rioribus cunctis resistat. Corpus enī plerūq; ad uenerē fertur/& anima habens utens
rationis subigit corporis impetū atq; domat. fame siti ac frigore corpus cōficitur/& re-
media quæritat/at uoluntas econtra/ea ipsa nonnunq̄ eligit/ieiunio ceterisq; laboribus
appetitū carnis frænāt/præterea natura corporis tūllatione gaudet uoluptatum/& uo-
luntas laborem plerūq; amat. Multi autem peiora secuti naturalem usum ad eum qui
præter naturam est conuertunt/māsculi & masculos turpitudinem operantes. Ita non
in omnibus ratio uincitur/sed interdum ipsa ducit interdum autem ducitur/adeo ut nō.

nunq̄ mori melius q̄ uiuere iudicauerit/propriis homo manib⁹ se ipsum interimat. Si ergo solū modo ad corpus uniuersa sibi esset cōcertatio/nō magna beneuēdi esset difficultas. Nunc cū hanc uitā deus inter multa constituerit/inter homines iter bæluas inter ignē etiā atq; aquā cōtinentēq; aera nō est sibi solūmodo pugnādū aduersus cōiunctā corporis naturā/uerū ēt ad infinita pene exteriora. Crebro.n. etiā ciborū & cōtinentis temperies aut ecōtra frigora æstus aliaq; huiusmodi cōplura natura quidē facta/nō bis autē per accidēs ingruēta nō parū ppter corpis naturā quæ facile potest exteriores sufferre uoluntatē hominis pturbāt/ad hæc illi qbus cū uiuimus uoluntatē plerūq; nō strā rōnibus aut quouis alio modo ad suā cōuertunt/& alias meliorē/alias peiorē efficiunt: Solet.n. cōuersatio praua nocere/sicut ecōtra bona pdesse/bonos quippe mores cōuersatio mala corrūpit/ueluti ēt prauī mores pba cōuersatōe corrigunt/sic igitur rationalis aiæ uirtus huc atq; illuc ab exterioribus fertur. Rursus autē uiribus suis diuinis aliqñ superat cūcta & inuictō robore philosophat. Quid dicā q; quibusdā sæculis excelso magnoq; animo hoies & robustissimis corporibus abūdarūt/nonnullis ecōtra: quæ oīa gubernationi totius aptissime cōgruentia q̄ maximū ornatū uarietate rerū faciunt. Omnibus autē simpliciter tā his quorū nos sumus causa/q̄ his quæ ut natura fiūt/aut extrinsecus accidūt una omnipotēs atq; oīa penetrās puidentiā dei p̄sident/quæ uniuersa ineffabilibus gubernās rationibus multa ēt eorū quæ natura fiūt cōmutat/auxiliūq; affert/ut ea quorū nos sumus causa & eligamus & operemur/his oībus tripartito ut diximus diuisis in ea quæ in nobis sunt/in ea quæ secundum naturā/& in ea quæ p accidēs fiunt oībusq; istis ad uoluptatē dei reductis/nullū locū fatorum possidet ratio/hinc etiā unde malorū scaturiat fons aperitur/qui nullū locū habet in his quæ secundū naturā aut corpore aut aīo/fiunt/sed nec in his quæ forinsecus accidūt: Solūmodo autē in libro animi motū/qñ nō secundum naturā neq; recte mouetur/sed a regia exiens uia sponte (dominus.n. sibi ipsi animus est) prater naturā fertur/cūq; præcipuū honorē a deo acceperit ut liber sit & sui motus iudex diuina quædam lex iniūcta sibi naturaliter est/que in ipso anteriore recessu exclamat uia regia p̄ficiscaris / nolī ad dexterā aut sinistra declinare/uia uero regia recta est/quā unicuiq; aiæ quasi natura insitā legē auxiliatricē ad opus creator nobis instituit. Sic p̄ legē rectā ostēdit uia p̄ potestātē uero liberā effecit/ut in ipsa essent uirtutis præmia sine uī aliqua eligere cū possit ēt cōtraria male. Ita si pprio motu naturalē despexerit legē fons uitiorū sponte nō aliūde neq; ulla necessitate/sed libera uolūtate atq; iudicio facta est. Eligētis igitur culpa est/deus uero inculpabilis est/nec cū prauā deus aut naturā aut substantiā aiæ creauit. Cui.n. ipse bonus sit/bona sunt oīa quæ ab eo creata sūt: Bona igitur sunt oīa/quæ natura insunt. Vnicuiq; rationali animæ liberū arbitriū natura inest. Bonū ergo est id ad eligēda bona creatū/ideo quādo male agit nō est natura culpanda/nō enim natura sed prater naturā malū agitur/cum sit electionis deprauatæ nō naturæ opus: Cū enim uirtus ad eligēda bona inest/si ea nō elegit sed sponte melioribus spretis mala imitatus sequitur/quis potest eū dicere morbi sui causam nō fuisse præsertim cum insitam atq; salutarem legem uolens contempserit? Qui ergo istis omnibus reiectis a necessitate motuq; stellarū omnia deprehendere putat/nec nobis sed uirtuti qua omnia mouentur peccandi causam tribuit/is quomodo nō impius atq; amens erit? Nam si fortuna & casu absq; aliqua prouidentia ferri omnia opinatur/impietatis crimine reus mentecaptus quoq; uidebitur/ quoniam pulcherrimum rerum omnium ordinem non perspiciat/sin uero prouidentia dei & optima ratione cuncta gubernari fatetur/quoniam tamen non peccare uī fatorum delinquentes cōcedat necesse est/causamq; delictorum diuine attribuat prouidentia/mu

tato uocabulo necessitatem & fatum ipsam appellans/impius profecto iudicabitur/immo uero pessimus oium/qa creatore uniuersi alios ad adulteria/alios ad rapinas / alios ad alia uitia ipelli arbitret. Vnde sequitur aut hæc peccata nō eē/aut peccādi cām in creatore referri. Nā siue cū uniuersa cūctisq; adsit peccare hoies cogit/siue stellarum motui uim cogēdi cōcessit. Ipse certe aut p seipsū aut p orbis caelestes quasi p organū nolētes hoies ad uitia immittit. Quare nō iure homo sed creator eius peccator erit / quo dogmate nihil scelestius excogitari pōt. Ita qui fatorū necessitatē esse credit/is apte deū & p uidentia negat ueluti ecōtra/qui deū uniuersis præesse putat uim fatorū oino destruit: Aut.n. idē est deus quod fatū/aut diuersum/idē certe nō erit. Nā si seriē causarū ineuitabile cælestiū motu effectā fatū esse opinant/quo elemēta corporea unde cælestia etiā cōstant priora fato non erunt? & quō quod elementis & cælo posterius est/idē erit qd prima causa? Quod si elemēta/& rōnis & aīæ expertia sunt/deus aut incorporeus & uita & sapiētia est rebus oibus & ut sint & ut bene sint bonitate sua largiēs/nō erit profecto unū ac idē deus & fatum/quod cū cælestia corpora cōsequant eorū accidens est. Si ergo diuersum quærendū utrū melius deo ē an nō. Sed nihil deo melius/nihil potētius excogitari pōt. Vnicet ergo deus supabit exterminabitq; oino fatū/aut si patiet ipsum extare cū possit uim eius malignā cōpescere/ipse ad seipsum malignitatis cām attrahet. imo uero siquidē creator oium deus est/fatū quoq; ab ipso productū est. Ita nullæ uidebitur sibi curæ uniuersum esse. Cum tamen ab ordine rerum & alterius ad alteram affectionē & ab his quæ a libera potestate animi fiūt a parte puidentiæ pateāt effectus Nam & si nullæ quædam partim corporis partim externarū rerum animū plerūq; a uirtute repellāt/ad oia tamē resistit & inuicta diuino auxilio libertas humana euadit quæ res certamine martyrum qui pro euangelica doctrina cuncta libere subierunt pericula comprobatur. Infiniti pene homines non solum græci & barbari/uerū etiam mulieres teneræq; puellæ intrepidæ cruciatu oī superato libenter a corpore abierunt. Nec qsq; poterit fatorum necessitati hæc accōmodare. Quando.n. alia talia cælestium motus effecit certamina? aut quando uita hominum ante saluatoris nostri doctrinam tales luctationes proposuit? Vbi autem doctrina huiusmodi unquam fuit/quæ prauam superstitionem deiiceret/& cognitionem ueri dei omnibus immitteret? Quis autem sapiens unquam potuit doctrinam suam ad uniuersum orbem dispergere/& deus uel ab omnibus uel a pluribus credi? Quod si hæc nunq; fuerunt/non est certe causarū series & fatalis necessitas oium horum causa. Nam si esset profecto alius quoq; eandem aut similem stellarū necessitatem nascens habuisset. Quibus porro fatis saluator noster de uerus per uniuersum orbem prædicatur/& qui apud græcos uel apud barbaros dii putabantur/non alia re q̄ prædicatione nostri saluatoris deiiciuntur. Quod uero fatum uniuersi creatorem ipsum esse cōfirmauit/qui nullam esse fatorum uim docuit atq; docet quomodo igitur ipsum fatum non esse seipsum prædicat? Qui aut prædicationis euangelicæ gratia uel certarunt iam multis annis/uel etiam nunc certant/quō ad unam uoluntatem & fidem & ad eandem uirtutem animi uiuendiq; rōnem diuersis temporibus & tam multi nostra memoria compulsi sunt? Quis mentis compos credere unq; poterit iuuenes simul ac senes uiros & fœminas seruos & liberos doctos atq; indoctos non in uno climate orbis neq; in eadem hora natos/sed ubiq; terrarum & diuersis temporibus factis coactos unam & eadem nouam atq; inauditam doctrinam & quidem cum periculo mortis patriis ritibus anteposuisse/& uere philosophiæ dogmata duriciēq; uiuendi quā delicias maluissent; Cæcus profecto de his ut trito prouerbio dicitur recte iudicaret non necessitate sed libero hæc fieri arbitrio.

CIpſoꝝ gentiliũ philoſophoꝝ uerba contra eos qui fatũ eſſe opinantur. Cap. VI
 Lura dicere poſſem / ſed qm̄ ſuis teſtibus gentes nõ argumentis noſtris conſu-
Pdere inſtituimus: Oenomaũ ruruſus audiamus / qui magno aĩo in libro de ma-
 leficiſ artificibus hiſ aduerſus Apollinẽ uerbis utit. Sed eaſ igit̄ in delphiſ tu /
 neq; poſſis tacere cũ uelis / ſic Iouis filiuſ Apollo uult modo / nõ quia uult / ſed q̄a neceſ-
 ſitas uelle ipſum compellit. Videtur aut̄ mihi qm̄ in hũc ſermonẽ deductuſ ſum de po-
 teſtate noſtra quã fundamentũ humanã uitã multi appellãt diligẽtius quãrere / hanc
 ptãtem noſ libertatẽ nũcupamus. Democrituſ aut̄ ſi bene memini atq; Chryſippuſ al-
 ter ſeruã alter ſemiſeruã pulcherrimã oĩum humanoꝝ rẽ conatur oſtẽdere / de quibus
 tamẽ nõ multũ curandũ eſt. Quod ſi deuſ ẽt aduerſuſ noſ eſt quid faciemuſ? Sed nõ
 eſt æquũ uel Apollinẽ repugnãte ueritatẽ prodere. Chriſto. n. Chironiſ ſic reſpõdit / pa-
 tria relicta Euboeam pete / ubi fatatũ tibi eſt urbẽ ædificare. Quid aiſ o Apollo? An nõ
 eſt ptãtiſ meã patriã relinquerẽ? q̄ ſi mihi fatatũ eſt ibi urbẽ ædificare / ſiue tu conſulas
 ſiue nõ & ſiue ipſe uelim ſiue nolim oĩno faciã / eritq; mihi neceſſe ẽt ſi nolim. Sed forte
 meliuſ eſt tibi q̄ rõnibus credere. Aliud igit̄ afferas / nunciã pariſ o theſideſ in aeriã ur-
 bem ſibi condendã fore. Nunciãrẽ inquã ẽt ſi tu nõ præcipereſ quoniã fatatum ẽ. Ae-
 riã aut̄ thaluſ inſulam archilochuſ theleſidiſ filiuſ priuſ appellatã fuiſſe docuit / &
 pariſ coloniã illo mittere pſuaſit / q̄ uidelicet nunq̄ id feciſſet niſi tu iuſſiſſeſ. Cur igit̄ fa-
 tatũ erat? Sed quoniã ocioſi ſumus age nũc mihi reſpõde: Sumuſ ne ego ac tu aliqd?
 Sumuſ certe reſpõdebiſ. Quã ratione id ita iudicabiſ? Nõ aliũde uidelicet q̄ ſenſu / pce-
 ptioneq; quadã noſtra: Quod porro quõ cognouimur aĩalia noſ & ex aĩalibus? Ut
 ego quidẽ dico homineſ ex hominibus alter maleficiſ alter maleficiſ redargutor. Ut
 uero tu diceret alter homo alter deuſ / & alter diuinator alter ſycophãta. Quod tibi fa-
 cile cõcedã / ſi rõnibus ita mihi eẽ oſtẽdeſ. Quid aiſ. An nõ recte iudicauimur ſenſu ac
 perceptione noſtra illud intellexiſſe? Nam ſi nõ ita ſe habeat quõ aliquiſ ad delphicum
 oraculũ ueniat / niſi ſentiat intelligatq; alicuiuſ ſe indigere? Quõ aut̄ Chryſippuſ qui ſe
 in ſeruitutẽ induxit id quod dicebat intelligebat? aut quomodo uel cũ præſente Arceſi-
 lao diſputat uel abſentũ epicuro reſpondet / ſi nec quid ſit Arceſilauſ / nec quid ſit epicu-
 ruſ oĩno percepit / nec percipere põt / imo uero nec quid ipſe ſit? Si hæc aduerſuſ uoſ
 quiſpiã diceret nullo modo ferre poſſetis. Quare o Democrite & o Chryſippe & tu o
 cãleſtiſ diuinator ſi moleſtuſ uobiſ uidetur / cũ quiſ intelligentiã atq; ſenſum eriperẽ
 a nobiſ conatur / non ne noſ quoq; moleſte ferre debemuſ ſi magni ſenſum & mẽtem
 ueſtram putatiſ / nobiſ aut̄ fati neceſſitatẽ neſcio quã incuciatiſ / quã aliuſ ueſtrum a
 deo eſſe aſſerit / aliud ab atoniſ deoꝝ ſum latis ac inde ſuſum repercuſſiſ / quã modo cõ-
 iunguntur modo reſoluuntur fieri contẽdit? Cũ aperte eo ſenſu ac mente quo noſ ali-
 quid percipimur / nec fugit noſ quantũ intereſt inter ambulare ac fieri / aut inter uelle at-
 q; cogi. Quoruſ hæc? quia hæc neſcire uideariſ o Apollo quãnam dominiſ ſumus /
 quã a noſtra uoluntate dependet. Hæc certe uoluntatiſ noſtra non paucarum reꝝ prin-
 cipium eſt. Tu aut̄ cum oĩa ſciã hoc principium ita te latet / ut quã hinc ſequit̄ nullo
 modo ſcire iudicariſ. Non ne igitur imprudẽſ eſ qui Laiõ reſpõdiſti quia interimi eũ
 a filio fatatum eſſet. Ignoraſti quippe quia uoluntatiſ ſuã dominuſ nãſcituruſ filiuſ fo-
 ret. Illud porro ridiculuſ eſt coniunctiõnẽ neſcio quã eſſe cauſarum & ſeriem. Vtunt̄
 aut̄ ſapientioꝝ ratione quadã Euripidiſ. Laiũ n. aiunt dominũ ſui fuiſſe / ſiue uel-
 let filiuſ procreare ſiue nollet. filio uero nato neceſſe fuiſſe ab eo interfici / quare pocuiſ
 ſe id recte Apolliniſ prouidentiaſ percipi / uerũ filiuſ quoq; ſicuti & pater ſuã uoluntatiſ
 erat. Et quẽadmodum ille dare operã liberis & non dare / ſic iſte interficere & nõ iterſi-

cere poterat huiusmodi sunt omnia responsa Apollinis/qui est apud Euripidem ad La-
ium dicit uniuersa tua sanguine corruet domus. Series igitur causarum quænam fuit? Cædes
patris antecessit/& enigmati solutione matris nuptias consecutus est filius. Ad hæc alter ne
potum regnum rapuit/alter profugus Adrausti filiam in uxorem duxit. Vnde septem duces ridi-
culose mouentur quæ series ista conglutinauit? Nã si Oedipus regnare uoluisset/aut Io-
castes nuptias reppulisset/quò maledictione illam Euripidam in filios edixisset? Preterea si
Oedipodis filii conuenissent simul uel uicissim regnare/uel si qui profugit non ad agros/
sed in extremas terrarum horas abiisset/uel si cum in agros uenisset Adraustus ei filiam non de-
disset/uel si uxore ducta in patriam reduci non curasset/aut si cupet quidem ipse: Adraustus
uero & ceteri duces conuenissent/aut si cum parati ad pugnam thebas petissent timore per-
cussus frater cum fratre conuenisset/quò uniuersa domus corruisset? Sed facta omnia sunt
ista dices fateor. Nõ. n. rem ad seriem istam rerum necessariam pernego / quacumque. n. re mihi
optuleris simili quodam pacto eam incidere potero/ac ita ostendam nullam esse in rebus neces-
sariam seriem. Quippe cum singula principia & causas rerum agitabiliu libere homines mutare
possint/an non intelligis quia & asinus & canis & pulex proprio appetitu mouentur?
Quæ omnia tu nullo modo sentire uideris Apollo tibi Iupiter dedit Locro respondisti da-
bitque mala/nõ recte o Apollo/nõ iniuriantem hominem tam male dii tractant. Cur. n. Iupiter
huius necessitatis auctor nos ac seipsum nõ punit. Ipse quippe necessitatem agendi nobis im-
posuit. Cur ergo nos plectimur/q huic seriei resistere nullo modo possumus? Tu quo-
que ipse uaticinandi inanem artem depone. Erit. n. quod fatatum est et si nõ prædixeris. Lycur-
gum autem illum qua ratione laudasti o Apollo? Nã si bonus erat nõ illi hoc sed fatis tribuen-
dum. Si. n. omnia necessitate agimus ut tu prædicas/nõ sponte sed uir bonus erat. Quasi quæ
piam metecaptus formosos laudet/& deformes uitupet. Iure namque neque homines dicere pos-
sunt/noluisti nos o Iupiter bonos esse/imo uero est coegisti prauitatem amplecti. Tibi autem
o Chrysis atque Cleantes nulla laus attribuenda est si boni fuistis/ita uirtutem quidem lauda-
bo/uos autem minime. Quare Epicureum quoque non dignum fuisse assero/quem obpro-
briis peteres molle atque iniustum appellas eum o Chrysis qui iuris sui non fuit hæc
quomodo dicebas si sponte im peccare non credebas? Hæc Oenomaus/qui tibi si nõ
satisfacit reliquos philosophos perlegere non graueris. Multi. n. atque insignes aduersus
huiusmodi dogma scripserunt. Inde igitur aliqua quoniam multi tam docti quam indo-
cti falsa opinione tenentur sumere statui.

Cap. VII.

Rimum igitur Diogenianum aduersus Chrysippum audias. Chrysippus enim
p & nos causam esse agibilium & omnia fieri fato contendens Homeri testimo-
nio utebatur/quod parum fuisse ab eo intellectum Diogenianus ostendit. Sed
Chrysippi quædam prius ponemus/qui in primo de fati libro necessitate omnia fieri
auctoritate multorum arguit/& demum Homerum inducit dicentem.

Quæ data sorte mihi est nato fors me inuidia pressit.

Quæ nato inuoluit filis sibi parca seueris.

Quum mater peperit illum. Et alibi.

Non est qui fixas parcarum auertere leges

Effugere aut possit.

Non recordabar enim inquit contraria istis alibi Homerum cecinisse / quibus & ipse
Chrysippus in secundo libro tunc usus fuit cum multa etiam a nobis fieri ostendere uo-
lebat/quid enim clarius atque acrius illis? Ut caderent tribuit sua certe amentia causam.

Et rursus;

Quam falso accusant superos stultiq; quærentur

Mortales: etenim nostrorum causa malorum

Nos sumus & sua quæq; magis uecordia lædit.

His enim & horum similibus non esse cuncta necessario & fati faciunda nobis probatur / quæ etiam ab illis carminibus parum ab Homero Chrysippi dogma confirmatur.

Non enim omnia sed nonnulla fato fieri uerbis suis Homerus significat. Cū enim dicit.

Quæ data forte mihi est nato fors me inuidia pressit.

Non oia profecto sed mortē fati ac necessario euenire ostēdit / hoc ipsum ē illud uult.

Quæ nato inuoluit filis sibi parca seueris

Non enim omnia sed quædam fato destinata necessario sibi euentura confirmat.

Illud quoq; ab Homero optime dictum est.

Non est qui fixas parcarum auertere leges

Effugere aut possit.

Quis.n.pōt quæ necessario impēdent effugere? Nō ergo suffragat Homerus Chrysippo / uerū ē refragat. Ille nāq; aptissime a nobis multa fieri p̄dicat / necessario aut cuncta fieri nūq; ab eo dictū est. Chrysippus uero necessitate fatore cūcta fieri conat ostendere. Et ille quidē cū poeta si nō pollicet ueritatē reꝝ docere / sed uarias hoīum opiniones plærūq; ponit / unde nō est alienū ab eo contraria nōnunq; dicere. Philosophis aut & cōtradocere sibiipsis turpe ē / & poetarū uti testimonio magis q̄ rōne turpissimum. Putat aut insolubilibus uti argumētis expositiōe noīum. Fatū.n.dicit dictū quoddā determinatūq; diuinitus eē. Parcas aut ecōtrario qm̄ nemini parcāt. Sortes qa ita sortitū unicuiq; sit / ac ideo tres esse parcas arbitrant / qa tria sūt tpa in qbus oia inuoluunt. Lachesimq; dictā esse qa lanchanīm græce euenire p̄ fortē designat. Atropon qa uerti nō possit. Clothon qm̄ cōtorta & coordinata oia teneat / hoc.n.noīa ip̄a græca lingua ostēdūt. His nugis fatalē putauit necessitatē demonstrasse. Ego aut satis mirari non possum quō nihil se penitus afferre nō sensit. Significant.n.noīa quæadmodū exposuit / positaq; ab hoībus sint ea de causa. Cur igitur o Chrysippe uulgares ubiq; opiniones sequeris? An fortes quia oēs uulgo ueritatis perspicaces tibi uident? Quō igit scripsisti neminē esse hoīem qui nō æque ac Orestes & Alemeon insaniat. Præter solū sapientē? Deinde additis unū uel duos aut admodū paucos sapiētes fuisse / opinionesq; multorū de gloria de diuitiis / de regno / de uoluptate quæ oēs pene bona arbitrant tanq; uulgares refutādas ducis? Aut quō oēs pene leges male positas a rebus publicis putas? Cur aut tā multos ē libro conscripsisti? Non.n.docēdi sunt qui falsas opiniones nō habēt nisi forte recte tūc oēs opinari dicas quādo tecū cōueniunt / cū uero diuersa q̄ tu putant / tunc furiosos appelles. Nā cū te sapientē nō noīes nō erit nobis argumēto recte illos sapere qui tecū cōueniunt. Deinde quare oēs furere dixisti / cū laudare quasi sapiētes quia te sequuntur debuisses? Ad hæc ē si nō fuere illos ego asseram cū tamē a sapiētia lōge absint / ridiculosum est p̄pter positionē noīum eorū uti testimonio quos nō præstāiores teipso neq; sapiētiores arbitraris / nisi forte eos q ab initio hæc noīa excogitarūt sapiētes fuisse contēdas / quod ostendere nullo modo poteris. Sed sit ita quō ergo noibus significatur oia simpliciter fati fieri / & nō ea solū quæ fatata sūt? Nā & parcarū numerus & noīa ip̄sarū & fusus & glomeratū in eo filiū cæteraq; huiuscemodī ineuitabilem a sæculo determinationē causarū ostendūt. Quare tamē necessitas earū reꝝ solūmodo est / quæ necessario euentura sunt / quæ aliter accidere nō possunt. Quæ uero non quas infinitas eē scimus earū alias diis hoīes attribuerūt / alias uolūtati nostræ subiecerunt / aliis natura præest / alias fortuna / quā mutabile atq; instabile esse uolētes præsci hoīes significare in pila

sedētem depingūt. An hoc oibus ita eē nō uident? Ita quæcūq; fato aut fortuna fiūt oīa diuinitus fieri arbitrant / quæcūq; aut nos agimus nostræ uolūtati attribuūt. Quare uides nō attestari tibi uulgare hoiū opinionē / sed potius repugnare. Paulopost deinde ait. Sed in primo quidē libro huiusmodi demōstratiōibus utiē Chrysippus / in secundo uero repugnātia opinioni suæ soluere conat / quæ nos incipiētes cōscripsimus / utputa studia hoiū retūdunt / nec laus aut uituperatio mouere hoiem poterit. Quare in secūdo libro ait manifestū esse multa fieri a nobis / quæ tamē ad gubernationē totius referant ea fatata esse. Vitur aut huiusmodi exēplis. Non inqt simpliciter fatatū fuit uestē te nō posse amittere / sed si eā diligēter custodieris / ab hostibus quoq; non capi te fatatū est si hostes caueris / liberos quoq; habere fatatū si uxore uolueris cognoscere. Nā ut si quis diceret milonē inqt pugilē intactū fato certamine abiturū nō recte arbitraretis si luctaturū eū putares / sic & in aliis res se habet. Multa. n. sunt quæ fieri nō possunt nisi nos quoq; studiū cōferamus. Ira. n. fatata sunt si nos uoluerimus. Mirāda pfecto ē huius sermonis incōstātia. Nā quēadmodū dulce amaro & nigrū albo & calidū frigidū cōtrariū est / sic & fatū libertati nostræ cōtrariū. Nā quæ fatata sunt siue nolis siue uelis omnino fiūt. Quæ uero in nostra ptate sunt ea sicut uolumus diligētia nostra disponunt. Si ergo diligēti obseruatiōe in ea factū est ne uestē amiserim & liberi nati qd uxorem cognoscere uolui / nec captus ab hostibus quia fugi / & intactus e gymnasio recessi qd certare nolui / quō fatata hæc erant? Nā si fatata erāt nihil uolūtas mea cōtulit / & si cōtulit non fatata. Nō possunt. n. hæc simul conuenire. Fatata inqt hæc sunt / nā uoluntas nostra fatatis continetur. Quō inquā fatata sunt / si mea ptatis est pugnare & non pugnare? Sed nō cōtineri fatatis uolūtate nostrā uerbis quoq; suis aperit. Habebis. n. filios inqt si uxorem cognoscere uolueris / si noluerō igitur non habebō / hæc ita dicere in rebus fatatis non possumus. Non. n. morituros omnes homines aut non morituros si hoc uel illud fecerint / sed simpliciter morituros dicimus / susceptibiles doloris esse simpliciter dicimus siue uelint siue non. Quare patet quando aliquid fit quia nos operam dederimus a nulla causa contineri / sed nostræ id esse potestatis / quod si ita est nulla serie causarum a sæculo cōtinebat / nisi forsā ipsum quoq; uelle ac nolle fatatū in nobis sit / ut necesse sit uelle aut nolle uxore cognoscere: Nulla igit in nobis potestas esset nisi diligētia mea uestis saluaret / & si amitteret omnis ego culpæ pfecto expers: quēadmodum nulla dignus laude si saluaret. Hæc Diogenianus. Nūc Aphrodisium audiamus Alexandrum præclarū in philosophia uirū / qd in libro quē de fato ad Antoniū edidit his uerbis. Chrysippi dogma refutat: Omnium quæ fiunt inqt quatuor sunt causæ ut diuinus Aristoteles demōstrauit. Causarū. n. quædam efficientes / quædam a materia reducunt / quædam ad formam / quædam finales sunt. Finalē aut causam dicimus cuius gratia / quis. n. nō oīa quæ fiunt quatuor his causis egeant / nulla tamē res quaternariū causarū numerū excedit / uerū ut res apertior fiat in re aliqua ista cōsideremus. Statuæ igit causa efficiēs artifex ē / quē statuariū appellamus. Aes uero aut lapis ut materia. Species uero aut forma quæ huic subiecto ab artifice imponit ēt causa est. Nec istæ tres solūmodo causæ sunt / uerū etiā nō minus finis cuius gratia facta statua est / ut uerbi gratia ad quēdam hoiem honorandū. Nā absq; aliqua huiusmodi causa nō esset facta / profecto statua. Cū igitur istæ causæ rerū sint ac inter se manifestissime differāt / quis in nōnullis concidere uideant / fatū ad efficientē causam non iniuria reducimus. Nā ad ea quæ fato fiūt / ita se habent sicut ars ad statuā. Quare si aperte uidere uolumus utrū cūcta an quædam fatata sint efficiens nobis causa diligētius ē considerāda. Omnia igit quæ fiunt quædam alicuius gratia fiūt / cū efficiens ad finē aliquē tendēs ea faciat / quædam nullus ut barbæ tactus manus nōnū-

quæ extensio & similia/quæ quoniã sine aliqua intensione temere fiunt oïno relinquenda sunt.
 Quæ aut alicuius gratia fiunt alia natura alia rone fiunt. Nam & natura certo quodã ordi-
 ne ad finem puenit nisi impedita fuerit. Cum aut finem cõsecuta sit cessat motus ratio etiam
 nihil frustra facit sed ad determinatũ semper mouet finem. Rone aut fieri dicimus quã
 qui facit cogitatione quæ facturus est prosequitur quæ sunt quæ artificio & quæ uolũ-
 tate fiunt. Inter hæc & ea natura producent id interest/quod naturalia in seipsis princi-
 pium atq; causas generationis habent/& fiunt quidẽ ordine/sed natura faciens nulla uir-
 tur ratiocinatione Quæ uero arte ac uoluntate fiunt foris habent motus principium/
 & facientem causam non ipsis productioniq; suæ facientis præest cogitatio. Fortunam
 aut & casum ad ea reducimus quæ alicuius gratia fiunt. Differunt aut ab his quæ præ-
 cedẽter alicuius gratia sunt/quoniã in illis quæ finem antecedunt ipsius finis gratia fiunt
 In casu aut atq; fortuna quæ ante finem sunt alterius gratia fiunt. Accidit aut eis cũ alte-
 rius gratia fiunt quasi finis quod a casu & fortuna factũ est. Hæc cũ ita se habeant confide-
 randum est ad quasnam efficientes causas cõnumerare fatum debemus an ad eas redu-
 cendum est quæ nullius gratia sed fatum ad finem aliquem tendere oës dicimus / quã-
 obrem in his quæ alicuius gratia fiunt collocandũ est. Hæc cum primum ita partiũ sit
 Alexander/multis deinde argumẽtis ostendit nihil aliud esse fatum aut fatatũ quã quod
 natura sit. Nullo. n. modo inquit ad rone & uoluntatem nostram reduci fata possunt
 Præter naturam et fieri nonnulla ostendit/cum interdum accidat impedimento quodã
 naturam detineri. Si ergo præter naturam quædam fiunt/profecto si natura fieri est fa-
 to fieri/fient et præter fatum. Videmus. n. inquit corpora humana agrotationib; aliis
 aliud secundum particularem eorum naturam esse subiecta nec sumus nesciũ huiusmo-
 di naturalem corpore dispositionem diligentĩ norma uiuendi & medicore arte & deorũ
 consilio in melius uerti/quod similiter animo quoq; accidit. Nam præter naturalem in-
 clinationem eius quã complexione corporis habet exercitio atq; doctrina melior saepe
 fit. Vnde cũ phisiogonomo Zopyrus turpia quædam de Socrate & a uirtute ipsi; alie-
 na dixisset/ac a multis iccirco derideretur. Nõ erat Socrates respondit Zopyrus/huius-
 modi. n. natura essem nisi naturam philosophia superassem. Huiusmodi ergo ait eẽ qui-
 bus natura præest/quæ naturalia nihil a fatis differre ostẽdit. A fortuna uero ei fieri ait/
 quæ nullomodo intenduntur quãdo alterius gratia quædam fiunt/& aliud accidit quod
 ab initio nec sperabatur quidem/ut si quis fodiens thesaurum inuenerit cum huius gra-
 tia non federet/& equus casu saluus quando non huius gratia sed alimentĩ cupiditate
 hostes fugiens domum redierit/quæ omnia fato non fiunt. Sunt aut inquit causæ quæ-
 dam hominibus penitus ignotæ. Nonnulla. n. suspena morbos aliquos curare dicuntur
 in quibus nullam certam habemus causam incantationes et maleficæq; artes quæ causam
 habeant incertũ est: Sed præter hæc sunt quædam quæ ad utrũlibet contingentiã dicun-
 tur/quæ fato fieri oïno negamus/ut mouere pedẽ lauare supercilia tacere loqui cetera
 que huiusmodi innumerabilia/quæ fatis fieri nullo modo dici possunt. Non. n. quod fa-
 tatum est contrarium suscipit. Præterea consiliũ hominis frustra non est /esset aut fru-
 stra si homo necessario ageret quæ agit. Apte aut id præter animalia cetera homo pos-
 sidet ut non similiter illis phantasiã sequatur/sed rone habeat qua faciunda iudicet/
 cuius quidem usu ea quæ in phantasiã inciderunt examinans siquidem examinabo p-
 bat concedit phantasiæ/& ad agendũ mouetur. Sin uero improbat eiicit expellitq; ipsa
 roni obtemperans/unde solũmodo de his quæ agere possumus deliberare solemus. Et
 si aliquando nimia cupiditate non maturo quicq; cõsilio agerimus temeritatis atq; spre-
 ti consilii crimine postea nos ipsos accusamus omnes temere aliquid agentes uitupera

mus hortamurq; consilio uti quasi agendi potestas in nobis sit. Quod aut opinio quæ de fato habetur falsa penitus est/inde patet/quia est eius opinionis auctores & docent & hortantur & discunt & consulunt. Increpant et castigant quæ suos quasi propria uoluntate peccantes/plurima quoque conscribunt quibus ad rectos iuuenes adhortant mores/ueniaque dignum putant si quis inuitus peccat/sponte aut delinquentes puniendos non negant. Quare uel secundum ipsos hæc necessitas fati nulla penitus est/libertas igitur nostra natura inest omnibus. Plura tamen non esse nostræ potestatis concedimus/ut omnia quæ natura uel fortuna fiunt/quæ nullus fati subiecta dicere audebit his ita nobis compediöse a summis philosophorum sumptis quæ diuinis nostrisq; scripturis astipulantur/opinionem uero de fato simpliciter redarguunt/non est alienum aduersus etiam malignam chaldeorum astrologiam quam ueluti disciplinam aliquam profitentur non nihil afferre.

C Bardefanes de eodem.

Cap. VIII.

Icamus igitur non mea sed ea quæ Bardefanes uir genere quidem syrus/doctrina uero caelestium corporum omnium chaldeorum excellentissimus in dialogo quæ sciscitantibus amicis composuisse ait hoc modo scribit. Natura homo nascitur inquit alitur crescit comedit bibit dormit senescit moritur/quæ omnia sibi cum cæteris animalibus communia sunt. Sed bruta quidem cum animalia sint coniunctione precreata natura omnino feruntur. Leo carnes est/saluti suæ propugnat si quis iniuriam infert/Oues scenum edunt carnes non tangunt/nec ab iniuria se defendunt. Scorpio aggerem comedit & pestifero non iniuriantes stimulo petit/formica natura duce hyemem suspicatur iccirco summis laboribus futura sibi alimenta in æstate recondit. Apes mel operantur & melle nutriuntur. Plura mirabilia quoque possem narrare/sed hæc sufficere arbitror ad intelligendum natura ferri expertia rationis animalia & secundum eam iucunde uiuere. Soli autem homines cum & natura ducantur ut dictum est / mentem est & orationem quæ a mente profertur quasi principium quoddam donum possidet/quod non natura feruntur. Non enim unus cibus omnibus est/sed alii sicut leones nutriuntur/alii sicut oues/non est unus uniuersis uestitus/non mos/non lex/non unus uiuendi modus/non simplex regis cupiditas/singuli enim hominum propria uoluntate uitam sibi eligunt / nec uicinos nisi quantum uolunt imitantur/libertas enim hominis seruituti subiecta non est. Nam est si sponte seruiat libertatis suæ id quoque est ut possit cum uelit seruire. Multi hominum ac maxime alaneorum gentis quasi atroces bestiarum carnibus aluntur/panem non comedunt non quia non habent/sed quia nolunt/nonnulli carnes omnino fastidiunt alii pisces solummodo edunt/nonnulli est si fame morerentur pisces non essent alii aquam/alii uinum/alii ceruisiam bibunt. Adeo multiplex atque diuersa cibi & potus in hominibus est differentia/ut in oleis quoque comedendis conuenire non uideantur. Sunt etiam quæ ueluti scorpiones aut aspidæ non læsi iniuriantur/& qui non iniuriantur quidem/sed læsi propulsant iniuriam nonnulli tanquam lupi rapiunt & sicut catæ furantur/alii tanquam oues sic omnia ferunt/ut iniuria uexati perpetiantur: Unde alios iustos alios iniustos appellamus. His rebus aptum est non natura in omnibus hominem ferri. Una enim in omnibus natura est/hæc uero diuersa/sed in quibusdam natura/in quibusdam uoluntate. Quare in his laudem uel uituperationem meretur / in illis autem iure inculpabilis est. Post pauca deinde subiicit diuersas hominibus leges scriptas & non scriptas in diuersis regionibus latas esse/e quibus inquit narrabo quanto melius possum. Apud seras lex est/nec occidere/nec fornicari/nec furari/nec adorare simulachra. Unde in illa regione nullum templum conspicitur/nulla mulier meretrix/nulla adultera/nemo fur/nemo homicida/nec uoluntatem alicuius illorum ardentissima stella martis in medio cæli constituta ad cædem hominis cogit/nec Venus Marti coniuncta ut alienam quispiam

sollicitaret uxorem potuit efficere. Atqui singulis est apud eos diebus in medium cœli martem peruenire necesse est & in tanta regione lingulis horis nasci homines negandum. Apud indos autem & bactros multa milia hominum sunt qui brachmanes appellantur / hi tam traditione patrum quam legibus / nec simulachra colunt / nec animatum aliquid comedunt / uinum aut ceruisiam nunquam bibunt / ab omni demum malignitate absunt soli deo attendentes. At uero ceteri omnes indii in eadem ipsa regione adulteriis cæde temulantia simulachrorum cultu inuoluuntur / inueniunturque ibi nonnulli / imo uero gens quaedam indorum est in eodem climate habitans qui hoies uenantes atque sacrificantes deuorant / nec ulli planetarum quos felices ac bonos appellent a cæde ac sceleribus istis prohibent / nec maligni brachmanas pellere ad malefaciendum potuerunt. Apud persas lex erat filias sorores matres quoque ipsas in matrimonium ducere / nec in perside solum uerum etiam quicumque persarum ad alia climata orbis e patria exiuerunt / nefanda hæc diligenter matrimonia celebrarunt / quos alia gentes hoc scelus abominatae magusseos appellant suntque usque ad hodiernum diem in media aegypto phrygia gallatiaque plurimi magusseii successione patrum eiusdem sceleribus contaminati / nec dicere possumus in terminis & domo Saturni cum saturno in ipso in natiuitatibus omnium Marte aspiciente uenerem fuisse: Apud getulos lex est a mulieribus agros colere / ædes ædificari / huiusmodique cetera opera fieri / & ad hæc ut quibuscumque uelint conueniant / nec a maritis accusantur / nec adulteræ appellantur cum passim omnibus miscantur / ac præcipue aduenis: Aspernant quoque apud eos sceminae uniuersos odores / nec tinctis uestibus induuntur / & nudis omnes pedibus degunt / cum uiri apud eos contra & uestibus & odoribus & coloribus uariis gaudeant / nec id mollicie faciunt. Fortes enim & bellicosissimi propter ceteras gentes sunt. Nec omnes apud eos natae sceminae in capricorno aut aquario male affectam uenerem habuerunt / nec uiri omnes in ariete una cum Marte constituta uenere nati sunt / quod fortes simul & delicatos efficere uiros chaldeorum nugæ conclamant: Mulieres in bactris præstanti ornatu atque unguentis utuntur / & ab ancillis & seruis multo magis quam earum mariti cultæ singulari quadam pompa equitantes exeunt auro atque lapidibus phaleris equorum ornatis / nec castæ uiuunt / sed tam seruis quam conuenis permiscentur / nec a uiris accusantur / quippe cum eorum dominari uideantur / nec bactrinarum omnium natiuitas uenerem cum Ioue ac Marte in medio cœli & terminis ueneris habuit. Apud arabes adulteræ omnes interimuntur / & suspectæ solummodo puniuntur. In parthia uero atque armenia interdum a iudicibus interdum occisi a cognatis homicidæ necantur. Qui autem uxorem aut filium aut filiam aut cælibem fratrem aut innuptam sororem interfecerit nec accusatur quidem / lege namque ita sancitum est cum apud grecos & romanos uideamus maiori supplicio parricidia expiari. In atriis qui aliquid uel minimum furatus est lapidibus obruitur. In bactris qui pauca furatur sputis dedecoratur. Romanorum legibus uulneribus cæditur / ab euphrate fluuiio usque ad orientalem oceanum cui cedes uel furtum obicitur non magno mœrore torquetur. Qui uero pudorem masculi eripuit si res in lucem uenerit magnitudine ignomine se ipsum interficere cogitur. Grecorum etiam sapientes speciosos sequi pueros non uerentur. In eadem orientis plaga parentes atque cognati si cognouerint filios aut agnatos turpitudini se subiecisse & interficiunt & sepulturae tradere non dignantur. Apud gallos autem pueri publice nubunt / nulloque dedecore propter legem notantur / nec est profecto possibile omnes qui apud gallos produnt florere ætatis uenerem & mercurium in domo saturni martis termino occidentes habere. Multi uiri apud britannos unam uxorem habent apud parthos contra multæ sceminae unum maritum / casteque omnes uiuunt legibus obtemperantes. Amazones uiros non habent / sed tempore ueris fines suos egredientes cum uicinis conueniunt. Vnde

oēs naturali legē eodē tempore pariunt/masculisq; interfectis solas fœminas alunt bel-
 licosq; oēs similiter sunt magnā exercitationis bellicæ curam gerentes: Mercurius in
 domo sua cum uenere a chaldæis efficere dicitur hoies numularios & qui fingere atq;
 pingere sciunt/in domo uero ueneris unguentarios uocē exercētes histriones actoresq;
 fabularum. At apud Saracenos & mauros in superiore quoq; libya & exteriorē ger-
 mania & apud Sarmatas & scythas ceterasq; gētes quæ septentrionales ponti partes
 habitant in Alania quoq; atq; in Albania Othene Saunia atq; aurea nullus numulari⁹
 nullus pictor nō architectus nō geometra nemo exercens uocē nemo fabularū actor
 inuenitur/sed inanis omnino in tot tātisq; orbis terrarū partibus mercuriū atq; ueneris
 huiusmodi cōiunctio inuenitur/oēs medi canes nō parua alūt cura/quibus morientes
 homines adhuc spirantes proiciūt/necq; omnes in natiuitate diurna lunā cū marte sub
 terra in cancro habuerūt Indi mortuos cremāt/quibus cū sponte uxores cōcremātur/
 nec oēs qui sponte rogū mariti ascendunt mulieres natiuitate nocturna solē cum mar-
 te in termino martis in leone habuerūt. Plurimi germanorū laqueo gulam frāgūt/nec
 est possibile oēs ita se suspēdit interceptā a Saturno atq; Marte lunam habuisse. Quid
 plura singulis horis apud oēs gētes hoies nascunt. Vbiq; aut leges atq; mores ppter li-
 berā hominis ptātem præualere uidemus nec natiuitas aliqua nolētes. Seras ab homi-
 cidium cōpellit/aut brachinanas ad esum carniū/nec p̄sæ a sceleratis nuptiis remouent
 nec indi a rogo/nec medi a canibus/nec parthi ne multas ducant uxores/nec a castita-
 te mesopotamiēses fœminæ nec græci a gymnasiis ubi nudis corporibus exercent/nec
 romani ab impando/nec galli ne muliēdria patiant/nec gentes oēs quas barbaras ap-
 pellamus musæ cognitionē approbandā ducunt. Singulæ nāq; gētes ut uolunt & qñ
 nolunt libertate sua utuntur legibus moribusq; obediētes/naturā quoq; ipsam quæ cor-
 pus homini tribuit sequētes interdum sponte /sæpius ēt coacti suntq; ubiq; diuites atq;
 paupes principes & subditi sani & ægroti/nemoq; iporū necessaria natiuitatis sorte hæc
 cōsecutus est. Hæc o Bardesane quis satis nos mouēt astrologi tamē terrarū orbē in se-
 ptem climata patiunt/& alius in alio climate plantarū dñari dicit/diuersasq; leges hoim
 a principibus positas quos nō aliena a legibus quas tulerūt loca stellarū habuisse nō est
 impossibile. Non ē o Philippe uera inquam hæc ratio. Nam & si terrarū orbis septē pu-
 bus diuidatur/in singulis tamē partibus multas nec. vii. solūmodo. vii. planetarū instar
 nec. xii. ad. xii. numerum signorum/nec facierum numero. xxx. & .vi. sed innumerabiles
 legum differentias inuenimus. Repetere igit̄ debetis uobiscū cræbro quæ dixi. In uno
 enim indorū climate atq; regione sunt qui a carnibus oīno abstinent / & qui uel huma-
 nas carnes deuorant & magusseī nō in perside solū sed ubicūq; habitant filiabus matri-
 moniū me iure connectuntur/multaq; barbare gentes/alix meridiē /alix occasum/alix
 ortum/alix septētrionales partes diuisas & regiones & climata habitantes nulla mercu-
 riali scientia participant/quot sapientes putatis malas leges sanxisse? quot leges necessi-
 tate solutas? quot uictores leges uictis dedisse? nec tamen stellarum aliqua propriū cli-
 ma mutauit/nostra memoria in Arabia Romani uincentes irruerunt/& barbarorū ex-
 pulsas legibus suas seruari iusserunt. Sed exponam uobis quod oēs facile ad hanc ueri-
 tatem adducere pōt. Omnes iudæi mosaica lege in octaua die pueros circūcidunt/nec
 alicuius stellæ uī cogunt nec regionis tpe impelluntur/nec alienis moribus ut aliter fa-
 ciant inducuntur. Nam siue apud Syros/siue apud Galatas/siue in Italia/siue in græcia
 siue in Parthia ubicūq; sint legem suam seruant/quod necessitate natiuitatis fieri nullo
 pacto pōt. Non. n. possibile est eandem habere natiuitatē omnes iudæos/præterea unā
 semper. vii. dierum ubicūq; fuerint ab omni opere cessant/nec iter agunt/nec igne utū.

tur/nec genethliaca quædã ratio coerces Iudæũ ædificare uel diruere domum/uendere aut emere illo die/atqui multi eorũ eo die nascuntur/multi ægrotant aut sanantur/multi denique eo die moriuntur? hæc.n. liberi arbitrii nõ sũt. In syria & osroene sũt et galli & phrygia matri deorũ multi abscidebantur. Deinde rex Abgarus oĩum quoque manus quæ id agebant abscindi iussit ne quis postea in Osroene uirilia sibi amputauit. Quod autem dicemus de xpianorũ secta/qui in oĩ parte orbis/imo uero in oĩ ciuitate inueniuntur? nec multas parti christiani ducunt uxores/nec canibus mortuos obiciunt. Medi/nec Persæ filias ducunt/nec bactriani & galli matrimonia corrumpunt/nec ægyptii Apin aut canem aut hircum aut felem colunt sed ubicũque sunt alienis legibus & moribus uiuere/nec cogi possunt/nec genethliaca ratione aut sua aut principis alicuius impelluntur unquam/ut quæ nefanda magister eorũ duxit facienda putent. Sed paupertatem labores ignominiam cruciatus intolerabiles sufferunt. Nam quæadmodum libertas nostra cogi nõ potest / sic corpus nostrum non facile potest pericula effugere/& certe si oĩa partem essent nostram nõ essemus uniuersam sui uero nihil possemus aliorũ essemus organa nihil nostra uoluntate producentes. Deo autem uiolente nihil impediri potest/illius.n. potestati cuncta subiiciuntur/qui unicuique naturæ præcipuum aliquid largitus est. Homini autem illud dedit eximium ut libertate uoluntatis atque iudicium uteretur. Hæc Syrus ille.

De eodem per auctoritatem scripturæ ab origine.

Cap. IX.

u Erum quoniam ab exterioribus multam iam ad hanc rem collegimus nõ erit ab re nõ nihil a sacris afferre literis/ut undique falsitate obruta ueritas facilius emergat. Sed quoniam nudas intelligere sacras uoces perfectorum est ab excellenti earum interprete expositionem petamus. Audisti quippe quãtus fuit ille Origenes quæ nõ negauerim laboribus suis persuasus ineffabili æternæ gloriæ uti gaudio/quæ exteriores et propter mirabilem in omni genere rerum doctrinam minime ignorat. Audi ergo quid de proposita questione sentit/& quomodo totam hanc rem in commentariis super genesim complexus est. Valde nec necessarium est inquit diligentius exponere in signa facta esse luminaria solis scilicet atque lunam & reliquas stellas. Non.n. solum geniales stellarum coniunctione atque aspectu quæ in terris sunt necessario accidere credunt/quam uiam fatum appellant/uerum etiam multi ex fidelibus conturbantur impossibile aliter fieri credentes quam stellarum cursus effecerint. Unde sequitur nullam in nobis esse libertatem / nullam operationem nostram laudari aut uituperari iure posse/ita prædictum a scripturis dei iudicium quo alii ad æterna supplicia alii ad æternam beatitudinem destinantur falso fore prædicaretur. Quid plura? Ipsa quoque fides & saluatoris nostri aduentus & omnis prophetarum labor ac apostolorum in constitutendis ecclesiis prædicatio inanis erit nisi forte Christum quoque quis audeat dicere cælestium corporum uel coactum fecisse quæ fecit passumque fuisse quæ passus est/nec suæ deitatis sed stellarum cuncta uirtute euenisse/his impiis uerbis etiam illud conficitur ut si deles fato ducti in christum credant/quos libenter interrogabimus quamobrem deus huiusmodi mundum produxit. An ut in eo alii absque ulla culpa muliebria paterentur/alii imanes bestias crudelitate uincerent homicidio & rapina gaudentes? Quid oportet hæc innumerabilia dicere? in quibus non hominibus sed deo culpam attribuunt/quem nullo modo iustum esse ostendere poterunt. Quomodo enim qui tot tantaque mala produxit iustus esse dicetur? Præterea interrogandi sunt/utrum etiam ipsi qui hæc dicunt stellis subiecti sunt / an soli miseriam effugerunt / si primum manifestum est /quia a stellis etiam hanc opinionem consecuti sunt/quæ si uera est cur oĩbus insita similiter nõ est. Sin alterum cur non oēs simpliciter ab huiusmodi necessitate liberamur? Ad hæc si fato res humanae aguntur/cur orantur? cur uocentur? cur temere aliquid a deo petunt? Quid plura? abunde namque

his paucis patet temere susceptā a multis opínionē fato/quare aut cum illud considerare
 mus sint in signa luminaria in hunc sermonē incidimus nūc explicemus. Qui uerā ali-
 cuius scientiā ab aliis acceperūt aut ab his qui interfuerūt passiq; sunt/aut ab his qui ui-
 derunt/aut ab his qui nullomō iterfuerūt/sed auditu didicerūt docent. Si ergo ab alio
 quis audit factū esse aut futurū aliquid/cuius tñ ille nec fuit nec erit cā/si hic iccirco qm̄
 ab illo didicerit cām ipsius fuisse illum uel futurū esse arbitratur/nō parū pfecto errat/
 ueluti si quis prophetæ librū euoluat in quo de proditiōe Iudæ scribitur/ & cū iam pa-
 ratā rē uideat qm̄ a libro futurū id didicit librū cām putet/aut si non librū ipm̄ auctore
 libri uel hūc quidē minime sed deū qui inspirauit. Nā quēadmodū pphetiæ de Iuda di-
 ligentiū uerba examinata nō fuisse deū cām pditiōis ostēdunt/sed solū significasse qđ
 prouiderat ex malignitate illius futurū. Sic si qs̄ altius uoluerit præsciētiae dei uniuersa-
 liter rationē scrutari/& q; in quibusdā futura nō impressit/nec eū qui præsciuit oīum q̄
 præsciuit/nec eas res quibus præscita ipressa sunt cām esse profecto itelliget. Deum igitur
 oīa futura præscire q̄q̄ etiā p̄ cōmunem de deo cōceptū clarissimū sit/tñ & a scri-
 ptura nonnihil afferamus Susanam ergo audiamus dicentē. Deus æterne qui abscondi-
 torum es cognitor qui nosti oīa anteq̄ fiant/tu scis q; falsū testimoniū tulerūt aduersū
 me. Dilucide aut in tertio regnū non solū res gestæ/sed ipsum quoq; nomē regis com-
 plures annos propheticē sic cōscribuntur. Et cōstituit Hieroboam diē solēnem in mē-
 se octauo quintodecimo die mensis in similitudinē solēnitatis quæ celebrabat in terra
 Iudæ & ascēdit in altare quod erat in bethel ut imolaret uitulīs quos fabricatus fuerat.
 Et post pauca & ecce uir dei uenit de Iuda in sermōe domini in bethel Hieroboam stā-
 te sup̄ altare & thus iacente/& exclamauit cōtra altare in sermōe dñi & ait. Altare alta-
 re hæc dicit dñs. ecce filius nascetur domui. Dauid Iosias noīe/& immolabit in te sacer-
 dotes excelsorū/qui nūc in te thura succedūt/& ossa hoīum incēdet super te/deditq; in
 die illa signū dicēs hoc erit signū quod locutus est dñs. Ecce altare scindet/& effundet
 pinguedo quæ in eo est. Deinde significatur repente altare scissum ac effusam pingue-
 dinē fuisse secūdū signū quod homo dei dederat in uerbo dñi/apud Esaiā aut qui mul-
 to ante captiuitatis tempora fuerat noīatim de Cyro mētio fit/qui captiuitati finem at-
 tulit. Hæc dicit dñs deus Christo meo Cyro/cuius apprhēndi dexterā ut subiiciā an-
 te faciē eius gētes & uires regū fundā/aperiā ante eum ianuas & urbes nō cludentur.
 Ego ante ibo & montes humiliabo/portas areas conterrā/& uectes ferreos confrin-
 gam/& dabo tibi thesauros absconditos/ut scias quia ego dñs qui uoco nomē tuū deus
 Israel propter seruū meū Iacob & Israel electū meū/quib; dilucide significat propter
 beneficia quæ populo cōtulit multarū sibi gentiū regna diuinitus fuisse cōcessa. Apud
 Danielem quoq; Nabuchodonosor per imaginē futura regna cōspexit. Aurū nanq; as-
 syriorum argentū parsarū æs macedonū ferrū Romanorū imperiū prætebat. In eo-
 dem propheta de Dario ac Alexandro & de quattuor Alexandri successoribus/de Pro-
 lemæo quoq; rege ægyptii q̄ cognominatus est Lagus his uerbis scribit. Ecce autē hir-
 cus caprarū ueniebat ab occidente super faciē totius terræ/& habebat cornu inter ocu-
 los suos/& euenit usq; ad arietem illū cornutū quē uiderā stātem corā Vbal/& cucur-
 rit ad eum in ipetu fortitudinis suæ/cūq; ap̄propinquasset prope arietē efferat est in eū
 & percussit arietē/& cōtriuuit duo cornua eius/nec poterat aries resistere ei/ cūq; misisset
 eum in terrā conculcauit/& nemo quibat liberare arietē de manu eius: Hircus autē
 caprarum magnus factus est nimis/cumq; creuisset factum est cornu eius/& orta sūt
 quattuor cornua subter illud per quattuor uentos cæli: De uno autem ex his egressum
 est cornu unum/& factum est magnum contra meridiem. De Christo uero etiā mi-

nutissima p̄dicta fuisse nō ignoramus/locū ubi natus ubi educatus est recessum in egyptum/miracula etiā quæ fecit/& quomodo Iudas eū tradidit. Hæc enim oīa argumento sunt deū ab æterno cuncta præscire. Ipse quoq; saluator euerfionē hierosymorū p̄dixit. Quorsum hæc ut facilius enodare possimus quomodo stellæ in signa factæ sūt. Sic igitur sitas esse in cælo stellas nō ignoramus/ut & cōtrario motu quin uniuersū & alias tardius alias uelocius ferant. ut hoc modo per uarios earū aspectus atq; cōiunctiones tam uniuersa q̄ singula nō quidē hoīes (excedit enim oīno exquisitissima motus stellarū ratio mentē hominū) sed uirtutes quibus ut postea ostēdemus hæc scire necesse est p̄cipiant. Cum autē hoīes aut quibusdā obseruatiōibus/aut aliquorū spirituū & doctrina qui ordinē suū trāsgressi multa hominibus suggesserūt/nōnulla stellarū motu confusus præuiderint putarūt eas a quibus capiunt causas earū esse rerū quas non efficiunt sed significant de quibus oībus breuiter ac exquisite secundum uires nostras dicemus. Proponatur igitur hæc ordine cōsiderāda/quo pacto cū a sæculo futura deus oīa præsciat libero nos arbitrio fruamur/& quō stellæ nō sunt humanarū rerū causa/sed solūmodo signa/& quod hoīes exactam de his cognitiōē habere nequeant/sed uirtutib⁹ quæ superiore hoīe sunt hæc signa diuinitus depicta sunt. Postremo quanam cā fuerit ut deus signa fututorū ad cognitiōē uirtutū expresserit. Primum igitur aggrediamur quod gentiliū sapiētes in magnos intrusit errores. Cū. n. præscire deū uniuersa minime negarent/necessario nos agere quicquid agimus crediderūt: Nā si ab æterno iniquiunt in iustum aliquid futurū deus præuidit nec sciētia diuina falli potest erit oīno ille iniustus/nec possibile est iniustū eū nō fore cū nō possit aliter agere q̄ deus præsciat/ex quo ad sequētia ēt nōnulli descendētes frustra culpari iniustos cōtendūt/similiterq; de cæteris delictis & de uirtutibus opinātur. Vnde sequitur liberā non esse hoīs uoluntatē si deus frustra præsciat/aduersus quos dicēdū q̄ oīa deus ab æterno uideat antecedētia sequētia causas rerū atq; effectus. Nec tñ oīum ipse causa est/nā quēadmodū si quis temeritatem hoīs alicuius perspexerit quia ignorantē eum cognouerit/& propter temeritatē eius nō dubitet periculosa eū ac lubrica aggressum itinera in quibus lapsus misere iacebit nō effecit hūc ipse temerariū illi homini lapsum/sic deus cum uniuersū uoluntatem præuideat hunc perperā illum recte acturū nō ignorat. Nō præcognitiō futuroꝝ causa/nec. n. ullo pacto ad peccandū deus quēq; impellit aut mouet/sed ecōtra (dicam enim etiā si absurdū multis forsan uideatur id quod futurū est causa est ut deus euenturum illud præuideat/non ergo ideo fit quia præscitur/sed quia futurum erat præscitur. Distinctiōe autē hæc res indiget. Nam si quis quādo futurū aliquid dicimus sic accipit quasi necesse sit oīno fore minime id ei dabim⁹. Nō enim dicimus quia proditor Iudas præsciebatur/necesse fuisse ipsum prodere. Si sic enim esset nō uituperaretur ab his qui proditurū præuiderūt/uituperatur autē nimīū quoniā potuisset ēt prodere. Audi quid propheta de ipso dicit/nec sit qui misereatur pupillis eius pro eo q̄ nō est recordatus facere misericordiam & persecutus est hominem inopem & mendicum & cōpunctū corde mortificare/& dilexit maledictionē & uenit ei/noluit benedictionem & elongabitur ab eo. Si quis autem ita futurum accipit quasi euenturum sit/posset autem etiam aliter fieri/hoc ipsum est quod dicimus/præscientiam. n. dei ueram nō esse impossibile simpliciter est. Quæ ero cōtingētia sunt/quæq; accidere & nō accidere possunt/ea uel euentura uel nō euentura deus certe præuidit. Sed liquidus forsan hoc modo dicitur si cōtinget Iudam prodere præsciuit hoc deus/si nō cōtinget similiter deus præsciuit/cū ergo duo hæc contingētia sint/& potestas in Iuda sit/deus præsciētia sua præuidit qd a Iuda eligetur nec præscientia dei ex cōtingenti necessaria fiet proditio. Si enim pona

mus deū secum loqui possibile est Iudam proditorē fore. Sed contrarium quoq; possi-
 bile est/quis ergo cōtingens utrūq; sit/ego tamē uideo proditurū. Non enim similiter
 istud accipiendum est/quēadmodū si diceret prauideri deum hunc hominē nunq; uo-
 laturum/nulla enim uolandi potentia inest hoī/sed delinquēdi & nō delinquēdi poten-
 tia inest. Cum ergo utrūq; possibile sit/qui rōni obtemperat is peiora sequitur. Qui ue-
 ro rōne cuncta iccirco inquirat ut rationi parcat/is uirtuti adheret. Ille uoluptate delin-
 tus nihil de honestate curat/hic cōmuni cōceptioni persuasus rationē anteponit. Sic al-
 ter uoluptati resistere nō potest qui laborē sufferre nollit/alter spernit atq; repellit uolu-
 ptatē omnē/quia dedecus eius formidat. Quod uero præsiciētia dei nullā necessitatem
 nobis imponit/inde quoq; affirmari potest quia sapius in scriptura pœnitentiā per pro-
 phetas mandasse inuenitur/nec cognouisse simulatur utrū cōuerteretur delinquentes
 an nō/ut apud Hieremiā scribitur/Forſan audient & agent pœnitentiā/sed æqualiter
 utrunq; a dictis esse ostēdit ne præsiciētia sua palā facta audientes deiiciat quasi necessa-
 rio aliquit eorū futurum/sit nec in delinquentibus cōuertī & nō cōuertī potestas inſit/&
 hæc res peccandi causa foret & ecōtra si cōuersionē eorum oīno futurā prædixisset hu-
 iusmodi prædictio dissolutionis cā fuisset/faceretq; ne uiriliter in uoluptate isurgeret/
 quasi emendatio uelint nolintue futura sit; Sic. n. prædicto impedimento futuri boni esse
 uidetur. Cum igitur putiliter deus mundū gubernet merito futura cælaui; quorum co-
 gnitio minime hoibus cōducit. Si. n. malos futuros se prauiderent desperatiōe sui bo-
 nos dissolutione ac eneruatiōe distraheretur. Cuius rei gratia dictum esse in exodo ar-
 bitror quis fecit surdastrū & surdū & uidentē ac cæcū/an nō ego dñs deus? Eūdē. n. cæ-
 cū atq; uidentē fecit alterū ad præsentia alterū ad futura. De surdaſtro uero ac surdo di-
 cere alienū ab hoc proposito est. Nō aut ambigimus ea quæ in nobis nō sunt causam
 esse interdū eorū quæ in nobis sunt. Facimus. n. aliqua plerūq; libenter aut nō facimus
 quia nōnulla quæ uolūtatis humanæ nō sunt p̄ceſſerūt. Si uero quispiā absolutam esse
 nostrā uoluntatē putat ut nulla re præcedēte uoluntas nostra hoc aut illud amplectā-
 tur/is mundi se particulā esse cōtineriq; ab uniuerso oblitus est. Sed de præsiciētia diuī-
 na q; nullā necessitatē agēdi hoib; afferat breuiter ita dictū sit. Nūc ostēdam; nihil hu-
 manarū rerū a stellis effici/sed tantūmodo significari. Primū igitur illud patet si quid a
 stellarū sextilī ponamus aspectu qui hodie fiat efficeret/nullo posse illud pacto p̄teritū
 esse/prius. n. efficiēs effectū est. Nō ignoramus at eos qui hanc scientiā p̄ſitent; multa
 præterita hodierna stellarū p̄positiōe prædicere. Nam cū positionē Zodiaci diligenter
 in duodenas sedes diuiserint/gradusq; ac minuta singulis cōuenientia domibus p̄ſpex-
 rint/ac erraticas stellas cæteraq; ut solent apte collocauerint/& ortus atq; occasus aspe-
 ctus & cōiunctiōes cōsiderauerint nō solū futura uerum et ea quæ natiuitatem hoīs &
 cōceptiōem præceſſerunt dicere conātur. Patris. n. fortunæ & corporis eius p̄ſperas
 aut ecōtra dispositiōes similiter matris atq; fratrum ab hodierna positione percipi posse
 putant. Verum de gradibus domorū aliisq; huiusmodi postea dicemus. Nunc quasi ex-
 quisitissime oīa possint inuenire interrogētur/si res humanas necessitate agi stellarum
 putatis quomodo talis hodiernus aspectus ea quæ præceſſerūt potuit efficere? Quod
 si hoc impossibile simpliciter est/inuenitur autē uere dixisse astrologus de præteritis/pa-
 tet nō a stellis illud effectum fuisse. Si quis igitur nō nihil uerū eā rē putat cōtinere certe
 necesse est ut cōcedat nō fecisse id stellas/sed solummodo significasse. Quod si quispiā
 obiciet præterita quidē significari/futura uero a stellis effici differentiā ostēdat causam
 discriminis afferat. Quare que ad patrem matrē fratresq; p̄tinet præteritaque sunt hæc
 positio significat/futura uero quasi efficiens causa producit. Sed nullam huius rei cau-

sam afferre unquam uerisimile poterunt. Quare nisi pertinaces sint nihil humanarum rerum a stellis effici sed forsitan significari concedent/tanquam si non a stellis tam praeterita quam futura/sed ab ipso deo per prophetica orationem quadam quispiam perciperet. Nam quemadmodum potestas humana ut diximus minime tollitur quousque deus quaecumque facturi sumus praeuideat/sic etiam signa quae ad significandum diuinitus ordinata sunt libertati nostrae nequaquam officium sed est uniuersum caelum quasi liber quidam apertus omnia futura in se conscripta continens. Idcirco in oratione Ioseph quod a Iacob dicitur sic intelligi potest. Legi. n. inquit in tabulis caeli quaecumque continget uobis & filiis uestris. Forsan autem etiam illud complicabunt caeli/ut liber significatiuas futurorum rationes consumatas & ut ita dixerim adimpletas fore ostendit/sicut prophetias est adimpletas dicimus/cum iam euenerint hoc modo insignia secundum scripturae uocem stellas factas arbitramur. Hieremias autem ut homines ad se ipsum conuertat/utque formidinem quae a signis impendet auferat/ac ut omnem forsitan huiusmodi opinionem ab hominum animo eiciat. A signis inquit caeli non timeatis. Sed rursus alia ratione non efficientes stellas esse ostendamus. Concedentes igitur interim posse ab hominibus hanc scientiam comprehendi quaerimus quomodo a multis natiuitatibus eandem rem contineri contendunt. Nam si patibulo moriturum aliquem dixerint non natiuitate sua id solummodo/uerum est fratrum filiorum aliorumque attinentium/immo uero est interfectorum posse intelligi credunt. Stultum mihi certe uidetur in unaquaque tam multarum natiuitatum mortem unius esse contentam. Nescio autem quomodo respondere poterunt si quis eos interroget. In una ne uniuersi positioe iudaei omnes in lucem eduntur/ut necesse sit in octauo die omnes circumcidi/& statim in hac uitam ingressi male uulneribus affecti medico egeant? Ismaelitas autem qui in arabia degunt tredecim cunctos circumcidi? Ita enim de ipsis traditum est/quomodo. n. haec in quibusdam gentibus stellae perpetuo faciunt/in quibusdam nunquam/& nulla profecto ratio uerisimilis ut mihi quidem uidetur afferri potest. Verum cum multae prouidendi uiae ab hominibus excogitatae sint ut augurium aruspicium somniorum interpretatio/nescio cur alias omnes uias significare tantum genethialogiam uero efficere putarunt. Si. n. futura cognosci possunt ut hoc sibi gratis concedamus. fiunt autem inde unde cognoscunt. Quare a stellis potius quam ab extis aut auibus aut somniis aut fulguribus & tonitruis prouocantur? His satis demonstratum esse puto stellas non esse causas humanarum rerum. In praesentiarum perscrutemur an uerum sit exquisita loca stellarum & domorum posse ab hominibus inueniri. quod superius (nihil. n. operat) dedimus. Afferunt igitur Genethialogici planetarum loco exactissime inuenienda/ut & gradus & minuta & minorum minuta non ignorent/similiter non signum solummodo/uerum etiam gradum & gradus minuta primae domus quam ascendentem appellant recte teneri oportere. Quomodo igitur cum una hora largo modo mediam signi occupet partem ascendentis minutum inuenies/cum tam minutam diuisionem temporis habere nequeas? Opus enim esset scire quanta hora & minutis minorumque minutis ex utro puer effusus sit. Alia. n. atque alia posse significari uolunt minimo tempore discrimine habito. In piscibus uero atque ariete per obliquam istorum ascensionem signorum (hora. n. & tertiae horae parte ascendere pene uidentur) minimam temporis partem magnam mutationem facere non ignoramus/ut uel uigesima hora unius pars gradum ascendentis imutet. Sed hoc etiam eis concedatur. Demonstratum autem esse scimus quemadmodum erraticae ab occasu ad ortum feruntur/sic & fixas centum annis uno gradu moueri/& in hoc spacio temporis positionem signorum mutari/cum aliud sit intelligibile illud signum aliud quod quasi figura quaedam est. At non ad figuram se ad intelligibile aiunt omnia signum esse referenda/quod nescio quomodo comprehendere queant. Sed hoc etiam sibi condonemus/ut aut intelligibile signum comprehendere / aut a sensibili ueritas haberi possit. Quae

autem commixtione compositione ac cum temperie diuersorum aspectu uim fieri asserunt præfecto cōcedent nullo modo sciri posse. Quomodo n. quātum diminuatur a læsione maligni ppter inspectionē benigni percipies? Et utrū auferat malignū quod a benigno cōceditur qm̄ locū eius aspexerit aut mutet aut iminuat/aut mixtura quædam inde fiat quis percipiet? Quæ oīa si qs̄ altius inspiciat facile credat nō posse ista humano ingenio penitus percipi. Vnde si qs̄ harū rerū periculū fecerit uidebit in pluribus errare q̄ ueritatē cōsequi genethliologicos. Quāobrē Esaias ēt quasi hæc oibus impossibilia sint ad filiam chaldeorū q̄ maxime ista profitent̄ ait: Adsint & saluā te faciāt astrologi cœli annūcient tibi qd̄ tibi accidat: His. n. uerbis docemur uel diligentissimos ī hac re chaldæos nō posse prædicere quæ uelit unicuiq; gēti deus attribuere. Hæc Origenes. Demōstratū iā eē puto/nec deos/nec bonos dæmonas gentiliū deos esse. Sed ecōtra seductores quosdā atq; maleficos nulli magis rei studētes q̄ ueritatis euersiōi. Ita cū magnos in genere hominū errores p̄spexerūt/fatorū ēt necessitate falsa oēs pene gētes deceperūt/a qb̄ erroribus nemo a sæculo q̄ dominus & saluator n̄r Iesus xp̄s liberauit. Quæ oīa iccirco in hac euāgelica p̄paratione priora collocamus/ut rebus ipsis uideas qua fraude maiores nostri opprimebant/& unde nos p̄ solam euāgelii doctrinam emerisimus.

Eusebii Pamphili Liber septimus.

Repletio gentiliū theologiæ.

Cap. I.

Is ergo ita dictis atq; dispositis iā t̄ps est de philosophia hebræorum ac pietate uitæq; moribus differere. Nā quoniā falsam religionē gentiū nō absq; rōne spreuisse iā demōstrauimus /reddēda modo ratio est/quare sapientiā hebræicæ scripturæ delegim? **h** Quod aut̄ nulla sit culpa a barbaris ueritatem uelle cognoscere alio tpe oēm philosophiā oēmq; disciplinā a barbaris græcos ac cepisse ostēdemus. Nūc uero aperire p̄posuimus ab hebræis solūmodo ueræ pietatis fundamēta iacta fuisse. Cæteri. n. hoies cæteræq; gētes uniuersæ p̄ter hebræos nihil fere immortalitate animi sentientes/nec aliquid p̄ter hæc uisibilia cogitantes corporū uoluptate sc̄licitatē terminarunt/adeo ut quasi maxima deorū uoluptas ab eis coleret̄/ac ppter uoluptatē uitā optabilē ducerent. Quare alii solē & lunā & reliquas stellas a qb̄us hanc uitā dari putabāt. Alii terræ fruges & reliquas mūdi partes unde nō paruā se uoluptatē capere uidebāt deos & auctores oīum rerū esse prædicarūt. Alii nō ueriti sunt titillationē sensuū cupidinē & uenerē nō sibi solum/uerū ēt cæteris diis proposuisse. Alii principes ac tyrānos qui eis uoluptati fuerūt & uiuos adorarūt/& post mortē in cœlū ascēdisse crediderūt. Alii malignos quosdā sp̄itus qui cupiditates eorū incēdebāt & cultū uoluptatibus explebant uenerati sunt. Alii huius religionis falsitatē perspiciētes non esse deos oīno arbitrati sunt. Alii multo impudentius cæteris summū bonorū oīum summāq; beatitudinē ipsam uoluptatē esse crediderūt/cui quasi supræmæ deæ seruire perpetuo nō erubescēbāt. Nam & eorū mulieres ut sacer apostolus dicit mutarūt naturalē fœminæ usum in eū qui est p̄ter naturā. Mares aut̄ ēt similiter spreto naturali usu alter in alterū exarserunt/masculi in masculos turpitudinē operantes/& erroris eorū mercedē in se ipsis capiētes. Ita græci simul & barbari docti omnes atq; indocti laudibus & hymnis tam in deorū solēnitatibus q̄ in publicis spectaculis uoluptatē efferebant. Fornicatiōis. n. uitium est idolorum exquisitio. Tāto

h

enim errore impliciti mala malis addebant. In nefandis nuptiis pariter cum liberis ac maribus cum maribus sceleratissime vitam trahentes/ac ipsas immanes bestias turpitudinis cumulo longe superantes. Quae omnia a philosophis & historicis suis confirmata sunt.

¶ Quod solum hebraeorum genus ueram sequebatur pietatem. Cap. II.

8 **¶** Oium autem hebraeorum genus inter tot tantisque errores ab uno uoluptatis collo tanquam hydra in diuersa capita profusos ueram pietatem secutum est. Hebraei. n. soli pia sancta atque consideratione primum elementa & quae ab elementis composita sunt sole similiter & lunam & caeteras stellas & caelum ipsum non solum deos non esse/uerum et aerae penitus expertia iudicauerunt. Deinde quoniam neque a lapidibus casu unquam sine artifice domus aedificari/ne pannus absque texente fieri/nec nauis sine gubernatore nauigare potest/cum animalibus rationalibus atque irrationalibus & substantiis aeriatis atque inanimatis plenum hunc mundum uiderent/non sapientia dei haec omnia facta putantes a magnitudine atque pulchritudine creaturarum puritate mentis creatorem omnium immortalem ipsum atque inuisibilem cognouerunt. Cum autem non contentendam totius partem hominem esse uiderent partem eius praecipuam aiam uidelicet uerum hominem corpus uero quasi hominis indumentum esse affirmarunt. Quare maiorem curam cultui aerae afferre non dubitarunt creatori hoc deo placere arbitantes qui a genere hominum non corporis robore sed animi ratione omnia quae in terris sunt gubernari constituit. His fundamentis iactis corpus quidem & quae corporis suauia sunt non maioris quam reliqua pecora fecerunt. Aium autem qui rationalis atque intellectiuus est/qui ad similitudinem dei creatus est summo studio excoluerunt/nec quicumque uerum bonum praeter bonorum omnium largitorem deum credentes extremum finem summamque beatitudinem in cognitione atque coniunctione dei posuerunt/qui solus humanae uitae rerumque omnium causa est. Quare illum solum deum cognoscere/illi se soli uitae puritate coniungere studuerunt/ac pietate ueraque in deum religione altissimi sacerdotes generis electum atque regium/& gens sancta aliisque similibus appellationibus digni uisi sunt. Cur igitur reprehendendi nos sumus/qui haec graecorum aegyptiorum phoenicum caeterarumque gentium nugis proposuimus? In tantum autem uirtutis multi ex genere ipsorum peruenerunt/ut angelorum uisione diuinisque oraculis non syllogismis neque coniecturis instituerent/ut quae futura erant praerumque gratia dei repleti quasi praesentia uiderent. Haec antequam graecorum nomen esset imo uero et ante Moysen & ante Iudaeorum genus praeis hebraeis innotuerunt. Post enim Moysen a Iuda iudaei appellati sunt. Hebraei uero ab hebere/a quo Habraam originem traxit multis ante Moysen saeculis absque lege aliqua scripta pie sancteque uiuebant/absque doctrina legum oraculis ueritatem diuinis & mentis acumine magnitudinemque animi consecuti. Primus uero apud eos eximus ille theologus Moyses scripta reliquit/qui diuinitatem antequam leges poneret maioris uitas animis hominum impressit. Ita bonorum praemiis & impiorum suppliciis ad amplexandam uirtutem & fugiendam impietatem exhortatus leges tandem in medium proposuit. Iudicauit et ne forte difficilima legis praecipua iudaei ducerent atque ab illis resiliarent praesentium exemplum esse proponenda/ut omnibus pateret absque legum mandatis sola ratione nixos optime maiores iudaeorum uixisse/atque ideo non esse sibi difficile uitas illoque imitari/ si paria diuinitus consequi praemia desiderarent.

¶ Compendiose nonnullorum hebraeorum uitae narrantur. Cap. III.

n **¶** Non est autem ab re compedio uitas illoque a mosaica scriptura exceptas percurrere. Nam quemadmodum ab aegyptiis aegyptiam a phoenicibus phoeniciam theologiam & a graecis graecam/sic & ea quae ab hebraeis dicuntur ab illis ipsi petenda sunt. Non enim aliunde quam a philosophis opiniones philosophorum narrantur nec medicina ab aliis quam a medicis perdiscenda est/ut igitur hebraeorum scriptura docet ante diluuium post primam originem hominum multum iusti deoque amici homines fuerunt/quoque primus nomen domini dei sperauit

inuocare/quibus uerbis ostenditur q̄ nihil aliud ille q̄ creatorē dñm & deum secut⁹ fu-
it quem credebat non solū uirtute sua a non simpliciter ante cūcta p̄duxisse/uerū etiā
tanq̄ magnæ ciuitatis dñm uniuersa regere atq; gubernare atq; ideo cæteris oibus con-
temptis sperauit inuocare nomē dñi dei. His duabus appellationibus creatoris atq; gu-
bernatoris totius uirtutē amplexus. Quare primus homo uerus apud hebræos cōscri-
bitur. Enos. n. uocatus est quod latine uerus homo interpretatur. Neminem. n. putant
uerum esse hominem p̄ter eū qui uerum deū & cognoscit & pie colit/aliōs uero nihil a
pecoribus differre arbitrant⁹/quia uidelicet ueluti bestia ad terram proni uentri & ue-
neri obediāt/quoꝝ alios lupos/alios canes/alios porcos/alios serpētes uaria quadā ui-
tiorum similitudine scriptura iudæoꝝ appellare consueuit. Quēadmodum si quādo cō-
muniter genus hoīum appellandū est cōmodissima similiter uoce appellatione Adam
significauit quo noīe a terra natus designatur. Primus igitur iustorū Enos qui prim⁹ no-
mē dñi dei sperauit inuocare/& certe semper atq; continue domini dei nomen inuoca-
re/id profecto est sūma extremaq; beatitudo. Illum nos mirū non fallaces gentiliū he-
roas imitandū arbitantes optamus/illud nobis auxilio saluatoris nostri contingere ut
nomen eius firma spe p̄petuoq; inuocare queamus. Post istū quidam alius ambulabat
cum deo & nō inueniebat⁹/qa p̄pter uirtutē eius transposuit eū deus. Is certe p̄fectus
homo in deo est qui piculosa multorū colloquia fugit. Si. n. forum curiā theatraq; ali-
quis sequitur in ipso malignitatis profundo submergit⁹. Is aut hoībus inuisibilis est ne-
q; ab ipsis facile inuenitur/qui deo charitate coniūctus ab eo solo cognoscitur /hūc he-
bræi Enoch appellant/quod nomē latine grām dei significat/cuius solius mutationem
diuinitus mihi concedi magis opto q̄ oīum simul qui uirtutis cultores apud gētes nar-
rant⁹ fuisse. Tertius uir iustitia eximius in sæculo suo Noe fuisse perhibet⁹/cuius quāta
fuit uirtus & pietas hinc cognoscitur/ nefanda malignitas uniuersum genus hoīm / tūc
occupauit. Nā & gigantes illi qui p̄ ora oīum uolitant impiis factis quod adhucsq; p̄-
dicatur deo pugna. i. uirtuti & pietati non erubuerūt inferre. Et qui eos produxerūt si-
ue immortales quidam siue mortales maleficia quædam artificia & magicam prauitatē
primi excogitasse dicuntur. Quas ob res cum deus eodē omnes diluuiō perdere statue-
rit unus cum suis in illo genere hominū Noe iustus repertus est qui omnibus ui aqua-
rum submersis cum filiis suis simul ac nuribus mirabili quodam modo quasi semē hu-
mani generis cōseruatus est/quē utinam quasi uiuam quandam imaginem imitari no-
bis cōtingat/& hi quidem ante diluuiū fuerūt post diluuiū autem alii quorū unus
altissimi dei sacerdos iustitiæ ac pietatis miraculo rex iustus lingua hebræoꝝ appellat⁹
est/apud quos nec circūcisionis nec mosaicæ legis ulla mētio erat. Quare nec iudæos
(posteris enim hoc nomē fuit) neq; gentiles/quoniam nō ut gentes pluralitatem deo-
rum inducebāt/sed hebræos proprie nominamus aut ab Hebere ut dictū est/aut quia
id nomen transitiuos significat. Soli quippe a creaturis naturali ratiōe & lege innata nō
scripta ad cognitionem ueri dei transire/& uoluptate corporis cōtempta ad rectam ui-
tam peruenisse scribunt⁹/cum quibus omnibus præclarus ille totius generis origo Ha-
braam numerādus est/cui scriptura mirabilē iustitiā quam nō a mosaica lege (septima
enim post Habraam generatiōe Moyses nascitur) sed naturali fuit ratione consecutus
sūma cū laude attestatur credidit. n. Habraā deo & reputatū est ei in iusticiam. Quare
multarum quoq; gentium patrem diuina oracula futurum/ac in ipso benedicēdas oēs
gentes hoc uidelicet ipsum quod iam nos uidemus aperte prædictū est cuius ille iusti-
tiæ perfectionem non mosaica lege sed fide cōsecutus est/qui post multas dei uisiones
legittimum genuit filiū/quem primū oīum diuino persuasus oraculo circūcidit/& cæ-

teris qui ab eo nasceretur tradidit/uel ad manifestum multitudinis eorum futura signum/
 uel ut hoc quasi paternae uirtutis insigne filii retinere maiores suos imitari conaretur/
 aut quibuscumque aliis de causis. Non enim id scrutandum nobis modo est: Post Habraam fili-
 us eius Isaac in pietate successit/foelice hac hereditate a parentibus accepta/qui uni uxo-
 ri coniunctus cum geminos genuisset castitatis amore ab uxore postea dicitur abstinu-
 isse. Ab isto natus est Iacob qui propter cumulatum uirtutis prouentum Israel est appellatus est
 duobus nominibus propter duplicem uirtutis usum Iacob. n. athletam & exercentem se latine
 dicere possumus/qua appellacione primum habuit/cum practiciis operacionibus multos pro
 pietate labores ferebat. Cum autem iam uictor luctando euasit/& speculacionis fruebatur
 bonis/tunc Israel ipse deus appellauit aeterna praemia beatitudinemque ultimam qua in uisio-
 ne dei consistit ei largiens/hoiem. n. qui deum uideat Israel nomen significat: Ab hoc. xii.
 iudeorum tribus profectae sunt. Innumerabilia de uita istorum uirorum fortitudine pruden-
 tia pietateque didici possunt/quorum alia secundum scripturae uerba historice considerantur/
 alia tropologicè ac allegorice interpretantur/de quibus multi conscripserunt/& nos in libro que
 inscripsimus de doctrina priscorum uirorum. Praeter hos Iob iustum uerum piu innocuum ab om-
 ni que malignitate alienum fuisse inuenimus/qui quis iudaeo generi non fuit affinis/pietatis tamen
 laude uel imprimis effertur. Verum Iacob liberi religione ac pietate communiti hebraeorum famam
 facile ad maius a deo produxerunt/ut totius aegyptii principatus ab uno eorum Ioseph de-
 penderet/qui castimoniam praemiis cornatus gubernacione tot tantarumque ciuitatum susceperat
 uirtute hebraeorum manifestauit. Is suorum insidiis ad seruitutem redactus tanto cumulo uir-
 tutis resulsit/ut nemo possit re oratione assequi: Aderat. n. ei libertas animi maxime robur
 in uictum pudor eximius iustitia modestia prudentia summa/sed pietate in uerum deum maxime
 praestabat/cumque domini sui uxor(erat. n. mirabili corporis praeditus formositate/qua ado-
 lescencia uirtutibus ornata insignis uidebatur) furore cupidinis acta uerbis ac precibus per-
 suadere non potuisset/manusque iniustum iniicere non dubitasset/praecepta parentum non obli-
 tus neque ipsa hebraeum se esse ostendens mulierem quidem magna ui repulit/ quasi autem a rabida
 fera euaserit fuga salutem quaesiuit / cogitabat. n. atque dicebat si dominus meus domui suae me
 proposuit quomodo ergo huiusmodi re turpissimam coram deo faciam: his ille uirtutibus ad aegy-
 ptii gubernacula diuinitus puenit quem utinam ceterosque omnes de quibus diximus imitari pos-
 simus. Fuit autem etiam hic hebraeus non iudeus/nondum enim iudaei fuerint in multitudine dein-
 de magna genus creuit/paulatimque diligentissima norma uiuendi labebatur/& parentum pie-
 tas obtundebatur. Ita post aliqua saecula aegyptiorum conuersatione deprauati adeo fue-
 runt ut nihil ab aegyptiis differre uiderentur. Tunc deus patrum suorum moysen ad eos mit-
 tit/ac pro eum in auditis factis miraculis conuenientem iudeorum moribus legem imposuit. Nam
 cum iam corrupti uirtutem mutare non possent/aliam manifeste mandauit/aliam occultius sug-
 gessit/symbola umbramque non nudam ueritatem conseruare ipsis praecipiens hoc pacto iu-
 daeorum disciplina a temporibus moysi coepta usque ad saluatoris nostri aduentum secun-
 dum uoces prophetarum durauit. Sic enim a Moysse aliisque prophetis dictum inuenitur
 mosaicam legem usque ad Christi tempora duraturam.

De iudeorum theologia. Cap. III.

u Erum quoniam breui hebraeorum qui ante Moysen fuerunt uitas tetigimus &
 pietatis eorum ad umbrationem edidimus/nunc thelogica eorum dogmata a Moy-
 se aliisque prophetis fundata consideremus. Primus igitur omnium eximus ille theo-
 logus qui diuinas leges conscripsit cum pietati conuenientem disciplinam tradere uolu-
 isset non communibus atque tritis exordiis usus est/sed nihil potius ducens quam priscorum ge-
 neris sui thelogiam ac recte uiuendi normam pertinere a deo secundum hebraeorum theo-

logiā inceperit/nec ut egyptiū aut phœnicēs aut certe oēs gētes multitudinē deorū falso induxit sed a prima uisibiliū oīum atq; inuisibiliū causa exorsus illū docet creatorē esse uniuersi regē atq; dñm nō solū quas ipse scripturus erat legū/uerū etiam naturæ ipsius cuius solo nutu a nō ente simpliciter cuncta fuisse producta ostendit cuius uirtute oīa quæ pducta sūt gubernari docet; Primūq; oīum cælū uerbo dei fuisse firmatū/& pō-
 dus soliditatemq; terræ præter naturam suā super aquas suspensam asserit/uerbo etiam dei solis stellarumq; motu diem ac noctem sibi uicissim succedere/legeq; diuina uicissi-
 tudines mutationesq; temporum anniq; uolutiones fieri lege dei atq; instituto in locis suis fluctuantia reuolui maria minime statutos audientia terminos ptransire. Instituto similiter diuino innumerabilia plantarū atq; arborum genera e terris germinare / ac ut breuiter dicam naturam oīum matrē istituto dei seruientē diuinæ legi semper parere. Nō.n.casu aut fortuna neq; irrationali latōne orbem circūuolui/neq; temere mūdum tantā tāq; pulcherrimā rē esse pductū/sed dei esse creaturā & ab eo gubernari/ita legi bus hoīum naturæ leges anteposuit maxime deo uocare exhortatus. Nam si uniuersus mūdus cælū sol luna stellæ oēs terra & quecūq; in ipsa sunt cūcta naturæ opera natura q; ipsa cræatori deo seruit. q̄to magis hoīes ratiōe ac libero decoratos arbitrio obtēpe-
 rari creatori decet? Germinet terra uirentē herbā & lignū pomiferū faciēs fructum & habēs unū quodq; sementē secundū speciē suā & stam nō modo tūc sed usq; ad hūc diē paruit terra/parebitq; semp in posterū. Producat aquæ reptilia anime uiuētis & uo-
 latilia uolantia sub firmamēto cæli.& una cū uerbo nutuq; diuino opus effectū est/& eo instituto semp ita factitatur. Sint sol & luna cæteræq; stellæ in signa & tēpora in dies & annos/neq; unq; hoc præceptū stellæ neglexerunt/sed incessabili mirabiliq; suo cur-
 su dies & noctes tempora & annos cōficiunt. Quam igitur ueniā homines cōsequē-
 tur diuina negligentes mādata? hæc illius theologia nos cæpit. Nihil enim huiusmodi apud cæteras gentes inuenire potuimus sed post hanc primā theologiam ad eam quæ secunda est ordine procedit/deoq; cognito necessariū putauit homini esse cognoscere se ipsum. Quare deinceps quid homo sit quidq; ipsum in cognitionē & pietatē dei ad-
 ducat/& qualis principaliter hoīs uita esse debeat docet. In aiam.n.& corpus hoīem di-
 uidit/uerūq; hominem aīa terminat quæ in corpore intellectualisq; substantiæ est tanq̄ ad imaginē dei creata/corpus uero terrenū & idumentū aīe esse confirmat/quibus ter-
 tiam partē addidit spiritū scilicet uitæ/qui uirtus quædā est/qua terrenū corpus & quæ ad imaginē dei creata est aīa coniungūtur atq; uniuntur. Nunc hoīem a deo creatū in
 foelicissimo paradisi loco bonis imortalib⁹ pleno cōstitutū legeq; dei munitū affirmat
 transgressione at diuini præceptū ad hanc miserā uitā peruenisse. Hac ille philosophiæ
 ueritate anteq̄ ponendarū seriem legū aggrederetur auditores instruit. Non.n.fas est
 imaginē dei unde immortalitatē consecuti sumus uitiose uiuendo despiciere. Primitiua
 uero ueraq; dei imago uerbū suū est sapientia uita lux & ueritas per se ipsum existens/
 cuius imaginis mens humana imago ē/propter quā ad imaginē dei facti esse dicimur.
 Ita necessarium duxit hæc legibus esse prægustanda. Recordari.n.profecto debemus
 quid nostri a terra sumptum in terram reuenteretur/& quid melius deoq; simile ut co-
 gnoscamus qd sumus/nec uitā eā partē nrī maculemus quæ ad imaginē dei facta est
 utq; a perpetuo desiderio primæ illius beatitudinis pendeamus/& redire oībus uirib⁹/
 diligenter conemur/præparemusq; nos ad iter quo illuc peruenitur unde diuini māda-
 ti negligentia decidimus. Ad hæc rerū diuinarū atq; humanarū ille nō humana doctri-
 na sed dei uisiōe peritissimus nequam quædam dæmonē inuidū atq; uersutum unicuiq;
 hoīum inhærere docet/quem serpentem uenenū plenum atrū tenebrosūq; appellat/
 h iiii

qui salutis nostræ inuidus ad hunc usq; diem multos insidiis suis decæpit cuius fraude parentes quoq; nostri beatitudinē illā amiserūt. Quare uigilandū est semperq; aduersus malitiā eiu s insurgendū. Sed quid oportet hæc ita cōscribere cū ipsum audire liceat nō syllogismis neq; hominū callidis argumentis/ sed spiritus sancti gratia cū magna uenustate atq; grauitate cūcta scribentē? In principio inquit fecit deus cælū & terram. & dixit deus: Fiat lux/ & facta est lux: Et rursus dixit deus. Fiat firmamētū/ & factū est: Et paulo post dixit deus: Germinet terra/ & germinauit/ & iterū dixit deus. Fiant luminaria in firmamēto cæli & diuidāt diē & noctē & sint in signa & tēpora & dies & ānos & luceant super terrā. Præterea dixit deus: Producāt aquæ reptilia & uolatilia/ & factū est. Itē producat terra quadrupedes & reptilia & bestias terræ secundū species suas/ & factū est ita. In his igitur oibus cū a scriptura dixisse deū dicitur nutū & uoluntatē diuinam nō uocē syllabis prolata ostendere uoluit/ deinde uniuersum hūc repetēs sermonē hīc inquit liber cæli & terræ/ qua die fecit deus cælū & terrā & oīa quæ in ipsis sunt/ huiusmodi hebræorū theologia est quæ uerbo dei creante uniuersa esse producta uerissime sola docuit/ & hæc nō esse relictū mundū a deo gubernatione illius priuatū sed p uidentia eius rei asserit. Non. n. solū creauit cuncta uerū etiā saluator rex dux oibus præsidens oīa disponēs dicitur oīa eū uidere oibus adesse. Vniuersa inde gubernari docet. Similiter & qui post eū fuerūt pphetæ nonnunq; a psona ipsius dei exclamāt. Deus ap propinquans ego sum dicit dñs & deus de longe. Quid faciet occulte homo quod nō cognoscam: nōne cælū & terrā ego impleo. Nonūq; a se ipsis hoc pacto interrogātes/ quis aquā mēsurauit? quis montes pondere ac ualles iugo firmauit? quis cognouit mētem domini? aut qs cōsiliarius eius fuit? Et rursus quis cōstituit cælū & extēdit tanq; scænā. Et alibi eleuare oculos uestros ad alta & uidef quis ostēdit hæc oīa. Et deinceps dñs deus qui fecit cælū & fixit illud/ qui firmauit terrā & quæ in ea sunt/ qui dat spiraculum populis qui degunt in ipsa & spiritū eis qui calcant ipsam. Et rursus. Ego dñs deus solus extēdi cælū & firmaui terrā nō est alius præter me. Et alibi sic dicetis ipsis/ dii qui cælū & terrā nō fecerunt p dantē a facie terræ dñs q fecit terram infortitudine sua erexit habitabilē in sapientia sua & in prudētia sua extēdit cælū & adduxit nubes ab extremis terrarū fulgura fecit in pluuia/ & aduxit uētos ex thesauris suis. Et rursus quo ibo a spiritu tuo & ubi a facie tua me occultabo. Si ascēdero in cælū tu illic es/ si descendero ad infernū ades. Si sumpsero pennas meas diluculo & habitauero in extremis maris/ etenim illuc manus tua deducet me. Hæc posteriores cōuenientia priscis diuinitus præcabant. Sed eos ēt audias qui ante Moysen fuerunt. Dixit autē Habraā ad regē Sodomorū. Extēdam manū meā ad altissimū deū/ qui fecit cælū & terrā. Melchisedech quoq; dei sacerdos Habraā his uerbis benedixit. Benedictus Habraā deo altissimo & benedictus deus qui fecit cælū & terrā. Et habraam rursus pone manū tuam sub femore meo. & adiurē te per dñm deū cæli. & subiicit dñs deus cæli & deus terræ qui cepit me a domo patris mei/ & a terra in qua natus sum. Postremo in ipsa uisione. Moyse deus interrogatus qs esset diuino respōdet oraculo: Ego sum qui sum sic dices filiis Israel/ qui est misit me ad uos/ hæc breuiter ab innumerabilibus excerpta sunt. Est ne igitur dignū gentiū theologiā imo uero impietatē cū istis ullo modo cōferre. quos alii nullum esse deū alii cælestia corpora crediderūt. Et stellas ignē in cælo fixas dicētes aut ignē uia & arte circūlatū loco dei adorarunt/ alii nulla dei prouidentia mundū sed irrationali quadā natura gubernari alii cælestia solū modo diuinitus regi/ nō autē etiam terrestria/ mōdūq; sine ortu/ neq; ullo modo a deo productum/ sed calū & fortuna cōstitutum esse/ nōnulli ex atomis & inanimatis corpusculis esse conglutinatum asseruerunt.

De Verbo.

Cap. V.

Is ita dicitis alteram quoque personam a prima persona genitam non creatam hebraeorum scripturae significant quam uerbum sapientiam uirtute dei appellant/unde inquit Iob: Inuenta est sapientia: Quis autem locus eius est? Nemo mortalis uiam eius nouit. Et Dauid in psalmis: Verbo domini caeli firmati sunt. & Salomon ex persona ipsius sapientiae. Ego inquit sapientia consilium & cogitationem constitui. & dominus possedit me in initio uiarum suarum ad opera sua. In principio antequam terra facta est antequam abyssi producti antequam montes firmati ante omnes colles genuit me. Et alibi. Quid autem est sapientia & unde nata sit dicam & non occultabo. Spiritus ipsa est intellectualis sanctus unigenitus omnipotens omnia penetrans/ uapor. n. est uirtutis diuinae & fluxus gloriae omnipotentis uerissimus fulgor aeterni luminis & immaculatum speculum uirtutis diuinae ac bonitatis eius imago ab extremo ad extremum omnia transiens ac omnia recte gubernans quod quidem diuinum uerbum a patre ad hominum salutem missum scriptura confirmat. Quod deum & dominum. i. creatorem & gubernatorem a Moyse prophetisq; appellari conspiciamus. Venit autem ad homines homine assumpto a patre missum pro salutem nostram. Misit. n. uerbum suum inquit & sanauit eos. Unde doctrina est euangelica propheti cam & paternam hebraeorum renouans theologiae hoc pacto incipit: In principio erat uerbum & uerbum erat apud deum & deus erat uerbum/hoc erat in principio apud deum omnia per ipsum facta sunt & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso uita erat & uita erat lux hominum. Merito igitur eodem spiritu Moyses plenus factus caelo & terra quasi cum filio suo uerba conferentem sic deum patrem introduxit dicentem: Et dixit deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quod psalmista et occultus significauit dicens. Ipse dixit & facta sunt/ipse mandauit & creata sunt. Aperte namque patris ad filium ordinem atque mandatum more humano (nec. n. aliter poterat) expressit. Nemo. n. negabit omnem qui aliquid dicit ad alium dicere/& qui mandat ac praecipit alii propter ipsum mandare atque praecipere. Manifestius autem Moyses duorum dominorum patris uidelicet atque filii mentionem fecit dicens. Pluit dominus a deo sulphur & ignem/& Dauid similiter. Dixit dominus domino meo sede a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et paula post aeternam illam & ineffabilem generationem uerbi designare desiderans ait. Ex utero ante luciferum genui te. Haec ita se habere non solum uetus scriptura occultius (non. n. omnes tunc ferre poterant) uerum et noua ipsis quoque solaribus radiis dilucidus predicat/quauis nonnulli iudeorum sancti gratia spiritus carentes aliter interpretati sunt/a quibus nonnulla ponam ideo non inutilia quoniam non effusum in aera uerbum dicunt nec spiritum non subsistentem sed diuersas personas probe sicut & nos/male autem quia diuersas quoque naturas opinantur. Philonem ergo audias scripturae uoces interpretatione sua explicantem quam orbem inquit quasi de altero deo dicit in imagine dei feci hominem: Per pulchre id diuinitus scriptori fuit inspiratum. Nullum. n. mortale ad supremum patrem tanquam imago conferri potest/sed confertur ad secundum deum qui primum uerbum est. Necessarium enim erat rationale uim a deo uerbo anima hominis imprimi. Deus. n. qui supra uerbum est ita supremus est ut nulla rationalis natura similitudinem eius possit recipere. Haec in primo questionum libro Philonis dicta sunt/qui in primo de agricultura uerbum dei filium quoque dei appellare his uerbis non dubitauit. Haec uniuersa pastor ille & rex deus iure gubernat. legemque statuit. rectum eius uerbum & primogenitum filium qui curam totius gregis quasi maximi regis lux diligenter suscepit. Idem in secundo qui dubitandi ruborem effugere uelit/audacter dicat nulla re materiali machinam mundi conseruari/sed uerbo aeterni dei sempiterno quod a mediis ad extrema/& ab extremis ad media protensum inuictum naturae sustinet cursum fouens ipsum atque conseruans/quasi uinculum quoddam pater qui genuit ipsum constituit. Merito igitur nec terra unquam aquis submergetur/

nec ignis extinguetur/nec cætera peribunt/cũ uerbũ dei uocale inter muta elemẽta cõstitutũ oia conseruet. Hæc Philo. Nõne igit̃ uera hæc nostra sũt q̃ uerbo a sapiẽtia dei oia producta esse prædicamus/falsa uero illa quæ nec uerisimilitudinẽ ullã habet/ & inter se cõtraria sunt. Tales. n. milesius aquã originẽ rerũ dicit Anaximenes aerẽ Heraclitus ignẽ/Pythagoras numeros Epicurus atq; Democritus indiuidua quædam corpuscula. Empedocles quatuor elemẽte/hoc dei uerbũ magni cõsiliũ angelũ lucẽ uerã iustitiæ solẽ et nominant. Teruio spũs additur sanctus a scriptura quẽ sicuti patrẽ & uerbũ suũ eadem dignitate atq; honore honorari percipit. Tertius igit̃ a patre spũs esse ostẽditur tanq̃ a patre p̃ sapiẽtiã elucens/post hæc æternam dei substãtiã rõnales uirtutes/nec numero/nec specie nobis notas/sed solũ uisibiliũ proportiõẽ (alía. n. gloria solis est alía luna/alía stellæ scriptura iudæorũ nõ ut deos sed ut ministras honorãdas oñdit. Et mortali quidẽ naturæ stellæ numerus oino ignotus est. Deus uero multitudinem etiã intelligentiã & nomina non ignorat. Scribitur. n. qui stellæ multitudinem numerat/ & oibus ipsiis noia imponit/innumerabilia eni genera profecto & intelligentiã & stellarũ sunt/deo aut̃ oia numerata sunt/de ipso. n. dicitur mille milia ministrabant ei & decies milies centena milia corã eo assistebant. Cum. n. numerũ uideatur aliquẽ noiare nũeratas illas ostendit eẽ uirtutes adeo. Cũ uero tantã numeri quãtitatẽ dixerit ignotũ nobis illũ numerũ p̃pter innumerabilitatẽ suã esse ostẽdit. Sed de substãtia earum sic psalmista scriptũ reliquit. Domine deus meus q̃ uehemẽter magnificatus confessionẽ & decorem uidisti amictus lumine sicut uestimẽto extẽdens cœlum sicut pellẽ / qui facis angelos tuos spũs & ministros tuos ignis flammam. Noli credere de hoc corruptibili igni dicere nec de irrõnali aere atq; spũ/sed altius quidam atq; sublimius / necesse enim est cum a sensu nostro uerba prodeant trãslatiue non proprie de intellectualibus dici/ unde ipsum quoq; deũ spiritum & ignẽ & lucẽ & huiusmodi nominibus significamus. Virtutes aut̃ illas angelos archangelos spũs cælestẽ exercitiũ principatus p̃tates tronos dñatiõesq; nũcupamus. Quaru oium iustitiæ solẽ & sanctũ spũm ei annexũ una cum deo ac p̃re creatorẽ atq; gubernatorẽ scriptura cõfirmat/quẽ unũ deũ ab uniuersis sicuti patrẽ ac dñm hymnis glorificandũ p̃pheta præcipit dicens. Laudate dñm de cœlis/ laudate eum in excelsis. Laudate eũ oēs angelis eius/laudate eũ oēs uirtutes eius. Laudate eũ sol & luna/laudate eũ oēs stellæ & lumẽ. Laudate eũ cœli cœlorũ & aquæ quæ super cœlũ sunt laudent nomẽ domini. Quia ipse dixit & facta sunt / ipse mandauit & creata sunt. Statuit ea in æternũ & in sæculũ sæculi præceptum posuit & non p̃teribit. Hæc hebreorũ dogmata merito erroribus gentiũ spreis cõplectimur uirtutes cœlorũ ut dei ministros honorantes. Solum aut̃ deum & uerbũ ac spũm eius qui cœlum & terram ac oia quæ in ipsis sunt creauit & a nihilo simpliciter produxit ut hebræorum doctrina occultius & euangelica expressius p̃cipit colimus atq; adoramus.

De contraria.

Cap. VI.

Vnc cõsequens esse uidetur ut qualẽ hebræi de contraria uirtute doctrinam tradiderũt perspiciamus. Virtutes igitur ministrantes & spiritus qui ad ministerium mittuntur propter eos qui æterne cõsecuturi uitæ sunt hereditatẽ sanctos dico angelos dei diuina luce frui ac iccirco luminaribus cœli conferri docti a scriptura credidimus. a quibus peruersi quidam spiritus cum sua nequitia diuinã lucem suscipere nequuerint tenebræ factæ sunt. Quorum primũ qui et aliis defectiõis causa fuit qm̃ penitus propter impietatem suã in terrã decidit/quiq; totius uenenosæ prauitatis auctor est sponte a lumine ad tenebras lapsum draconẽ serpentemq; latiferi ueneni p̃ductorem atrocẽ bæluam & leonẽ humanis carnibus uiuentem ac deniq; basilicum

scriptura solet appellare. Causa uero qua lapsus est furor mentis & arrogātia hoc pacto dicit fuisse quō decidit de cœlo lucifer q̄ mane oritur cōtritus est in terram/q̄ mittit ad oēs gentes/tu aut̄ dixisti in mēte tua in cœlū ascendā/super astra ponā sedē meā/& ero altissimo similis. Et rursus hęc dicit dñs qm̄ exaltatū est cor tuū/dixisti deus ego sum & domicilium deī habito. Et iterū in monte deī natus es iter igneos lapides imaculatus in diebus tuis/ex quo die creatus es donec iniustitiæ inuētæ in te sunt. Exaltatū est cor tuū in pulchritudine tua/corrupta est scientia tua cū pulchritudine tua ppter multitudinē delictorū tuorū in terrā deieci te: His uerbis apūissime cū superioribus illū uirtutibus conuersatū fuisse docemur. Et quoniā ceruices extulit ppter arrogantiā decidisse /sub quo innumerabiles qdam sūt spūs simili impietatis errore pro lucida diuina regia beata & habitatione ad cōuenientia sibi ac oibus impiis loca tartari sentētia deī depulsi. Quæ loca abyssum diuina scriptura & tenebras/nō has/sed quas diuina uerba itelligunt solet appellare/ex numero quorū multi exercitationis hoīum grā in terra & regione quæ sublima est derelicti erroris humani & impietatis gentiū cōcausa simul fruerūt/ quib⁹ interdū noīa indit scriptura malignos spūs & dæmonas potestates & principatus mūdi huius appellās interdū symbolice cum piū atq; religiosum uirū ne multitudinē dæmonū formidet hortet. Sup aspidē. n. ait ambulabis & cōculcabis leonē & draconē. Signum aut̄ est deum ab ipsis odio haberi eiusq; uoluntati repugnare/qm̄ seīpos deos putari cupiunt/& deī cultū in se transferre conant̄ diuinationibus atq; oraculis tāq̄ incētūis stultos alliciētes quos adeo rapientes ad profundū impietatis detrudūt. Solis autē hebræis malicia illoꝝ a priscis fuit intellecta t̄pibus apertissime damnantibus oēs deos gentium dæmonas eē. Nunc aut̄ deī gratia per saluatoris nostri euangelicā doctrinam uniuersis orbis uinculis dæmonum solutus deum uerum glorificat.

¶ De hominum natura.

Cap. VII.

Ed phœnicū quidē ac ægyptiorū theologia casu hoīum cæterorūq; aīalium pductionē factā e terra dicebat/nullū inter rōnalē aīam & irrōnalē substātiā discrimen arbitrata/qbus abiectis hebræos laudamus q̄ pulcherrime ac sapiētissime ac ideo uerissime de prima hoīum pductiōe docuerūt duplici quadā natura cōstitutū eē hoīem asserētes/cuius altera pars cū incorporea/& immortalis sit/uerus homo existit ad imaginem & similitudinē deī/non fortuna & casu/sed a deo ipso creatus. Voluit enī suprema oīum causa nō carere rōnabilibus terrā aīalibus/ut nō solū a scælestibus/uerū eēt a degentibus in terra maiestas sua laudaretur. Itaq; dixisse deū scriptura testat̄. Faciamus hoīem ad imaginē & similitudinē nostrā/& fecit deus hoīem ad imaginem & similitudinē suam fecit eum. Et rursus: Formauit igitur deus hoīem de limo terræ/& inspirauit in faciē eius spiraculū uitæ/& factus homo in aīam uiuentē/quem textū iudeus Phylo exponens his uerbis utitur. Cæteri quidem ab ætherea natura mentē nostrā constare dicentes ætheri affīnē esse homīnem uoluerunt. Moyses aut̄ ille nulli creaturarum rōnalem animam simīlē/sed nomisma deī uerbo suo insignitum esse uoluit. Inspira uit. n. deus inquit in faciē eius spiraculū uitæ/& factus est homo in aīam uiuentē. Et quoniam necesse est mittenti missum simīlem esse/iccirco ad imaginem deī hō/ non ad imaginem creaturarum alicui factus esse asserit̄. Anima igitur hominis uerbo deī designata/necesse fuit corpus quoq; ad fulgētissimas ptes mundi uisum erigere. Hęc Phylo. Non ergo absq; cā cætera quidē animalia nutu diuino uel a terra uel aquis prorupisse. Solus autem homo ad imaginem & similitudinē deī factus asseritur. Quare solus omnium quæ sunt in terra rationis participes principari ac regere leges ferre artesq; inuenire potest. Sola enim hominis intellectualis anima ac rationalis est/reliqua omni-

no mortalia ad seruiendū hoī facta sunt. Præst. n. uniuersis quasi dominus atque dux homo rōnis uiribus robustiora corpore domans/iccirco prudētia iustitia aliarūq; uirtutū capax est/& ad caelestia seipsum extollens stellarū cursum orbiumq; uolutiones ita quarit/ut caelestē se esse argumētū præbeat. Quod autē sibi circūiacet terrenū corpus opus & ipsum dei est de terra sui aptū & in terrā reuertens. Quapropter oportet sicut pecoris cuiusdā ita corporis hoīem curā habere/alereq; colere ipsum seruū ut ad huius uitaē ministeriū perutilē/dominū uero interiorē/quasi dei affīnē uehemētius amare ac honorare/qm̄ & a prima causa honoratus est/homīni igit̄ sic diuinitus ornato idoneū deus largitus domiciliū fuit. Ipse autē sua spē diuini contemptu præcepti in domiciliū mortale decidit/propterea pietatem esse adhibendam censemus/& uirtuti dādā operam/ut delictum nostrum deleamus/& ad primum redeamus statum. Non. n. in terris finem homīni esse constitutū/sed illic unde resiliit restitutione imaginis quā deprauauimus/huiusmodi sunt quæ de natura hoīs hebræorū doctrīna antea q̄ græci oīno essent philosophata est. Græci uero heri uel nudius tertius nati nonnulla e barbaris multa ab hebræis ut progredientes monstrabimus furati sunt.

¶ Quod natura non est genita.

Cap. VIII.

u Erum quoniā hebræorū ueritas unum creatorē oīum deū cognoscit/ipsi quoque subiecta corporibus substantia quā hylē appellare solent. Innumerabiles uero tā barbari q̄ græci contra opinant̄: Alii malignitatis fontē esse hylē nec genitā nec corruptibilē/alii natura sui absq; qualitate funguraq; asserētes uirtute diuina mundū ab ipsa formata asserunt. Rōnibus demonstrandū est solā hebræorū opinione non falsam esse. Vtar autē ut soleo non meis sed alienis. Dionysius igit̄ in primo aduersus Sabelum hæc de proposita quæstione reliquit. Nō sunt absq; scelere illi qui materiam primā ad fictionem totius deo subiecerūt/quā dicunt cū passibilis mutabilisq; natura sit diuinitus ad generationē oīum alterari. Sed ostendant nobis unde similitudo materiam primā ad deum est/neceffe. n. est si positionē sanū uolunt sustentare superiorem quendam deo excogitare/quod nefandissimum est præterea cum non genitum esse similiter de utroq; dicat̄ & aliud alterum ab altero sit/unde id ipsis aduenit? Nā si nō genitus deus per se est & ipsum non genitum esse ut quispiam diceret substantia sua ē non erit nō genita hyle. Non enim idem est deus & hyle/quod si utriq; est quodcunq; est. i. deus q̄ dem deus/materia uero prima materia. Inest autem utrisq; non genitum esse/patet aliud esse ab utroq; & utrisq; prius atq; superius. Ad hæc causam reddi postulabim⁹/quā obrem cum utrunq; non genitum sit deus quidem impassibilis immutabilis immobilis atque actiuus est/materia uero prima e contra passibilis mutabilis mobilis omnis alterationis receptiua. Quomodo autem etiam apte conuenerunt? utrum ad materiam primā naturam adaptauit se deus cum ab ea mundum fabricatus est an e contra? Sed hoc ultimum impossibile. Non enim potest res insensibilis accommodare se ad artificem. Primum autem penitus nefandū si quis putet sicut artificem ad materiam aptitudinem primam cām se accommodasse. Relinquitur ergo ut a dei sapiētia uaria & ut ita dicā multiformis formarū scilicet omnium receptiua hyle producta sit. Multa dici possunt / sed modo non est nobis hæc quæstio proposita/meliores tamen sunt qui hæc dicunt q̄q; innumerabiles deos alium aliud creasse contendunt. Hæc a Dionysio sumpta sufficiat/nunc Origenem audias. Si quis autem putat non posse deum absq; subiecta inquit materia quicq; efficere quoniam nec statuarius absq; lapide statuam nec lignarius faber sine lignis regēdus est si arbitratur deum posse quicquid uelit. Eo enim pacto quo sicuti uult ad totius ornatum ineffabili uirtute absq; sapientia qualitates non entes producit/

quod oēs qui prouidentia fatent cōcedūt/substantiā quoq; quanq̄ uult producere potest: Mihi autē uidetur qui hęc dicūt fortunā quoq; deo annectere/qui nisi materiā primā forte repperisset nō esset auctor nec pater nec creator & dominus uniuersi/præterea unde factū est ut sufficiens ad uniuersa fingenda nec superfluens aut deficiens materia subiecta sit/sequit̄ enim necessario a prouidentia quadā deo superiore ne scilicet ars dei perderet̄ si non haberet materiā artificii susceptibilem deo materiā esse subiectā. Unde aut̄ oīum quæ deus uult recipiua materia esse nisi eā deus talē qualē uoluit produxisset. Sed nō genitā esse materiā supponētes sic aduersus eos insurgemus/si nulla prouidentia deo materiā nō subiecit/quæ tñ ei subiecta est quasi p̄ prouidentia esset subiecta. Quid præstātius factū est q̄ ea quæ casu fiunt? Quod si nō est a deo p̄ducta materia cur mundū ab eo formatū dicūt? an quia tantā mundi fabricā nisi a sapientissimo artifice nō potuisse fieri credūt/Sed materiā quoque tantā atq; talē ut corporalium rerum formas omnes possit suscipere nō nisi ab omnipotēte sapiēteque artifice fuisse credendum. Cum autem obiiciāt neminē posse artificē absque materia quicq̄ facere sciāt/se multo dissimilia dicere. Prouidentia enī semp̄ hominū artibus materiā subiecit. Hęc aduersus illos dicta sufficiant/qui quoniā inuisibilis terra informisq; dicitur/iccirco materiā primā nō genitā existimarūt. Hęc Origenes. Philo autē iudæus de hac quæstione sic scripsit. De quāitate autē substantiæ utrū facta sit dicendū est ad formationē uniuersi tantā materiā deū creasse ut nec superflueret nec deficeret/absurdū. n. est hunc uel illum artificem diligentissime de quantitate materie sufficiens præcipue in preciosa materia prouidere/deum uero qui numeros & mensurā omniū nouit minime de hoc prouidisse. Ausim igitur exclamare nec pluri nec pauciori materia ad creationem mundi opus fuisse. Non. n. integer ex omnibus partibus mundus esset si nō a sufficienti materia esset formatus. Sed cum prudentis proprium artificis sit antea q̄ incepit sufficientiam materiæ prospicere/homo quidem mortalis errare potest/ut nōnunq̄ deficienti materiæ additamenta quærat/nōnunq̄ ablationē a superfluente. Deus uero cui nihil deest quicq; oīa potest ad unguē sufficientem produxit hylē. Sed qui cauillari uolūt argumēta multiplicant/qui uero philosophari ueritate rerū contētī sunt. Hęc etiā Philo. Maximo uero insigni apud christianos uiro liber quidam de materia scriptus est/unde nō nulla mihi sumenda esse uideo ad exquisitam quæstionis decisionē. Credo inquit te quoq; ipsum uidere duo nō genita simul esse nō posse/q̄uis illud addidisti alteri ex duobus necessarium uideri aut seperatum esse deum a materia aut coniunctū. Si igitur coniunctum esse quidam uoluerit dicere/unum nō genitū dicet. Nam si coniuncta simul sunt duo non genita esse non possunt. Sed sicut consequenter dicimus unam rem genitam hominem esse multis partibus constitutum/sic necesse est si nō est separatus a materia deus/unum nō genitū dicere sin uero separatū quis dicet/necesse erit aliquod inter eos esse discrimen quo disparentur/non. n. potest aliud ab alio distare/nisi tertium quoddam sit quo distare dicuntur. Istud autem ulterius progreditur. Nam si tria dabūtur ingentia/similiter de ipsis quæram/& si coniuncta quis dicet/superiorē referā rōnem sin uero separata/quartum necessario introducet: quæ separatio efficitur. Sed illud forsā quispiā cogitabit/nec separatū esse deum a materia/nec rursus cōiunctum/sed esse in materia uelut in loco & materiā in deo tanq̄ cōtinens. Erit ergo a materia circūscriptus deus/cūq; ipsa in stabilitate sua huc atq; illuc ferat̄ ipse quoq; mutabilis erit. Præterea si materia informis fuit/ornata uero formis ad melius a deo mutata/deus quoq; erit in re locoq; informis. Ad hęc iterrogādū est utrū deus replebat materiā an in pte aliq̄ materiæ fuit/nā si i pte fuit minor multo q̄ materia ē/si totā replebat quō eā trāsmutādo for-

mauit? necesse. n. est aut cōtractū illud formasse/quod sui contractione uacuū fuit reli-
ctum/aut se quoq; ipsum una cū materia transformasse. Quod si materiam esse in deo
quispiam dicat similiter quærendū & utrū quasi separata ut uolucres in aere an ut in lo-
co. Si. n. seperatā ut uolucres in aere dixerit partibus ergo deus/imo re ipsa scissus/scin-
di. n. disseparariq; necesse est ad receptionē aliorū. Sin uero ut in loco cū de formis ma-
teria per se sit nec a prauitate aliena erit deus deformitatis & prauitatis locus/quod co-
gitare nefandissimū est. Ita cum hylem ingenitam putes ne malorū causa deus esse ui-
deatur/malignitatis receptaculum deum dicere cogeris.

¶ Quod materia non est causa malorum. Cap. IX.

I ergo materiā nō genitā principaliter dices multis rōnibus impossibile id esse
demonstrare/uerū qm malorū ipsam cām esse opinaris/& ex hoc ēt induceris
ut nō genitā credas/ad hoc uertēda mihi oratio est. Si enim adaperiā quo pa-
cto mala fiant ostendāq; nō esse possibile quin malorū auctor deus sit si materia ei aliū
de ad creandū subiicitur opinio/hæc funditus euertitur: Sine qualitatibus ergo coæter-
nā deo fuisse materiā/unde mundū istū creauit opinaris: Sic prorsus. Si ergo sine qua-
litatibus materia fuit/sunt at mūdo qualitates/quia a materia diuinitus factus est/quali-
tatū profecto deus pductor est. Ita mihi uidetur: Qualitates porro nō a subiectis qua-
litatibus factas esse/& aliud a substantiis dicis. Ita opinor. Si ergo nec a subiectis qualita-
tibus eductæ a deo qualitates/nec a substantiis quoniā substantiæ nō erāt/a non ente sim-
pliciter creatas diuinitus fateri necesse est. falso ergo abste in superioribus dicebat im-
possibile esse a nō ente/simpliciter fieri quicq; a deo qd tāto absurdus uidebitur/quāto
si diligētius quispiā cōsideret/uel hoies q maxie ex aliquo facere uidetur a nō ente quæ-
dā pducere. Architectus. n. urbē facit ex nō urbe/& tēpla ex nō tēplis. Quod si qua sub-
stantia subiecta est architecto/iccirco ex ente ipsū facere opinaris/nō parū erras/nō est
enī substantia quæ urbē facit/aut tēpla/sed ars quæ circa substantiā est/hæc at quis ex ar-
te fiat quæ in hoie est/nō est tñ in lapidibus/sed forsan dices ideo nō esse ex nō ente ar-
tē qua urbs cōstat/qa sit ab artificio quod in artifice est. Ego uero tibi respondeo artē
illā quæ in hoie est nō ab alia quadā arte sed a non ente in hoie fieri. Accidētia. n. oīa in
substantiis & fiūt & sunt. Homo. n. sine ullo artificio existit/ars uero nulla erit nisi prius
hoiem esse intelligamus. Quare ars a nō ente in hoie facta necessario est/q; si hoibus
hoc modo se habet/quomodo nō oportebit deū nō solū qualitates/uerū ēt substantias
a nō ente simpliciter arbitrari posse creare? Si. n. aliqd ex nō ente simpliciter posse fieri
a deo fateris/substantias enī a nō ente simpliciter ab eo posse fieri concedas necesse est.
Verū quoniā apprime audire desideras unde mala oriātur/quæro abste utrū substanti-
as aut qualitates substantiarū mala opinaris? Qualitates substantiarū arbitror. Materiā
autē absq; qualitate ac deformē fateris: Dicitū memini. Si ergo substantiarū qualitates
mala sūt/& materia sine qualitate est/deusq; oīum qualitatū creator cōceditur/erit ma-
lorū oīum auctor deus. Quare si abste materia nō genita ponebat/ut malorū causam
deum dicere nō cogereris/cogere autē hoc facere/multo magis materiam ei ad crean-
dum subiiciens frustra id certe opinaris hæc sufficere mihi uident/nisi tu aliquid habe-
as/ego si cōtentionis nō ueritas cupiditate uerba hæc faceremus/nihil amplius quære-
rem. Verū quoniā charitas est quæ nos mouet & utilitatis proximi causa disputamus/
altius de his differendū arbitror/& quoniā nihil aliud q; ueritas quæritur quoquo mo-
do putas facilius atq; dilucidius id fieri posse. Sic oratione utaris ut nō tibi solum uerū
ēt mihi magnū conferas fructum. Sed quoniā qualitates esse mala superius diximus
nunc substantias potius quasdam mala esse arbitror. Quid tu substantiam dicis? non

ne illam quæ ita p se existit ut nullo modo indigeat ut existat? Sic omnino. Malum autem actum alicuius esse opinaris? an quomodo? Actum profecto. Nonne igitur actus agentis est? Est prorsus. Cum autem nihil agens sit/putas tu actum esse posse? minime. Si ergo substantia nulla re alia indiget ut existat: mala uero actus sunt: & omnes actus cum aliquis sint agente aliquo sunt/ & non agente non sunt/ non erunt profecto mala substantiæ/ quod si ea quæ agunt substantiam/putas uerè id quidem est/ ut homicida ea ratione qua homo est substantia est. Cædes autem ipsa non est substantia sed substantiæ opus/ ac iò interdum bonum hominem interdum malum uocitamus dicunturque ambo hæc nomina de hoie propter bonos & malos actus/ qui sunt accidentia. Cædes enim non est substantia/ sed nec liberalitas/ nam quemadmodum grammatica grammaticus a medicina medicus dicitur cum substantia nec medicina nec grammatica sit/ sed ab his accidentibus appellationem accipiat/ similiter a malis malus homo dicitur/ & a bonis bonus cum neutrum eorum sit. Quare si quem alium præter hoies causam esse malorum putas/ simili modo inquam hoibus suggerit mala ab actu suo ipse quoque malus erit. Sic enim & homo malus dicitur quia mala agit. Quæ autem aguntur mala non est ipse qui agit/ sed actus eius a quibus appellationem accipit. Nam si agentem ea dicemus quæ agit/ agit autem cædem/ erit homo cædes: Et sic quoniam quæ aguntur cum aguntur solummodo sunt/ facta uero esse desinunt: erunt homines cum agunt/ & cum non agunt non erunt. Quæ falsa atque impossibilia sunt. Sunt ergo mala hois actus: appellaturque homo malus non ex eo quod substantia est/ sed ex eo quod mala agit. Malum. n. dici ab accidentibus substantiæ quæ non sunt substantia ideo concessimus ut a grammatica grammaticus dicitur. Quod si quæ aguntur tunc incipiunt quando actus incipitur certe is etiam qui male agit tunc incipit malus esse quando male agere cepit. Non est ergo malum absque principio: nec non genita mala sunt: sed ab eo genita atque perfecta a quo aguntur. Recte o amice e præsuppositis. n. probe itulisti. Nam si absque qualitatibus materia prima est/ estque qualitatium auctor deus: mala uero qualitates sunt: mala essent a deo: Sed contra rationem istam hæc quæ dixisti sufficiunt/ mihi uero in mentem nunc uenit falso absque qualitatibus hylen affirmari. Nulla. n. substantia uere absque qualitatibus dicitur/ cum enim absque qualitatibus dicitur qualitas eius profecto significatur. Qualis. n. quedam materia certe prima dicitur/ cum huiusmodi esse dicatur/ ut aliquid in se non possideat: quæ res certe qualitatis quedam spes est. Ad hanc igitur rationem oro respondeas. Nam cum non genita hyle mihi uideatur/ qualitates esset inatas habere uidetur/ & sic ab ea defluere omnia quæ mala sunt. Ita deus malorum causa non erit. Magna te puto laude dignum quod absque ulla pertinacia ueritatem queras/ causamque nobis præbeas/ ut aut a uerbis tuis facilius tibi persuadeamus/ aut rationibus acquiescentes ueritatem discamus. Sed si inatas habet materia qualitates cuius rei auctor erit deus? cum neque substantias nec qualitates produxerit/ quippe cum tam substantia quam accidens serui hominõis rationis uim a principio fuerint. Dic igitur quaeso quo pacto deum creatorem appellas. Vtrum quia substantias in alias substantias mutauit/ an quia substantias quidem non mutauit/ qualitates autem earum mutauit. Absurdum mihi uidetur mutatam fuisse substantiam dicere. Qualitatum igitur mutatione creatorem appellari deum assero. Nam quemadmodum cum e lapidibus domus fit/ non est dicendum lapides in domum esse mutatos: Sed quali quadam deorum compositione domum factam esse/ cum qualitas ista compositionis lapidum alia sit ab ea quam prius habebat. Sic mihi uidetur permanente substantia qualitatum mutatione hunc mundum factum esse diuinitus. Quoniam ergo qualitates quodammodo quasdam a deo factas ais respondere mihi non dedigneris mala substantiarum ne qualitates sunt/ & qualitates inhaerent materiae semper an impressæ fuerunt: In se dico absque principio. hac igitur qualitates a deo

mutatas fuisse asseris. Ita profus. Vtrū igitur ad melius aut ad peius? Ad melius scilicet. Si ergo qualitates in materia inhærent quæ in melius mutatae sunt quæredū adhuc restat unde mala orta sunt/aut. n. nō permāserūt qualitates illæ malæ natura ut erāt/aut si permāserūt malæ malignitatē earū in melius deus nō cōuertit/& sic malorū cā ad deum rursus refert: aut forsan malas qualitates/materiae mutatas esse nō dicis. Earū uero mutatiōe quæ indifferentes erāt uniuersa diuinitus cōstructa opiaris hoc mō certe. Cur igitur malas qualitates reliquit? utrum quia euellere noluit/an quia nō potuit? Nā si noluit/& potuit/neceffe tibi erit cām malorū deo attribuere/quæ mutatione mundū creās non destruxit/neq; mutauit in melius mala cū potuerit. Nec poteris si ita opiaris deū nō culpāre quæ malignitatem materiae nō abstulit cū posset/sed ad pncipem craturarum reliquit. Præterea maxia quædam iniuria ipsi quoq; materiae illata est/peius. n. modo se habet quā anteq̄ formaretur: tūc. n. in sita sibi esse mala nequaquā sentiebat/nūc uero multæ partes eius accerrimū malorū sensum percipiūt: quod exempli grā in hoīe uideamus. Materia. n. hoīs anteq̄ formaretur & creatoris artificio in aīal cōmutaretur/nihil percipiebat postea uero quā in hoīem uersa est/acutum hēt malorū sensum/ita quod diuinitus materiae ad bñficiū ipsius euenisse asseris peius ille fuisse iuenitur. Sin uero non potuisse deum insita materiae mala tollere contendis/impotentem deum esse asseris/qui autem impotens est aut natura imbecillus est aut superioris cuiusdam terroris ac formidine premitur. Si imbecillum arbitraris & firmus in hoc proposito consistis/actum est de salute tua: Sin autem a maiore quodam premitur/erunt mala deo efficaciora quam uires eius retundūt/quod dictū nefas de deo est. Ad hæc quare malum potius deus non est/si quidem illum esse deū dicimus cuius uires super omnia sunt? Sed responde mihi quæso de materia ipsa rursus querenti utrum simplex quædam erat an composita? Nam si unica fuit atq; simplex quomodo mundus qui ex ea est compositus uere dicitur? cum illud compositum sit quod a multis uariisq; constitutum est? Quod si compositam fuisse respondebis/erant ergo a simplicibus quibusdam composita/quare absq; principio nō genita æternaq; materia esse nō potest/nō. n. erat anteq̄ simplicia ex quibus componit cōuenissent/deinde nō duo sed multa tibi erūt nō genita. Simplicia. n. ex quibus hyle tibi componit multa ac uaria esse necesse est. Præterea uidet ne tibi quicquid sibi ipsi repugnare atq; opponi? Nihil oīo. Quid porro aquæ ignē opponi negas? nullo mō luci aut tenebras/frigido calidū/sicco humidū: nō ne similiter opponit? Similiter nō inficior. Si ergo nihil sibi ipsi opponit nō erit materia una nec ex materia una/simile huic illud est/quod mō quærā/uidetur tibi alicuius totius partes alia aliaq; destructiua? Nequaquā. Ignē autem aut aquā cæteraq; huiusmodi nōne materiae partes putas? Sūt certe materiae partes: Ignis porro nōne aquæ destructiuus/& econtra tibi uidet? Scilicet. Si ergo partes totius alia aliaq; destructiuae nō sunt/ignis autem & aqua cæteraq; huiusmodi alterum alterius destructiuum est/nō erunt partes unius materiae/nec ipsa erunt materia/quoniam nihil sui ipsius destructiuum est/nihil. n. sibi ipsi opponitur aut repugnat/aliud certe alii opponitur ut album non opponitur albo/sed nigro & tenebræ nō tenebris/sed luci. Si ergo una quædam esset materia nulla oppositio in rebus inueniretur. Cum autem alia rerum aliis opinantur non eadem esse uidentur materia omnium. Hæc Maximus. Sed huius uoluminis iam modus sit/in quo priscorum sanctorumq; hebræorum uitas qui multo ante Moylem fuerant breuiter perstrinxī/quos omnes admirati diuinis laudibus persequimur & prosequemur. Imitationem illorū tantū nobis facimus: ut eam nobis recte concedi diuinitus deprecemur.

Eusebii Pamphili Liber octauus incipit.

De Traductione scripturæ/repetitio gentiliū theologiæ. Cap. I.

Vnc ordie p̄grediētes ad Moyſi diſciplinā quæ ſecūdu gradum tenuit/ & ſolis iudæis nō aliis gētibus data eſt trāſitum faciā. Quod aut nulli alii gēti ſed iudæis ſolūmodo Moſaica diſciplinā data eſt/ nec idonea uel poſſibilis aliis fuit tēpo re ſuo p̄babim⁹/ ſed quēadmodū ægyptiorū doctriā ipſorū ægyptiorū uocibus exponebā cæterarūq; gētū theologiā ſuorū teſtimonio auctorū explicabā ita nunc quoq; faciendū eſt a iudæis ipſis & ab illis maxie q; doctiſſimi habent ante oculos oia ponā ſi prius quo in linguā græcā & q̄ta diligen tia libri iudæici traducti ſunt expoſuero. Cōmodiſſimū. n. id mihi ad euangelicā doctri nā cuius præparationē modo ſcribimus fore arbitrōr. Cum. n. iā ſaluatoris nr̄i t̄pa uide rent p̄p̄riis aduenire cōducebatq; maxie ſalutē oīum gentiū quæcunq; a p̄phetis ſcripta fuerāt itelligere p̄ linguam græcā quā fere oēs gētes itelligūt iudaicam ſcripturā uniuer ſis p̄poſuit: Aut. n. poſt ſaluatoris nr̄i t̄pa nō habuiſſemus iudæis ex inuidiā occultantib⁹ aut corruptiores nobis dediſſent aut ſi recte haberi potuiſſent in ſuſpitionem traducto res facile uocarent. Saluator ergo noſter q; ut deus oia præuidebat optima diſpoſitione uſus Ptolemæo ægyptiorū regi traducendorū librorū cupiditatem iniicit. Quā rē Ari ſtaeus uir doctus utpote qui rebus aderat diligēter cōſcripſit. Fuit aut traductio facta tē poribus ſecūdi ptolemæi qui Philadelphus uocatus eſt. Sed Ariſtaei uerba op̄apreciū eſt audire. Demetri⁹ inq; Phalereus in regia bibliotheca cōſtitutus grādem a rege pecu niam accēpit/ ut undiq; ad bibliothecam regis uel emendo uel trāſcribendo libros con gregaret/ neminiq; it̄rogatum me p̄nte a rege quōtā libri iam in bibliothecis eēt dī xiſſe plures q; ducēta milia/ ſed breui t̄pe nō erūt forſan pauciores q; gēis milibus ſi nō ab uniuerſa græciā ſolū quod feci/ uerū etiā ab aliis gētibus ac p̄cipue a iudeis quorū do ctina perutilis mihi eſſe dī q; plurima poſſumus uolumina congregamus. Et quānam rex inq; cauſa detinuit ne iudæorū libros quæ regio nobis affinis eſt aut emeris iam aut tranſcripſeris p̄ſerim cū ad hāc rem tāta tibi p̄ſtetur pecuniā quantā pecieris. Tum De metrius traductione opus eſt inq; p̄pria. n. lingua & diuerſis utūtur q; ægyptiū litteris. Multi eos ſyrica & lingua & litteris uti cēſent/ quod ita eē nō iuenio. Poſt hęc rex p̄cē pit. Demetriō ſcribere ad ſe de iudaicorū librorū traductione. Omnia. n. tanta diligen tia faciebat/ ut uel res minimas petitionibus atque mandatis exactiſſime ſcriptis ageret. Quare ipſe quoque cuncta ut geſta ſunt conſcripſi. Hanc igitur epiſtolam Demetri⁹ philadelpho miſit. Regi magno Demetrius. Quoniam p̄cēpiſti o rex ut undecūq; poſ ſim in bibliothecam tuam libros utiles congeram/ maietai tuæ refero iudeorum diſci plinam & leges litteris & lingua ſua conſcriptas perutilis mihi uideri. Ferūtur enim ab iecte nonnulla tranſlata tantæ certe admirationis/ ut & it̄gra & diuina ſola legū ſanctio iudaica uideatur. Sic. n. etiā Hecateus abderita propter ſanctionem legis nec a poetis gentium tactam arbitratur nec diligēter ab hiſtoricis expoſitam. Si ergo tibi uidetur o rex ſcribatur ad pontificem iudeorum ut de ſingulis tribubus ſeniores uiros legiliſperi tos & probos ſex mittat ut diligenti examine id eligamus in quo plures conuenient tra ductores. Iſta q̄ppe res digna mihi maietae tua uidetur: ſcelix ſis perpetuo. Tunc rex ad Eleazarum ſcribi iuſſit quod captiuos iudeorum remiſerit/ & auri q̄nquaginta talen ta argenti centum/ & lapides non paucos ad crateras/ phialas & menſam cæteraq; uafa & ſacrificia faciunda deo iudeorū obtulit/ cuius epiſtola hęc eſt. Rex Ptolemæus Elea

zaro pontifici salutem. Non ignoras multos iudeorum in regione habitare nostra qui ab hierosolymis profugum in tempore quo illi regnabant abstracti fuerunt quorum multi cum patre nostro in aegyptum ingressi maiori mercede in legionibus conscripti sunt: cumque fideles inuenisset in praesidiis collocauit: ut eorum formidine aegyptiorum comprimeret. Nos etiam postquam regni habenas suscepimus humanius tuos tractantes plures quam centum milia captiuos redemimus ac liberauimus conuenienti mercede dominis deposita/ & si quid impetu multitudinis propter gestum est totum correximus. Putauimus. nam id maximo deo gratum fore. quod tantum regnum cum pace ac gloria nobis commendauit. De tuis etiam flores aetate uolentesque militare cum dignitate aliqua in exercitu constituimus & apud nos nonnullos admisimus. Quia igitur uolumus & tibi & iudaeis tam praesentibus quam futuris gratissimum facere/ decreuimus ut lex uestra litteris graecis ab hebraica lingua traducatur: ut uestra quoque uolumina cum aliis regis libris in bibliotheca nostra inueniantur/ recte igitur facies & nostro studio condigne/ si uiros probos & seniores peritos linguae graecae non ignaros sex ab unaquaque tribu elegeris. Oportet. nam quoniam res quam maxima est illud eligatur in quo plures conueniant traductores/ hac re gesta non paruum nos gloriam consecuturos arbitramur. De his rebus latius tecum loquentur Andreas de intimis cubiculariis/ & Aristo qui & primitias ad uasa & sacrificia in templum portant argenti atque auri pondus non contemnendum. Scribe tu quoque ad nos de quibuscumque uolueris. Gratum. nam id nobis erit & amicitia nostra dignum & quam primum fieri curabimus quod petieris. Vale Ad haec Eleazarus sic rescripsit. Eleazarus pontifex amico uero Ptolemaeo salutem. Si tu & Arisnoe regina & soror & filii uestri ualeatis bene est: & ut uolumus fit/ ipsi quoque ualemus. Magno gaudio affecti sumus cum litteras tuas bonam erga iudeos uoluntatem tuam cognouerimus. Itaque uocato populo publice tuam epistolam legimus ut scirent quantum in deum nostrum habes pietatem: ostendimusque uiginti aureas phialas quas misisti & argenteas triginta/ & crateras quibus & mensam argenteam ad sacrificandum & ad alia faciunda quibus templum aegeret argenti talenta centum/ quae Andreas & Aristo uiri probi & docti & te digni abs te nobis tradiderunt quibus latius diximus quae uisa sunt. Omnia. nam quae tibi conferunt et si propter naturam essent tui petentis gratia efficere parati sumus. Plurima. nam ac maxima/ & quae obliuisci nunquam poterimus nostro generi beneficia contulisti. Quare illico pro te & regina & filiis & amicis tuis sacrificia optulimus deo/ & orauit uniuersus populus ut cuncta tibi sicuti uis succedat/ regnumque tibi cum gloria dominus omnium deus conferuet. Praeterea ut diuinae legis commode ac secure fiat translatio: sex ab unaquaque tribu seniores elegi quos ad te cum libris destinaui. Recte igitur facies rex optime exquisitissime transacta scriptura curare ut ad nos uiri redeant. Vale. Multis deinde hac de re dictis postquam iam transactam scripturam haec subiungit Lectitata igitur examinataque translatioe seniores interpretum ac sacerdotes & multi aegyptiorum principes coram rege congregati propositis in medio libris magna uoce dixerunt quoniam prope ac sancte diuina scriptura transacta est/ decens modo est rex iustissime ut caueant ne quis puertere aliquid audeat/ quod cum omnes uoce approbassent iussit rex secundum morem suum maledicere. Maledixerunt ergo ut solent si quis addiderit aut subtraxerit aut mutauerit aliquid rectissime id agentes ut perpetuo inuiolata scriptura seruetur. His ita gestis mirabili rex fuit affectus gaudio: a iudaica Lecta uero uniuersa sibi fuerant & admiratus legislatoris prudentiam dixit Demetrio quomodo non poetae neque historicorum de tot tantisque rebus gestis nullam mentionem fecit? Cui Demetrius diuina haec lex est: & a deo data ut uides ac ideo si qui tetigerunt deo percussi resiliunt. Affirmauitque audisse a Theopompo quod coeperat nonnulla a iudaica scriptura translata graeco oratione ornare/ & illico turbatione quadam mentis & animi percussus magno studio deum orasse; cuius rei gratia id sibi accideret. Audiuisseque

per somnium quia res diuinas lenocinio inquinatis hoibus aderet. Ego quoque ipse inquit a Theodoto tragediarum poeta accipit/quod cum nonnulla e iudaica scriptura ad fabulam quandam transferre uellet luminibus captus fuerit: qui quoniam credidit hac de causa id sibi euenisse magno tpe poenitentiam egit/& tandem sibi uisus fuerat restituit. Tunc rex magna cum diligentia sancte scripturam iudaicam iussit referuari.

De Vita & disciplina mosayca.

Cap. II.

Vnc disciplinam Mosaycam ut doctissimi iudeorum scripserunt exponam. Philo igitur de iudeorum ab aegypto egressu in primo libro quos de hypotheticis inscripsit ubi pro iudeis quasi aduersus eorum accusatores his uerbis utitur. Populus inquit iste qui a Chaldeo parte traxit originem a syria in aegyptum translatus post multos annos/quoniam multitudinem eorum aegyptus non capiebat & magnitudine animorum/ac simul quia somniis ac uisionibus exitus ei diuinitus significabat magno pere in eam terram unde maiores sui in aegyptum profecti fuerant redire cupierunt. Quo facto a deo creuerunt ut ad haec usque tempora iudeorum genus durauerit. Et paulo post ducebat autem eos uir unus quem si uis nihilo praestantiorum ceteris putato. Petunt. n. multi eum obprobriis arte quadam malefica & lenocinio uerborum oia illi confecta fuisse dicentes: Sit sane/sed artificium tamen illud maleficum & uersutia hois non modo uniuersum populum a siti fame ceterisque periculis quae quotidie locorum asperitate & solitudine accidebant liberauit ac uelut in copia rerum oium aliud/uerum est longe ab oia seditioe & sibi obtemperantes obtinuit. Nec breui tempore ista sed tanto seruata sunt/ quanto nec domus una in pace atque concordia conseruari facile potest. Itaque non sitis non fames non calamitas aliqua non futurorum formido non ignoratio euentorum aduersus maleficum illum uirum seductos populos incitauit. Quam igitur uis artem aut uerborum lenocinia aut prudentiam aduersus tot tantaque accidecia quotidie mala suffecisse? Aut. n. subditus illi populus natura obtemperans/humilis: & peritia futurorum munitus libenter eum sequebatur/aut si illi mala fuerant deus dura oia eis mitigabat/ & tam praesentium quam futurorum notitiam Moyse concedens effecit: ut tandem ab oia periculo populus suaualerit. Vtrum. n. isto tum concesseris magna laude Moysem certe affeceris posteaque in terram istam uenerunt & si quo pacto eam consecuti sunt diuinae litterae significant/malo tamen ego probabili coniectura quam ueritate historica uti: Vtrum. n. quispian uoluerit ipse concedam aut multitudie aut armorum peritia syrios & phoenices prius propugnantes uicisse/aut uide quidem nihil fecisse/sed a dantibus sponte regionem accipisse/ac non multo post pie & sancte uiuendi omnem disciplinam constituisse. Alterum enim fortissimos eos uiros alterum a deo sic amatos significat/ut est inimicis suis uenerabiles uiderentur/ quippe hostes atque inimici erant eorum a quibus regionem ubi & ipsi & maiores sui nati educati que fuerant repente auferre uoluerunt. Quomodo igitur non est mirabile atque diuinum si quasi melioribus sine ulla uide sponte hostibus cessisse fatearis? post haec nescio quid primo quid secundo collocabo/probitatem ne legis/an obedienciam sanctitatem iustitiam & pietatem illorum qui uirum illum a quo legem acciperunt sic admirati sunt/ut quicquid ille uellet/hoc deum uelle putarent. Nam siue prudentia illius haec agebantur/ siue a superiore quadam uirtute doctus faciebat/ad auctorem deum omnia reducuntur. Mirabile nempe mihi uidetur duobus annorum milibus immo maiore tempore iam fere transacto/non enim exquisitissime annorum possum dicere numerum nec uerbum unum in lege illius esse immutatum/sed centies unusquisque iudeorum morietur: qui legi mosayca derogabit. His dictis compendio transcurrit disciplinam ciuilem: quam iudei lege mosayca tenuerunt deinceps. Nihil inquit huiusmodi apud iudeos est non forum & iudi-

cia/nō postergationes & moræ/nō lites & accusationes/sed oīa uera simpliciā & cōstan-
 tia. Si adulteratus es/si uim intulisti/si fornicatus/si aliquid horū feceris morte punieris/
 si seruum si licerū uituperaueris/si uinculis premis/si abductū uendideris/si priuata si sa-
 cra sublegeris si impietate usus fueris/nō opere solū uerū etiā uerbo/propitius autē no-
 bis sit deus qui hęc cogitauim⁹ si in patrē si in matrē aut in benefactorē tuū morte mo-
 rieris nō cōmuni/sed lapidibus obrutus/præterea mulieres uiris seruire oportere nō ad
 cōtumeliā/sed ad obedientiā parētes in filios ad salutē eorū habere imperiū/ unūquēq;
 suorū esse dominū/nisi deo ea obtulerit. Nam si uerbo solū deo dedicauerit/tāgere am-
 plius nō licet dei oblata neminē rapere nec aliena oīno furari/uerū etiā si uerbum emise-
 rit quo sua oīa deo oblata esse uideantur/ac demum pænitiā ductus tangere audeat/
 aut ad alium sensum prolata sibi uerba interpretetur/animam amittat. Sed longū esset
 omnia dicere. Innumerabilia præterea sunt moribus de consuetudine sine scripto serua-
 ta/quæ quis odit nō faciat/quæ nō locauit non tollat/nec a prato nec a torculari nec ab
 area magnū aut paruū aliquid auferat: Ignem potēti dare aquarū fluentia nō includere/
 in opibus & mancis opem petētibus stipem propter deū esse cōcedendam/mortuis se-
 pulchri locū nō esse negandū/mortuorū sepulchra nō mouere nihil malī cuiq; inferre/
 nō obtundere aut eicere sperma/nulla uī fecunditatem muliere retardare nō aliter uī
 animalibus q̄ deus & lex uoluit/semīna nō dispergere/iugum nō imponere iniuste nō
 habere modū præter mensurā/nec nūmum adulteratū/amici arcana inimicitias lapsus
 nō patefacias/nō superes liberos a parētibus etiā si captiuos habeas nō uxore a uiro
 etiā si argēto tuo emeris/hęc maiora pulchrioraq; sunt illa parua multis uident nō de-
 struere domi nidū. Nullius aialis preces cū ad te lamentanti simile refugiat cōtemnere
 uelis. Sed lex quæ ista iussit magna cura seruanda esse cōstituit maledicunturq; qui nō
 seruant/& deus ipse qui omnia perspicit ultor inuocatur. Et paulo post nō semel sed se-
 pius immo uero singulis diebus septimis propter malos hęc repetuntur/ maledicuntur
 q; qui nō seruant. Ita nō solum ad agendū exercitatos/uerū etiā legū peritos legislatores
 singulos effecit/septimus enim diebus in diē congregari uoluit/ut cōsidentes scripturā
 audiant/ne quis se quis se ignoratiōe possit excusare. Ita cōueniūt semp & sedentes ma-
 gno cuncti utuntur silētiō/nisi ad laudē dictorū uerbum aliquod cōmuniter emiserint.
 Sacerdos autē aut de senioribus unus legem recitat & exponit/sitq; p totū id diem septi-
 mum usq; ad uespertinū crepusculū/deinde abeunt & sacrarū legū peritiores & pietate
 multo munitiores. Num ociosi septimū peragere diem iudæi tibi uidentur/an hęc quæ
 faciunt cæteris oibus necessaria magis ducis/hac enim re sit ne a iure cōsultis quid faci-
 undum sit querirēt/nec per ignorantia fallāt. Sed unusquisq; facile de legibus atq; mo-
 ribus iterrogatus respondeat/& uir uxori:pater liberis:dñs seruis legis præcepta tradat.
 Facile de septimo quoq; anno quis non similiter dicere possumus/non.n. ipsi ab operi-
 bus sicut septimis diebus cessant/sed agros ipsos cessare patiuntur/ut uires ad futura su-
 scipiant. Multo.n. fecundiores redduntur/si eum cessauerint/in noualia rursus prosici-
 duntur/quod ēt corporib⁹ hoīum accidit/semper enim eūdem ferre laborem & ualitu-
 dini obest:& robur animi atq; corporis deicit. Sed si qs iudæo polliceatur fecundio-
 rem in septimo āno agrum futurum si eum coluerit:nequaq; id facere pauetur/nam &
 ipsi a laboribus accipere se uolunt/& agros aliquādo qescere: ut & ipsi latiores & agri
 fecundiores alio initio laborum sumpto efficiant. Magnæ autem humanitatis eorum
 illud præcipue signum est. In septimo anno quoq; ipsi ab agriculturæ laboribus absti-
 nent/si quid sponte agri protulerint non colligunt neq; deponunt/sed quia nullo suo la-
 bore productum est/communiter cuiq; uolenti omittitur. Quare autem septimum

numerum ita lex honorauit/nemo a me quæret/qui a medicis atq; philosophis de uir-
 tute quam ad oia maxieq; ad naturam humanam possidet audiuit. Hæc Philo/Similia
 uero ipsi & Iosephus in secūdo de antiquitate iudaica hoc pacto cōscripsit ab ipsis rebꝰ.
 Si q; cæterarum gentium leges nostris conferret:diligenter uideret:licet q;nam maxi-
 me tam iustissimas leges q̄ pietatem in deum ueram hostibꝰ tradiderit. Nam cum ifini-
 ti gubernandarum ciuitatum modi in hos paucos generaliter reducuntur:ac alii p̄ci-
 patu unius alii paucorum potentia:alii totius populi iudicio gubernent: nostræ legis
 conditor hæc oia despexit/& soli deo (dicam.n. et si durum uideatur) gubernationem
 iudæorum attribuit/ad illum.n. tanq̄ oium bonorum causam respiciendum solummo-
 do celsit:quem nec factum ullum nec cogitatum fugere potest/q̄ cum immortalis æter-
 nusq; sit/oia potest/nec alia nobis rōne quā creaturis suis cognoscitur. Hæc.n. de deo
 opari oportere sapientissimi et græcorum p̄cipiis ab illo sumptis testantur. Nam &
 Pythagoras & Anaxagoras & Plato multiq; alii hæc ipsa sensisse uidentur. Sed paucis
 hac ueritate tradita in multos efferre ausi non sunt. Nostræ autem legislator quoniam
 opera legibus consona effecit non solum sui temporis iudæos sed omnes usq; ad hunc
 diem in ueram creatoris pietatē reduxit/atq; reducit:cuius rei causa est:quoniam & le-
 ges ipsas utilissimas oium tulit. Non.n. uirtutis partem pietatem esse docuit: sed omnes
 uirtutes pietatis esse partes declarauit/& ipsas uirtutes iustitiam dico/modestiam/forū-
 tudinem/ciuium iter se cōcordiam alius oibus impressit. Omnes.n. opationes nostras
 oia uerba & cogitationes ad eū referendas esse uoluit/nec aliqd horum icastigatū reli-
 quit. Duplex.n. disciplina morū est. Nam cum & doctrina qd faciendum sit discimus:
 & exercitatione faciliores ad agendum scimus/alii quidem legum latores altera solum
 modo rōne usi sūt. Nam Lacedæmonii atq; Cretenses non uerbis sed re atq; consuetu-
 dine instituebant. Athenienses autem & cæteri pene græci omnes quæ faciēda essent uel
 non:legibus iubebant. Re aut atq; opera ad consuetudinem bene uiuēdi reducere ho-
 mines neglexerūt. At uero Moyses diligenter hæc utraq; coniūxit/nec rectam uiuendi
 consuetudinem doctrina priuauit nec doctrinā procul ab exercitatioe iacere passus est:
 sed a primis statim alimentis incipiens domesticum uiuēdi usum ita complexus est: ut
 nihil adeo paruum sit:quod uoluntati utentis prætermiserit: sed quæ comedēda sūt: &
 a qbus abstinendum/ac de oibus quæ simul uiuunt: de diligentia p̄terea in agendo: ac
 de rege a laboribus legem quasi regulam posuit:sub qua tanq̄ sub patre ac dño uiuen-
 tes nihil ex ignoratione peccamus. Nō.n. semel aut bis/sed singulis hebdomadibus ab
 oī labore q̄scentes ad audiendam legem conuenire iussit:ut p̄ceptis eius maxie oium
 cognitū nemo se posset per imprudentiam purgari:quod cæteri omnes legum cōditores
 ita reliquerunt:ut plurimi uere hoies tunc tandem q̄quam prohibitum esse discāt: cū
 iam præuaricati sint:& q̄ p̄cipuos maximosq; gerunt magistratus ignorantiam legum
 præ se ferūt:cū legisconsultos se cum semper habeant assistentes. Quæcūq; uero iudæ-
 um de Moyse legibꝰ interrogaueris/facilius tibi omnes percurrer quam nomen suū pro-
 ferre posset. Ita fit ut ab ieūte nobis ætate leges imprimant & raro qdem aliq; transgre-
 ditur/& si q; transgressus fuerit:nullo pacto p̄nam deprecari potest. Quæ ex re mi-
 rabilis generi nostro concordia inest. Nam & quæ eadem omnes de deo sentimꝰ: & quæ
 in uiuendi moribꝰ nulla differentia est: summa omnes concordia coniūgimur: Nō au-
 dies.n. apud nos diuersas de deo sententias quod apud alios non uulgares tantum uer-
 etiam philosophi factitant/quorū alii nihil omnino deum esse cauillantur/alii deum es-
 se concedentes gubernationem rerū ipsi cōcedere nolūt. Apud nos autem a mulieribꝰ
 et & seruis audies omnia nostra studia ad deum referri oportere/unde factū est ut nō-

nulli tanq̄ magos atq; inertes nō accusent/ quia nouarū rerū inuētores nō sumus/ quod
 apud alios ita laudatur ut qui patria cōsuetudine cōtempta innouare quicq̄ potuerunt
 sapientes fuisse uideant. Nos autē ecōtra id præcipuum prudētia atq; uirtutis munus
 existimamus/ ut nihil omnino cōtra legē aut facias aut cogites/ quæ res maximo argu-
 mento est leges Moyſi optime atq; diuinitus latas esse/ nam quæ aliter se habēt/ experiē-
 tia redarguta ceciderūt/ nostræ autē legis quidnam aliquis mutare queat? uel qd meli⁹
 aut inueniet aut ab aliis accipiet? num uniuersum disciplinæ ciuilibis modū reprehēdet?
 Sed quis iustior aut melior modus excogitabitur quā hic sit qui deū principē p̄posue-
 rit/ & sacerdotibus cōmuniter maximarū rerū gubernationē attribuerit/ ac summo pon-
 tifici sacerdotis tum oīum regimē cōmiserit/ quos nō censu aut genere sed uirtutis præ-
 stantia ad dei cultū assumpsit/ & legis aliarūq; rerū curā illis cōmisit/ ut ipsi & dubia de-
 cidant & peccantes puniant. Quis igitur principatus hoc melior aut q̄s maior deo po-
 test honor afferri? Tota quippe multitudo piissime deū colit/ & sacerdotibus maxima-
 rum rerum cura cōmittitur. Ita fit ut tota disciplina ciuilibis quædā solēnitas esse uideat.
 Nam quæ paucis diebus uix alii faciunt mysteria & dies festos appellātes/ hæc nos to-
 to aīo firmaq; sententia multis sæculis & conseruauimus & conseruamus. Vide autē q̄
 ueræ simplices integræq; nostræ opiniōes sunt: Primū enī omnium de deo opinamur
 quod ipse perfectissimus atq; beatissimus sit/ sibi atq; cæteris sufficiens/ oīum ipse rerū
 principium/ ipse medium/ ipse finis/ operibus notissimus atq; manifestissimus/ substan-
 tia penitus inuisibilis/ cui simile nec uidere nec excogitare quicq̄ possumus: Quare nec
 materia ulla ad imaginē eius suscipi nec ars imitari eū fingēdo potest. Opera eius ocu-
 lis cernimus/ cælū terrā solē lunam lucē fluuios mare aīalia plantas quæ ipse fecit non
 manibus neq; labore nec alicuius auxiliō sed cū uoluerit oīa bene fieri/ omnia illico bo-
 na facta sunt. Hic sequendus oibus hominibus est atq; colendus/ colitur autē sanctissi-
 me operatione uirtutis. Vnum est templū unius dei amicū enī omnib⁹/ quod simile
 est cōmune tēplum oibus est quia cōmunis deus est hunc sacerdotes præcipue colāt/
 quibus unus præest huic/ qui nō obtēperat tanq̄ impius punitur. Sacrificia offerim⁹
 nō ad repletionē ebrietatēq; nostram quæ deo ac oibus probis odio sunt/ sed ad emen-
 dationē purgationēq; nostram in quibus pro communi prius salute oram⁹/ deinde p̄
 nostra. Gratissimus enī deo est qui cōmunē salutē suæ antepōnit. Petimus autē a deo
 peccantes nō ut bona nobis cōcedat/ q̄ sponte iam præbuit/ sed ut capaces eorū bono-
 rum ita nos faciat ut cū cœperimus nō efferamur. Sacrificātes a luētū ab uxore aliisq;
 permultis abstinere lex iubet. Hæc de deo sentire mosaica lege didicimus. Longū esset
 omnia percurrere quæ de nuptiis connexionēq; sexuum cū uxore ad procreandū con-
 stituit/ q̄q̄ seuerissime præter naturā agētes ulciscitur/ quæ de latrocinio atq; furto/ quæ
 de rapina & ui/ quæ de liberis educandis/ quæ de parētationibus mortuorū/ ut nō ma-
 gno sumptu neq; magnificētia sepulchrorū caritateq; fiant/ purgari autē a cadauere ue-
 nientes iubet quasi imundos/ ut hinc discamus q̄ magna imundicies in cæde hominis
 sit. Parentes secundo loco post deum honorari iussit/ & ingrātū aduersus parentes ho-
 minē lapidibus obruendū esse cēset/ seniores a iunioribus honorari præcepit/ nihil in-
 ter amicos occultū esse uult & si dissidium acciderit amici arcana efferri nō sinīt: Iudici
 muneribus corrupto mortē intulit/ qui nō auxiliatur supplicanti cū possit reus secūdū
 legem est/ nō tollas quod nō deposuisti/ nō tangas alienū/ nō mutues scēnore. Innume-
 rabilia huiusmodi sunt/ quibus societas nostra & disciplina ciuilibis inter nos cōtinetur.
 Sed nō est prætermittēdū quomodo erga alienigenas affectos nos esse uoluit/ sic enī
 diuinitus hanc rem etiā curauit ut nec nostra corrūpi possent/ nec inuidere his posse.

mus qui legē nostrā recipere uelint. Quicumq; enim nostris legibus uiuere desiderant omnes humaniter suscipiendos iussit/cū nō genere sed uiuēdi disciplina coniunctionē hominū distinguere uideatur/siqui autē nō integre sed simulatione accedūt hos repellēdos impat/ne cōuersatiōe sua corrumpamur. Cetera uero quorū usus necessarius est petentibus danda esse cōstituit/ignē aquā alimentū ceteraq; huius/ut uiam ignorantī ostendere/insepultū hominē nō negligere. Quam humaniter autē gerenda bella esse censuerit idē patet/qm̄ nec igne nec ferro agros hostiū populari dimittit/nec eos spoliare qui ceciderūt in p̄clio/nec captis iniuriā inferre maxime mulieribus/tantaq; facilitate ac māsuētudine fuit ut uel brutorū aīalium curā hubuerit/nam usum cōgruentem eorum nobis cōcedens crudelius ea tractare prohibuit/nec interficere sinit si quæ quali supplicantiā ad nos refugiūt/parcendū etiā in hostili regione/nec interficiēdum animalia illa uoluit/quorū labore homines iuuant. Sic undiq; cū docendo tum puniēdo a uitiis ad uirtutē reduxit. Mors enim iminet si adulteratus es/si puellam rapuisti/si marem tentasti/si tentatus cōcessisti/de aliisq; oibus punitiōes rebus cōuenientes absq; deprecatione cōscripsit. Seruatoribus autē legū p̄mia proposuit/nō argentū neq; aurum nec oleastri aut hederæ ferta & inane quoddā p̄coniū sed & ipse p̄dixit & deus miraculis cōfirmauit. Siquis etiā mortuus esset pro lege/uiuet tamē & meliora maioraq; p̄mia cōsequetur. Vnde factū est (nō enim uereor dicere quod res ipsa p̄dicat) ut multi magno animo sūmos crucia tuis & mortē ipsam subire maluerint q̄ quicquid facere aut dicere p̄ter legem. Et certe si gēs nostra ignota ceteris hominibus esset nec legis nostræ sanctitas ullo modo cognosceret/& aliqs oīa diligēter scripta græcis nunc legeret/narraretq; talē se aliqua in orbis parte uiuendi uidiſse disciplinā/quā multis sæculis cū sūma in deū pietate seruata diceret oēs admirarent. Nullus enim uere sanctiores leges excogitauit/nec tot sæculis leges suas animis hominum firmiter imprimere potuit. Prætermitto Platonē qui ueram opinionem de deo in multitudinē efferre nō esse tutum confitetur/& leges uerbis inanibus cōscripsit/unde nulla utilitas nisi forsitan eloquentiæ cōsecuta est. Lycurgum autē homines admirant/& spartē in cælū efferrunt. quia longo tēpore leges illius inuiolatas Spartani cōseruarunt/quæ res certe non paruæ uirtutis est/sed illi breui tempore id fecisse inueniunt si quis eos cum Iudæis cōperat/qui nō minus ferre quā duo annoꝝ milia in legibus permanēt. Preterea Lacædemonii liberi quidē leges seruabant/q̄ primum autē fortuna mutata fuit/totius uiuendi disciplinæ oīumq; suarū pene legum oblitū/nos autē sæpius aduersa fortuna multo magis quā ceteri hoīes uexatū/nec ēt in summis periculis legē nostram tradidimus.

C Eleazarus apud Aristēum de allegorico sensu scripturæ. Cap. III.

Aec Iosephus de mosaica iudæorum disciplina. Multa uero dicere possem de

h occulta legū uirtute & allegorica speculatione/sed tangam pauca quæ ab Eleazarō atq; Aristobulo summis apud Iudæos uiris nobilissimisq; q̄ Ptolemæi tempore perfluxerunt/quorum alter Eleazarus pōtificatus etiā dignitate insignis fuit/ut paulo ante scriptum est cum de traductione scripturæ in linguam græcam dicemus/qui regiis legatis uirtutem scripturæ occultam esse ostendens his uerbis usus est/ut Aristēus alter ex legatis conscripsit. Dignum autē est inquit nonnulla eorum quæ ab eo audiuius breuiter ponere/præcipue quoniam temere quædā de puris atq; impuris animalibus in lege scripta multi arbitrantur. Interrogatus enim a nobis quamobrē si a deo uniuersa creata sunt impura nonnulla scriptura uocitat/a quibus abstinendum esse iubet/ita diseruit. Vides quantam uim habet conuersatio atq; cōsuētudo/ malos. n. homines si cum improbis/laudabiles si cum probis cōuersantur facile facit. Primū igi-

tur legū diuinarum lator ita cūcta deo patere ostendit/ut nihil agi nihil excogitari pos-
 sit quod eū lateat/deinde ceteros omnes homines falso multitudinē deorū introducere
 docuit/cum ipsi multo præstantiores sint q̄ dii sui quos uenerant/ quorū simulachra la-
 pidea uel lignea tanq̄ imagines eorū qui ad uitā sibi nō nihil cōtulerūt adorant sensum
 ipsi habentes ea quæ insensata penitus sunt. Cur autē oīno quasi dii a gētibus coluntur
 illi qui ad usum humanæ uitæ aliquid inuenerūt/cum nō fecerint neq; prodixerint ipsi
 quicq̄/sed meliorē eorum quæ sunt usum excogitarint/aut cur hodie quoq; multi non
 adorantur cū antiquiorib⁹ ad inueniendū excogitandūq; multa sagatiores acutioreq;
 sunt? Nam de ægyptiis quidē nescio qd dicere oporteat/bæluas enim & serpētes & ui-
 uos & mortuos uenerant. Hæc igitur inspiciens diuinus ille uir mœnibus ferreis & in-
 uiolabili ualle a ceteris gentib⁹ separare nos uoluit/quo pacto facili⁹ corpore atq; ani-
 mo imaculatos longeq; ab huiuscemodi falsis opinionibus remotos fore uidebat/ut so-
 lum uerū deū præter ceteras gentes adorātes illi solūmodo inhareamus. Vnde factū
 est ut a nōnullis ægyptiorū sacerdotibus qui disciplinā nostrā altius cōsiderarūt dei ho-
 mines gēs nostra sit appellata/quod nemini nisi deū uerū colat accidere potest. Nec id
 iniuria/reliquis enim cibo potui uestituiq; inhiantibus nostri omnibus istis cōtemptis
 per totam uitā de oīpotētia dei cogitant. Ne igitur conuersatione atq; cōsuetudine alio-
 rum corrupti ad impietate eorū deferamur/cibi & potus tactus & auditus atq; uisūis
 purificatione legali nos a ceteris seperauit. Cuncta enim ab una potentia omnipotētis
 dei gubernata naturali ratione similia sunt/q̄uis singula a quibus abstinemus & quib⁹
 utimur profundā habeant rationē/quorū unū aut alterū exempli gratia ponam/ne pu-
 tes temere de rebus tam paruis a Moyse fuisse conscriptū/sed oīa uideas ad prohibita
 tem hominū & iustitiæ perfectionem sancte pertinere. Volucres enim oēs quibus ui-
 mur domesticæ mūdæq; sunt tritico aut leguminibus conutrītæ/ut columbæ turtures
 perdices anseres ceteræq; huiusmodi quæ uero prohibitæ sunt eas rapaces carnibusq;
 aliarū auīū nutriti cōperies/a quibus agnis hædīq; raptis hominibus quoq; tam uiuis
 q̄ mortuis infertur iniuria/quæ oīa merito imunda nominauit/ut uel hinc rapina & ca-
 de nos deterreret/& ad iustitiā hortaret/moneretq; iustissime atq; pacifice uiuere/sicut
 omnes uolucres mūdæ quæ nulli auīū nec omnino aliis iniuriātur. Ita his quasi sym-
 bolis ad iustitiā intelligentes cōuertit. Nam si animalia huiusmodi tangenda nō sunt p-
 pter imundiciā suā/quales erunt hoīes qui prauitate morū illis se similes reddunt. Om-
 nia igitur hæc tropologice sancteq; itellecta plurimū conferāt/cōsideratio enī ungu-
 lissane an contra sit distinguēdos esse singulos actus pbe significat/quos qui nō distin-
 guit/ōēs quasi pecora parētes simul & filia sorores & fratres/quodq; nec in pecudibus
 inuenitur mares inter se cōmīscuntur/a quibus oibus nos longe absumus. Vnde mani-
 fice una & hunc distinguēdi modū docuit/& uitæ cōstitutionisq; nostræ habendā esse
 memoriā monuit. Cum enī dixisset quæcunq; ungu-
 lā scindunt/adiccit & rumināt. Ni-
 hil enim aliud p ruminatiōnē signat q̄ uitæ cōstitutiōisq; nostræ ut dixi memoriā habē-
 tem uiuere. Hoc uita alimento cōseruatur. Ita & alibi iubet dicens. Memoria recorda-
 beris domini dei tui qui fecit in te magna & mirabilia. Ingenita enim pfecto sūt si quis
 diligēter considerat formatio corporis/alimēti dispensatio/& ad singula mēbra mirabi-
 lis transitus/ac multo magis sensuū uis mētis agitatio & sūma uelocitas/unde singula
 quoq; artes inuentæ sunt. Quare monet memoriā tenēdū oīa quæ diximus diuina uitæ
 tutæ & fieri & gubernari/loca deinde ac tēpora omnibus accōmodauit ut semp & ubi
 q; dei memoriā habeamus & incipientes quicq; agere & desinentes/& cū inter agendū
 sumus cōstituti/iam cibi & potus tam mundiciæ q̄ immundiciæ q̄ primitiis/quibus fa-

*Dei hoīes christiani
& ægyptiæ uocati.*

*et alijs animalibus uel
ut, alijs aut inuenit.*

*ca p ppora quare deo
omno daretur in diu*

Etis postea utimur ad deū nos cōuertit. Præterea p̄uestitū etiā simile fecit/qd̄ plura. In
 ipsis quoq; ianuis præcepta dei scribe iussit ut continuā eius haberemus memoriā/ &
 in manibus ipsis circumferre ipsa uoluit/ut ostēderet oīa nobis iuste faciunda creatorē
 timētibus/ & nostræ creationis memoriā firmā retinentibus. lubet enī siue quis dormi
 tū eat/ siue a lectulo recipiat/ siue ambulet/ siue sedeat/ dei opera sibi esse meditāda: & in
 singulis dei potētiā qua sumus & possumus nō uerbis tantūmodo/ uerū etiā cogitatio
 ne atq; aīo admirandā laudandā amandā. Sed de cibo ac potu dicta sufficiant. De sensi
 bus autē ita iussit ut nihil audiendū nihilq; tāgendū uelit quod imundū sit: & hoc simi
 li quadā ratione Rapaces. n. prauaq; bestiolæ sunt/ aquarū tactu nos phibuit sicuti ca
 tæ ac mures pestifera quædā animalia & oīno inutilia hoibus/ ita lex nostra nec uerbo
 nec opere iniuriose quēq; dicere aut facerē p̄mittit/ & tam expresse q̄ per signa & symbo
 la omnibusq; modis nō fabulose sed ueris rerum indiciis ad iustitiā & oīpotētem nos
 deum cōuertit/ omnis enī mentio mundorū atq; imundorū animalū ad hæc refertur.
 Videbatur igitur mihi Eleazarus recte ad oīa respondisse/ nā etiā uitulos arietes & iu
 uencos nō siluestres/ sed domesticos offerēdos dicebat ut qui sacrificabant hac re intel
 ligerent mites se atq; humanos esse oportere/ præsertim cū oblatū affectus animi signi
 ficet. Hæc Eleazarus ad legatos qui ad eū de interpretatiōe legū a Ptolemæo missi fue
 runt quibus aperte significauit p̄fundā quadā ratiōnē ac allegoricā in lege diuina con
 tineri/ quā inuestigare deberēt qui scripturā intelligere optaret. Aristobolus autē ille cu
 ius secundus Machabæorū liber meminit quēq; Aristotelica peritū fuisse philosophiā
 cōstat/ similiter manus & cætera mēbra quando de deo dicunt̄ intelligēda esse in libro
 quē ad Ptolemæum scripsit his uerbis declarat. Veniamus nunc ad ea qbus ēt tu o rex
 significari tibi uoluisti quid uelit dicere scriptura nostra cū manus & brachia facies &
 pedes iter & quietē deo attribuat. Quæ oīa cōuenienter intellecta rectam de deo sentē
 tiam nō fabulosam aut falsam cōfirmat. Magnæ nāq; res quæ sensibus nō cadunt mul
 tis p̄fecto modis a sensibilibus a scriptore legū exponūtur. Et ideo qui recte intelligūt
 sapientiā illius & diuini spiritus gratiā quæ p̄phetā eum efficit uehemēter admirantur
 ex quibus prædicti philosophi fuerūt & poetæ etiam nonnulli qui propter illa quæ ab
 eo accaperūt maxime admirant̄. Qui uero a sensu eius profundiore remoti litteræ tā
 tummodo inhæret/ nihil magni cum scripsisse arbitrant̄. Explanabo igitur singula bre
 uiter atq; clare quantū in me situm est q̄ si longe a ueritate abfuerō nō scriptori qui re
 cte ac profunde omnia edidit/ sed mihi parū diuinas illas leges intelligētī temeritatem
 attribuas. Manus igitur etiam nobis multis modis dici apertissimum est nam cum ma
 gnum exercitum & legiones tuas aduersus hostes mittis magnam manum te habere
 dicere uulgo solemus/ & omnes qui audiunt uires tuas per manū significari non dubi
 tant quod etiam Moyses designauit dicens. In manu potentī eduxit te ab ægypto deus
 & alibi a persona dei. Mittam manum meam & percutiam ægyptios/ & rursus ad ægy
 ptiorum regem. Ecce manus domini inquit erit in pecoribus tuis & in omnibus agris
 mors magna quibus potētiā dei iure significatur. Vis enī hominū & actis omnis in
 manu eorū sita esse translatiue dicitur. Idcirco legis scriptor uocabulū manus ad poten
 tiam dei transfudit. Quies autē diuina nō iniuria utputo dici potest stabilis creaturæ du
 ratio atq; immobilitas/ quā esse percipimus/ quia deus cui omnia subiiciūtur ita cōstitu
 it/ nūq; enī cælum in terram conuersum est neq; terra in cælum mutata nec sol luna ne
 q; luna sol facta est. Et in animalibus similiter nō est enim in naturam hominis fera
 conuersa/ nec homo in bæluam unq; pertransiuit. Hæc igitur quies atq; stabilitas diui
 na dici potest. Descendisse in mōtem ēt tempore quo lex ferebatur scriptura deum per

*sacrificatio**manus in deo quæ
littere ponit**manus dei uig. p̄p.**quies dei immutabi
litas rerū in sa
pientia*

habet/ut omnes operationem dei conspicerent:quam descensum appellamus. Scribit enim exarsisse montem igne qñ deus descēdit/turbarūq; uoces exauditas fuisse/cūq; tota multitudo nō pauciores q̄ decies centena milia essent p̄ qñq; dies in oī loco mōris ardens ignis aspiciēbat. Ita descensus ille nullum localem motum significat/ubiq; n. deus est: sed uiribus ignisq; mirabiles sunt quia uniuersa cōsumūt quinq; dieꝝ spatio sic ardētis ut nihil ibi cōsuptū fuerit/sed ipsa quoq; herbarū uiriditas iracta p̄māserit/turbarūq; sonitu itollerabili nullis edito instrumētis descensus dei oībus significat. Descēdit enim quoniam uoluit diuinis iudæorum genus legibus communire. Hæc Aristobolus.

C De Essæis q̄ p̄scais t̄pibꝫ apud iudæos sublimi uiuebant philosophia. Cap. III.

Erum quoniā diuinarū legum p̄cepta p̄currimus/& formā allegorici sensus tetigimus/illud prætēmittendū non est uniuersam iudæorū gēte in duas maxime partes fuisse diuisam/unā quæ p̄cepta legis certo quodā litteræ sensu sequebat/alterā quæ maiore philosophia firmata aliū atq; subtilius oīa speculabat/qui & philosophi iudæorum esse putabantur/horum disciplinam oēs qui nouerunt uehementer admirati sunt. Iosephus uero atq; Philo iudæi p̄petuæ memoriæ uitā eorū cōmendarunt/itaq; ne tam sublimes uiri neglecti esse uideant a libro Philonis quem p̄ iudæis cōposuit nōnulla sumēda mihi esse arbitror. Præter cæteros inquit quos pene innumerabiles sanctio mosayca ad bene uiuēdum incitauit. Essæi summi oīum atq; maximi sunt ab hosiotete idest græca lingua sanctitate (sicut mihi uidet) appellati / quorū secta non gñe sed uirtute atq; humanitate discernitur. Itaq; nemo puer nemo adolescens propter instabilitatē ætatis sed uiri oēs aut senes sunt/qui nullo corporis morbo nulla animi perturbatione ferunt/sed uera soli hoīum libertate fruunt/cuius rei uita sua testimoniū præbet. Nemo p̄prium aliquid possidet/non domus non pecus non uas aliquod: sed oībus in mediō positis cōiter utunt/habitant simul & conuiuunt quasi sodales/cūq; oīa p̄ cōi utilitate faciant/alīa aliorū negocia sunt/quæ impigre subeūntes certant non frigus non calorem non aliquam mutationem aeris formidantes/sed ante ortum solis ad solitos labores uersi crepusculo uesp̄tino cum gaudio redeunt/non aliter q̄ qui certamine gymnico exarcētur. Meliora enim & iocundiora tam animo q̄ corpori ea certamina putant/quæ non senescunt cum corpore. Sunt autem eorum alīi agricolæ/alīi pastores: alīi apium cultores/alīi harum artium magistri/ita ut perfecte inter se uiuant aliis nō indigentes/nihil facere recusant/quod cum utile societati sit turpe non est. Cūq; a laboribus suis mercedem caperint apud eum deponunt qui quæstor creatus est. Is oīa diligēter procurat quibus egent/egent autem paucissimis/cum omnem luxum tanq̄ animæ atq; corporis morbum aspernentur. Communis est ipsis non mensa solum uerū etiam uestis tenuis quidem omnis sed grauior in hyeme/quæ in uno deposita loco est/unde unusquisq; indifferenter assumit. Aegrotatio quoq; corporis si acciderit studio atq; cura omnium & re communi curatur. Seniores si absq; liberis naturæ concedunt foelicissimi omnium putantur honorari a cæteris nō minus q̄ si eos genuissent: & quoniam acutissime matrimonio huiusmodi societatem facile dissolui posse perspexerunt/uxorē ducere omnino recusant castimonix summopere studentes. Nimiū enim mulier se ipsam amat & zelotypia maxime mordetur/ac uiri mores artificio quodam atq; lenocinio facile potest in peius peruertere. Si uero etiam liberos uiro pepererit/quæ priꝫ astute faciebat ea iam audacter atq; aperte aggreditur/omniq; uī regere maritum conatur. Quare uxor huic societati inimicissima iudicata est/non seruat. n. mores/nec probus erga omnes est qui aut uoluptate uictus aut liberorum amore superatus in seruitutē uxoris ductus est. Hac uita eorū fit ut nō priuati solum uerū etiam reges atq; principes eorum

si de uisus in dante
legis qualis fuit

his quare mulier
si uisus fuit

philosophiam plurimū admīrentur. Hæc quidē a pologetico Philo scripsit ut diximus. In eo uero libro quē inscripsit oēs studiosos liberos esse ita de Essæis narrat. Palestinā maxima gens Iudeorum habitant/inter quos qui dicunt Essæi cōperiuntur plures numero ut ego opinor/ḡ quattuor milia Essæi dicti quasi sancti græce/quoniam dei cultores præcipue sunt nō animalia sacrificantes sed mentes suas uirtute munitas offerēdas deo putantes. In ciuitatibus nō habitant existimātes ut cōtagionē aeris corporibus/ sic cōuersationē uulgi aīo nocere. Horū alii agros colunt/alii pacificas artes ad utilitatē suam & proximorū exercent/nec argentū nec aurū reponunt/nec ingentes agros laudāt/ sed tantū colūt quantū necessitati possit sufficere. Hi. n. ex oibus pene hoibus solī pecuniā & fundos negligētes uirtute diuissimi putantur facilitatē uiuēdi & paucorū indigentia recte magnas esse diuitias iudicantes. Nemo eorū tela enses galeas scuta cæteraq; belli factitant instrumēta/ sed nec eas artes exercent quibus facile omnes improbitatē labuntur/ nulla mercatura nullus cauponatus nulla eius cognoscit nauigatio oēs rapinæ occasiones depellunt. Nemo seruus est apud eos/ sed cū uniuersi liberi sint alteri alteris seruiunt. Omnes q; seruis utuntur nō solū quia æqualitatē cōtemnūt tanq; iniustos oderūt/ uerū etiā quasi naturæ leges transgressos oīno despiciūt. Omnes enim aiūt quasi mater eadē natura genuit/quare quīs nō uocemur sumus tamen re ipsa fratres auariciæ criminē ab alienati/rationalē philosophiæ partē nō necessariā ad uiuendū/naturalē maiore q; humana natura cōsequi posset putantes alterā sophistis alterā leuioribus reliquerūt hominibus illā philosophiæ partē solūmodo approbantes/qua de deo & de creatōe omnium scrutamur/morali maxime inuigilant/ad quā absolute consequēdā paternis legib; adiuuantur quas recte intelligere nemo sine diuino auxilio potest. Has semp quidē sed maxime septimis diebus docentur. Dedicata enim septima dies deputatur/in qua cæteris oibus neglectis ad sacra loca cōcurrētes quæ sinagogæ appellant/ordie sub senioribus cōsidere solent/legunturq; scripturæ diligēter & exponuntur a peritissimis / symbolis enim prisco more scripturā uti maxime arbitrant. Discunt igit; pie sancte iusteq; uiuēt triplici regula utentes amore dei ardētissimo/uirtutis cultu diligentissimo/charitate pximi feruentissima. Quod igitur sūme deū diligant multa nobis argumēto sunt: Castitas ppetua: Iurifurandi nulla mentio/mendacii/odiū/& præcipue q; bonorū oīum nullius mali causam esse deū opinātur q; uirtuti studeāt patet quia pecuniā negligunt gloriam spernūt uoluptatē oderūt/cōstantes seueri magniq; animi sunt/cæteraq; huiusmodi innumerabilia. Charitatis autē argumēta sunt beniuolentia societas æqualitas. Nullus enī domū habitat quæ oīum cōmunis nō sit/unū arariū unus sumptus oibus est. Præterea uestis cōmuniter oibus proposita/cōmunis cibus & potus/cōmunis mensa/oīs uita cōmunis est: Quæ oīa multo magis illi opere faciūt q; alii uerbis significant. Nec mirum/quæcunq; enim quotidie laborātes cōsequuntur nō ipsi seruant sed in mediū afferrētes cōmunī utilitati attribuunt/nō negligunt apud eos agrotantes/ sed a cōmunibus curantur. Seniores nō minus q; parentes liberi uenerant/huiusmodi hoies sine græca doctrina mosaica philosophia effecit: quæ uirtutis opus hoibus pposuit a qua libertas & oritur & confirmatur. Nam cū multi atq; uarii diuersis tēporibus alii crudelitate carnificū more uniuersam Iudæam uexarint/alii astuta simulatione adeo ad improbitatē cūctos peruerterint/ac suæ impietatis inhumanitatiscq; calamitates hominū ppetua monumenta reliquerint: nullus unq; ita efferat fuit nullus ita ueterator ac malus ut Essæorū aut potius sanctorū uitā criminari uoluerit/ sed omnes probitate illorū superati quasi a natura liberos putantes summa ueneratione atq; laudibus prosecuti sunt. Hæc Philo.

¶ De Deo & quod mundus creatus est.

Cap. V.

k

Essæi sancti

Essæi cur in ciuitatibus non habitent

argumēta quib; probatur Essæi uirtute studere

Erum quoniā philosophorū disciplina iam patuit & totius etiam multitudinis
 mores diuinis legibus minutim expositi sunt. Restare uidetur ut iuniorū theologi
 am pietati maiorū idoneā atq; consentaneā ostendamus. Sic enim p̄discemus
 quales in theologia & in ceteris disciplinis hebræi fuerūt. philonē igitur rursus primo
 libro super legem audiamus. Nonnulli ait mundū magis q̄ auctore mūdi admirati nō
 ortū/sed æternū esse mundū putauerūt/male nullū pene opus deo attribuentes/cū ecō
 tra oporteret dei quidē uirtutes quasi creatoris atque patris admirari/mundo autē non
 maiorē q̄ creaturæ cōueniat laudē attribuere: At uero Moyses qui & ad sūmum philo.
 sophiæ peruenit/& dei responsis secreta naturæ didicit optime cognouit necesse esse ut
 rerum aliud quidē agat cū sit integerrimus intellectus atq; purissimus omni scientiā p̄
 stantior omni bono melior omni pulchritudine formosior/aliud uero inanime p̄ se atq;
 immobile sed ab intellectu cōmotū atq; formatū p̄fectissimū opus hunc mundū effece
 rit. Quem qui fuisse ortum negant perutilē atq; ad pietatē necessariæ prouidentia uirtu
 tem radicatus sustulerūt. Patrē.n.atq; auctore operi suo prouidere ratioe probatur/pa
 ter.n.omnis atq; actor ea que genuit aut fecit diligēter studet cōseruare/quæ opprime
 re possunt expellens/quæ utilia sunt suis acquirens/ad id uero quod non fecimus nulla
 coniuñctio nobis est. Perniciosa igitur res oīno est ut sine principatu ciuitatē sic mundū
 sine auctore ac iudice a quo uniuersa gubernent cōsistere posse putare. Mirabilis igit
 ille Moyses quod sine principio est alienū a re uisibili omnino existimās. Quod.n.sensi
 bile est mutationi subiectū nunq̄ idē est inuisibili quidē atq; intelligibili p̄petuitatē attri
 buit/sensibili aut aliud uocabulū accomodauit. Nam quoniā uisibilis atq; sensibilis hic
 mundus est/necessario ipsū ortū habuisse affirmāt. Vnde nō ab re creationē etiā eius
 magna cū theologica uenustate conscripsit. Hæc de origine uniuersi: Quod uero pro
 uidentia mundus gubernet i libro quē de prouidentia scripsit cōtrariis primū expositis de
 inde cōfutatis magnifice pbauit/quorū plura qm̄ lōgiora sūt cōpēdiosi p̄ponā. Prouiden
 tiā eē inqt arbitraris cū tantam reꝝ p̄turbationē esse uideas. Quid.n.humanorū ordine
 certo geritur. An solus ignoras paruos atq; rapacissimos hoies bonis omnibus florere
 diuitiis gloria cultu multitudinis magistratibus bona ualitudine quibuscūq; dixeris uo
 luptatibus affluere? Virtutis aut amicos oib; malis oppressos paupertate infamia hūilita
 te duricie uiuendi affligi? His aliisq; cōpluribus ita dictis respondet postea hoc pacto.
 Nō tyrannice neq; uī aliqua uel crudelitate/sed ut rex regū iuste uniuersum mundū de
 us gubernat/rex autem uerus & iam pater est/ut enim se habet pater ad liberos ita rex
 bonus ad ciuitatē & deus ad mundū/quippe qui naturæ stabili lege principatū & pro
 uidentiam in solubili cōiuñctione/una copulauit. Quare quemadmodū nō negligunt
 oīno uitiosi a parentibus liberi inimicorū opus esse putantibus submersos inuadere sed
 maiore interdū ope fouent cum nullum in eis p̄sidiū esse uideatur. Similiter quoq;
 deus oīum curam gerit/nec minus eorū qui perperā uiuūt/tum ut occasionem eis peni
 tentiæ præbeat/tum ut natura se propitiū esse ostendat. Ad hæc longe absis a ueritate si
 malorum aliquē fœlicē arbitraris et si Cresceō ditior/acutor uisu q̄ lynceus/ maioribus
 corporis uiribus q̄ crotoniata ille Milo: Ganymede formosior sit/oibusq; aliis corporis
 & exterioribus bonis abundet. Qui.n.mentem suā plurimorū dominatui ac pessimo
 rum subiecit cupidiinis doloris timoris stultitiæ iustitiæ fœlix atq; beatus esse nullo mō
 poterit/et si uulgo beatus appelletur. Nam si animi oculos parumper uolueris eleuari
 atq; ut possibile homini est de uero bono cōsiderare/oia quæ nūc admirari uideris ma
 gno risu prosequeris? Semper.n.cum meliora lateant in locum eorum mala irrūpentia
 laudant cum uero in mediū adsunt bona tunc quæ contraria sūt hac luce dilucidi tur

in ortu bonis florere
 hoc uero mundo cum
 uero potius male p̄p̄
 uirtu

us etiam malorū cu
 t habet huius uero se
 os dici nō possunt

huius beatitudinē uigil
 et psalmo. 143.

pitudinem suā ostendūt. Si ergo diuinū illud bonum mente cōcæperis/nihil eorū quæ
 dixisti facile apud uitiōsos iueniri iter bona collocabis. Preciosissima nempe illorū argē
 ti atq; auri metalla sunt/quæ a pessima terrarum parte solent pdire/pmultū nāq; pfecto
 itere est iter metallorum sterilitatem & fecūditatem terræ non metalloſa. Longe quip
 pe abest argenti atq; auri natura a bonitate frugum sine qb? uiuere neq;mus/quod ma
 xime in annonæ patet charitate. Omnes.n. thesauros p modici temporis alimēto recte
 propter necessitatem iudicantes libenter omnes piicere solent/quando autem necessa
 ria nobis cumulate affluunt naturæ bonis abūdantes contenti esse non possumus/ sed
 argento atq; auro ihiantes & quasi oculis capti terreno pondere huc atq; illuc propter
 auaritiā ferimur/continuoq; pecuniæ grā bello uexamur. Vestes ē magnificas cupi
 mus/quæ nihil aliud sunt quam textoriæ artis laudes & flos ouium ut nonnulli poetæ
 dixerūt. Qui uero gloriæ adeo cupidus est ut uel a malis laudari cupiat hūc iprobū
 esse necesse est/qppe unumquodq; suo simili gaudet/bonam autē ualitudinem aurum
 quæret si didicerit non paruos animi morbos ab auditu oriri/q uiribus corporis cerui
 cem eleuat atrocissimas ante oculos bæluas ponit. Ita.n. itelliget turpissimum esse fera
 rum uiribus hoīem gloriari/formositate corporis iactare mentis compos nemo pote
 rit/quæ breui adeo extinguitur tempore ut anteq; floreat defloruisse uideat: præserti
 cum ē inanimata artis opera picta ficta texta non parua uideat extare pulchritudine.
 Quoꝝ oīum nihil unq; apud deum iter bona enumeratum est/quid dico apud deum?
 cum neq; periti hoīes q recte philosophantur bona caducas has res aut arbitrantur
 aut appellant: q uero falsam & nomine solum philosophiā sequunt hī animi se medi
 cos professi seruituti corporis inhaerent/nec corpore qdem medicos imitant: q si res ac
 princeps ægrotet oīa transgressi iter colūnia porticus tabulas argentum adriliciū auge
 lapides cubile ipsū ilico petūt: nec uestem auro iserram admirati nec lapidibus orna
 tum considerantes lectulum q citius possunt cæteris omnibus contemptis man? ægro
 ti tangūt/pulsum examinant iterdum ē uestib? sublatis qua duricie sit uenter quo calo
 re pectus ardeat quo motu cor exiliat inq;unt. Ex qb; oībus aliisq; compluribus quā
 titate & qualitate ægritudis percepta curam morbi tandem aggrediuntur. Oporteret
 igitur etiā philosophos cū medicinā animi tenere profiteant oīa despiciere quæ falsa
 homines opinione maxime faciunt/ac mentis ipsius cubile ingredi diligentius/& cōsi
 derare si propter iram inæqualiter pulsus mouet tactuq; ipso examinare si aspera ma
 ledicendo lingua effecta est/si cupiditate tumidus uenter/& ut breuiter dicā qua intem
 perie interiora turbata sunt. Hoc enī pacto idonea potuerūt adoptare remedia:nūc ue
 ro cum nequeant lucē uerā aspiciere exteriorū falso reꝝ nitore perculsi quasi cæci perer
 rant/reginā omnino mētē negligētes/& satellites eius diuitias gloriā sanitatē aliaq; hu
 iusmodi psequentes.& quēadmodū summa insania est aut cæcos de coloribus aut sur
 dos de harmonia musica/sic & uitiōsos uiros de bono & malo iudices cōstituere/men
 te capti nāq; sunt & interioribus tenebris obcæcati discernere nequeunt. Merito igitur
 laudatur Socrates & alii qui paupertatē amplexi nec quæstiosa ipsi artificia didicerūt
 nec amicis aut regibus magna sibi oblata munera accæperūt. Nihil.n. aliud q uirtutem
 bonū putabāt. Quod si mortali corpore circūducti & mortū/ut hoīes subiecti ac cum
 multitudine iniustorū hoīum maxima uiuente iniuria perierunt/cur accusanda natura
 est cū crudelitas hoīum culpanda sit? Nō.n. facile pōt euadere qui degit in regione pe
 stifera. Et ueluti cū magna uis pluuiæ descendat nisi sub tecto sis necesse est ēt si sapiēs
 sis imbrē pferre/cūq; frigidissimus pfluat boreas frigore premi/& æstatis ardore cale
 fieri. Eodē pfecto modo si cum iniustis uitam agis/necesse est multa inde ppeti mala

metalla uide orian

uestes ouium flore

improbū glorie cupi

similitudo diuisio nota

Verum oēs q̄ uirtutē negligētes falsa corporis laudant bona a sole ungi/ & a Ioue lau-
 ri putant. Symbolica. n. hęc priscāq; prouerbīa re ipsa uera esse ostendūtur/ nec. n. post
 mortem solummodo/ sed etiam per totam uitam animo simul atq; corpore iniusti ho-
 mines pendent. Cuius rei q̄ siculam conscripserunt historiam testes locupletissimi sūt.
 Nam uel amantissimam uxorem suspectam adeo fuisse tyranno dicūt ut tabulis cubi-
 culum statuerit quo maior sonitus cum ad eum iret excitaretur/ nudūq; ita ut nihil oc-
 culte ferre posset/ aditumq; ipsum fouea intercēpisse: ut uel salibus uel lōgis gradibus
 uel ascensu descensuq; p̄gendo nullum posset telum occultare. Quod quantisq; igitur
 animus hoīs q̄ uel uxorem ita suspectam habebat malis refertus erat? Illis certe mihi si-
 millimus uidetur fuisse/ q̄ cum ad alta pręcipitiā scādant anteq̄ ad cacumen peruenerit
 timore percussi nec altiora petūt iam fessi/ nec descendere audent cū ad hiatum & pro-
 funditatem despexerint. Tyrānidem nempe quasi diuinam rem aggressus cū pericula
 ei cognouisset/ & stanti in proposito innumerabilia uidebat in dies pericula: & abeūtū
 mortem iminere nō dubitabat/ oibus & si non corporibus/ sed animo tñ aduersus eum
 armatis: quod ille ipse Dionysius ita esse significauit. Nam cum q̄dam uitam tyrannorū
 apud eum quasi beatam laudibus afferret. uocasse ad cœnam regio apparatu constru-
 ctam hoīem dī/ ac super caput illius sedentis acutum gladium tenuissimo filo suspendis-
 se/ quem posteaq; repente cōiuiuā ille respexit nec surgere inde ausus timore tyrāni/ nec
 bibere aut comedere potens periculo percussus ceruice ac oculis ad pendentem gladiū
 directis mortem expectabat. Quod cum uidisset Dionysius num inq̄ itelligis q̄ beata
 sit uita nostra? talis. n. est nisi uelim⁹ nobismet ipsis adulari. Oium. n. rerum copiam ha-
 bentes propter frequētiā periculorum & impendētem formidinem nulla frui possu-
 mus. Illis similes qui a deformibus sæpe meretricibus decipiuntur/ quæ ueste atq; auro
 ualde ornata & fūco facie deformitatem occultantes: quasi hamo pisces his insidiis ca-
 ptos attrahunt adolescētes. Hac infelicitate nos premimur q̄ multis fœlices uidemur/
 & sicut tormentis multi coguntur mentis suæ arcana pandere sic interdum huius uitæ
 molestia uicti uerissimas uoces de miseria nostra emitimus. Illis enim certe similes ani-
 malibus tyranni sumus quæ saginantur/ q̄bus comedendi bibendiq; non ad aliud q̄ ad
 perniciem suam copia solet offerri. Multi autem pecuniæ cupiditate uicti manifesta de-
 derunt supplicia. Cuius rei exēpla & si quotidie uidemus/ unum tamen ex priscis referte
 operæ precium diximus. Dicunt igitur q̄ fœtidus sacrum bellum conscripserūt cum lex
 esset aut pręcipites ex alto deiici/ aut ī mare submergi/ aut igne cremari sacrilegos/ cūq;
 Philomelus Onomarchus & Phaylus tres isti Delphicū spoliauerint tēplū/ secundū le-
 gē diuinitus supplicia dedisse. Alterum enim cum per aspera scanderet loca pręcipitem
 decidisse: ac ita expirasse. Alterum cum eques per littora ferretur in profundo lapsum
 una cum equo fuisse aq; demersum Phaylum autem alii sacro morbo consumptum/
 alii cum templum Inabis incenderetur una concrematum fuisse tradiderunt. Nemo p̄-
 fecto hęc casu nisi amens accidisse putabit. Omnes. n. hos tres eisdem temporibus pro-
 pter idem delictum non aliis suppliciis q̄ lex uolebat iure punitos non a fortūa & casu/
 sed diuinitus credere debemus. Quod si nonnulli rapaces & factiosi hoies q̄ non alie-
 nos solummodo populos/ sed patrias etiam suas subiecerunt impune id fecisse uident/
 mirandum non est. Primum. n. non similiter deus atq; hoies iudicant / homines enim
 de manifestis tantummodo cognoscunt/ deus uero in animum ingressus ipsum nudos
 uoluntatis perspicit motus. Quare nunquam humana iudicia diuino tanq̄ meliora &
 iustiora pręponenda sunt. Multis enim homines fallūtur sensibus corporis atq; turba-
 tionibus animi. Quædeo autem nihil est quod fallat/ sed summa iusticia una cum ueritas

ubi ungi a ioue lau-
 ri

omni sig. tyrannus

gan. dionysii dicit
 tyrannos

no casu occiderint
 in templū delphicū
 spoliauerunt

corbus sacer

cuncta gerunt: Deinde recte illud imprimis fertur id esse apud populū tyrānos quod sunt in lege supplicia. Quando igitur in ciuitatibus adeo abūdant ut nulla legum reuerentia sit/tūc deus ut uicia repellat & ad uirtutem hoies conuertat crudelib⁹ atq; tyrannicis uiris nō iniuriam potentia p̄bet: uiiotum. n. cumulus sine crudelitate mūdari non pōt/ & quēadmodū uindices publicarū rerū ad homicidas, p̄ditores & sacrilegos interficiendos publice alunt/ non quia tale hois exercitium laudet/ se quia populo necessariū est/ eodē profecto pacto huius mundi gubernator quasi communes uindices tyrānos in ciuitates ex suscitāt/ ut iniuriam atq; impietatē aliaq; huiusmodi uī & crudelitate istorum puniat/ qui quoniam non recto animi proposito sed crudelitate commoti diuinæ uoluntati subministrarunt/ ut ignis consumpta materia demum extinguit/ sic & ipi cū ciuitates prauas ianes hominum fecerint tūc demum in perniciem icidunt. Quid aut miramur si tyrannorum iterdum ministerio effusas hominum iniurias de⁹ compescit: cum etiam sapius nō aliorum ope sed per se ipsum fame terræmotu peste aliisq; hmōi quibus multas urbes desolatas uidemus id factitet? Satis dictum esse puto neminem q̄ male uiuat eē scēlicem/ unde maxime prouidētia esse probatur. Et post aliqua. Ventorū inq; impetus & pluuia uis non ad perniciem nauigantium aut agricolarum: sed ad utilitatem humani generis diuin⁹ mittit. Aquis enim terram uentis uero regionem quæ sub luna est inūdare solet/ & utrisq; animalia & plantas alit auget perficit. Quod si nauigantes aut agricolas nōnunq̄ perdit mirari non debes. Minima enim quædam isti particula sunt: cura uero toti⁹ humani generis deo est. Vt ergo in editione ludorū atq; certaminis ædiles propter aliquos reipub. usus diem certaminis mutato fecerūt nōnullos luctatorū non affuisse. Sic & deus quasi magnæ cuiusdam ciuitatis totius orbis curam gerens humidiorē æstatē & uernalem hyemem ad utilitatem totius effecit: quis nonnulli hac temporum inæqualitate magna dāna patiant. Elementorū igit̄ iter se trāsmutationes ex qb⁹ mundus constat & qb⁹ conseruat tanq̄ necessarias ipse instituit/ pruina autem & niues cæteraq; huiusmodi ad frigiditatem aeris consequuntur sicuti ad concussionem nubium fulgura & tonitrua/ quorū nihil forsan & prouidētia sit. Pluuia uero ac uentū cū uitæ alimētū clementiq; causa plantarū atq; animalium sint prouidētia certe fiūt & ex istis illa cōsequuntur/ ut si editoris munerum liberalitate atq; magnificētia magna unguentorū copia proponatur/ unde guttis quibusdā in terrā deflexis lubricus ualde locus effectus sit nemo nō insanus prouidētia editoris munerum lubricitatē factā esse contenderet/ sed ad magnificentā abundantiam que unguentorum cōsecutam cōcederet. Iris similiter & alia huiusmodi nō sunt naturæ opera principaliter sed nubibus naturali quadam ratione accidentia/ & tamen etiam hæc prudentioribus cōferunt/ tranquillitatem enim aeris motus uentorum hyemes & serenitatē his signis prædicere solent/ fornices porticusq; num uides quorū plurimi ad meridiem respiciunt ut deambulantes in hyeme calefiant & in æstate opaco frigore utantur: quā rē illud cōsequitur nō ab ædificatoris sententiā factum q̄ umbris quæ a basi excidunt horæ significantur. Ignis similiter naturæ opus est necessarium/ quē quasi accidens quoddā fumus cōsequitur. Qui tamen est quādo nō paruam attulit utilitatē. Interdiu enim nō igne sed fumo aduentū hostium significamus. Talis ratio etiam in Eclipsib⁹ dici potest quæ solem atq; lunam consequuntur & aut mortis regum aut urbium desolationes prudentibus signa solent afferre. Lacteus uero circulus stellas habet eius substantiæ cuius cætera. Cuius rei causam quā quis difficilis sit nō tamen negligunt sed diligenter quaritāt philosophantes/ putāt. n. & recte iucundissimā rem p se ipsam esse scientiā. Sicut igit̄ sol & luna cæteraq; stellæ p prouidētiā factæ sunt/ sic p̄fecto cælestia omnia quibus nos naturā atq; uirtutem

omnium inuestigare nequeamus. Terramotus autē & pestilentia fluminū ictus & similia mala dicuntur/ & nō sunt. Nullius enī mali deus causa est/ sed elementorū mutatione generantur neq; sunt principalia naturæ opera/ sed ad ea quæ necessaria & principalia sunt cōsequuntur/ & si aliqui damnū inde habuerunt nō est accusandus gubernator. Primū quia quos bonos esse ipsi putamus boni fortassis nō sūt. Deinde quēadmodum in re militari ad sedandā seditionē qui forte primū oblatuſ est plectitur/ & ad extingvendā tyrannidē cognatos et si in culpa nō sint legis exterminat/ eodē modo in pestilentia ut reliqui moderatiores fiant interdū et innocētes cōmuni corruptione aeris pereunt. Sic & in nauigio aequaliter oēs periclitantur quī nō æque peccauerint. De atrocibus autē bestiis exercitationis bellicæ gratia productas diuinitus diceremus. Nihil. n. magis corpus ad labores & animos ad resistendum hosti corroborat q̄ uenatio nisi tu huic defensionī opponēdo detraxisses/ sed tamē & qui bellicosi sunt animosiores bestiis se opponētes facilius fiunt/ & qui pacē amant domi atq; in urbibus uiuētes longe ab omni huiusmodi periculo absunt. Sues enī & leones similiaq; aialia ne insidiis hominū aliquid patiantur procul ab habitationibus hominū uersantur. Si qui autē ex negligētia ierres saltus peragrant se ipsos potius q̄ naturā accusent/ sicut i equestri certamine qui uno loco sedere ac spectare nō patiuntur cū hinc illinc trāseāt curuum impetu plerumq; conteruntur. Serpentes autē uenenosi nō prouidentia sed consequētia quadā re ut in superioribus diximus producti sunt. Fiunt. n. cū innata materiæ humiditas calidior facta est. Sic & nōnullæ bestiolæ corruptione nascuntur/ ut corruptione alimentī uermes pediculi a sudoribus. Quæ autē sparmate natura duce generantur ea quā natura principaliter intendit prouidentia nasci nō negamus/ quīs et illa duob; rōnibus ad utilitatē hominum audiui producta/ quas cælare nullo modo decreui. Primum igitur uenenosa aialia multos ad morbos & maxime perniciosissimos remedia conferre Saluberrima medici perhibent. Videbisq; si diligenter attendere uolueris in magnis theriacis nōnulla mēbra eorū accuratissime sumi. Deinde deo ista esse parata dicunt in peccatores/ sicut eculeos & alia tormēta in iudiciis præparata uidemus: Quod autē dixisti in domibus hominum maxime ista nasci falsum oīno est/ procul. n. in desertis inueniuntur locis hominem quasi dñm fugientia/ quæ uero in habitationibus hominum nascuntur corruptione magis producantur/ quīs & carniū nidore aialia huiusmodi attrahant. Hirundines autē si nobiscū uersant mirum nō est/ nā quā eas homines nō uenantur iccirco plurimæ abūdant/ nā e regione fugere illa uidebis quibus insidiamur/ nō. n. hominibus solū uerū etiā brutis ut se salua uelint innatū est. Syriæ maritima quædam ciuitas est noīe Ascalo quo tunc applicui quā oraturus atq; sacrificaturus hierosolyma ad patriū templū missus fui/ eo cū applicuissem magnā colubarū multitudinē uidēs admirabar/ interrogatq; mihi quā ob re hæ aues oīa pene loca illa occupassent responsum fuit/ lege eos apud columbarū usū esse phibitum. Apud ægyptios autē mirabilius quiddā cōsideraui. Crocodilus. n. oīum bæluarū atrocissimus in sacratissimo natus & enutritus nilo quīs sub aq; uiuat utilitatis tamē suæ nō est ignarus. Magna. n. copia apud eos crocodilorum inuenitur qui aial id tanq̄ sacrū uenerantur/ minie autē reperiri apud eos potest quæ cū uenantur/ & nauigantes hic quæ nec digito aquā fluuii tãgere audent/ crocodilis statim insultant. Id uero timidiōres etiam homines uel ludo in nilum natantes profiliūt. Barbaras regiōes fecunditate agrorum excellere uidemus/ ubi magno ingenio homines raro nascuntur. Sic alimentis quædam abundant/ hominibus autem quorum gratia diuinitus alimenta producuntur carere uidentur. At contra accusanda græcia est/ quæ sine semine atq; cultu nihil producit/ sed sola homines generat uere celestes atq; diuinos natura ad omnem scientiam natos; cuius causa est subtilitas aeris. Non

ferua elegantem
emulorū gratiam

serpentes ut produ
cuntur p. q. d. uoluntate
sunt ad usum hominum
atq;

serpentes hominum qua
si hominum suscipiunt

serpentes in anglia
vixit: eorum q. nullus est
huius infirmitatis est genus
eorum numerus

enim temere dixit. Heraclitus. Aer siccior/anima prudentior atq; melior cuius signū q̄
 ieiunantes atq; uigilantes prudentiores illis sunt qui cibo & potu semper replentur. Im-
 mergitur enim quodam modo motus mentis quam cogitationem appellam⁹. Verum
 in barbaris regionibus propter maiorum alimentorum copiam agrorumq; robur non
 solum animalia plura maioraq; uerum etiam arbores maximæ nasci solent. Non est au-
 tem culpa naturæ si tam marinis q̄ terrestribus animalibus crudeliter uescimur. Nō enī
 ad huiuscemodi uoluptates natura sed crudelitas nos atq; in temperantia icitat. Ad mū-
 di enim toti⁹ consumationem necesse erat ubiq; uaria nasci animalium genera. Nō fuit
 autem necessarium ut homo qui sapientiæ decore ornatur ab humanitate in feritatē cō-
 uersus cæde animalium uoluptatem sibi pararet. Vnde ad hæc usq; tempora qui curam
 continentiae gerunt ab hominibus abstinent carnib⁹ suauissimo cibo herbarū fructūq;
 utentes. Qui uero carniū usum natura concedi arbitrantur magistris & legibus qb⁹
 curæ modestia est ab esu immoderato prohibentur. Rosæ autem & crocus uariisq; flo-
 res atq; aromata non uoluptatis gratia sed bonæ ualitudinis producta sūt. Nā & odore
 ipso iuuant interdū/& in compositione medicinarū (magnas enim uires habent) a me-
 dicis adhibentur. Multa enim singula nihil profunt/coniūcta uero quemadmodū maris
 atq; sceminæ conianctio ad procreationem/sic uires suas ostendūt. His cæterisq; huius
 modi nisi contentiosus sis concedas/oportet diuina uniuersum hunc mundū prouiden-
 tia gubernari. Hæc a Philone compendiosius sumpsit/tum ut ostendam quales hebræi
 etiam iuniores uiros habuerunt/tum ut pia de deo sententia iudæorum appareat.

nota

resus carniū offert & uescit

aromata nata su-
bona ualitudine
generari

Eusebii pampiliū liber nonus.

Quod etiam exteriores iudæorum gentem admirati sunt.

Cap. I.

Vnc autē testimonia et exteriorū de ipsis diligēter citabim⁹. Illu-
 strissimi. n. et græcorū nō imperiti oīno iudaicæ philosophiæ alii
 uitā eorū scriptis suis approbasse uident/alii theologiam q̄tum
 potuere secuti sunt. Sic. n. discēs non temere sed absoluta exqui-
 sitaq; rōne iudaicam philosophiam gētilib⁹ nugis præpositam
 a nobis fuisse. Primum igit⁹ ea ponam quæ de uita iudeorū præ-
 clarissimi græcorū testant⁹. Theophrastum igit⁹ audias/cui⁹ nō
 nullos textus Porphyrius in his libris posuit quos de abstinen-
 do a carnib⁹ conscripsit/his uerbis iudæi ad hæc usq; ip̄a Theo-
 phrastus ait animalia quō sacrificant? ut si qs nos ad imitationem illorū hortaret⁹ audire
 non pateremur. Non. n. comedūt ex sacrificatis; sed mel atq; uinum noctu i-
 fundunt ho-
 locausta facientes/nihilq; inde relinquētes/ut nec ille q̄ oīa p̄spicit rem tam prauam īspi-
 cere possit/quod faciūt iterim ieiunantes/ac quoniam philosophi natura sunt de deo in-
 ter se colloquentes noctu autem stellas aspicientes oīonib⁹ deū iuocant. Primi. n. isti oī-
 um hoīum & bruta & se ipsos offerre cæperūt/nulla necessitate aut cupiditate id facien-
 tes. Et i quarto eiusdem negocii hæc a se ip̄so scribit Porphiri⁹. Essæi iudæi genere sunt/
 hi alter alterū magis diligūt quā cæteri hoīes faciant/& uoluptatem oēm quasi uitiosam
 aspernant/continētia & integritatem animi ab oī perturbatione remotam p̄cipuam pu-
 tantes uirtutem. Vxores nō ducūt/alienos aut liberos teneros adhuc & ad oēm aptos
 doctrinam adoptantes pro suis educare ac moribus suis stabilire solent/quod faciūt nō
 q̄a matrimonium abominetur/sed q̄a mulierum mores cauendos putant. Diuitias om-

de Essis uide. 5. 6
lib. 8. c. 4

nes a deo spernūt ut mirabilis quaedam in eis cōmunitas sit. Nullus eorū prāter ceteros aliqd possidet/omnia eis cōmunia sūt. Nemo alio ditior aut pauperior. Vna oibus quasi fratrib⁹ facultas est. Vngi oleo non patiunt⁹ / q̄ si quis forte oleo tactus fuerit diligēter quasi a magna macula corpus illi abstergit⁹ / non enim molles / sed aridi atq; duri esse corpore cupiunt. Alba semper induunt⁹. Electione communi quāstores & gubernatores sibi creant / & idiuisa in omnib⁹ res sūt. Non habitāt urbem unam / sed hinc illo facile migrant / sempq; assequentes hāresim suam proficiscunt⁹ / a quibus ita suscipiuntur / ut una eos semp uixisse diceres / unde fit ut proficiscētes nihil impensā secū ferant. Vestem & calceos anteq; omnino tempore dirumpant⁹ non mutant / nec emūt aliquid nec uendūt / sed commutatione rerum utunt⁹ cum ageant. Nam iter eos singuli quācunq; uolunt assumūt etiam nihil afferentes. Erga deū maxima pietate utunt⁹ / nam ante q̄ soloriatur nihil eis prophanum dī / sed patria oratione utunt⁹ / qua solē oriri precantur / deinde a prāfectis singuli ad artes operaq; sua mittunt⁹ : & postea quam horis quicq; laborauerint ad unum rursus locum congregant⁹ / & aqua frigida ploti in domū ueniūt / quo nemini nisi eiusdem sectā introire licet. Ita mundi quasi in templū ad cōnaculum ueniūt : ubi magna tranquillitate sedētib⁹ ordine omnibus panis opponit⁹ & ferculum unum unicuiq;. Primus autem omnium sacerdos facta orōne comedere incipit / nefasq; omnino putant ante orationem qcq; gustare : cūq; pransi fuerint multo diligenti⁹ orant. Ita & incipiētes & desinentes laudes deī diligenter cōcinunt. Post hāc uestibus qbus prandentes quasi sacris utuntur depositis ad opa rursus exeūt / nocturnoq; reuersi crepusculo similiter cōnant. Hospitibus et confidentibus si q forte affuerint clamor aut tumultus nunq; apud eos auditur / sed ordie ita colloquunt⁹ / ut tanto eos iter se uti ordie atq; silētio mirabile uideat⁹ / cuius causa perpetua continentia est. Cibus & potus uitā necessitate mensuratur. Qui ad eam sectam ueniūt / non statim / sed postea q̄ foris anno itegro eisdem moribus uixerint tunc suscipiunt⁹ : non tamen omnino sed ppinquius qdem accedunt. Vna uero cū illis uiuere non licet nisi duob⁹ aliis annis patientiā signa dederint / & anteq; communiter cū eis uescant⁹ iureiurando confirmant primo pios se erga deos futuros / deinde iustitiā ita fore cultores / ut nec spōte nec imperio alicui homini sint nocituri / odioq; semp iniustos sibi futuros : putaturosq; semp seipos ladi si iusto uideant iniuriam fieri / fideles fore oib⁹ ac maxime p̄cipib⁹. Non. n. absq; deī uoluntate principatum alicui commendarī. Ad hāc si ipi prāessent nunq; se qcq; facturos unde maculari p̄fectura uideret⁹ / nec ueste aut ornatu quodam meliore q̄ subditi se usurum / ueritatis fore amicos & mendaces accusaturos : manus a furto animū ab iniusto lucro procul retenturos : nec occultatores aliquid sociis / nec eorū secreta aliis se dicturos etiam si mortis piculū imineret / postremo nulli aliter hāreseos dogmata tradituros q̄ sicuti ipsi accēperūt / p̄cul se futuros a latrocinio / conseruatuosq; sectā libros diligēter & nūcioꝝ nomina. Hāc seruatuos se oia iurant. Qui aut non seruant diligenter illico expellunt⁹ : & oēs fere cū ad aliā dietā ac uitam ueniant moriunt⁹. Sed multos ipsi rursus miserantes recipiūt. cum putauerint non minores iam ipsos p̄nas dedisse q̄ delicta eorū postulabant. Tanta uero tenuitate paucitateq; utunt⁹ rerū ut raro plus q̄ semel in septē dieb⁹ alui purgatōe indigeant. Quāquidē ex continentia in tantā perueniunt patientiam animiq; robur / ut nec eculeo nec igne nec alio quāstionū genere impelli possint / ut aut uerbis leges latorem uituperent / aut illicitum quicq; comedāt / quod maxime in bello quod sibi a romanis illatū fuit ostēderunt / nulla. n. adulatione ad torquentes unq; sunt usi / nullas lachrymas torti emisērūt sed suauiter in doloribus ridentes & eis illudentes a quibus torquebantur / sic expirabāt iucundissime ut ad patriam redire uiderentur. Firma. n. hāc opinio apud eos est corpo

*Quia hoc diligenter
etiam agitur / et reli
quos violenter*

ra quidem morti esse subiecta: aias uero tanq̄ immortales semper uiuere: cūq; a subtilis-
simo aethere dimittantur naturali quodam delatos impetu corporibus coniungi: cū ue-
ro a uinculis corporum quasi a longa seruitute liberati sint. tunc summo cum gaudio al-
tiora petent. Quae quidem uita & pietate facile fit ut multi apud eos futura praeuideant p̄-
cipue qui a sacris uoluminibus & uaria carnis castigatione & prophetarū dictis exercē-
tur. Haec Porphyrius de pietate ac philosophia Essætorum testatus est.

C Hecataeus de eodem.

Cap. II.

h Ecataeus autem Abderita uir & uerbo & re philosophus historiam de iudæis
cōscripsit/a qua nonnulla sumere nō erit alienū. Multa inquit castella oppidaq;
iudeis sunt/una uero urbs munitissima quinquaginta pene stadiorum habens
circuitum plures q̄ centum & uiginti milia hoies habitāt: quae uocatur Hierosolyma/in
medio cuius aedes lapidea est quicq; iugerum longitudinis/latitudinis cubitorum centū
cui portae duplices sūt in eo ara quadrata est integris lapidibus ac iornatis composita/cu-
ius singula latera uiginti/altitudo autem duodecim est cubitorum apud quam domus ma-
gna est ubi altare atq; candelabrum/utraq; aurea sunt ponderum talētorum duum/ubi
lux nocte atq; die inextinguibilis ardet. Nullum ibi simulachrum est nulla omnino ima-
go nec planta nec lucus aut aliqd huiusmodi/ubi nocte ac die sacerdotes caste uersant
nunq̄ in templo uinum bibentes. Deinde cum rege quoq; Alexandro nonnullos ait iu-
deorum militasse & successoribus ei⁹ fideles fuisse/seq; cum uno eorum sermonem ha-
buisse his uerbis narrat. Cum ad mare rubrum proficisceret/inter alios equites iudæus
quidam nomine Mysonianus me sequebatur homo quem omnes tam græci q̄ barbari
qui eum cognouerūt & animi maximi & robusti corporis prædicabāt. Erat autem etiā
arcu peritissimus. Is cum augur q̄dam omnes nos stare iussisset/interrogauit quare fixi
staremus/augureq; auem ostendente atq; dicente conducere ita stare quousq; quo auis
tenderet perspexissent: ut si ad interiora uolaret cœptum iter perageret/sin autem poste-
riora uolatu peteret reuerterentur/silentio arcu tracto auem percussit ac interfecit. Tūc
augur & nonnulli alii ualde commoti ei maledicebant. Ipse uero quis est inquit iste furor
o homines? quomodo. n. auis ista quae nihil de sapientia præuiderat ueri aliquid de itinere
nostro poterat nobis prædicere quae si futura præcisset nunq̄ huc uenisset/ ne a My-
soniano iudæo interficeretur. Haec ab Hecataeo sumpta modo sufficiant.

C Plearchus de eodem.

Cap. III.

p Learchus autem peripateticus in primo libro de somno Aristotelis attribuens
uerba hæc de iudæis scribit. Multa inquit Aristoteles possent de ipso dici/sed
pauca modo referenda sunt/quis non ignoro multos somnia fingere me puta-
tuos. Tunc Hyperochides iccirco quia mirabilia dicturus es inquit audire magis gli-
scimus. Tunc Aristoteles ego inquit ut rhetorici solent de genere ipsius primum si pla-
cet dicamus. Ita prorsus placet hyperochides inquit. Ille igitur subiunxit Aristoteles iu-
dæus erat qui sunt Calani ex india: iudæi aut a loco quem habitant appellati sunt. Urbs
eorum asperrimo quodam nomine Ierusalem nuncupatur/Hic ab altioribus asiæ locis
ad maritimas ciuitates descendens & lingua & animo græcus fuit. Cūq; accidisset ut eo
tempore nos quoq; in maritimis asiæ locis uersaremur philosophiæ amore ad nos spō-
te uenit qui multo plura nobis attulit q̄ accipit. Haec Clearchus Clemens autē noster
Numam romanorum regem pythagoricum fuisse asserit/& mosaica nixū doctrina le-
gem dedisse romanis nullam imaginem deo attribuere/unde annis centum atq; septua-
ginta ab urbe cōdita nullam imaginem nec fictam nec pictam in templis romanorum
respici potuisse. Ita Numa occulte significauit nullo modo nisi mente ad similitudinem

*uicte autem sit se se
tyf aigenes*

dei hominem peruenire posse. Megasthenes autē qui cum Seleuco uixit uir hystoriæ peritissimus in tertio iudaicarū rerū hæc dicit. Omnia quæ de natura prisca Græci scripserunt alii etiā ante ipsos scripserunt. Nā & Bachmani apud Indos qui & iudæi uocantur multo prius philosophati sūt. Aristobolus etiā in primo ad philometora his uerbis utitur: Legē nostrā in multis Plato secutus est. Aperte namq; in multis diligēter examinasse singula uidetur. Noſaica enim uolumina ante Alexandrū & ante persarū imperiū traducta fuerant/unde plurima sicut & Pythagoras philosophus ille accepit Numenius at pythagoricus aperte scribit nihil aliud esse Platonē q̄ Moysem attica lingua loquentē/ & in primo uolumine de bono Plato inquit atq; Pythagoras quæ Brachmanes Magi Aegypti iudæiq; inuenerūt ea græce ipsi exposuerūt. Et in tertio Moyſi meminit his uerbis. Iannes & labres ægyptiū erant uiri magicis artibus adeo præpotentes/ut Musæo iudæorum duci uiro deo cōiunctissimo soli resistere posse a cunctis ægyptiis iudicati sūt. Multas. n. calamitates quas Musæus ægypto intulit soluere uisi sunt his uerbis. Numenius & miraculis a Moyſe factis & q; deo cōiunctissimus esset Moyſes attestatur: Sed iudaicæ gētis Chorilus etiā poeta prisca meminit & multos eorū cū Xerxe in græciā militasse affirmat. Porphirius autem in primo de philosophia responsorū apollinē ipsum inducit de iudæis hoc oraculū edidisse. Attēdere inquit oportet quoniā omni diuina repletum sapientia est oraculum Apolinis quod diciturus sum.

Dura uia illa nimis ætatis clausaq; portis.

Quæ uitam nobis aperit donatq; beatam.

Nec uero uerbis facile enarrarier ullis

Exponiq; queat: illo quo semita ducit

Quam primi ante omnes cœperunt tradere pulchras

Qui Nilī epotant lymphas/phœnicibus inde

Proximaq; assyriis ea cura/ sed inclita longe

Gens hebræa illam nouit/ notamq; recipit.

Et subiicit exponēs ita uia ad deū a barbaris iuētā fuisse/ didicim⁹ ab ægyptiis. s. atq; chaldæis hī. n. Assyrii sunt & maxime a iudæis. Idem apollo etiam quodam oraculo aperuisse demonstrat his uerbis.

Chaldæis quæ uera esset sapientia tantum:

Hebræisq; ipsis concessum agnoscere pura:

Aeternum qui mente colunt regemq; deumq;:

Sed de iudæorum pietate atq; philosophia hæcenus dictum est.

Quod multi conueniunt etiam alieni de ueritate hystoriæ.

Cap. III.

E hystoria uero hebraica ueritate dicēda conscripta q̄ multi cōueniāt mō cōsiderem⁹. Cū igit⁹ Moyſes diluuiū diuini⁹ illarū cōscribat a quo Noe cū suis arca lignea euasit Berosus chaldæus Hierōym⁹ ægypti⁹ & Nicola⁹ damasce nus hystorici eadē de re ut Iosephus i prio antiqtatis iudaicæ scribit meminerūt. Scribit enī Nicola⁹ i nonagesimo sexto libro: ait sup ninia da magnū mōtē eē i armēia Barin appellatū: quo multos ipib⁹ diluuii cōfugisse ac nōnullos arca uectos i cacumia mōtis applicuisse/ lignaq; arca illi⁹ lōgo tps spatio postea pdurasse/ unde bitumine ablato & expiationes/ ut Berosus ait hoies uti solent. Hæc Iosephus. Ego autē ab Abidēo hystorico nonnulla tibi transcribam. Sissithrus inqt p̄cipatum deinde accepit/ cui Saturnus magnam uim aquarum futuram significauit. Quare saluare se cupiens ad armeniam nauigio confugebat/ sed aquæ ipsum i uia oppresserunt. Tertio autem die postq̄ aquæ cessarunt aues emisit ut per eas sciret sicubi terra extaret quæ cum omnia pelagi facie tegetē

tur ad Siffithrum (nullibi. n. consistere poterant) reuersæ sūt. Post aliquot dies similiter factum fuit. Tertio emissæ reuersæ ad eū fuerūt Līmo pedes refertæ: & tunc dii ab hoībus Siffithrū rapuerūt. Nauis autē adhuc iuenitur in armenia / cuius ligna remediū hoībus aduersus multos mirabiliter morbos afferunt. Rursus cum primos hoīes Moyses longis temporibus uixisse asserat: huius rei testes græcorum historicos Iosephus citauit. Nullus inqt breuitatem uitæ nostræ considerans falso scribi opietur tam magno annorum numero priscos uixisse. Illi. n. deo amici & ab ipso immediatius pducti / & integriore utentes alimento quod longiore tempore poterat permanere nō iniuria longioribus temporē spatū uiuebant. Præterea ēt uirtutis grā & ut res posteris utiles Astrologiam Geometriamq; iuenirent: longa sibi diuinitus uita largita fuit: quæ iuenire non potuissent nisi saltem sexcētis solarib; annis / quibus magnus ānus reuoluit uixissent. Cuius rei testes sunt omnes simul græci atq; barbari q de antiquitate diligentē cōscripserūt. Nam & Manetus q ægyptior; & Berofus q Chaldæor; historiam collegit: Molus præterea esticus: Hieronymus ægypti; & qui phœnicam historiā tradiderūt & ad hos Hesiodus Hecataus Elanicus Acusilaus Ephorus / ac deniq; Nicolaus cōsona nostris dicētes mille annos priscos illos uixisse affirmant. Hæc Iosephus. De turris ædificatiōe scripsit Moyses / & ab una lingua in multas tūc hoīum gen; cōfufum fuisse asserit. Et Abydenus his uerbis illi attestatur. Primos hoīes ferunt & terra natos robore atq; magnitudine confisos / dii spretis turrim eo in loco ubi nūc Babylon est ad solem usq; tollere cōtendisse: cūq; iam fere ad cælum ædificādo peruenissent uim uetorum diis affuisse: qua super eos diruta turris cecidit / cūq; ad ea usq; tpa uni; liguæ fuissent multas in liguas diuisos fuisse / bellumq; iter Saturnum & Titanum tūc icceptum / locumq; Babylonis nomen habuisse propter confusionem linguarum quā hebræi Babel uocant. De turri autem & confusione linguarum etiā Sibylla meminit dicens. Cum oēs uno uterent sermone turrim ædificare constituerūt qua in cælum ascenderent eam dii uentis diruerūt / & lingua hoīum mirabili uarietate confusa effecit / ut Babylon ea ciuitas uocaretur. De campo autē q Sanaar appellat. Estiens sic memorat. Sacerdotes inquit qui euaserūt Ioui sacra in Senaar babiloniæ contulerūt / cōfusaq; lingua hoīum diuersas orbis partes habitare cœperūt Moyses rursus uitam Habraæ late conscripsit: cui multos exteriores historicos attestari Iosephus his uerbis conscripsit. De patre autem nostro Habraam quis non noīat scribit tñ Berofus ita ut a rebus ipsis non de alio q de ipso dicere uideat. Decima inquit post diluuium generatione pclarus quidam iustusq; uir & singulari cælestium doctrina pditus apud Chaldæos fuit Hecataus uero librum de Habraam conscriptum reliquit. Nicolaus etiā Damascenus in quarto historiarum hæc narrat Damasci habraamus regnabat cū exercitu a Chaldæa profectus: nec multo tempore post etiā a Damasco abiens ad Cananeā quæ modo iudæa dī migrauit: cui nomen ēt nūc magnū apud Damascenos est / nullaq; ibi demonstratur habraam dom; appellata. Verum cum fame cananea premeretur / ægyptus uero magna copia rerum effluere diceretur / libēter illo ut ēt ægyptiū sacerdotes de diis dicētes audiret cū suis pfectus est. Aut enim aliquid ab illis discere aut meliora se traditur; ipsis arbitrabat. Et post pauca / cūq; una cū pitissimis ægyptior; uersaret & uirtutē & gloriā suam multo clariorem effecit. Ægyptus enim diuersis uiuentib; moribus / & aliis alior; mores obscenis psequentib; uerbis / ille semper quæ in absentes dicebant / falsa esse demonstrās respuebat. Vnde factū est ut tanq; grauem sapientemq; uir; admirati tam ad intelligendū q ad persuadendum quod uellet paratissimum ducerēt ipse uero arithmeticam & astrologiam eos docuit. Nam ante aduentum eius nihil harum rerum sciebāt ægypti / sed a chaldæis i eos

unde in grecos quoque disciplinae istae affluerunt. Haec Iosephus. Alexander autem historicus qui multarum rerum peritiam habuit in uolumine de iudaica historia Eupolemon ait haec de iudaeis scripsisse. Ciuitas inquit babilon ab his condita primum fuerat qui a diluuiio euaserunt: Quos oes gigantes fuisse constat sparsos per uniuersam terram: postquam turris quam aedificabant diuinitus concussa decidit. Decima uero generatione in Camirine babiloniae urbe quam alii Vrien dicunt quod nomen latine Chaldaepolim significat natus est Habraam qui sapientia omnibus excelluit a quo astrologia fuit apud chaldaeos inuenta: Is iustitia pietateque sua sic deo gratus fuit ut diuino praeccepto in phoenicem uenerit: ibique habitauerit & ratio non solaris motus atque lunaris/aliaque astrologica phoenices docuerint/unde phoenicum regi gratissimus fuit. Sed cum Armenii temporibus suis bello phoenices uicissent forte factum est fratruelem et eius captiuum abduxerunt/Habraam uero uernas suos armauit/factoque impetu sudit fugauitque armenios/nec fratruelem solum liberauit: ueque et magnam ab hostibus praedam habuit: Quae de re legati ad eum pro captiuis ab armeniis missi. Ille autem omnem oblatam recusauit pecuniam/sumptisque solummodo quae ad uictum pertinebant captiuos humanissime reddidit. Cum uero ab eo bello Habraam rediret in urbe Algariza idest latine in monte altissimi a Melchisedech dei sacerdote ciuitatisque illius rege hospitaliter susceptus magnificis fuit donatus muneribus. Et post pauca Annonae autem charitate oppressus in aegyptum migrauit: ubi uxorem eius quam sororem & uiduam esse dicebat rex aegyptiorum abduxit: sed peste domum eius ingressa ab aruspibus didicit id mali sibi accidisse quoniam alienam uxorem abduxerit. Ita uiro suo intactam reddidit mulierem. Vixit autem Habraam in heliopoli cum sacerdotibus a quo Astrologiam sacerdotes didicerunt: qui tamen non inuenisse: sed ab Enoch per successionem sibi traditam fatebatur. Subiungit deinde primum secundum Babylonis Belum regnasse quem latine Saturnum dicimus/a quo Belus secundus & Chanaa orti fuerunt/atque a Chanaa patrem phenicum natum fuisse/qui genuit Chum. Hunc ait Chum Asbolum appellari a grecis ac aethiopum patrem & fratrem Mestram prae aegyptiorum fuisse. Graeci autem inquit Atlantem autem Astrologiam inuenisse: Sed Atlantem & Enoch eundem asserit fuisse Enoch porro inquit genuit Mathusalem qui ab angelis dei multa cognouit & caeteros docuit. Artapanus uero historicus. Hermit Iudaeos dicit appellatos fuisse/& Hebraeos ab Habraamo dictos quem ait ad Pharethatem aegyptiorum regem migrasse & Astrologiam illi tradidisse/ac post uiginti annos in loca Syriae rursus rediisse. Melo autem in libris quos aduersus iudaeos conscripsit post diluuium inquit ab Armeniis reliquas diluuii: qui ad eos perueniunt pulsas montana Syriae quae deserta erant occupasse/& post tertiam generationem Habraamum natum fuisse/quod nomen patris amicum significare asserit/eumque sapientissimum ait fuisse/duasque uxores duxisse/alteram aegyptiam: altera indigenam suscepisseque ab aegyptia quae ancilla erat filios duodecim. Arabiam obtinuerunt uniuersam/unde ad haec usque inquit tria duodecim regionibus Arabum populi regunt. Ab indigena uero inquit uxore unum habuit filium Isaac quem latine risum appellare possumus/a quo duodecim similiter filii nati sunt/quorum ultimum Ioseph appellauit/a quo tertius Moyses fuit. Ad haec Alexander historicus addit praeccepto dei ab Habraamo in motem quendam ductum Isaac fuisse ad sacrificium diuinitusque a tali sacrificio ereptum/arietemque qui repente astitit pro eo sacrificatum fuisse. Iosephus etiam in primo de antiquitate iudaica quae Afrem Habraae filius libyam occupauerit ac ab eius nomine illa regio Africa appellata sit. Alexander inquit in omni peritissimus historia his uerbis testatur Cleodemus inquit propheta qui & Malchas dicit non aliter fere quam Moyses de iudaeis scripsit. Is Achetura multos Habraamo fuisse filios narrat/quorum tres nominat Afer Assur Afran/& Assyriam ab Assur dictam contendit/ab Afran uero atque Afer urbem

Afrā & regionē Africā appellatā: Sed de Habraā haften⁹. De Iacob autē idē Alexāder dicit. Cū septuagīta qnq; ānos nat⁹ eēt ī Mesopotamiā pentū iussu fugisse ut irā fratris Esau uitaret/reliq̄sseq; parētē Isaac cētū & trigīta septē ānos natū: Et postq̄ septē ānis ī Mesopotamiā fuit fratris m̄nifilias Līan & Rachael duxisse/ac ī aliis septē annis duo- decim filios suscipisse/quorū nō modo noīa uerū etiā menses ī quibus nati fuerūt me- morat/cūq; redire ad parentes uellet rogatū a Laba alios sex annos permansisse. Ita uī- ginti annis illū ī Mesopotamiā uixisse redeuntemq; ad Chanaam cū angelo dei fuisse coluctatū unde nō Iacob sed Israelem appellatum/habitaſseq; ipsum apud Hemor an- nos decē & a Sichen filio Hemor dinā decennē q̄ttuorq; mensū raptā fuisse. Quare Simeon uiginti & unū annos ac menses quattuor natū & leuīn annos uiginti & mēses sex/cōmotos Hemor & sichen filios eius ceterosq; oēs mares interfecisse. multis dein- de locis mutatis tandem ī Ephratha quam etiā Bethleem appellant deuenisse/ ubi Rachael postq̄ ei genuit Beniamin mortuā fuisse/quam cum Israele conuixisse annos uigintitres: Inde ab Ephratha ī mambri ad parentum Isaacū rediisse. Tunc Ioseph de- cem & septem annis natū aegyptiis ueditū fuisse asserit & carcerū uincula tresdecim an- nos perpeſsum/somniū regii declaratione liberatum septem annis aegyptū gubernasse. Isaacum uero āno uno āte uēditionem Ioseph centum & octuaginta natū ānos diem suum obiisse: Ioseph deinde ī aegypto Aseneth filiam Pethefri sacerdotis ī uxorem duxisse/ac duos Manasem & Efrem natos & ab ea suscipisse & post ānos nouē postq̄ ī magnum puenit statū patrē ac fratres ī se aduocasse. Pastores enim oēs illos fuisse quā res aegyptiis turpissima uidebatur/ac ideo tandē uocatos docuisse ne si a rege ī- terrogaretur de artificio suo pastores se dicerent. Quēstionē etiā mouet quare ī pran- dio quīncuplas Beniamin germano suo partes appōi Ioseph iusserat/quod ideo factū affirmat quoniā septē filios Lyapatri eius pepererat. Rachel autē mater sua deos/ppte- rea Beniamin quīnq; partes dedisse/& ipsum duas accepisse/ut septē ēt ipsi partes quot & Lyæ filii haberēt nec domus matris suæ minor uideretur/habitaſse autē eos ī terra Chanaam ānos ducētos & quīdecim: Habraā uigintiquinque Isaac sexaginta Iacob cētumtrigīta/cūq; iam tertio anno fames oēs illas partes depopularetur / migrasse ī aegyptū Iacob ānos centū & trigīta natū. Aetate deinde oīum filiorū Iacob quā trans- migrantes habeāt cōscribit fuisseque affirmat ab Adam usq; ī migrationem Iacob ī aegyptū ānos tria milia sexcētos uiginti quattuor. A diluuiō uero annos mille trecentos quadraginta/mortuūq; fuisse Iacob ī aegypto ānos natū centū quadraginta septē: Le- uim āt centū & trigīta septē ānorū naturæ cōcessisse/filiūq; reliquisse Elath noīe ānorū quadraginta a quo natū esse alterū Habraam. ī cui⁹ aetatis āno quartodecimo Ioseph diem suum ī aegypto obiisse natū annos centū & decē. Habraam deinde hūc pastorē duxisse uxorem. Lochabeth auunculi sui filiam & ī septuagesimosēptimo aetatis suæ anno Aaron & Moysen ab ea suscipisse/inter quos tres ānos interfuisse dicit/mortu- umq; fuisse Habraam natum ānos centum & trigīta sex. Hæc ab Alexandro sumpta sufficiant. Theodotus autem elegantissimo carmine gentis iudæorum hīstoriā con- scribens hæc eadem de Iacob & de filiis suis & de Ioseph conscripsit. Artapanus simili- ter & Philon nō iudæus ī. xiiii. de Hierosolimis ipse quoq; carminibus similia de iudæo- rum maioribus testatus est. Aristæus autē ī iudaica hīstoria de Iob quoq; conscripsit dicens Esau ipsum filium fuisse/habitaſseq; ī Idumæ atq; Arabiæ finibus/fuisseq; ip- sum & iustitia & diuitiis præcipuum/tētatumq; diuinitus magnis calamitatibus fuisse Primum enī armēta eius latrocinio sublata/deinde septem milia ouium una cum pasto- ribus periisse/& postremo filios ei⁹ domo super ipsos lapsa expirasse/atq; uno eodēq;

die corpus eius uniuersum ulcerib⁹ repletū fuisse/cūq; male ita affectus esset Elipham Cemanitarum regē & Valdad Saucheorū tyrannū & Sophā Mincorū regē & Elium zobitē ad cōsulandū ipsum accessisse: Quibus Iob respondisse spōte sua se paratū esse omnia ita sufferre ut a pietate in deū nunq̄ remoueat. Ita propter hāc magnanimitatē eius liberatū a morbo & ditiorē q̄ prius factū diuinitus fuisse. Nūc Eupoleum de Moyse audiamus. Ait enī sapientissimū hoīem Moysen fuisse & litteras iudais primū tradidisse/& a iudais Phœnices accepisse: Græcos uero a phœnicibus. Artapauus autē Merin Chienephrī ægyptiorū filiā regis ait puerū quoniā ipsa pareret iudæū adoptasse/quē iudai Moysen iquit græci musæum appellāt/cuius doctrina multa Orpheus de dicit. Hunc Moysen instrumenta bellica inuenisse affirmat/litteras quoq; quas sacerdotibus tradidit/ægyptiorūq; urbē in sedecim partes diuisisse/ac singulis præfectos instituisse/quæ omnia uidelicet fecerat/ne populi ut solebant cōspirantes modo hūc modo illum regno expellerent. Vnde factū esse ait ut quasi deus ab ægyptiis coleret & ppter litterarū inuentionē Mercuriū appellatū. Quibus rebus Chenefri inuidia cōmotum causam interficiendī Moyli quæsiuisset/& sic aduersus Aethiopas in ægyptū irruentes cū imperio ipsū misisse exercitūq; sibi a iudais maxime cōscripsisse/ut propter iperitiam militū una cū eis periret. Quod bellū ut ab Heliopolitanis accepisse asserit decenio gestū fuit/& propter diuturnitatē eius ciuitatē in eo loco cōditā/ubi sedētes æthiopum impetū sustinebant/quam Hermopolim inquit/idest Mercurii ciuitatē appellāt. Ibi cōsecratā ibi primo fuisse/quoniā nocentes interficeret serpentes. Aethiopas autē admiratione uirtutis ita Moysen coluisse ut et circuncisionem ab eo didicerint. Ita per acto bello cū uictor rediisset uerbo quidē a rege bene susceptum/re autē quotidie mortem illi quæsitam ac insidias multis modis pratas maxime cum ad Merida matrē ultra ægyptum in æthiopiæ finibus sepultā ex præcepto regis proficisceret/a nomine cuius urbem ubi sepulta fuit Meroen appellatā nec minus quem ibi culta fuisse: Quæ cum Moyses percipisset in arabia illico profugisse/& Raguelis Arabiæ regis filiā in uxore duxisse. Interea Elephantia morbo quoniā multis modis iudæos premebat ægyptiorū regem expirasse. Ad alia enī opera quæ ipsos construere iussit diuersam etiā q̄ ægyptii uestē indui uoluit/ut facilius cogniti ab omnibus tanq̄ impii punirent. Moysen autē a deo quotidie liberationem populi petere & quodā die repente corā eo ignem e terra ubi nulla incendio apta materies erat subito erupisse ac uocē editam fuisse liberandos sibi esse Iudæos/& inantiquā patriā cōducendos. Hac re fratrum prius q̄ exercitū comparasset ad regem ægyptiorū soceri consilio descendisse/dixisseq; orbis domini iussu liberandos eē Iudæos: Quo audito in carcerē ipsum fuisse intrussum/unde nocte custodibus mortuis & repente portis parentibus/armisq; omnibus quæ ibi fuerant fractis exiuisse/rectaq; uia in regiā usq; ad regis cubiculū ianuis apertis ad ipsum regē intrasse/interrogatūque a stupente rege quodnam esset dei nomē a quo missus eēt/cūq; a ceruicibus inclinatus Moyses in aure sibi dixisset audientē mutum cecidisse/& a Moysse suscitatum fuisse/scripsisse quoq; ipsum nomē dei in tabula dicit/quas litteras cū nonnulli sacerdotum deriderent legere nescientes spasma ait oēs expirasse. Tunc etiā signū regepetente baculum a moyse in serpentē conuersum oibusq; magno timore pcussis a cauda captū draconē in baculū rurū cōuertisse. Deinde nilum baculo percussum abundasse a deo ut uniuersa ægyptus sūmersionē timuerit/singulisq; annis ex illo tpe similiter abundare. Postea cū aqua rurū baculo percussa in alueum suum rediisset aialibus in fluuio cūctis morte corruptis magno fetore aquā ita oluisse ut ægyptū siti & pestilentia simul laboraret/regē aut perterritum inclinatum iam fuisse ad dimittendum popu-

lum/sed memphiticos sacerdotes uocatos moriq; iustos nisi aliquod signum ipsi et ede-
 rent/magicis artibus dracone producto & fluiui colore mutato effecisse ut elatus rex
 atrociter iudæos tractaret. Tūc a Moysē terram baculo percussam muscas uenenosas
 deide rursus percussam ranas locustas aliaq; huiusmodi monstra pduxisse. Vnde apud
 ægyptios ubiq; in templo Isidis baculū deponitur atq; colitur. Terram.n. Isidem esse q̄
 baculo percussa monstra pducebat. Tandē cum grandine percuteretur & terræmotu
 ægyptus uniuersa quateretur quo domus & templa multa ceciderūt perfractū calamī
 tatibus regē iudæos liberasse quos ab ægyptiis argentea aureaq; uasa uestem ac aliam
 gazam mutuo accepisse/ac tertio die postq̄ recesserunt in mare peruenisse. Dupliciter
 deinde rem ferri dicit. Memphitas enim dicere/cū magnā locorum Moyses haberet pi-
 tiam refluxum maris obseruasse ac ita cum populo trāsiuisse: Heliopolitas aut̄ propter
 gazam quā iudæi mutuo abstulerunt regē cōmotum magna manu in iudæos pfectū
 fuisse. Moysē uero percussisse baculo mare ut cælesti uoce admonitus fuit/& sic diuisio
 mari transiisse/cūq; post iudæos persequerentur ægyptiū tū fulminibus tum refluētib⁹
 aquis periisse/iudæosq; liberatos ānos triginta in heremo uixisse quasi niuem deo quoti-
 die illis pluēte qua nutriebantur. Moysē aut̄ longū ait fuisse/flauū canū plixiore capil-
 lo ac barba/& deniq; statura & facie dignitatis p magnā/oīa uero ip̄m absoluisse ait an-
 nos natū octauagintanouē. Ezechielus ēt poeta uniuersam iudæorū historiā carmine
 moreq; tragico scripsit/& in oibus fere cum diuina scriptura cōuenit/& Demetrius hi-
 storicus similiter/qui dicit Moysē ex ægypto in Madiam profugisse/ac ibi Ithoris fi-
 liam Sophorē nomine in uxorē duxisse/quā coniectura a nominibus capta ex Habra-
 am genus traxisse affirmat. Habraam enim ex Thetura Iessan genuisse/& ex Iessan na-
 tum fuisse Adam/a quo Raguelem/ex Raguele uero Iothor & Bab/& Iothoris filiā
 Moyli nuptam fuisse/generationes quoq; ait ita conuenire ut uerisimile sit Semphorā
 & Moysē & Habraam descendētes eisdem tēporibus fuisse. Moysē enim septimū:
 Semphoram autē ab Habraam sextam fuisse & Madiam urbem ab uno filiorum Ha-
 braæ nominatam fuisse Eupolemus uero Moysē ait.lx. prophetasse annos: Iosue aut̄.
 xxx.& uixisse centū & .x.& tabernaculū ab eo in silo fixum fuisse:& post eum Samuelē
 prophetasse/a quo iussu dei Saulem ad regendum electum regnasse annis.xxi. Post eū
 Dauid filiū Cis a quo Syros & phœnices usq; ad Euphratem domitos fuisse. Idumæos
 etiā ammanitas Moabitas Itureos Nabateos Nabdeos Suronēq; Tyri ac Phœnices re-
 gem bello coactos tributa Iudæis contulisse/eique petentū locum fuisse diuinitus mon-
 stratum ubi templum esset ædificandum: Angelum enim uidisse in eo loco stantem ubi
 altare postea conditum fuit cui angelo nomen Dianathan fuisse a quo nō fuisse permis-
 sum. Dauid quoniam sanguine hominum propter bella quæ gessit contaminatus erat
 templum ædificaret sed q̄ magnam posset facere præparationem ut templum a filio ei⁹
 facilius conderetur. Itaque comparasse ipsum æris argenti auri talenta non pauca/lapi-
 des etiā & ligna cupressi atque cædri/naues enim eum præparasse Melanis Arabiæ ci-
 uitate misisseque in insulam Vrphen in rubro mari positam auri metallis abundantissi-
 mam/unde in Iudæam innumerabilia pœne pondo auri delata fuisse/regnassequē Da-
 uid annos quadraginta/ac ab eo regnum Salamoni filio duodecim annos agenti tradi-
 tum fuisse: Impetratumque ut templum ædificaret:a quo iam regnante ad Vaphrem
 ægyptiū regem hoc exemplo litteras missas fuisse: Rex Salomon Vaphri ægyptio regi
 amico paterno salutem. Scias me a deo magno Dauid patris mei regnum accepisse/cū
 que mihi pater præceperit templum deo qui cælum & terram creauit condere/ut etiā
 ad te scriberem præcepit. Scribo igitur & peto abste ut artifices atque fabros ad ædifi-

candum templum dei mittere uelis. Ad hæc Vaphrem sic rescripsisse. Rex ægyptii uaphres regi Salamoni salutem. Lectis litteris tuis nõ paruo affectus gaudiosum q̄ patri tuo optimo uiro & diuinitus probato in regnũ successisti. Ad ædificandũ aut̄ replũ dei inter fabros atq; ministros octauaginta milia hominũ ad te destinauĩ. Dabis igitur operam ut ordine uiuant & rebus necessariis nõ careant/ temploque dei condito incolumes ad nos redeant. Tyrio quoque regi scriptũ fuisse hoc modo. Rex Salamon Suron tyri sydonis atque phœnicie regi amico paterno salutẽ. Scias me a deo magno Dauid patris mei regnũ accapisse/cũq; mihi pater præcepit templũ deo qui cælum & terram creauit condere ut etiam ad te scriberem præcepit. Scribo igitur & peto abste ut artifices atq; fabros ad ædificandum templũ dei mittere uelis. Ad hæc Suronẽ quoq; sic scripsisse. Suron tyri sydonis & phœnicie rex Salamoni regi salutem. lectis litteris tuis gratias agi deo qui tibi regnũ patris tradidit. Et quoniã scribis fabros ministrosq; ad condendum templũ dei esse tibi mittẽdos/nisi ad te milia hominũ octuaginta & architectũ tyrium hominẽ ex matre iudæa/uirum in rebus architecturæ mirabilẽ. Curabis igitur ut necessariis nõ egeant/& templo dei condito ad nos redeant. Scripsit autẽ Salomon in galileam & samariam ad moabitas inqt & ammanitas & galacidas ut frumẽta & uinũ centum & sexaginta milibus hominũ diligenter subministrarent. Oleum autẽ a iudæa eis p̄beatur. Ligna igitur primum quæ a patre ipsius in monte libani cæsa iacebãt per mare in Iopen ac inde in Hierosolyma duxisse/incœpisseq; templũ dei ædificare años tredecim natum/populosq; p̄dictos in opere iugiter fuisse/& p̄ter frumentũ ac uinum cætera quæ necessaria sunt a iudæis p̄ singulas tribus singulis mensibus ministrata. Fundatumq; templũ longitudinis cubitorum sexaginta/& latitudinis similiter/fundamentorumq; latitudinem decem cubitorum fuisse. Sic. n. Nathã dei prophetã iussisse/ædificatumq; templum totum undiq; a pauiamento usq; ad tectũ deauratum/& tectum laquearibus factum & aureis tegulis æneis de foris contectum duasq; columnas æneas altitudinĩ æquales templo decem cubitos in circuitu cõtinentes auro deauratas soliditate unius digiti alteram a dextris alterã a sinistris templi statuisse. Candelabra quoq; aurea talentorum singula decem ad exemplar eorum quæ a Moyse in tabernaculo facta erãt fecisse/& alia a dextris templi alia a sinistris posuisse; Lucernas autem aureas sexaginta septem in uno quoq; candelabro factas & fornicẽ maximum ad borealem templi partẽ ædificasse quæ quadraginta octo æneis columnis sustentabatur/fecisse etiã labrũ uiginti cubitorum longitudinis & latitudinis similiter/profunditas autem cubitorum quinque/gradusq; circumductos construxisse ut sacerdotes adire ac pedes & manus lauare possent/posuisseq; ad dextram partẽ altaris/iuxta quẽ basim fecisse duorum altitudinis cubitorum/ut in ea rex staret quo facilius ab uniuerso populo uideretur. Altare quoque fecisse duodecim cubitorũ altitudinis/& catenas tanquã retia super oẽm templi altitudinem uiginti cubitis instrumentis quibusdam extendisse/a quibus quadringẽta tininabula ærea dependebãt/hoc factũ fuisse ne aues super templũ sederẽt neque nidos in laquearibus eius facerẽt/ut templũ ab omni foret immunditia incõtaminatum: Hierusalem quoq; urbẽ muris turribus ac foueis ab eo fuisse circumductam/regiam quoq; ibi ædificasse/quæ Hieron Salomonis idest latine Salomõis ædes fuit appellata/unde corrupto/postea uocabulo urbem Hierusalem uocatam fuisse/& Hierosolymam graece appellari. Quibus factis sacrificiũ deo mille bouum in Silo fecisse/& tabernaculum altareq; simul & uasa omnia a Moyse facta. Inde in Hierosolyma ad templum dei trãstulisse. Arcam similiter & candelabrũ & mensam/cæteraq; oia ut propheta p̄cepit deoq; holocaustum duo milia ouium & tria milia quinquagintaque uitulorum. Totum autẽ

aurū quod in templo columinis ceterisque oibus templi uasis fuit consumptū quadrage-
 sies sexies centena milia fuisse. Argenti uero ad clauos & alia instrumenta mille ducenta
 trigitaduō talenta. Aenis uero i columnis fornicibus ac ceteris talēta decem & octo mi-
 lia & quinquaginta/misisseque omnes in regiones suas phœnices simul atque ægyptios. De
 cē auri talenta singulis data. Talētū autē dico inquit quod Siclū appellāt. Et ægyptiorū quod ē
 regi oleū & mel in magna quātitate misisse. Suroi autem columnam auream quæ Ty-
 ri in templo Iouis conspicitur. Vnde ille simulachrū filiæ fecit quod in aurea colūna im-
 posuit mille quoque scuta fuisse a Salomone aurea confirmat. Vixisseque ipsum ait annos
 quinquagintaduōs & regnasse quadraginta. Timochares autem quæ antiuchi res gestas cō-
 scripsit quadraginta stadiis circūduci Hierosolymam asserit abrutis uallibus undique natu-
 ra munitam urbemque ipsam multis aq̄s adeo irrigari: ut hortos quoque multos extra ur-
 bem aq̄s idē defluentibus irrigari. Ab urbe autē usque ad quadraginta stadia magnam eē
 aquarū penuriam Philo autē fontem fuisse in urbe asserit maximū: quæ tempore hyemis de-
 siccat: æstate uero copiosissime defluebat. Aristeus etiam in libro de interpretatione le-
 gis iudaicæ de aq̄s Hierosolymorū hoc modo scribit. Templū inquit ad ortū respicit: po-
 steriora ei⁹ ad uesperam tendūt. Lapidibus autē ornatissime pauimentū templi construc-
 tum est: & aqua sæpi⁹ in templū immittit⁹ ut a sanguine detergat. Multa enim animalium
 milia in solēnitatibus offerunt⁹. Fons uero copiosissime atque iteger in templo ipso scaturit:
 ex quo magna uis aquarū per cloacas plūbo consolidatas defluit. His ita dictis non est p̄-
 mittendum quod de Hieremia Polyhistor conscripsit Alexander. Temporibus inquit
 Ioachin. Hieremias prophetauit quæ missus a deo cum Iudæos aureo simulacho cui no-
 men erat Baal sacrificantes reperisset futuram eis propter hoc calamitatem p̄dixit: unde
 Ioachin uiuū iussit cremari: illum autem dixisse foueas ipsos a rege assyriorū captos iu-
 sta Trigidem atque Euphratem eisdē lignis facturos. Hæc Nabuchodonosorem baby-
 loniorū regem audiuisse/ac a Stribare Medorū rege in auxilium abducto centū & octua-
 ginta peditum/eq̄tum centum & uiginti milia ducentem/ac decem milia curruum. Pri-
 mo Samaritanas omnes/urbes Galilæam Scythopolim & Galatidem euertisse: Deinde
 Hierosolymam & iudæorū regem Ioachin uiuū cœpisse: & aurū argentū æs ceteraque
 omnia quæ in templo fuerāt arca excepta & tabulis in Babylonē asportasse. Arcam. n.
 inquit Hieremias detiuit. Et rursus post aliqua Nabuchodonosor inquit prædicta mœnia
 ædificare cœpit/grauiiter ægrotauit/mortuusque est post quadagesimum tertium annum
 regni sui: Cui Enimlurchus filius successit. Hic propter iniquitatem & lasciuiam a Ner-
 glisaro sororio suo isidiis exceptus in secundo anno regni periit. Deinde filius eius Labe-
 soracus mensibus nouem/quo isidiis interfecto communi consilio Nabonida isidiatorum
 unus regnauit/quæ Babyloniarū muros quæ iuxta fluuiū sūt lateribus & bitumine condidit.
 In septimo autem & decimo anno regni eius Cyrus rex persarum magna manu Baby-
 lonios petiit. Nabonida uero regnum suū defensurus exercitum construxit & uict⁹ pu-
 gna in Borlippum urbem confugit quam Cyrus Babylone capta obsedit: Sed Naboni-
 da diu ferre obsidionem non potuit seque Cyro tradidit/quæ humanissime ipsum tracta-
 uit/ac in Carmaniam cum dignitate ire iussit/ubi non multo post naturæ concessit. Hæc
 iudaicis libris immo uero nostris conuenire uidentur. Scribit enim in ipsis decimo atque
 octauo anno regni sui Nabuchodonosorē templum destruxisse/quod secūdo anno re-
 gni Cyri restitui cœptum decimo anno regni Darii tandem conditum fuit. Sed Alphœ-
 us etiam de Assyriis & Nabuchodonosor hoc modo scribit. Megasthenes inquit uir pri-
 scus Nabuchodonosorem Hercule robustiorem dicit fuisse/uniuersamque Libyam cæ-
 teramque Asiam usque ad armenios domuisse/quem chaldæi dicunt cum regnum suum re-

diisset furore diuinitus captū magna exclamasse uocē: Futurā o babylōii uobis ego ca-
lamitatē p̄nuncio/quā nec Bellus ille/nec ulla uis deorū auertet.ueniet p̄sa semialitus
qui uobis afferet seruitutē His aliisq; hmōi dictis subito.euanuit.Cuius fili⁹ Milma ru-
docus successit.quem Iglifares interfecit ac loco eius regnauit/Cui Babalo Arascus fili-
us successit. Quo infidius interempto Nabinidochus regnauit/hunc Cyrus Capta Ba-
bylone Carmanīa principē fecit. De Babylone quoq; Abydenus hęc scribit: Omnia
inquit illa loca aquis cōtecta fuisse dicuntur. Belus autē regionē siccaste perhibetur &
Babyloniā cōdidisse/quæ mænia aquarū illuione deleta Nabuchodonosorus resti-
tuit/quæ remanent ad hęc Macedonū tempora. Et post pauca cum principatū ait Na-
buchodonosorus accepisset cōtinuo Babylonem triplici muro quindecim diebus mu-
niuit/& fluuios Armachalem atq; Acrachantum ab Euphrate ortos obstruxit/plaudē
etiam effodit uiginti passuum altitudinis parasangarūq; quadraginta/portasq; in ea fe-
cit quas Riuotenes appellabant/quibus apertis babyloniæ campos irrigabant/ru-
briq; maris inundationem obstruxit/& Teredonē urbem ad sustinendos Arabum im-
petus condidit/& in regia pensiles hortos plātauit: Hęc ab Abydeno sumere placuit.
Quoniam legitur apud Daniele Nabuchodonosorem in templo suo ambulātem
arrogantia motum dixisse An nō est ita babylon magna quam ego in potentia mea ad
laudem gloriæ meæ in domum regni cōstruxi? Et adhuc ista loquentē euersum fuisse.
Ad hęc omnia illa placet afferre quæ Iosephus in libro de antiquitate iudaica dixit. Suf-
ficiunt inquit ad ostendendā antiquitatem iudaicam Syriorum simul & caldæorum &
Phœnicū scripturæ/& græcorum innumerabiles historici/maxime Theophilus Theo-
dotus. Mnasses. Aristophanes Hermogenes Eumerus Comō ac deniq; Zophirus:
qui omnes & alii forsā complures (nec enim omnia ipse legi) diligenter de nostris cō-
scripserunt/quorum multi etsi nonnullis aberrarint cōmuniter tamen ab omnibus an-
tiquitati nostræ testimoniū perhibet/quamuis Phalerius Demetrius & Pilon senior
qui carmine conscripserunt ac Eupolemus nō longe absunt a ueritate/quibus uenis danda
est quoniam magnam nostrarum litterarum peritiam nō habuere.

C Eusebii pamphili liber decimus.

Ac Iosephus & alia huiusmodi multa quæ breuitati consulē-
tes prætermisimus & ad alia transire cōstituiimus: Nam quo-
niam quibus raionibus gentilium fabulis cōtempis scriptu-
ram hebræorum suscipimus dictum est/ac ipsos græcos &
uitam & doctrinam hebræorū admiratos fuisse auctoribus
suis demonstratū. Age iam declaremus/multa quoq; ab he-
bræis græcos sumpsisse: Quemadmodum inquit Geometri-
am Arithmeticam: Musicam: Astronomiā: Medicinam. Ipsa
deniq; litterarū elemēta artesq; cæteras a barbaris ut postea
ostendam accæperunt. Sic de pietate in unū deum ac reliqua quæ ad utilitatem anime
pertinere uidentur dogmata non aliunde q̄ a iudæis ut paulopost patebit habuerunt.
Quod si quis contendat naturalī quadā ratione ipsos ea inuenisse/nec hoc quidem re-
cusabimus. Nam si ea quæ a prophetis iudæi accæperunt & præclarissimi græcorū phi-
losophi cōscripserunt diligenter sequi uolumus nō erimus certe accusandi.
Quod græci non solum a barbaris artes/sed alter alteri uenta dictaq; furantes suo
nomini attribuebant. Cap. 1.

Non autem miretur quispiam si ab hebraeis multa eos furatos esse asserimus / cum
 non modo disciplinas atque artes a barbaris abstulerint / uerum etiam ad hos usque
 dies ambitioni seruietes alter alterius iuentionem furatur. Immo uero nonnul-
 li uniuersa aliorum uolumina suis nominibus ascripserunt: Non sunt mea haec uerba / sed eos ip-
 sos audias cum alter alterum furti arguant. Quod primum ostendere aggrediamur ut mo-
 res eorum facilius cognoscas. Cum enim ipsi alter ab altero furti honorem sibi arripiat / quo mo-
 do abstinere a nostris potuerunt? Clemens igitur noster in sexto aduersus gentes poeta-
 rum philosophorum historicorum oratorumque furta praeculis posuit. Textus enim ipsos or-
 phi Homeri Hesiodi Heracliti Platonis Pythagorae Herodoti Theopompi Thucy-
 dide Demosthenis Aeschini Isocratis aliorumque transcripsit & contulit: reque ipsa ostendit
 multos nominibus suis aliorum edidisse uolumina ueluti Eugramon. Cyrenaeus Musaei de
 Thresprotis librum integrum sibi attribuit nec solum perutilia a barbaris dogmata fura-
 tos esse: uerum etiam quae nobis per sanctos uiros miraculose tradita sunt imitatos fabu-
 lis implicuisse / percontaturque ab eis falsa ne sint quae scribunt an ueritatis aliquid contine-
 ant. Si falsa inquit dicent ut mendaces contemnemus. Si uera cur ea quae a Moyse ac pro-
 phetis facta esse dicuntur non credunt? Similia enim multa esse nemo ignorat / sicut illud
 quod in primis fertur longo tempore Iouem olim non pluuisse. Uniuersamque graeciam aqua-
 rum penuria confectam Apollinem interrogasse / quid sibi esset faciendum / responsumque
 oratione ipsius Aeaci opus esse. Ascendit igitur rogatus in montem Aeacus & mundus in
 caelum extensis manibus communem patrem omnium inuocauit / orauitque ut ab hac ca-
 lamitate liberare graeciam dignaretur / quo adhuc orante nubes excitata tonitrua facta /
 magnaque uis pluuiae subito errumpens / uniuersam graeciam irrigauit. Ita orationibus Aea-
 ci fecundissimus graecis annus tunc fuerat: Hoc inde sumptum esse quis non uiderit?
 Et inuocauit Samuel dominum & dominus uoces & pluuiam in diebus messis. Innume-
 rabilia huiusmodi Clemens conscribit / quibus furacitatem graecorum ostendit / quem si
 legeris / quanta sit eorum ambitio non ignorabis uerum quoniam iste noster est / ab ipsis
 graecorum philosophis ut solemus latrocinia graecorum ostendamus. Audias ergo quod
 de hac ipsa re scripsit Porphyrius in libro de studioso auditu. Apud Longinum inquit
 ad honorem Platonis ut singulis annis fieri solet multi simul philosophi cenabamus &
 post cenam ut sit colloquebamur. Cum iterum Caustrium & maximum orta dissensio
 est. Maximus enim Ephorum Theopompo anteponat Caustrium uero furem fuisse: nihil
 a se ipso scripsisse ostendebat / ac a Demacho & Callisthene & Anaximene plura quam
 tria milia commotum sublata & in contione transposita ostendebat. Tunc Apollonius
 grammaticus: Ignoras inquit Caustri theopompum etiam quem tu laudas furtis plenum
 esse. Nam in undecimo de Philippo ab Arcopagenco Socratis quod nihil aut boni aut ma-
 li aliunde quam a se ipsis hominibus accidat / caeteraque huius ad uerbum transcripsit: Sed non ora-
 tiones solummodo ille furatur / uerum etiam aliorum gesta falso aliis tribuit. Nam cum
 andro historiam diuinationum conscripserit / dicatque de Pythagora quod aquam a puteo
 haustam in metaponto sitiens postquam bibit in tertium diem terrae motum fore praedi-
 xerit / haec omnia Theopompus ad alios transtulit Pherecidem enim syrum ita praedi-
 xisse asserit nec in metaponto / sed in syria id fuisse dicit. Sibaritis quoque urbis captiuita-
 tem ad Mesenae urbis causam transtulit. Tunc nicagoras ego quoque inquit cum histo-
 riam eius legerem: multa ipsum a Xenophonte accepisse / mutasseque ad peius confide-
 rauit. Xenophon enim in quarto pharnabazi Agesilai colloquutionem propter Apollolo-
 phanem Cyziphenum factam ita conscripsit / ut & dignitas & mores utriusque quomodo
 legas cerni oculis uideantur hanc rem in undecimum historiae graecae Theopompo tra-

duxit. Itaq; dicit ut muta tarda; uideatur. Vt enim furtum calaret ea interposuit quæ cunctationē quandam colloquentium ostendunt/ & animatam Xenophontis orationem corrumpunt. Tum Apollonius cur theopompum & Ephorum uiros in dicendo tardos furti accusamus cū Menāder quoq; similiter fecisse inueniatur? Et ab aristophane grāmatico qui eum ualde amabat admōitus fuisse dicatur? Vnde latinus sex libros edidit quos de Menādi furtis inscripsit/ ubi omnia quæ ab aliis accēpit/ unum in locū contulit/ sicut philostratus alexandrinus de Sophocle fecit. Cecilius autem integram ad finem fabulam Antiphonis quæ Ionista dicitur a Menādro in dissidemonem trāscriptam ostendit; Sed quoniam in hanc rem nescio quo modo incidimus/ ego quoq; accusare Hyperidem uolo multa fuisse a Demosthene furatum uerum quoniā eisdē fuerunt tēporibus uestre puto coniecturæ relinquēdum quisnam ab alio furatus sit. Ego uero Hyperidem existimo si autem uos demosthenem ab illo accēpisse contenderis laudo/ quoniam quæ accēpit multa præstantiora reddidit: Vituperandum autem Hyperidem duco. Si elegantissimam Demosthenis orationem ad peius conuerit. Et post pauca Belanicus etiam inquit quæ de moribus barbarorum cōscripsit ab Herodoto & Damasco intercepti. Quid uero aut de Herodoto dicam qui in secundo ab Hecatao milesio multa trāstulit ueluti de phœnice/ aut de fluuiali equo de uenatiōe crocodillorum/ aut de Isocrate atq; Demosthene quorū alter in numularia oratiōe/ alter in oratione aduersus Onetorem omnia quæ de quæstionibus Istaus in oratione de hereditate Chilonis dicit eisdē fere uerbis trāstulerint. Aut de Dinarcho qui multa eisdem uerbis transcripsit? Antimachus etiam poeta multa furatus ab homero parumq; imutate scripsisse inuenitur/ uerū ne alios furti crimine accusando ipse quasi fur reprahēdi possim: Vnde hæc habui dicendum mihi esse uideo. Lysimachus igitur duos libros de furtis Ephori cōscripsit. Polionis etiā ad Soteridē epistola extat de Ctosi furtis liber etiā eiusdem legit de simili herodoti crimine & in libro quem de uestigiis inscripsit furta Theopompi recitat. Tum profenes alios quidem fures deprahendistis. Platonem autem cuius solēnitatem tanquam herois celebrantes apud longinum conuenimus hoc ipsum fecisse/ uereor enim furti uocabulum dicere cum de Platone uerba facio non deprahendistis. Quid ais inqt galieta? Aio inqt quod rebus ipsis probabo. Et fortassis multo plura iuenirentur si eorum qui apud Platonem philosophati sunt libri omnes reperirentur. Nam cum forte his diebus protagoræ de ente librum legerem aduersus eos qui unum ens dicunt esse eadem omnino iueni scripta quæ apud platonem leguntur. Quod ut ita esse cognoscatis ipsum audiatu nouitate nanq; rei commotus memoriter omnia tenere studui his dictis uerba ipsorum philosophorū conscribit/ quibus apertissime furem fuisse platonem ostendit. Sed satis iam dictum est q; alter ab altero græci furentur & alter alterum studiosè redarguat.

Quod disciplina omnes & artes a barbaris græcis accēperunt. Cap. II.
 Non est autem ab hac p̄paratione euangelica alienum breuiter ostendere disciplinas omnes & artes a barbaris græcos habuisse: ne qs accusare nos audeat si ab hebræorum scriptura pietatem didicisse prædicemus. Cum qui ueni aliquid apud eos dicere uideantur nec fabulis theologiam immiscere hebræorum doctrinam plane imitari cognoscantur. Iuniores enim omnes sunt qui apud græcos recte aliquid philosophati sunt. Non hebræis solum nec phœnicibus atq; ægyptiis: sed prisceis etiam ipsis græcis. Primus enim omnium ex phœnicia Cadmus Agenoris filius mysteria & solennitates deorum græciæ tradidit/ simulachrorum consecrationes etiam & hymnos. Deinde ex Thracia Orpheus. Linus etiam & Musæus quos circa tempora

troiana floruisse asserunt/a quibus nihil aliud quam aegyptiorum atque phoenicum falsitas paucis commutata graecie commendata est. Quibus quidem in temporibus Pythius Clarus Dodoneus maxime colebatur simulachraque aliorum deorum atque heroum & templa constituebantur. Et post multa secula philosophiae data ita diligenter opera est ut cum nihil veri in traditionibus maiorum philosophantes iuenerent per clara illa maiorum oracula cum auctoribus suis contempserint quippe ab illis nullam se consequi utilitatem uidentes aliena tanquam nuda atque pauperes ueritatis & disciplinae non temere scrutabantur & ab aliis gentibus quae utilia ueraque censebant in omnibus artibus atque disciplinis non sine labore mutabantur. Nempe ipsi graeci confitentur post Orpheum Linum & Musaeum antiquissimos ut ipsi dicunt theologos & multorum auctores errorum septem quosdam uiros admirabiles adeo sapientia fuisse ut sapientes uulgo appellati sint: qui omnes temporibus Cyri persarum regis floruerunt. Quo quidem tempore apud hebraeos nouissimi omnium propheta fuerunt annis post troiana tempora pluribus quam sexcentis. A Moyse autem non paucioribus quam mille & quingentis quod paulo post planius faciemus. Verum ab istis sapientibus nihil aliud quam sententiae quaedam commoda atque breuiter dictae ad utilitatem humanae uitae compertum est. Magno deinde spatio temporis interposito philosophorum genus incepisse fertur Pythagoras enim primus omnium fuit/ quem philosophiae quoque nomen iuenisse constat. hunc multi samium/ alii tyrrhenum/ alii syrium aut tyrium fuisse contendunt. Ita non plane graecus maximus & primus philosophorum ab omnibus dicitur. Nam pherecidem doctorem Pythagorae syrium omnes fuisse tradunt/ quauis non eum solummodo/ sed persarum etiam magos & aegyptiorum diuinatores audisse Pythagoras/ asseratur/ eo tempore quo iudeorum alii in babylonem alii in aegyptum transmigrarunt. Audiuit autem & Brachinanas iudeorum philosophos/ sic ab aliis astrologiam/ ab aliis geometriam/ ab aliis musicam/ ab aliis arithmetica/ & aliud ab aliis habuisse. A graecis autem nihil eum habuisse ausus quod praecipuum est dicere/ tanta doctrine & bonarum artium penuria in graecia fuit antequam Pythagoras omnia quae ab illis collegit summo studio docuit/ & diuinos propterea meruit honores/ a quo prima philosophia processit/ quam italicam quoniam ibi maxime docuit appellare solet. Secunda est quam Thales unus de septem sapientibus tradidit/ quae Ionica nominantur Tertia cleatica dicitur cuius Xenophanes colophonius auctor ascribitur. Talem autem multi non graecum sed phoenicem dicunt/ nonnulli Milesium fuisse arbitrantur/ quem tradunt ab aegyptiorum diuinationibus pluraque accepisse. Solon uero unum de septem qui leges atheniensium conscripsit tempore quo iudei aegyptum frequentes habitabant illo peruenisse Plato in Timaeo testatur. Quo quidem in libro doceri eum a barbaro uidemus his uerbis/ O Solon Solon graeci semper pueri estis: senex autem nullus unquam graecorum fuit/ ac ideo apud nos nulla disciplina uetus iueniri potest. Plato quoque ipse cum italicam philosophiam hauserit/ in aegyptum abiisse traditur/ nec breui tempore conuersatus ibi fuisse. Unde graeco animo omnia quae optima sunt a barbaris se consecutum profitetur. Dicit. n. i. epimenide eam fuisse barbaram illum qui primus haec iuenit. Vetusta. n. regio inquit eos aliud qui primi haec iuenerunt. Longam autem aetatem multi consecuti sunt propter aestiuum temporis serenitatem: quam aegyptus maxime atque syria possidet. Quare ab initio usque ad haec tempora innumerabilibus annis examinata uere nobis tradita sunt. Deinde subiicit. Fateri autem oportet quicquid a barbaris graeci acceperunt ad meliorem illud finem perduxisse. Haec Plato Democritus autem multo prius a barbaris se didicisse his uerbis gloriatur. Ego uero inquit multo plures quam omnes caeteri homines qui modo sunt regiones pagraui: multas urbes uidi. Sapientes uero audiui: nec quicquam me in demonstratione linearum superare potuit nec ipsi quidem qui arsepedonaptae apud aegyptios appellantur. Octoginta enim annos longe a patria

disciplinarum amore abfui/babylonem enī etiā iste & persas in ægyptum ut disceret
petiit. Quid de Heraclito ac de aliis græcis dicam per quos omnes illuminatā doctri-
nis græciā constat? Nā ante sæcula eorū uatib⁹ & oraculis dæmonū inhiabat/nec aliqd
solidæ disciplinæ uestigium continebat? Mirabilia uero apollinis illa responsa nihil peni-
tus hoibus contulerūt/sed errantes huc atq; illuc magno sudore aliena sibi hoies cōges-
serunt/giometriam.n.ab ægyptiis/astrologiam a chaldæis:& alia ab aliis accaperunt.
Sed nihil unq̄ tantū mutuatū sunt quantū hoc est quod ab hebræis habuerunt. Vnius.n.
dei cognitionē ide recaperunt/& multitudinē dæmonum suorū spreuerunt. Cur ergo
nos iculant si hebræorū scripturam barbarā ut ipsi dicerēt græcæ philosophiæ ante po-
suimus? quoniā omnia bona a barbaris ipsi furati sint nec qcq̄ utilitatis a diis suis habue-
runt? Quos iure multi apud eos contempserunt/ut impiū dici q̄ dæmonia uenerari ma-
luerint. Cur igitur nos accusant aut non magis laudant atq; admirant? q̄ falsitate cōtem-
pta etiā theologiam secuti sumus quæ sola uera est ab oī falsitate remota. Nam neq; i
impietate icidimus ut multi græcorū sapientes nullum deū colentes/neq; rursus ut mira-
biles philosophi summū deū cognoscentes multorū falsitatem deorū falsitati permiscui-
mus. Sed de his alias. Nūc aut non philosophicas solū doctrinas/sed oīa iuenta hoium
humanæ uitæ utilia a barbaris græcos accapisse comprobemus: Primus igitur q̄ littera-
rū elementa græcis tradidit Cadmus ex phœnicia erat/unde phœnicia litterarū elemen-
ta prisca poetæ dixerunt/multi syros litteras primos comperisse asserūt. Syrii aut etiā
hebræi sunt. Nā iudæi in syria semp a scriptorib⁹ habita est & phœniciam etiā apud pri-
scos appellari constat. Temporib⁹ aut nostri palæstinem Syriæ appellant argumēto at
illud maximo est ab hebræis repertas esse litteras ipsarū līrarum apud græcos appellatio.
Singula.n.apud hebræos elementa appellatione significatiua uocant/ quod apud græ-
cos nullo modo fieri potest. Vnde non eē ab illis iuenta sed ab illis accepta declaratur.
Omnes aut litteræ apud hebræos uigintiduae sūt quarū priā Aleph dī: quod latine disci-
plina dici potest. Secūda Beth quod domus significat. Tertia Gimel: quod uocis pleni-
tudinem significat. Quarta delph quod librorū dici potest. Quinta ita/ quod uocabulū
ista significat quæ oēs uoces talē sensum efficiunt disciplina domus plenitudo librorū hæc
Sextum elementū apud eos ua dī quæ uox latine in ipsa dici potest. Deinde Cai quod uo-
cabulum significat uiuit Septimum id quod significat uiuens totum hoc simul in ipsa ui-
uit uiuetis. Nonum teth dī idest bonum. Decimum ioth & iterpretatur principium. Si-
mul hæc duo bonum principium significat. Vndecimum Caph latine tamen Duodeci-
mum labd. quod & postea sanich quod iterpretatur auxiliū/totum hoc simul ex ipsis
significat disci totum simul tamen disce: Deinde sequitur elementū quod men appellant
quod iterpretari potest ex ipsis. Deinde Nun/idem sempiternum auxiliū his accedit.
Ain quod latine fontem aut oculū significat. Deinde phi quod os dici potest/deinde sa-
de quæ uox iustitia iterpretari potest/simul sensus est fons aut oculus & os iustitiæ. Ele-
mentū deinde accedit Cophi idest uocatio. Deinde ris quod caput significat. Deinde sen-
quod dentes dicere possumus postremo thau quod signa dici potest. Omnium igitur sen-
sus elementorū hic est Disciplina domus plenitudo librorū hæc in ipsa uiuit uiuens bo-
nū principium tamen disce ex ipsis sempiternum auxiliū fons aut oculus atq; os iusti-
tiæ uocatio capitis & dentium signa/hæc est elementorum hebraicorum latine dicta sen-
tentia quæ disciplinæ litterarum summo opere conuenit/quod apud alias gentes inueniri
neq; Vnde fateri necesse est non ab aliis quā ab hebræis litteras eē inuentas: græcos ue-
ro ab hebraicis accapisse ipsa litterarū appellatio significat hebræi.n. Aleph/græci alpha
dicūt. Illi beth græci Vita/gama græci gimel illi/deinde delth/illi deltha isti & alteri zai/

alteri zeta/cætera quoq; similiter. Vnde patet ab hebræis litteras inuentas ad alios & ad græcos tandē puenisse. hæc de litteris dicta sufficiant Clemens quoq; cū i similit̄ iciderit materiam ægyptios ostendit medicinam iuenisse & æsculapiū amplificasse. Atlantē aut̄ ex libya primū nauim construxisse ac nauicasse. Astrologiā primos Chaldæos/ægyptios deide edidisse. Phryges auiū uolatus primos obseruasse; & tuscos a ruspiciū comperisse Telmissinos somniorū interpretationem Tyrhæos tubam/phryges fistulā ex phrygia. n. erat olympus & Marsyas q; fistulam iuenerūt. Lucernæ usum ægyptios q; ānum in duodecim partes primi distinxerunt/primiq; lege non conuenire mulieribus in templis prohibuerūt/nec intrare in templa quemquā a muliere nisi lotū sanxere: Geometriam etiam ipsos iuenisse. Selmētem uero & damnameneū iudæos in cypro primos ferre iuenisse/ferri autem tincturam aut temperiem qua robur accipit Delam iudæum comperisse quīs Hesiodus delam ex scythia fuisse asserat. Falcem thraces comperisse ut primo pelus equestres usos quam illyrii primo iuenerūt. Cadmū auri metalla primū i monte pangeo excogitasse. Quadrirenem a carchidoniis primū factam fuisse cuius architectus V osporus fuit/Medeam primā tincturam capilloꝝ excogitasse pannones; q; noricū habitant quos noropes appellant æris usum iuenisse. Olympū ex mysia lydiam harmoniam. Dicordū assyrios. Sambucā instrumentū etiam id musicū est trogloditas. Marsyam phrygem tricordū diatanamq; harmoniam. & myxophrygiam atq; myxodiam thamythraca harmoniacā doricā sydonios triremē. Siculos phormingē non ualde ac cythara differentem/hæc clemens noster cæteraq; huiusmodi a cydippo Mantineo: Antiphane Aristodemo/ac Aristotele collegisse ait/operæ autem precium est a Iosepho et iudæo nonnulla transcribere: Is enim uir cū de antiquitate iudæica scribat multo iuniores fuisse græcos ostendit ac barbaris omnia collegisse diuersaq; iter se ac uaria conscripisse. Verba igitur eius hæc sunt. Non possum inquit non admirari eos q; putant de uetustissimis rebus solis esse græcis credendū/nobis aut̄ cæterisq; hoib; nullam esse fidem adhibendā. Nam si ab ipsis rebus ueritatem discere uoluerimus quæ a græcis facta iuentaq; siue urbes conditas dixeris siue artes excogitatas siue legum sanctiones heri aut nudiustertius si eum nostris conferas iccepisse putabis. Scribendæ uero historiæ curam oium postremam ipsius fuisse constat. Vnde ipsi quoq; chaldæos phœnices & ægyptios (non enim libet modo nos quoq; istis connumerare) aperte fatent̄ uetustissimam firmamq; prisca-rū rerū traditionē tenere. Regiones enim habitant quæ mimas continentis regiones patiunt̄/multaq; opera ac magno studio semp̄ icubuerunt/omnia præclara faciora publicis scripturis ab eloquentissimis uiris posteritati commendari. Græciam uero non ignoramus sapius deuastatam rerum gestarū memoriā amisisse. Ita nouo genere uiuēdi sapius instituto a se originem rerum icapisse putarunt. Litteras aut̄ posteriores pene omnibus acciperūt/a Cadmo enī didicisse gloriant̄. Nec tamen aut ex templis aut loco publico scripturam se habuisse dicere audent quæ id significet. Vnde magna quæstio est. Vtrū troiani belli temporibus litteris uterent̄ & Paulo post Cadmus uero milesius/ & argiuus acisilaus q; primi apud græcos historiā scribere aggressi fuerūt non multo ante Xerxis tempora fuisse perhibent̄. Præterea Pherecides syrius. Pythagoras & Thales q; de cælestibus atq; diuinis rebus primi græci pauca scripserunt ab ægyptiis & Chaldæis cuncta didicerunt/quos oēs una uoce græci uetustissimos oium p̄dicant. Quomodo igit̄ supremæ arrogantia non est sibi solis antiquitatis memoriā attribuere? Aut q; ab ipsis scriptoribus non facile percipient nihil certū/sed oia coniecturis græcos scripisse? Pugnant enī iter se oēs & alter alterius falsitatem redarguit non est opus ut eos moneā q; melius me sciūt/quod Elanicus contra quam Acisilaus de Genealogiis ediderit. Nec

ut enumerem in quot quantisque Hesiodum reprehendit. Nec dicam quomodo Ephorus
 Ellanicum: Timaeus Ephorum: Timaeum posteriores: Herodotum omnes reprehendunt.
 Non est necesse de singulis atque minoribus dicere/cum de persarum in graecia impetu & de
 claris facinoribus tunc gestis inter se uehementer scriptores discrepent/cum etiam Thycydi
 dem qui accuratissime suorum temporum conscripserit historiam creditur quasi mendacem
 nonnulli accusent/huius discrepantiae quibus multae possint esse causae duae tamen mihi
 cipue uidentur. Quae uerum prima & maxima est quia nullam curam ut publice praecleara facio
 ra scriberent graeci populi habuerunt: ac ideo magna in scriptoribus mentiendi licentia fuit.
 Nam ipsi etiam Athenienses quos & idigenas putant & diligentiores fuisse constat/ pri
 mas omnium publicae scripturae leges draconis de eade quae paulo ante Pisistratum fuit com
 mendatas fuisse asserunt. Non oportet de arcadibus dicere quae quibus uetustissimos se omnium
 praedicent/ultimi tamen omnium litteras didicerunt. Quae cum nihil extaret publice quo &
 ignari docerentur & mendaces redarguerentur partim ignorantia/partim affectione fa
 ctum est ut magna inter scriptores discrepantia iueniatur. Altera causa est quia non uerita
 tis amore quibus ita profiteantur/sed eloquentiae suae ostentatione/quoniam ueteres scriptores
 superaturos se facile credebant scribendi laborem sumebant. Ita nonnulli fabulas/ non
 nulli ciuitatum aut regum laudes aut uituperationes: nonnulli ueterum scriptorum ut ipsi eloque
 tiores uiderentur emendationem conscripserunt: Vnde fit cum historiam scribere profitean
 tur non id sed huiusmodi oppositum faciunt. Veritatis enim historiae signum illud est ut de eisdem
 rebus eadem omnes conscribant. Illi uero sic se ueraces uisum iri putarunt si unusquisque
 aliter quam ceteri conscripserit. haec Iosephus. Sed non erit ab re quasi apicem Diodori te
 stimonium afferre. Is igitur in primo his uerbis utitur. Dicendum modo de his est quae praecis
 temporibus prudentia doctrinaque clari ad aegyptum usque profecti sunt. Sacerdotes. n. aegy
 ptiorum in sacris libris scriptum iueniunt. Orphea: Musaeum. Melampoda: Dædalum/
 Homerum poetam: Lycurgum spartiatem. Solonem Atheniensem Platonem philoso
 phum: Pythagoram Samium: Eudoxum mathematicum: Democritum abderitam: Enopi
 dem Chium aegyptum petiisse/quorum omnium uestigia/ aliorum imagines/ aliorum nomina lo
 cis aut instrumentis idcirco extant/asseruntque uniuersa illos quibus apud graecos claruerunt ab
 aegyptiis accipisse. Orphea. n. mysteria Diouisi & errores Cereris sic conscripserit ut my
 steria Osiridos & errores Isidos se habent nominibus solummodo immutatis. Supplicia ue
 ro impiorum apud inferos & amcenos piorum campos ad imitationem eum fecisse earum re
 rum quae in sepulchris ab aegyptiis geruntur/quam rem Orpheus primus apud graecos tra
 stulit/& Homerus amplificat. Melampodem autem aiunt ea quae de Saturno & de tita
 num pugna dicuntur ac de aliis deorum calamitatibus ab aegypto in graeciam traduxisse.
 Dædalum autem affirmant uolutiones labyrinthi fuisse imitatum quae usque ad haec tempo
 ra in aegypto permanet a mendote uel sicut quidam dicunt a rege maro multis annis ante
 Minoem constructus/cuius rei signum est statuarum numerus quas Dædalus apud grae
 cos confinxit: neque. n. plures neque pauciores sunt quam apud aegyptios sint. Ita uero esse
 inde maxime patere aiunt quod in Memphyde prophylaea Vulcani Dædalo architecto fa
 cta ostenduntur/quo quidem opere a deo admirabilis ingenii uisus ut lignea eum statua dona
 uerint/quae in eodem uulcani templo conspiciuntur: Adeo enim superauit aegyptios a quibus
 didicit/ut propter multa quae adinuenit honores diuinos apud eos consecutus sit. Tem
 plum enim Dædali ad haec usque tempora in insula quadam iuxta memphi summopere co
 litur. Argumenta quoque nonnulla solent afferre quibus fuisse in aegypto Homerum plane
 ostendunt: ac maxime quia Helenam scripsit potationem Thelemacho apud Menelaum hospi
 tanti praebuisse qua factum est ut calamitatum suarum obliuisceretur/quam quidem po

tionem ab ægyptiis dicit poeta Helenam a polimnesta quadam chani uxore didicisse. Nam usq; ad nostra tempora solæ diospolitice mulieres iram atq; mœstitiã potionibus sedare resciunt: Diospolis aut Thebæ sunt Venerē quoq; aureã Homerus appellat quo nomine uulgo ab ægyptiis nominant. & lucus ueneris aureæ apud eos adhuc inuenitur. Lycurgum similiter Platonē atq; Solonem multa in libris atq; legibus suis cōscripsisse patet quæ ante illorū tempora ægyptiū habuerūt. Pithagoras quoq; geometriam & Arithmeticam ab eis didicisse/ & aiã in cætera animalium migrationē a dogmatibus ægyptiorum sumpsisse. Democritum uero putant quinquenio in ægypto conuersatum multa inde didicisse. Enopidem quoq; ab ægyptiis astrologis & alia cōplura & obliquationē zodiaci pcepisse. Eudoxum etiã ab ægypto in græciã multas astrologiæ rationes transtulisse. Teraculē similiter atq; Theodorū Rheti filios qui simulachrum Apollinis pythii fabricati sunt quinq; fingendo apud priscos omnes excelluerūt multis anis in ægypto uersatos cōtēdūt hæc a Diodoro sumpta sufficiāt. Si ergo ab oibus barbaris quicq; clari apud græcos fuerūt nō pauca neq; minia accaperūt/ nec iccirco qspia eos accusauit/ cur nos accusant q uero pietati cōmoti scripturã hebræorū cōplectimur.

C De Antiquitate moysi ac prophetarum. Cap. III.

u Erum ne forte quoniã cognitionē unius dei hebræos solūmodo uere habuisse diximus/ ac ab eis cæteros si quid hac de re pter hebræos uere senserūt accepisse cōtendimus/ ne qs unq; aliter actum putet. ac a græcis iudæos hoc habuisse dogma cōtendant/ declarandū est quibus tēporibus Moyses & prophetæ fuerūt. Plurimi ergo (perutilis nãq; res est) de antiquitate Moysi & prophetarū scripserunt a quibus nōnulla trãscribam quibus ipse noua uia rationēq; usus hoc mō rē disponere statui. Nemo inficias ibit imperatoris romanorū Augusti temporibus saluatoris nostri natiuitatē fuisse/ doctrinãq; quintodecimo Tyberii cæsaris anno euangelicã incēpisse. Si quis ergo ab hoc tyberii año ad superiora scandens diligenter usq; ad Dariū p̄sar̄ regē & restitutionē templi perueniet quingentos. xlviii. años inter Tyberium & secundū Dariū annū interfuisse cōperiet. Secundus enim Darii años sexagesimæ quintæ olympiadis primus fuit Tyberii aut qntusdecimus ducētesimæ quintæ ac primæ olympiadis quartus inuenitur. Ita centū ac triginta septē olympiades interfuisse manifeste uidentur/ qui numerus quaternario auctus/ quadriennium enim olympiadi attribuitur quingentos. xlviii. annos efficit. In secundo autē anno Darii septuagesimus hierosolymorū & tēpli destructiōis fuit ut iudæorū historia ostendit: Quod si a secundo Darii anno ad primã olympiadē pcurras olympiades quidē. lxi. annos. cclvi. iterfuisse cōperies. Quos quidem annos si ab ultimo desolatiōis anno ac restauratiōis principio ascendēdo auferas ad quinquagesimū annū Ozia iudæorū regis quo tēpore Isaias & Osee prophetarunt omnino peruenies. Ita prima olympias Isaiæ tēporibus fuisse inuenitur. Inde autē a prima olympiade usq; ad captiuitatē troiã ut græcorū ipsorū historiã significant quadringenti ac quinquaginta anni colligunt/ quē annorū numerū a quinquagesimo Ozia anno similiter auferendo ad tertium annū labdonis iudæorū iudicis peruenies. Ita troianæ urbis destructiō septē annis anteq; Sanson hebræos iudicasset fuisse ostenditur/ quem corporis robore inuictum fuisse ut herclem græci scribūt hebræi testatur. Inde a captiuitate troiana si quadringētos ascendēdo annos auferas ad Moysen & terrigenam ce cropem deuenies. Omnia uero quæ apud græcos mirabilia narratur post Cecropem fuisse constat: Nam Deucalionis diluuium p̄thæthontis incēdium/ natiuitas Erichthonii proserpinæ raptus: Cereris mysteria: Eleusiniorū constitutiō: Triptolemiãtiō: Europæ raptus a Ioue: Apollinis partus: Cadmi ad thebas aduentus: & ad hæc iuniores il

li Dionysus/ & Mimos/ æsculapius/ perseus/ díoscúri/ hercules post Cecropem oēs fue-
 runt. Quare omnibus his multo uetustior Moyses fuisse cōfirmatur: A Moysē uero
 usq; ad primū annū uitæ habraam quingētos ac quinq; annos cōperio/ quos si a Cecro-
 pis regno ad superiora auferas ad assyriū Ninū tādē puenies quē aiunt primū totius
 asiæ india solum excēpta regnasse a cuius noīe ciuitas Ninus appellata est/ quā iudæi ni-
 niuem dicūt eo tēpore zoroastes magus apud bactrios regnabat. Nino autē uxor Semí-
 ramis successit. Nini ergo atq; Semiramidos zoroastisq; tēporib⁹ habraā fuisse cōstat.
 Nam hæc oīa nobis certis rationibus in eo libro demonstrata sūt quē tēporibus in cri-
 psimus. Vtar autē ipræsentiæ Porphyríi de uetustate moy si testimonio illius uidelicet
 qui hebræorū atq; Christianorū inimicissimus odiū cumulo ipsum quoq; Moysē atq;
 prophetas iprobis petere uerbis ausus est. Sic enim inimicorū testimonio uetustas Moy-
 sis magis cōprobabit. In quarto ergo eorū quos aduersus nos libros euomit his uerbis
 utitur. Narrat autē iudæorū historiā uerissime quoniā & locorū & uirorum noīa simi-
 liter atq; ipsi posuit Sachoniatho berutiū qui earū rerum omnium monumēta ab hiero-
 balto dei leui sacerdote asserit habuisse. Quam quidē historiā a belbalo berutiōrū regi
 inscripsit quorū uirorū tempora multo ante troiana tempora fuisse cōperiuntur. Is Sa-
 choniatho phœnicū lingua partim a singularum urbiū annalibus partim a libris sacris
 qui templis dedicari solebant collegit ingenio/ quē non multo post Moysē semiramí-
 dos temporibus fuisse scriptū est hæc porphyrius. Si ergo semiramidos temporib⁹ Sa-
 choniatho fuit/ ea uero multo ante troianā calamitatē fuisse perhibet an erit Sachonia-
 tho quoq; troianis temporibus multo uetustior Sachoniathonē uero ab aliis collegisse
 historiā ipse Porphyríus testatur/ quos & ipsos iuniores Moysē fuisse concedendū est.
 Sed ponamus etiā eisdem temporibus Moysē Sachoniathonē fuisse/ quoniā tñ Moy-
 ses Semiramidos temporibus huius philosophi testimonio cōperitur quando nos ha-
 braam fuisse cōtendimus. Antiquior est Moyses secundū porphyriū q̄ ipsi opinant. Fu-
 it autē Semiramis octingentis annis ante troiana tempora. Quare Moyses quoq; simi-
 liter. Primus uero apud Argiuos Inachus regnauit/ quādo nec ciuitas nec nomē Athe-
 nienium erat. Primus autē argiuorū rex quinti assyriorū regis temporibus fuit cēlum
 quinquaginta ānis post Moysē atq; Semiramidē in quib⁹ nihil apud græcos illustra-
 factū inuenitur. Quadrigentis autē annis & quinquaginta fere post Semiradē. Primus
 apud Athenienses Cecrops indigēa ut ipsi dicunt regnauit Triopa septimo post Inacū
 regnante apud argiuos/ & post Inachi autē tēpore ogygiū dicitur diluuiū fuisse. Et apis
 apud Aegyptios primus deus appellatus est & Inachi filia q̄ Isidē aegyptiū nominarunt
 Prometheus quoq; & Atlas illis tēpibus fuerūt. A Cecrope autē usq; ad troianorū calami-
 tatem paulo pauciores q̄ quadringenti anni colliguntur/ in quibus diluuiū deucalionis
 & incendiū phæthotis fuisse nō ignoramus. Cecrops autē primus deū Iouem appellasse
 fertur & aram instituisse primus & simulachrū palladis exercisse. Post Cecropem autē
 dii græcorū oēs natū fuisse uidetur. Ita ad troiana tempora a tēpib⁹ Moysē plures q̄ octin-
 genti āni Porphyríi testimonio fuisse cōperiuntur. Homerū uero atq; Hesiodū multo
 iuniores troia fuisse manifestū est. Pythagorā uero & Democritum in quinquagesima
 olympiade septingentis fere annis post troiā fuisse cōstat. Quare huius philosophi au-
 ctoritate mille quingentisq; ānis ante græcorū philosophos Moyses fuit. Verū qm̄ mul-
 ti præclari apud nos uiri atq; doctissimi iudæorū antiquitatē certis uerisq; argumētis p-
 barunt/ quorum alii græcis/ alii chaldæis atq; aegyptiis/ nonnulli et a phœnicibus atque
 hebræis propositum suum approbarūt/ immo uero cuncta simul cōferētes mirabili ra-
 tione ac uia singularū gentium præclara facinora quæ in eisdem tēpibus gesta sunt colle-

gerunt/corum nonnullas uoces uerbaque transcribā ne laborū suorū fructu auctores pri-
uentur. Vtar autem testimonio multorū ut ex omnibus hebraeorū uetustas indubitata
habeatur. Afrīcanus igitur in tertio annaliū his uerbis utitur usque ad olympiadas nihil
exploratū in historia grācorū inuenit sed oīa cōfusis conscripta tēpibus sunt. Post olym-
piadas uero quā quadriennio diligentissime oīa notabant nulla penitus confusio tēpo-
rum fit. Quare praeclara fabulosaque facinora quae ante primā olympiadem fuerunt sū-
matim colligam/quae uero post gesta sunt ita cū hebraicis persicisque historiis conferā/
ut ea quae in eodem tpe fuerint aperte significē. Hebraeorū igitur in babylonem migra-
tio a Nabuchodonosore facta septuaginta durauit annos. Cyrus regnauit olympiade
quingagesimaquinta a Diodori thalicoistoris polybii phlegōtisque historiis patet quo
āno Iesus filius Iosedech primā particularēque deductionē populī fecit ut apud Esdram
iudaeū conscriptum est. Verum ista ut dixi propter olympiadū certitudinem eodē mō
ab oībus cōscripta sunt: cum nullam oīno confusionem patiantur. Ab Ogyge autē indi-
gena cuius tēporibus primū & maximum diluuiū in attica fuit: & phoroneus argiuus
regnabat usque ad primam olympiadem anni fuere mille atque uiginti. Ita. n. oēs asserunt
qui atheniensium annales conscripserūt ellanicus dico atque Philochorus Castor etiā &
Thalus in hoc conueniunt qui syriā historiā diligēter tractarūt. Diodorus quoque qui
orbis historiā in bibliothecis contulit. aliique pmulti: & post pauca. Dicimus ergo Ogy-
gem a quo primū diluuiū noiātum ogygiū est tēporibus Moysi fuisse: quod hoc pa-
cto probamus. Ab Ogyge ut diximus mille uiginti que anni usque ad primā olimpiadem
fuerunt/a qua usque ad quingagesimaquintam olympiadem: id est usque ad primum an-
num Cyri persarū regis & iudaici populī reductionem anni fuerunt. ccx. & vii. Quare
re ab Ogyge ad Cyrum mille ducētū. xxxvii. fuerūt/quos si auferes ascēdēdo ad ānū illum
puenies quo ab aegypto Moyses populū eduxit. Fuit ergo Moyses ogygiū tēpibus a quo
Eleusis condita est Attica igitur annos ab ista sumamus & post pauca. Ogygem uero
propter uastationem diluuii centū nonagintanoue annis usque ad Cecropē attica sine re-
ge & pene deserta fuisse phibetur. Actaeum. n. quē post ogygē fuisse nonnulli fingūt cate-
rosque usque ad cecropem nuda solūmodo eē noiā Philochorus scribit/& post aliqua cō-
putatiōe annorū a iudaica scriptura diligentē facta. A. Moysi igitur inqt usque ad Cyrum
mille. ccxxxvii. anni colliguntur. Quod ab ogyge ad Cyrum et secundum grācorum hi-
stóricos colligi demonstrauimus/sed grācorum et nonnulli hoc ipsum testantur Pole-
mon. n. in. primo grācarum historiā tēpibus inqt Apidos Phoronei filii magna ps aegy-
ptii exercitū ab aegypto expulsa in palestina syriā non lōge ab Arabia habitarūt. Apion
et Possidonii filius grāmaticorū oīum diligentissimus historiā perscrutator i quarto hi-
storiarū & in libro aduersus iudaeos. Inacho inquit regnante apud Argiuos & Amasi
apud aegyptios iudaei duce Moysi ab aegyptiis defecerūt: Herodotus quoque Amasidos
& defectiōis huius in secūdo mentionē facit. Iudaeorū et quodāmodo meminit cū syri-
os dicat qui palestina habitāt circūcidi solere Ptolomaeus pterea medesius q aegyptio-
rū historiā ab initio conscripsit his ita cōuenit: ceterique oēs ut minima quaedā ānorū dif-
ferētia esse uideat. Ita notabilia gesta mirabiliaque grācorū siue uera siue ficta post moy-
sem fuisse cōperiuntur. Visum est autē mihi a tpe regni attici res grācorū haebraicis cōfere
Primo igitur ogyge āno quousque ad primā olympiadem mille ac uiginti fuisse ostendi-
mus exitus iudaeorū ab aegypto factus est & in attica ogygium illud diluuium: neque ad in-
iuria. Cum. n. ira dei grandine ac tempestatibus percuterentur aegyptii nō poterant ali-
quae partes et orbis nō commoueri: attica praecipue quia coloni aegyptiorum ut multi
alii & Theopompus in Tricarano affirmat athenienses fuerūt. Post quattuor autē &

nonaginta annos Promethæus fuisse a nonnullis dicitur quæ finxisse homines fabulan-
 tur atq; formasse: quoniã sapientiã eloquentiãq; sua a bestiarũ uita in ciuilem transfor-
 mauit hæc Africanus. Tacianus uero qui se ipsum in Assyria regiõe natum dicit uir lin-
 gua græca doctissimus/græcis oibus Moysem antiquitate anteponeñs de homero inq; *Stesimbrotus: Thasius: Callimachus: Colophonius: Reginus: Theagenes* q fuit Cam-
 bysæ tpiibus & Herodotus halicarnassæus/aliqui cõplures scripserunt. Sed quoniã aliter
 alii tradiderunt quibus fuerit tpiibus affirmare nõ possumus. Crates. n. ante reductionẽ
 herculidarũ octuaginta post troiana tpa annos floruisse contendit. Eratosthenes post
 centum annos Aristarchus quãdo ionica colonia deducebatur cẽtum & quadraginta
 annos post destructionẽ troianã. Philochorus archippi attenientiũ principis tpe centũ
 & octuaginta annis post captiuitatẽ troianam. Apollodorus ducentis & quadraginta
 post troiana tempora/nõnulli in prima olympiade quadringentis annis post illiũ euer-
 sionẽ/alii Archilochi æqualẽ fuisse cõtendunt/qui fuit olimpyade uigesimaltertia tpiibus
 gygæ regis lydorũ. Sed hæc relinquuntur. Nam qñ ita cõfuse de tpiibus scribitur uni-
 uersa historia titubat: Sed ponam? Homerũ ipsius agamẽnonis tẽporib? fuisse. Moy-
 ses. n. modo multo ante tpa nõ uerũ et ante Dardanũ fuit utar at testimonio caldæorũ
 phœnicũ & ægyptiorũ. Berosos enim uir babiloniũ sacerdos multo antiquiorẽ troia-
 no bello Moysem fuisse scripsit: Theodotus aut Ipsicrates Mochus phœnices fuerunt/
 quorũ historiã in græcã linguã aditus uir disertus traduxit ubi scribitur troianũ bellũ
 paulo ante tẽpora Salomonis fuisse ægyptios oēs sciunt magnã tẽporũ diligentia sem-
 per habuisse: quorũ annales Ptolomæus nõ rex; sed mædesius sacerdos a sacris libris col-
 legit ac edidit. Is regnante Amoside apud ægyptios Moyse duce iudæorũ exitũ ab ægy-
 pto fuisse affirmat: Amasimq; fuisse tunc dicit qñ Inachus in agris regnabat. Apion et
 grãmaticus Inachum & Amasidẽ eisdem tẽporibus fuisse affirmat. Fuerunt aut ab Ina-
 cho ad bellum troianum generatiões uiginti. Quare ante Iliacum bellum quadringen-
 tis ad minus annis ipsum fuisse concedendum est. Si igitur post Inachum omnia præ-
 clara facinora græcorum fuerunt necessario etiam post Moysem fuerunt. Inachus. n.
 primus argis ut diximus regauit/deinde phoroneus quando ogygium in attica diluui-
 um fuit. Apis postea deide argiuis Crassus phorbasq; regnarunt/quo tpe Actæus a quo
 Actæa regio athenientiũ appellata est Triopas/deinde argis regnauit qñ prometheus
 epimetheus: Atlas: Io/& biformis cecrops fuisse tradunt Post Triopã Crotopus re-
 gnauit/tẽporibus cuius phætotis incendiũ & deucaliõis diluuiũ fuit: Sthenalo postea
 regnante Danaus in peloponensum uenit & dardanus dardaniã cõdidit/& ex phœni-
 cia europa rapta fuerat Danaus postea regnauit/deinde lynceus quo regnante proser-
 pina rapit. Cadmus thebas cõdidit/qui græcis litteras tradidisse una uoce ab oibus di-
 citur Minos in Creta regnat. Prætus postea regnauit qñ Eumolpus atheniensibus bel-
 lum intulit. Deinde Acrisius cuius tẽpore a phrygia in graciã pelops trãsiuit. Ioni Athe-
 nas petiit. Secũdus Cecrops floruit: Perseus postea regnauit & p̄clara gessit facinora.
 Euristheus Domũ Atreus atq; agamẽnon q decimo atq; octauo sui regni año urbem
 troianã expugnauit. Quare oibus diis ac heroibus græcorũ multo uetustior Moyse
 inuenitur/& oportet seniori a quo iuniores hauserunt multo magis credere. Nõ eni Ho-
 mero solũmodo Moyse superior/uerũ et oibus qui aliqd apud græcos scripserunt. Quip-
 pe cadmus a quo litteras græci habuerunt multo posterior Moyse inuenit. Scripserunt
 autẽ apud græcos ante Homerũ: Linus: Philãmon: Thamyris: Amphion: Orpheus:
 Musæus: Demodotus: Phemius: Sybilla: Epimenides cretensis q spartã petiit. Aristæ-
 us: Preconeseus Abolus: Centaurus: Isatis: Orimõ: Euculus: cyprius Orius: Samius

& Atheniensis pronetida. Linū igitur herculis magistrū fuisse cōstat/qui ante troianū
 bellū una fuit generatione Tlepolemus enī filius eius cū Agamēnone in iliū militauit.
 Orpheus autē æqualis Herculi fuit/quē Musæus audiuit. Amphio duabus generatiōi
 bus troianū bellū præcessit. Demodocus uero/atq; Phenus alter in Ithaca/alter apud
 pheacas troiani belli ipibus uiuebant Thamyris etiā/& philāmon nō autē ipsos fuerūt.
 Sed de poetis satis dictū est. Nūc de his scribam⁹/qui apud græcos sapiētes habiti sūt.
 Minos igitur qui sapientia & legū solertia cæteris oibus excelluisse uidet⁹ Lyncei tēpo
 ribus/qui post Danū argis regnauit undecima generatiōe post Inachū fuit. Lycurgus
 autē centū annis ante primā olympiādē leges lacædemoniis dedit. Dracon in olympia
 de trigesima sexta leges atheniēsis tulit Pythagoras in sexagesima & secūda floruit.
 Ostendimus autē in superioribus quadringentis & septē ānis post Ilii euerfionē olym
 piadas incapisse. Tales Vetusissimus oium/qui septē sapiētes appellātur in quinquā
 gesima uiuebat olympiade. Hæc taceamus/nūc Clemētē audiamus. Apion inquit grā
 maticus uir historiarū peritissimus/qui plistonices nominatus fuit acerrimus iudæorū
 hostis a deo ut etiā aduersus eos uolumē ediderit nec iniuria/ægyptius enī erat Ptolæ
 meū Mendesiū sacerdotē/qui tria uolumina de rebus gestis ægyptiorū edidit testē ad
 ducit/q; Amosis/ qui auarin ægyptiorū urbē euertit/& Inachus argiuorū rex eisdē tēpo
 ribus fuerūt. Quo quidē Amoside regnāte ab ægypto Moysē duce iudæos pfugisse
 cōfirmat. Rex autē argolicas/quæ ab Inacho caperūt Dionysius Halicarnaseus in libro
 de tēporibus oium græcarū rerū uetustissimas fuisse ostēdit. Ab Inacho autē ad troia
 na tempora uiginti generatiōes cōnumerant⁹/anni ad minus quadringētī. Assyriorū autē
 regnū antiquius cæteris oibus fuisse cōstat/cuius quadringentesimo atq; secūdo anno
 trigesimo scilicet atq; secūdo Beluchi octauū Moysē ducēte populus ab ægypto exiuit:
 Inacho argiuus & Amoside in ægypto regnante. Post Inachū phoroneus argis regna
 uit quando ogygiū fuit diluuiū/& Egialeus in sycione regnauit a quo Sicyonū regnū
 incepit/tunc et cretus primus qui in creta regnauit: Acuilāus uero Phoroneū omniū
 hominū primū ait fuisse/unde Phoronidos poeta mortaliū patrē appellat. Sed ab Ina
 cho ad Agamēnonē uiginti generatiōes fuerūt. Decimo autē & octauo anno Agamē
 nonii regni troia euertitur: Demophonte Thesei filio atheniensibus regnāte/fuit autē
 Theseus imitator Herculis generatiōe una ante bellū troianū. Ita Moyses ante Diony
 si iudæos translationē sexcētos & quattuor annos fuisse inuenitur. Perseo enī regnāte
 trigesimo iam atq; secūdo āno/ut Apollodorus in libro de tēporibus scribit. Dionysi⁹
 hoīem exiuit/a quo ad Herculé & Iasonē aliosq; græcorū heroas/qui in argo fuerūt se
 xagintatres anni colligunt⁹/quibus cū etiā Aesculapius: atq; Dioscuri ut Rhodius apol
 linius in argonautis testatur fuerūt. a regno autē Herculis in argis usq; ad translationē
 suā & aesculapii iudæos triginta & octo anni fuerūt apollodorus scribit/hinc autē ad Ca
 storis & Pollucis assumptionē anni. liii. quādo etiā troia euersa fuit. Verum quoniam
 ut Hesiodus cæteri⁹ poetæ dicūt Semele Cadmi filia Dionysium peperit. Cadmus au
 tem Linceo regnante Thebas petiit: & litteras græcis tradidit. Patet etiā testimoniō poe
 tarum qua ætate Dionysius fuit. Leo uero qui de ægyptiorum diis conscripsit Isidē Ce
 rere esse affirmat/quæ Linceo regnante fuit undecima generatiōe post Moysē. apis
 uero argiuorum rex ut aristippus in priō arcadicæ historiæ scribit mēphīn in ægypto
 condidit/quem Aristæus argiuus Serapidem appellatum asserit/hunc ab ægyptiis diui
 nos honores consecutum non ignoramus. Nymphodorus autem amphipolitanus in
 tertio de asiaticis legibus Apim taurum mortuum in foro græce quod latine arcam di
 cere possumus positum. Soroapim ac inde Serapim appellatum fuisse contendit. Fuit

autē Apis tertius ab Inacho. Latona uero Titī tēporibus fuit/quē Tantalō aqualē fuif-
 se oēs testant. Zectus uero atq; Amphion; musice inuētores Cadmi tēporibus fuere.
 Nam & si Phemonce oracula cecinisse Acrisio dicatur/tū post Phemoncem .xxvii. an-
 nis Orpheus Musæus & Linus Herculis magistri floruerūt. Homerus autē ac Hesio-
 dus multo iuniores bello troiano extitere. Lycurgus uero & Solon legū apud græcos
 cōditores/& septē sapiētes: Pherecides etiā Syrius & Pythagora circiter primæ olym-
 piadis tēpora ut diximus fuerūt. Nō ergo solū poetis ac sapiētibus uerū etiam diis græ-
 corū multo uetustior Moyses inuenitur/uerū quoniā nō græci solummodo/sed iudæi
 quoq; de hac diligenter scripserūt/non erit ab re ab ipsis etiā aliquid sumere. Vt autē
 hoc loco Flauii Iosephi testimonio. Incipiā inquit primo ab ægyptiorū auctoritate ue-
 rum quoniā uoces illorū ponere ipossibile est: Manethi ægyptii/qui græce scripsit qui-
 q; a sacris ægyptiorū litteris ut dicit transtulit uerba transcribā. Hic igitur in libro secū-
 do hæc de iudæis scribit Tutī mei tēporibus inquit ab orientali pte ignoti hoies in ægy-
 ptū irruerūt facileque ipsam/ac siue bello caperūt/quā gentē hycussos appellant qđ
 significat reges/hyc enim lingua sacra rex dicitur: Vssos aut pastor appellatur/hos nō
 nulli arabes fuisse opinati sunt quīs multū hycussos non reges ut diximus sed captiuos
 pastores significare asserūt. Hyc enim cū aspiratiōe ægyptiorū lingua captiui dicuntur/
 quod mihi uerisimilius uideretur. Isti tenuerūt ægyptū quingētis atq; undecim annis/
 deinde cū pellerētur locū occuparūt/cui nomē auaris/quo undiq; munito ægyptiorū
 impetū euitabāt. Themossos autē cū obsidendo nō posset eos capere cōuenit cū eis
 ut libere cū suis quo uellent abiret qui nō pauciores ducētis quadragintaq; milibus ui-
 rorū nō in Siriā/quā tunc assyrū quorū uires erant amplissime tenebant/sed in eā pro-
 fecti regionē/quæ nūc iudæa uocatur hierosolymā cōdiderūt. Hæc Manetus qui secū-
 dū ægyptias litteras & historiā duo nobis nō parua testatus est/primum quod aliunde
 nostri maiores in ægyptū migrarūt/deinde qđ ab ægypto mille fere annis ante troiana
 tēpora abierūt. Hæc Iosephus ab ægyptiorū historia. Phenicū autē testimonio etiam
 usus ostēdit centū. xl. tribus annis ante a Salamone templū fuisse cōditū/qđ a tyriis Car-
 thago cōderetur. Sed qđ opus est pluribus uti testibus/cū una uoce ab oib; multo an-
 te troiana tēpora Moyses fuisse prædicetur: Sed de illis etiā aliquid dicamus/qui post
 Moysen fuerūt. Post eū igitur Iosue Iudæorū annis/ut nōnulli aiunt triginta principa-
 tum tenuit/deinde ut asserit scriptura ānis octo alienigenæ dominati sūt postea Cotho-
 niel ānis quinquaginta/deinde Eglum rex Moab ānis decē & octo/post quē Aod ānis
 octuaginta. Rursus alienigenæ annis uiginti. Post quos Debora & Barach annis qua-
 draginta Madineī septē Gedeon quadraginta. Abimelech tribus: Thola uiginti tribus
 Iaher uiginti nouē. Amanite decē & octo. Iephthæ sex. Esbon septē. Ealo decem. Labē-
 don octo. Alienigenæ quadraginta. Sampson uiginti. Eli sacerdos quadraginta/ quib;
 temporibus troia euersa est. Samuel deinde populū iudicauit/post quē Saul regnauit
 annis quadraginta. Dauid similiter quadraginta. Salomon etiam quadraginta. Roboā
 decem & septem. Abia trib;. Assā duodecim. Iosaphat uiginti quin;. Iorā octo. Ocho-
 zias anno uno. Gotolia annis septem. Ioas quadraginta. Amassias uiginti nouem. Ozi-
 as quinquaginta duobus. Tūc prophetarūt Amos: Ionas: Esaias: Deinde regnauit Ior-
 lathan annis decē & septem. Achar similiter sexdecim/huius temporibus olympiades
 cœperunt. primusq; olympio stadio uictor argiuus Corylus fuerat declaratus. Achar
 autē successit. Ezechias annis uiginti nouem/tunc Roma cōdita fuit. Deinde Manasses
 annis quinquaginta quin;. Amon duobus. Iosias triginta unum. quando phopherarūt
 Hieremias; Baruch; Oida/aliique nōnulli. Deinde Ioachar tribus mēsisibus. Ioachim an-

nis undecim. ac demum Ezechias annis duodecim. Vrbe deinde ab assyriis euerfa tem-
ploq; cremato in babylonem populus abducitur: Vbi Daïel & Iezechiel prophetarūt/
& post annos septuagita Cyrus persarum regnavit/q; iudæos libertate donavit/& tunc
Iesus Ioffedech filius & Zorobobel Salathielis in patria deducti fundamenta iniecerūt
Angeo/Zacharia/& Malachia pphetantibus/post quos nō fuit amplius apud iudæos
propheta. Cyri autem temporibus septem græcorum sapientes qb; nullus philosoph⁹
antiqor traditur floruerūt/quorum Thales milesius apud græcos primus appellat⁹ est
phylicus/quem audiuit Anaximander. Ipse quoq; Milesius & Anaximandru Anaxime-
nes milesius/& hunc Anaxagoras clam cymenius/quem audiuerunt/Pericles/Archela-
us/& Euripides/de qb; Pericles opidus & potentia inter athenienses excelluit. Euripi-
des autem poeticæ arti se tradidit/& scænicus a nonnullis philosophus appellatus est.
Archelaus autem primum apud lampfacum Anaxagoræ scholam suscepit/deide Athe-
nas profectus & multos alios/& Socratem auditores habuit. Anaxagoræ uero tempo-
ribus Xenophanes & Pythagoras fuerunt. Pythagoræ successit theano uxor ac Telau-
ges & Menaxarchus filii. Telaugem uero Empedocles audiuit/quando etiam Eraclitus
cognomine Scotin⁹/ideft latine tenebrosus florebat Xenophani uero Parmenides suc-
cessit: Parmenidi Meliffus: Melisso Zenon eleata: quem aiunt cum tyrannidem depo-
nere conaretur: linguam dum a tyranno ut conscios diceret torqueret/dentibus abscef-
sam in faciem eius spuisse/hunc audiuit. Leucippus: Leucippum/Democritus: Demo-
critum Protagoras temporib; Socratis. Omnes igitur philosophi græcorum post Cy-
rum persarum regem fuisse comperiuntur. Cyrus autem. lxx. annis post iudæorum ca-
ptiuitatem/ideft post Moysen mille ac centum fere annis fuisse perhibetur/ ita necesse
est ut fatearis philosophiam græcorum ac maxime platoniam multo posteriorē Moy-
se fuisse. Plato enim cum Socratem primo/deinde pythagoricos audiuerit omnes qui
ante ipsum fuerant in philosophia/tum eloquentia/tum prudentia superauit. Floruit au-
tem Plato circa finem regni persarum paulo ante Alexandrum macedonem. cccc. annis
uel paululum plus ante Augustum Cæsarem.

Eusebii Pamphili de euangelica præparatione Liber undecimus incipit.

Vare cum nonnulla ita dixisse Platonem ostendimus/ut apud
hebræorum scriptores iuenitur collatione tēporē certior eris/
n̄ hebræos a græcis/sed græcos ab hebræis accepisse. Quod
aliud pricipiū facientes iā aggrediemur/ondemusq; sapientes
græcorū iudaicā fuisse imitatos doctrinā: ut nullus nos accusa-
re iure possit: si quos ipsi nō recte itelligentes imitati sunt eos
nos saluatoris nostri doctrina & gratia rectius iam itelligen-
tes & admiramur & seqmur hoc. n. facto nihil/magni a græ-
cis compertum præter eloquentiam comprobabitur. Oia ue-
ro a iudæis atq; barbaris furatos cōmodius dixisse nullus admirabitur/ q; & eloquentes
& fures fuisse non ignoret. Quod i superioribus nō auctoritate nostra/sed suo iporū testi-
monio confirmauim⁹. Non aut i oibus sed in pricipalibus/neq; oēs (longum. n. id eēt)
sed pricipem oium Platonē id fecisse confirmabim⁹ facile nāq; unusq; postea per se
ipsum considerare poterit/si a Platone cæteri; fere oēs græcorū philosophi acceperūt/
& plato ab hebræis fundamenta ois bonæ philosophiæ a iudæis græcos accepisse: uerū
qm̄ apud ipm̄ nonnulla obscuriora sunt/expositorum eius testimonia eēt non recufabo.

Illud uero ante omnia dictum sit/nonnulla Platonem non conuertisse/sed peruertisse/
quod non accusandi illius/sed excusationis nostrae causa dicimus ut non iniuria ceteris
contemptis iudaicam amplecti scripturam uideamur.

CDe Tripartita philosophiae diuisione secundum Platonem. Cap. I.

Mne philosophia Plato in tris partis/physicam/ethicam/logicam partitus est. Phy-
sica deinde in sensibiliu doctrina/& incorporaliu speculatione suppartit/qua di-
uisionem est apud iudaeos multo ante Platonem factam esse inuenies/sed primo quae
Platoni placuerunt ab Attico praclaro platonico sumam ex eo libro quem aduersus eos co-
scripsit/q Aristotelicam habentes scientiam platonica profiteri non audent. Cum igitur tri-
partito inquit uera perfecta; philosophia diuidatur in morale. s. & naturalem & logicam/cumque
prima pars & singulos hominum probos constituat/& domos integras ad rectam guber-
nationem reducat/ac populos denique diuersis regendi modis construatur/secunda ad diuina-
rum rerum cognitionem perducatur/ipsarum dico quae primae sunt causarum altissimarum/
& aliorum omnium quae inde duce natura emanant/cumque ad harum duarum partium
inventionem atque cognitionem tertia pars accedat manifestum omnibus est Platonem
primum maxime omnes has philosophiae partis usque ad aetatem suam sicut membra Pen-
thei dissectas atque confusas in unum corpus atque animal integrum reduxisse. Thales enim
Anaximenes atque Anaxagoras de naturalibus solum rebus considerarunt. Pittacus uero Pe-
riander/Solon/Lycurgus/ceterisque istis similes de gubernandis hominum ceteris so-
lummodo conscripserunt. Zeno autem & omnes eleatica disciplina logicae solummodo stu-
duerunt Plato deinde post hos omnes natus/uir natura praestans;& uere diuinitus missus
nullam partem philosophiae imperfectam reliquit/sed omnes diligenter complexus nec in ne-
cessarius defuit/nec ad inutilia delapsus est. Verum quoniam singulas philosophiae has par-
tes physicam. s. ethicam atque logicam Platonem diximus perfecisse. Age nunc ita esse ut diximus
comprobemus. Haec Atticus quibus attestatur Aristocules peripateticus in septimo eorum
librorum quos de philosophia edidit/his uerbis Plato proprie atque perfecte praeceteris
omnibus philosophatus est/nam Thalem secuti naturales solummodo fuerunt. Pythago-
rici uero cuncta caelabant. Xenophanes quoque ab eo perfecti sunt ita contentiosas mouerunt
rationes ut confusionem potius quam auxilium philosophantibus attulerint. Socrates ut &
Plato scripsit;& prouerbio dicit ignem igni addebat. Cum enim natura ingeniosissimus es-
set/& de omni re dubitare peritus morales & ciuiles considerationes induxit/& de idcirco
primum dicere aggressus est. Omnes autem alii partes philosophiae tractarunt: quidam medi-
cinam; nonnulli mathematicas disciplinas; alii musicam & poeticam; complures autem
orationis uim admirati sunt/quorum alii se rhetores/alii dialecticos profitebantur. So-
cratis uero successores uarii atque contrarii sibi ipsis fuerunt/alii enim humilitatem & tur-
bationum sedationem laudabant/alii uoluptatem secuti sunt/ac nonnulli quidem omnium
scientiam sibi arrogabant nonnulli nihil se scire profitebantur/& alii uel eum infimis con-
uersabantur/alii e contra difficiles & soli secum uiuebant. Plato autem primum & recte in-
tellexit/atque diuisit/dixitque primum esse de natura uniuersi negotium/alterum de homini-
bus/tertium de oratione/putauitque non posse nos res humanas perspicere nisi prius diuinas
intellexerimus/Nam quemadmodum medici cum membra quaedam corporis curare uelit ad
totum prius se corpus conuertunt/sic quis uelit res humanas perspicere/naturam uniuerso-
rum prius considerare debet (pars enim uniuersi homo est) Bonum etiam duplex esse di-
cebatur/alterum nostri/alterum uniuersi principaliter autem esse bonum uniuersi; ab illo. n.
hoc profluere/quam rationem Aristoxenes musicus ab indis emanasse contendit. In-
dum enim quaedam ait athenas petisse. Socraticum colloquentem ab eo quaesuisse quo-

modo & quid faciendo philosophus esset/cunq; Socratis respōdisset si quomodo uiuē dum sit hominī consideres risisse indum/atq; dixisse neminem posse recte humanas res intelligere/qui diuinas ignoret. Vniuersam igitur philosophiam plato in physicam/ciuilem & logicam partitus est. Hæc Aristoteles.

¶ De Morali hebræorum philosophia.

Cap. II.

h Anc tripartitam partitionem si diligenter attenderis multo ante Platonem hebræos perspexisse non ignorabis. In primis enim moralem partem summo studio req; magis q̄ uerbis amplexos fuisse iudæos cōstat. Finem enim bonorum beatæq; terminum uitæ pietatem erga deum arbitrantur/quem quidem finem præceptis dei conseruandis nō uoluptate corporum secundum Epicurum cōseq; putabāt/neq; tripartita secundum Aristotelem bona corporis. s. animæ & exteriora æquali lance pensabant/nec ignorantiam omnium rerum/quā nonnulli honestiore uocabulo retinētiā appellarunt multi fecerunt/nec deniq; in ipsam animi uirtutem finem posuerunt. Quid enim ipsa sine diuina gratia & absq; pietate ad quietam uitam cōferre potest/propter quam a spe quam in deo habebant/quasi a fine dependentes deo gratos solūmodo beatos opinati sūt. Quia profecto cum omnium bonorum largitor deus uitæ fons/& uirtutis origo sit/solus ad beatam uitam eis sufficit/qui uera pietate ad ipsū tendunt. Vnde sapientissimus ille Moyses/qui prim⁹ omnium hominum uetustissimorum uitas hebræorum conscripsit ciuilem atq; actiuum uiuendi modum narratione historica docuit:quam quidem doctrinam ab uniuersalioribus ita instituit/ut deū causam auctoremq; omnium quasi fundamentum iniecerit/& mundi atq; hominis ortum præ oculis posuerit. Deinde ab uniuersalioribus ad particularia descendens præcorum uirorum uita ad imitationem uirtutis ac pietatis eorum lectorem hortatur/præterea cum legum eūm auctor summa cum pietate fuerit/certe patet q̄ magnum studium ad corrigendum hominum mores habuerit. Longum eēt si prophetarum quoq;/qui post Moysen fuerunt/uel exhortationes ad uirtutem/uel dehortationes a uitiis recensere uellemus. Quid autem si sapientissimi Solomonis ethicam uellem mō doctrinam traducere? Nam iter alia librum quoq; edidit/quem parabolarū seu puerbiorum ppter sententiā breuitatem appellauit. Sed moralem quidem disciplinam uel anteq̄ prima elementa litterarum græci cognoscerent/sic absolute perfecteq; re potius q̄ uerbis iudæi retinebant.

¶ De Rationali iudæorum philosophia.

Cap. III.

r Ationalem uero partem non ut græci cauillationibus & ficta oratione discedebant/sed ipsius ueritatis recte percēptione/quam quidem ueritatem diuinit⁹ illuminati adinuenerunt. Hac rationali doctrina ab ieuente ætate sacratum rerum & utilissimarum narratione historiarum/cætuum odorumque inertiā compositione enigmatum quoque;& speculationis allegoricæ diserta elegantique oratiōe suos erudiebat. Erant enim legum sacrarum ac enigmatum apud eos expositores/quos secundarios solebant nuncupare. Vnde sapiens quoque. Salomon in parabolarum inītio quasi causam libri hanc eē dixit/ut scirent sapientiam & disciplinam/intelligerentq; uerba prudentiæ/ac susciperent eruditionem doctrinæ iustitiā/& iudiciū & æquitatem/ut detur paruulis astutiā/& adolescentibus intellectus: Audiens sapiens sapientior erit & intelligens gubernacula possidebit: Animaduertet parabolam & obscura uerba dicta sapientiæ/tum etiā enigmata eorum. Ita negotium logicæ accommodatissime ad sapientiam linguamq; suam in omnibus prophetarum libris/si libros diligenter legeris profecto inuenies. Quod si quis linguæ suæ peritiā habebit eloquentissimos certe multos eorum oratores fuisse putabit. Sūt. n. etiā apud eos artificiosissima carmina/ut Moyfi

cantus ille magnus/ & centesim⁹ decimus octau⁹ psalmus Dauid heroico metro: quod exametru⁹ dī cōponuntur. Sunt alia quoq; trimetra & tetrametra: sed quæ ad dictionē pertinent elegantissime grauissimeq; iocūdisissimeq; composita sunt/ quæ uero ad sensū nulli hoīum scriptura comparanda: Dei enī ipsiusq; ueritatis uerba per eos prolata sūt: quibus pia doctrina rerū cognitio/ & salutaria dogmata cōtinent. Argumentū autem exquisitæ illorū doctrinæ ab impositione nominum capi potest cuius rei Plato hebræis testimonium præbuit. Nam cum Moyses primus multo anteq̄ philosophiæ nomē græci cognoscerent innumerabilia de impositione noīum dixerit/ unde aut natura duce/ aut dei iudicio nomina eē imposita ostendit. Plato quoq; non impositione nuda/ sed natura duce cōmode rebus imposita eē noīa docet/ idq; barbarorū auctoritate cōfirmasse uideatur/ hebræos meo qdē iudicio significans. Nō. n. apud alios facile talē obseruationē inuenis. Sic igitur in Cratillo scribit/ nō est illud nomen quod aliqui (quoniā ita uelint) rei cupiam iciderint. Sed rerū quædam cōditio natura duce apud græcos & barbaros nominibus promittitur. Et progressus aliquātulum/ ergo ita dignum est inqt legis quoq; latorem rationalis partis ac uoīum impositionis scientiā habere. Lignariū certe fabri officium est clauum cōmode ut gubernator iubet fabricari/ aliter enim clauus inutilis erit/ legislator autem nomen ita est inquam. Non ergo uile quidem est o Hermogenes recta nominis impositio/ sed doctissimorū atq; præstantissimorū uirorū. Tum Cratillus recte ais inqt duce nomina rebus accōmodata putans/ nec quēuis hoc facere posse/ sed illum solūmodo/ qui ad naturā rei respiciens potest ad eam nomē accōmodare/ & post multo intelligo inqt plurima græcos a barbaris sumpsisse/ quæ si qs quasi græca lingua essent deducta interpretari uelit nunq̄ rebus poterit adaptare. Hæc Plato.

C De Commodissima nominum apud hebræos impositione. Cap. III.

nunc autem considera quō quæ ipse uerbo docuit multo ante Moyses ueluti sapientissimus ac eloquentissim⁹ re ipsa præstitit. Et formauit inquit de⁹ de humo omnes feras agri: & oīa uolatilia cæli & adduxit ip̄a ad Adam ut uideret quid uocaret ea. Omne enim quod uocauit Adam aīæ uiuentis ipsum est nomen eius/ cum. n. dicat ipsum est nomen eius/ nihil aliud certe uult dicere/ nisi conuenienter ad naturam rei nomen inditum fuisse: Quod. n. uocatū est inquit hoc est in ipsa natura. Nā & nomen ipsum Adam terrigenam: aut terrenum potest significare. Adam. n. apud hebræos humus dī/ quāuis per translationem rubeam corporeamq; naturam significet/ in terrigenā atq; terrenū aut corporalē hoīem hac appellatione signauit. Sed hoīem. Enos quoq; appellant quo uocabulo nō terrenā/ sed rōnalem naturā significant. Proprie autē si uerbum de uerbo latine exprimas obliuiscentem Enos denotat uideat: qualis certe natura rōnalis corpori alligata efficitur. Quod. n. uere incorporeū diuinū rōnaleq; est nō solum transacta recordatur/ sed fururoꝝ propter sublimitatē speculationis habet cognitionē. Quod autē carnī coniūctum est/ quodq; magno corporis pōdere premitur ignorantia/ obliuioneq; inuolutum recte iudæorū sermo Enos/ idest obliuiscentem appellauit. Ita. n. iacet apud quēdam prophetam/ quid est Enos quod memor es eius/ aut filius/ Adā quod uisitas eū? quasi dicat/ qd est iste hō? iste dicam obliuiscens quod tu q es deus memor es eius/ quāuis obliuiscēs sit/ aut filius Adā/ idest terrēi hoīs/ Ita carnalis hō Adam nomine Rōnalis uero Enos appellatione significatur/ sic hebræorū sermo exquisitissime nomina deducit. Plato autem hominem hoc est Anthrophen græce/ a uerbo Anathrin/ idest uidere atq; recogitare dici opiat/ ut sit anthropos/ qui recogitat quæ uidit. Rursus hebræi uirum heis uocant/ quod quidem uocabulum ab hes quod ignem significat deducitur. ut natura uirilī ignea & calida uerbo exprimat/ scemina uero qm̄ a uiro supra

heffa. Rursus Moyses hebraica lingua caelum firmamentum appellauit: primum enim post
 incorporalem intellectualemque substantiam firmum sensibileque corpus est. Nomen autem dei
 proprie ineffabile dicunt esse: nec ipsa mente hominis comprehensibile. Quod uero nos deum
 dicimus hebraei uocant apud eos robur & potentiam significat/ut sit nomen dei quasi omnipotens.
 Plato uero deos id est graece theos a thei quod est currere dici opinantur. Stellas enim
 quae semper mouentur deos appellabant. Clarorum quoque hominum appellationes non frustra
 esse positas plato contendit. Ita Hectora a cratim quae solus troiam sustinebat. Agamemno
 na quae ualde mentis/hoc est perseveranter constantemque in rebus permansit/appellatos con
 tendit. Orestem quae motans atque siluester/imanis. n. moribus fuit/caeteraque similiter accom
 modare conatur. Nemo autem ita uiolenta moyses dicere audebit: si didicerit Cayn apud he
 braeos inuidiam dici (arsit. n. certe illa inuidia fratris) Abel latine luctum dicere possumus: nam
 quae primus omnium omnium parentibus luctum intulit/hoc nomine ab eis diuina quadam prouidentia
 fuit appellatus. Quid de Abraam dicam quae cum caelestium corporum scientia maxime
 praestaret. Abraam id est latine pater superiorum corporum uocabatur/cum deus ab his/quae ui
 dentur ad inuisibilia protrahens/non uocaberis inquit Abram/sed Abraam erit nomen tuum/
 quia multarum te gentium patrem posui/sed longius modo est extraque propositum diligentius
 haec percensere: Platonis autem testimonium non negligamus asserentis nonnulla nomina diuina
 quadam posita uirtute esse. Magno inquit studio in ponendis nominibus uigilandum est/
 quibus nonnulla eorum diuiniore quadam quam hominum uirtute indita esse uideantur/uerum
 quod ipse paucis uerbis dixit id hebraeorum scriptura/ac primus omnium Moyses ipsius
 Abraam Isach & Israhel nominibus re ipsa diuinitus factitatum edocuit/risus. n. Isach
 interpretatur ineffabilis. s. gaudii/quod piis daturum se deus pollicitus est: symbolum ge
 rens/huius quidem filius Iacob Israhel a deo appellatus est/ab actiua uita ad contemplati
 uam uidelicet translatus. Plantator enim Iacob interpretatur/quasi uirtutis certamina pa
 gens atque percurrens. Israhel uero uidens deum dicitur qualis certe contemplatiui hominis
 mens atque intellectus est. Non est opus longiorem esse omnia percurrentem. Cuncta. n.
 apud eos nomina ad unguem rebus accommodata sunt usque ad ipsa prima litterarum elemē
 ta/quorum quidem nomina quid graece uelint nec ipse. Plato adinuenire unquam poterit. cum
 iudaeorum etiam pueri/si forte interrogarentur quid alpha quod ipsi alpha dicunt signifi
 cat/confestim disciplinam respondebunt. Betha uero quod ipsi beth uocant domum ut
 sensus sit domus disciplina/ac si quis diceret disciplina atque doctrina quadam oeconomiae
 ac dispensationis in caeteris quoque omnibus hoc ipsum inuenies ut in superioribus lati
 dictum est/quattuor quoque uocales ad unum collatae ineffabile atque arcanum dei nomen
 illis uocabulis contineri uulgo apud eos fertur/quod graecorum etiam aliquis ab hebrae
 is scilicet doctus hic carminibus significauit.

Inuictum magnumque deum nil molis habentem.

Corpore/cunctorum hominum rerumque parentem

Dulcisona extollunt septem me carmina uocum;

Ex septemque meum constat uocabulis ipsum

Compositum miro signorum foedere nomen.

Ast aeterna chelys ego sum: quae montibus acta.

Caelorum dulci resonant modulamine cantus.

Quid plura: ipsum quoque gentis nomen a nomine heber deductum est/quod transitum
 & transeuntem lingua eorum significat. Ita ipsa gentis appellatione a terrenis ad caelestia
 transire: & a uisibilibus istis ad inuisibilia cognitionemque creatoris migrare admonent.
 Vnde priscos illos qui creatori deo uera inhærebant pietate hebraeos appellarunt: quid

oportet plura congerentem immorari/ cum apud eos exquisitissime accommodatis. sineque rebus nomia imposita sint: qua ex re maxime summam rōnalis partis doctrinam habuisse demonstratur/ cum etiam secundum Platonem non cuiusuis/ sed sapiētis summeque dialectici uiri sit rerum naturæ apte nomen accommodare. Sequitur nunc ut quo modo in physicis sentiebant hebraei ostendamus.

De Physica parte secundum hebræos.

Cap. V.

h Acc igitur pars etiam apud deos intellectualium inde corporaliumque rerum contemplationem/ & sensibilibus physiologiam diuisa recte a prophetis nō cōiectura/ nec mortalium aliquo/ sed sancti spūs grā docente habebat. Mirū enim imodicum/ cū opus sit nōnulla physica in libris suis scripsisse ipsos uidemus hinc multa illis futura prædicta/ multa de uniuersi constitutione/ multa de aialium natura. multa de plantis naturaliter expressa. Moyses autē i uestiēdo pōtifice lapidibus quorū. s. uirtutes optime percæperat non absq; causā utitur Salomon ēt summus physiologus fuisse scriptura phibeat. locutus est. n. Salomon inqt tria milia parabolas/ fuerūtq; odæ ipsi? qnq; milia/ locutusq; est de lignis a cedro/ q̄ est i lybano usq; ad isopum: quæ a muris p̄greditur & locutus est de pecoribus & uolatilibus cæli/ & serpentibus & piscibus/ & confluebant uniuersi audire sapiētiam Salomonis. Hac rōne commotus q̄ librū sapiētiae p̄sonæ suæ iscrispsit. Ipse enim mihi dedit horū quæ sunt scientiam ait ueram ut sciētia dispositionem orbis terrarū uirtutem elementorū/ inītiū/ finem/ & medietatem temporū/ ipsorum temporū permutationes atq; uicissitudines/ stellarum cursus/ anni uolutiōes/ naturas aialium/ & iras bestiarum/ uim uentorū/ & cogitationes hoīum differētias plantarū/ & uirtutes radicum/ & quæcūq; sunt abscondita & inuisibilia cognoui/ omnium. n. artifex sapiētia docuit me. Idem rursus fluentem corporum substantiam ostendēs in ecclesia ste ait. Vanitas uanitatum & oīa uanitas. Quid habet amplius homo de uniuerso labore suo quo laborat sub sole? & subiicit. Quid est quod fuit? ipsum quod futurū ē. Quid est quod factū est? ipsū quod faciendū est. Nihil nouū sub sole/ cæteros quoq; si diligenter percurres nō expertes naturalis doctriæ comperies nec de plantis oīumq; aiantium naturæ solummō uerū ēt de cælo ac stellis magnam peritiā habuerunt. Non. n. parua in libris eorū iuentiōem de ursa & plīade/ de orione atq; arcturo/ quem græci booten appellant fieri uidemus. Ad hæc de origīe mundi/ de oī mutatione alterationeq; rerū de aīæ substantia de rōnāliū oīum natura/ de inuisibili atq; inuisibili creatura/ de uniuersali prouidentia ac præcipue prima rerum oīum causa/ de cæterisq; oibus/ quæ sola mentis inspectione compræhenduntur ita tractarunt/ ut si græci uoluissent/ ac potuissent tāq; iuniores uetustissimam eorum doctriam in oibus sequi/ nulla profecto in re fundamentis eorum iactis errasset. Sed physiologiam duplicem esse ut diximus nō ignorantes eā q̄dem partem: quæ de sensibilibus est nō omnino offerendam arbitrabantur/ præter necessarias quasdam eius partes utputa nō casu factum esse uniuersum/ nec temere circumferri/ sed deo auctore uirtuteq; illius ineffabili gubernari.

De intellectuali hebræorum physiologia.

Cap. VI.

d E intellectualibus autem quia sunt/ & quæ sunt/ quo ordine/ qua uirtute/ quo discrīne dissepantur/ quantum scire oporteat ad bene niuēdum: pieq; sentiēdum per sacratissimam scripturam omnibus qui audire uolunt traditum est. profundum autem atq; occultum rerum istarum sensum in arcanis reliquerunt/ ut hi uidelicet quærant/ qui hæc perspicere atq; discere digni sunt. Plato autem in intellectualibus etiam atq; in incorporalibus: siue ab illis didicerit quando in ægypto fuit/ ubi multi hebræorum perlis regnantibus iterum a patria expulsi exulabant/ siue a seipso intelle-

xerit siue a deo talē cognitionē habuerit Moysen hebræorūq; potas secutus uidetur. Deus enī inquit īp̄s manifestauit cuius inuisibilia a creatione mūdi creaturis intellecta cōspiciuntur/æternaque īp̄s uirtus/atq; diuinitas ut excusari nō possint. Quod ita esse uerbis īp̄s. Platōis probatur/nā cū ex persona dei Moyses scripserit. Ego sum qui sum sic dices filiis israel. Qui est misit me ad uos/quib⁹ uerbis aperte soli deo esse attribuit. Cūq; ut diximus. Salomon futurū esse quod fuit/& faciundū quod factū est/nec nouū aliquid esse sub sole/unde dupliciter ens partiri uidetur. Nā aliud imortale incorruptibile stabileq; natura intellectuale incorporaleq;/aliud in fluxu mutatiōe semp esse determinat/& ut breuiter colligā cū ad unū cuncta iudæi principū referāt/unūq; esse absq; ortu/quod uere atq; proprie appellant ens corporaliū oīum atq; incorporaliū causam/uide quomodo nō solū sensum/uerū etiā uerba īp̄s Plato expressit. Quid est inquit quod semp est ortū nō habens? & quid quod semp fit/est autē nunq̄? Illud certe mente ac ratione percipitur eodē semp ens modo/hoc uero irrationali sensu cōprehenditur/ortum occidit/uerq; & stabiliter nūquā ens est. Ita quod a Moysē breuiter dicitur percuntatiōibus latius explicauit. Sibi enī īp̄s respondent dicēs mente ac ratiōe cōprehēdi. Illud uero Salomonis quod fuit scilicet quodq; futurū est portū & occasum expresse/quibus subiicit. hęc enī oīa erat scilicet ac erit tēporis partes sunt/quæ non recte ad æternam substantiā trāsserimus/cui est solūmodo uere accōmodatur. Erat autē & erit fluentibus solū uere adaptatur. Nam quod semp eodē se habet modo cū icorruptibile sit atq; immobile/nec senescit tempore/nec fuisse aut fore uere dicitur nec aliquid eorum quæ sensibilibus accōmodātur recte illi adaptatur. Species. n. istæ sub tempore sunt quod in æternitatē circulari ac ordinato motu imitari uidetur. Verū ne quis male me forsan Platonis uerba itelligere suspicetur a præclaro Pythagoreoꝝ Numenio huius rei probationē assumā/qui sic in secūdo uolumine de bono scriptū reliquit. Age igitur inquit quantū possumus proxime ad īp̄s ens accedamus/ dicamusq; īp̄s ens nec unq̄ nō fuisse/nec unq̄ non futurū/sed esse in determinato præsentī tempore solū. Quod quidē præsens sic intellectū æternitatē appellamus. Præteritū enim tēpus præterit iam & nō est/futurū uero nondū est/sed uetū uidetur. Quare si præteritū atq; futurū īp̄s entī accomodabitur īpossibile quoddā euenit idē esse uidelicet/& non esse: Transiuit enī quod fuit/& nondū peruenit quod futurū est. Ip̄s autē ens est/erit ergo & nō erit. Ip̄s autē ens uere est nec localiter unquā mouebitur/nec enī sursum aut deorsum/nec ante/aut retro/nec ad dextrā/aut sinistrā/nec circa medium mouebitur. Satus ergo īp̄s cōuenit quoniā eodē modo semper se habet. Et post pauca dicam nec me quispiam derideat incorporeæ rei nomen scire contēdentē. Est enim nomen eius essentia & ens/nec enim factū est/neq; corrumpetur/nec motū ullum suscipit. Simplex præterea est atq; incōmutabile in una eademq; simplicissima idæa cōstitutum/nec uoluntate sua/nec alio cogi potest ut ab identitate sua recedat. Plato quoq; in Cratillo ait similitudine rerum nomina esse imponenda. Sit ergo nomē intellectualis incorporeæ æternæq; substantiæ īp̄s ens. Hęc maioris cuiusdā inuenta fuisse puto potentioris uiri/q̄ Plato fuit utputa pythagoræ. Plato quoq; dicit. Quid est quod semp est & ortum nō habet? & quid quod semp fit/est autē nunq̄? illud certe mēte ac ratione percipitur hoc irrationali sensu & æstimatione cōprehenditur/factūq; transiit & uere stabiliterq; nunq̄ ens est. Percunctatus igitur quid sit īp̄s ens absq; origine īp̄s esse respondet/mutatur enim quod oritur quod autē mutatur æternum esse nō potest/deinde progressus aliquantulū subiicit. Si ergo īp̄s ens æternū atq; immutabile est/nec exit unq̄ a se ip̄so/sed eodē modo semp se habet/hoc profecto est quod mēte atq; rōne

percipitur. Corpus autem fluit/cumque transierit non est. Quare hoc quod sensu atque aestimatione percipitur utque populo dicit ortum occidit/uerumque nunquam ens est. Hac Numenius non iniuria ergo dixisse ipsum fertur/quis enim est Plato quam Moyses attice loquens.

De Ei uerbo graeco ex Plutarcho.

Cap. VII.

V autem considera quomodo & mosaice theologiae & aliis etiam uerbis/ quibus deus a scriptura dicere introducitur. Ego sum dominus deus uester & non sum mutatus & propheta illi qui dicit. Tu autem idem ipse es & anni tui non deficiet. Considera igitur si Plutarchus in libro in quo sensum Ei uerbi graeci/quod in delphici templi prophylaxis scriptum erat/quodque aut si aut latine significare potest his quae diximus conuenienter exponat his uerbis non numerum/neque ordinem/nec coniunctione aliquam/nec aliud aliquid imperfectum ea dictioe significari existimo. Serpente perfecta quaedam ad salutantem deum mihi responsio uidetur una cum uoce ad diuinam uirtutis memoriam respondentem conuertens. In eodem enim loco scriptum est. Cognosce te ipsum/quod deus accidentes salutando conclamat/ac ideo uicissim nos respondentes dicimus ei quod est es/per quam uocem quasi ueram & soli deo accommodata salutanti dei respondemus. Nobis. n. uere esse accommodari non potest. Natura. n. nostra inter ortum & mortem consistens instabilis quaedam/& quasi phantastica est/nam si mentem collegeris/ac ipsam comprehendere omnino uolueris/quemadmodum aqua manibus hausta quanto magis premitur tanto citius defluit. Sic mutabilia cuncta quanto magis ratio persequitur/tanto magis amittit. Cum enim omnia sensibilia in fluxu sint continue fiunt atque corrumpuntur/nec eadem unquam permanere possunt. Fluum autem eundem bis intrare secundum Heraclum impossibile est/quare nec mortalem substantiam si iterato consideres eandem habitum esse dices. Sed mirabili commutationis uelocitate modo dissipatur modo contrahitur. Immo uero non recte dixi modo & modo/cum simul aliud accipiat/aliud perdat/& aliud habet ab ea. Ita nunquam adesse peruenire potest/nunquam. n. generatio eius stat/sed embryo a spermate/deinde infans/puer/adolescens/uir. senex/decrepitus/ac quibuslibet primis corruptis aetatibus ad nouas ueniens tandem omnino moritur. Ridiculi ergo sumus homines unam timentes mortem qui multoties iam mortui sumus/& sapienter moriemur. Non. n. extinctio ignis aeris solummodo generatio est ut Heraclitus dicebat/sed apertius hoc ipsum in nobis quoque uidetur. Corripitur. n. iuuenis in uirum/uir in senem/puer in iuuenem/infans in puerum/& qui heri fuit in eum qui est hodie/qui hodie est in crastinum/manet autem nullus idem. Nullus. n. est idem/sed uno momento circa fantasmata unum & communem materiam influentem ac refluentem omni momento commutatur. Quomodo. n. si sumus idem aliis nunc qui antea gaudeamus? Alia modo amamus atque odimus/alia laudamus atque uituperamus/aliis uerbis utimur/aliis passionibus mouemur/non eandem figuram/non eandem de rebus sententiam habentes? Non enim possibile est sine commutatione aliis nunc quam antea commoueri/nec qui aliis atque aliis mutatur idem profecto est quod si idem non est nec est/sed fluit continua mutatioe. Sensus autem ignorantiae ipsius entis fallit/& esse putat quod non est. Quid igitur uere ens est? quod aeternum est/quod ortum non habet/quod incorruptibile/quod nullo tempore mutatur. Mobile namque tempus est/& mobili materia coniunctum fluit semper & quasi corruptionis atque generatiois uas nihil retinet. Unde prius atque posterius & fuit & erit nihil omnino sunt. Quod uero ex tempore esse uidetur/quo adesse dicimus & nunc dicimus hoc ipsum tanquam fulgur uelociter transit. Quare cum tempus mensuram sensibilibus sit/cumque ipsum nunquam sit apte dicemus ipsa sensibilia nunquam permanere/nec entia esse/sed gigni atque corrumpi secundum mensurantem naturam. Erat igitur & erit ipsi enti accommodari

non possunt. Transiunt. n. hęc & mutatione rei significāt. Deus autē si fas est dicere nec est in tēpore aliquo / sed in æternitate immobili / cui⁹ nihil prius nihil posterius / nihil futurū / nihil præteritum est / sed cū unus sit ens in uno nunc illud quod est semp̄ repleuit. Solū igitur ipse est uere ens / quod nec fuit / nec futurū est / nec incipit / nec cessabit & sic ipsum colere ac salutare oportet / aut certe ita intelligendū est quēadmodū nonnulli præscorū dicebant el pro es accipientes / & unū supplentes ut sit tu solus unum es. Nō enim multa deus est ut singuli nostrū ex innumerabilibus fere cōpositi / sed unū est uere ens. Diuersitas. n. cū differentiam in ente faciat in ortum non entis peruenit.

Quod deus ineffabilis est.

Cap. VIII.

Praterea cū Moyses oēsque propheta ineffabilem rem intellectuque solū percipibile deū eē doceant / huiusque rei symbolū scriptum apud eos quattuor uocalibus nomen dei feratur quod proferre non possunt. Cōsona his. n. Plato in magna epistola dicit. Fabile inquit nullo modo est / sed ex multa inhaesione inhaerētiaque ut ita dixerim circa rē ipsam & uitæ & integritate repente quasi ab igne accensum lumē aīo inascitur quod se ipsum alit / hoc quidem lucis exemplum multo pri⁹ ante Platonem hebræorū propheta protulit dicens. Signatum est sup nos lumē uultus tui domine / de disti lætitiā in corde meo / & rursus / & in lumine tuo uidebimus lumen.

Quod deus unus est.

Cap. IX.

Moyses unum eē solūmodo deum docuit. Audi enim dicit Israhel. Dominus deus tuus unus est. Plato quoque in Timæo cælū unum & deū unū eē dicit his uerbis. Vtrum igitur recte unum cælum esse dicimus / & deum unum eē dicimus / an multos innumerabilesque dicere rectius erat? Vnum inquit certe siquidem ad exemplar creatum est. Quod. n. intellectiua continet aīilia duplicatū esse non potest. Qui & si secundū aliorū consuetudinē plures nonnunquam esse deos dicere uideatur / ab epistola tñ ad Dionysium ubi deorū nomē eaz epistolaz facere principium dicit / quas negliger / & ad grām aliorum non ex animi sui sententiā scripserit / ab unius uero dei noīe illas incipere quas studio suis edidit aperte patet unum deum putasse. De signo inquit epistolaz quas cū studio mitto / & quas non recte arbitror te meminisse. Aduertendū autē est tibi diligenter quia multū a nobis litteras petunt / quos repellere non possumus. Cum ergo studio & ex sententiā scribimus animi deus principium epistolæ præbet. Cū autē non / non deus sed dii. In legibus uero a præscis id sed didicisse his uerbis oñdit. Deus igitur ut a præscorum sermone accipimus cum principium finem & medium rerum oīum contineat recte omnia natura perfectus determinat / cui semp̄ adherent iustitia seuerā ultrix eorū qui diuinā legem contēnunt / quā qui ad beatitudinem erigitur humiliter seruat. Si quis autē arrogantia elatus pecuniis aut dignitatibus effertur uel fortuna corporis & iuuentæ amentia incensus aīum deturpat / & quasi nullo principe ac duce indigens ipse aliis posse se præesse arbitratur / is derelictus a deo uniuersa cū sodalibus suis perturbat / & multis magnus quidem uidetur breui autem diuinitus deiectus se ipsum domū patriaque suā simul euertit. Hęc Plato. Tu autem quod dixisti dixit principium finem & medium rerum a deo contineri illi prophetico conferas. Ego deus primus. Ego etiā post hęc. Quod uero natura perfectus determinat dixerit illi simile rectitudines sciuit facies eius. Qui autē dicit iustitiam deo adherere ultricem eorum qui diuinā negligunt legem illi consentaneum iustus dñs & iustitiam dilexit / & mihi uindictam & ego ulciscar dicit dominus. Quod humiliter deo adheret / q ad beatitudinem erigitur illi compar est post dñm deum tuum ambulabis / & denique q a deo derelinquatur qui arrogantia effertur illi omnino quadrat. Deus superbis resistit / humilibus autē gratiam præbet

& lætitia impiorum casus singularis. Sed hæc quidem de uno deo dicta sufficiat.

De Verbo.

Cap. X.

Vnc de unigenito filio dei/quæ uerbum dñm & deũ ex deo hebræorũ scriptura esse denotat dicendũ est. Moyses igit̃ apertissime domini appellatione bis posuit dicens. Et pluit dñs a domino igne & sulphur/ubi bis quattuor uocallium ineffabilem concursum quo ineffabile nomen dei significatur conscripsit. Et dauid quoq; & ppheta & rex iudæorũ in psalmis scripsit. Dixit dñs domino meo sede a dextris meis. Quomodo eni a dextris domini dominus sedet nisi duas personas intelligamus? Quã quidẽ rem alibi aperuus dicit. Deum omnipotentẽ & creatorẽ oĩum eẽ dextris asidentem patris declarans. Verbo inquit domini cæli firmati sunt. Saluatorem quoq; ipsum omniũ/qui eũ suscipiunt his uerbis ostendit. Misit uerbũ eius & sanauit eos/filiũ etiã eius Salomon uocabulo sapientiã puocabulo uerbi usus hæc ex persona ipsius sapientiã dicit. Ego sapientiã consiliũ atq; cognitionẽ fabricata sum. Et post pauca dñs posedit me in initio uiaẽ suarũ anteq̃ quicq; faceret a principio ab æterno ordinata sum / & ex antiquo anteq̃ terra fieret; nec dum montes graui mole cõstiterant. Ante colles ego perturiebar/quãdo præparabat cælos aderã/& alibi. Est in illa spũs intelligentiã: sanctus; unicus/multiplex subtilis/mobilis/discretus/incoinquinatus/omnẽ habes uirtutẽ/oĩa prospiciens/per intellectuales omnes spĩritus mundos atq; subtiles ingrediens omnibus. n. mobilibus mobilior est sapientiã/transit autem ingrediturq; per oĩa propter munditiã. Vapor. n. uirtutis dei & emanatio gloriã omnipotentis sincera/& ideo nihil inquinatũ in illa incidit. Fulgor enim est lucis æterne/& speculum immaculatum dei maiestatis & imago bonitatis illius attingit autẽ a fine usq; ad finem fortiter/& disponit omnia suauiter. Hæc a priscis iudæorũ auctorib; modo sufficiant. Philonem etiã audias/quis non recte in omnibus/dilucidius tamẽ hæc ita exponẽtem ut iure quis credere possit non aliũ esse scripturæ sensum quã ecclesia prædicat in libro. n. quem inscripsit quod peiora soleant melioribus insultare his uerbis usus est. Decet omnes qui scientiam querunt ad deum patrem mentem erigere. Si uero nequeunt ad imaginem saltem eius scilicet uerbum sacratissimum. Item in eodem/& si nondum aliquis filius dei appellari dignus est/studeat tamen ad primogenitum eius uerbum angelis omnibus antiquis/& quasi principem angelorũ in ultionẽ sequi. Origo eni & deus & uerbum & imago ad quã homo creatus est & israhel iudæus appellatur. Quare paulo ante profusior ad laudes eorum fui/dicunt oēs nos unius hois filios esse. Nam & si nondũ digni sumus existimari dei filii/sumus tamẽ perpetuã imaginis ei; uerbi uidelicet sacratissimi. Dei eni imago est uerbum antiquissimum/ percipimus eẽ a quodam Moyli sodaliũ dictum esse. Ecce homo cui nomen est oriens/noua inauditaq; appellatio/nec rei conueniens si ex aia & corpore hoĩem dici putabis. Sin uero incorporalem illum qui diuinam habet formam intelliges cõmodissime orientis nec noie appellatus est. Hunc eni primum filium pater omnium oriri fecit/quem alibi primogenitum nominauit. Filius quoq; patris uias imitatus/& ad primitiua illius exemplaria respiciens species rerum formauit. Nunc Platonem audiamus/qui huiusmodi uerbis in epimenide usus est. Laudem autem non qdem alii anno/alii mense/alii nullo in tempore in quo polum suum transcurrit mundum. Vna efficiens/quem uerbum illius ordinauit/quod rerum oĩum est diuinissimum. Et in epistola ad tres sibi amicissimos Hemiam dico/Horastum & Coriscam his uerbis caustissime sacratissimum hoc dogma illis commendauit. Hanc inquit epistolam omnes tres ualegetis/uel ad minus duo communiter totiẽs quotiens poteritis. Oportet enim uos uia hac lege iureiurando confirmata diligentia eleganti/& studio eiusq; sorore doctrina/ ut

per deum principem omnium presentium & futurorum / & per patrem & causam principis & dominum iureis. Quae si recte philosophantur clare quantum homini contingere potest cognoscemus. Nonne tibi uidentur Plato hebraeorum scripturis insudasse? Unde namque ipse quam ab hebraeis discere posset patrem & dominum deum appellare ac deum principis & domini patrem nominare. Aut quis unquam apud graecos a diuinissimo uerbo mundum dixit esse ordinatum: Quod si platoniorum testimonio philosophi sententiam confirmari cupis Plotinum audi quid in eo libro dicat / quem de tribus hypostasibus a quibus omnia principium habent inscripsit: mundum inquit hunc sensibilem si quis admiratur magnitudinem / pulchritudinem & perpetui motus ordinem considerans / & deos qui sunt in eo alios uisibiles / alios inuisibiles / daemones etiam / animalia / plantas / caeteraque omnia ad primitiuum exemplar mente ascendunt / & ibi cuncta intellectualia contempletur / eorumque omnium aeternam mentem atque sapientiam praesidentem / & paulo post subiungit dicens. Quis igitur hunc genuit? Ille simplex scilicet qui ante hunc est / quae causa est ut ille sit & tantus sit qui numerum facit. Non enim numerus primus est. Ante dualitatem enim unum est: deinde dualitas est ab uno nata / & progressus aliquantulum addit / quomodo igitur & quid intelligendum est circa illud quod stabile manet. Splendorem scilicet ex illo / ex illo autem manente sicut splendorem lucem ex sole. Ita ex eo semper profluentem / ex manente autem uniuersa etiam quae sunt ab ipso inquam manente progrediuntur / & ab eius uirtute substantia eorum necessario dependet. Imago igitur primitiui est unde nata est. Sic ignis caliditatem suam & nix frigiditatem non in se solummodo continet: sed extra etiam producit / maxime autem quae odorem emittunt istius rei testantur / quae donec sunt emittunt quidem circa se / quo qui propinqui sunt perfruuntur / omnia etiam quae perfecta sunt generant / quare quod semper est & semper perfectum est semper generat / & quod ex eo generatur perpetuum est quousque & minora etiam / quam ipse sit generat. Quid igitur oportet de perfectissimo dicere / aut de maximo post illud / maximum autem & secundum post illud intellectus est / intellectus enim intelligit / & eget illo solummodo. Illud autem hoc non eget / & quod a summo intellectu natum est / intellectus est. Melior autem omnibus intellectus est / quoniam omnia post ipsum / & post pauca / amat autem omne quod genuit / & maxime quando sola sunt generans & generatum. Quando autem est optimum est illud quod genuit necessario cum illo simul est / ut in eo solummodo quod aliud est separetur. Imaginem enim illius intellectum esse dicimus / & progressus subiicit ideo etiam Plato terna omnia esse circa regem dicit / primum circa prima / deinde circa secunda & tertio esse tertia / ipsam quoque causam rerum patrem habere dicit causam rerum intellectum appellans. Creatorem enim intellectum esse censet / & ab hoc animam esse creatam in illo cratere. Cum igitur causa intellectus sit ipsum bonum quod ultra intellectum & ultra substantiam est patrem eius appellat. Multis autem in locis ipsum ens / & intellectum ipsum idem nominat. Cognouit igitur Plato ex ipso bonum intellectum esse / ex intellectu uero animam / & sermones hos non esse inanes / nec modo / sed a priscis temporibus non ita explanate dictos / posteriores autem sermones expositionis pacto esse factos. Testibus uero quod haec opinio precisa sit scriptis ipsius Platonis utemur. Haec Plotinus. Numenius etiam in libro de bono his uerbis utitur. Qui de primo atque secundo deo quicquid intelligere gliscit singula prius ordine distinguere debet / aliter enim sui studii thesaurum effundit / quod ne patiamur deo huius orationis duce inuocato ut cogitationis nostrae thesaurum eliceat incipientes. Orandum autem prius est deinde distinguendum. Deus primus quidem cum in semet ipso sit indiuisibilis ac simplex est. Deus autem secundus & tertius unus est / & materiae quae dualitas est inhaerens uiuit eam / quamuis disparetur ab ipsa quae tota cupit & fluit. Et post pauca. Nec enim oportet inquit deum primum creare / sed creatis dei patrem esse.

Et progressus aliquantulum primū inquit deum regem oīum ab oī opere cessare oportet Creatorem uero deum oīa gubernare dicimus a quo iteriora mēs mittitur ad oīa/ quæ ad cōmunicationē illius ordinata sunt. Cum igitur ad nos conuersus deus respiciat nos tum ipsius radiis fit ut uiuamus/corpora quoq; alantur ac uiuant. Cum uero in altitudinem suā deus se ipsum conuertat/tunc corpora qdem extinguntur/mens uero uiuit uita beatiore. Ista illis psalmistæ similia sunt. Quā magnificata sunt opera tua domine oīa in sapientia fecisti/impleta est terra possessione tua/omnia a te expectāt ut des illi escam in tempore dante te illi colligent/aperiente te manum tuam oīa implebuntur bonitate. Auertente autem te faciem turbabuntur/auferes spiritum eorū/& deficient & in puluerem suum reuertentur. Emitte spm̄ tuum/& creabuntur/& renouabis faciē terræ. Quid enī hæc ab illis differunt/cum philosophus asserat respiciente deo uiuunt ipsi radiis aīa lia/conuerso aut in suam altitudinem extinguntur: cum rursus salutarī doctrīna saluator noster prædicet. Ego sum uitis pater meus agricola est/uos palmītes. Audi quomodo. Numenius cōsentanea istis scripsit. Quēadmodū inquit agricolæ rō quædam est ad plantas relata/hoc modo se habet primus deus ad creatorem. Primus enī cū semen oīs uitare sit res oēs seminat. Breator uero plantat & distribuit transfertq; ad singulos nos quæ inde iacta sunt. Et aliquantulū progressus ut ostendat quomodo secundus deus a primo est. res qdem humanæ inquit ab eo q dat ad accipientē transeunt/diuiæ uero a deo datur & ab eo non absunt/quale qd scientia est/quā q accipit melior factus est/q autē dedit nihil amisit. Lucerna ē ab alia lucerna sic accenditur ut prima non extingatur. Materia enim alterius ab igne alterius accenditur. Sic & scientia non recedit a dāte/& tamē in accipientem transiit/cuius causa humana non est Substantia uero quæ scientiam habet idem est apud deū dantē & apud accipientē. Iccirco Plato quoq; a Prometheo i homines magno quodā splendore ignis sapientiā uenisse affirmat: & post pauca alia iquit primū deī uita est/alīa secundū primus. n. stat/secundus autē mouetur/& primus in intellectualibus. Secundus in intellectualibus & sensibilibus. Nec mireris de his uerbis. Mirabilis. n. illud est quod modo dicam. Nā statim ē primū motus assero esse inatū/a quo uniuersi ordo statusq; sempiternus & salus in res oēs transfunditur. Idē in sexto. Nā qm̄ non ignorabat Plato creatorem ab hoībus solum cognosci. Primū autē intellectum/quē ens ipsum appellat oībus eē ignotū/iccirco his utitur uerbis/quasi magna uoce clamat. Quem putatis intellectum o homines/non est primus/ sed alius ante ipsum est maior atq; diuinior. Et aliquantulum progressus gubernator inquit cum in pelago feratur clauo inhaerens gubernaculo sedendo dirigit nauem: oculi uero eius & metus in altum ad æthera tendunt/sic uia nauiganti per maria per cælum dirigitur. Non alio modo creator ne materia repellatur/aut defluat harmonice ipsam ligauit/& tanq nauī in ipsa insidet & harmonice dirigit per idæas quasi per clauum gubernans respicitque non in cælum/sed in deum supiorem/quem speculando discernendū uim accipit/quem desiderando motionem recipit. Hæc illis similia sunt/nihil potest filius a se ipso facere nisi uideat patrem facientem. Ita platonici omnes & ante platonicos ipse Plato ab hebræis ea nomina uidentur habuisse/quibus excelluerunt/nam etsi non recte intellexerunt/uerbis tamen suis manifesti sunt cuncta ab hebræis accepisse. Vnde Amelius quoq; illustris iteriuniores platonicos quibus Ioānis euangelistæ nomen cælauerit barbarum ipsum quoniā iudæus fuit appellando uerbis tamē eisdē fere utitur dicens. Hoc profecto erat uerbū/quo ea quæ sunt facta sunt ut Heraclitus ēt diceret/quid ēt ipse barbarus putat in ordine principii atque dignitate constitutum apud deum esse/& deum esse per quod uniuersa simpliciter esse producta in quo quæ uiuunt uitam habent/& in corpora ipsum

cadere/ & carnē indutū hominē ita uideri ut naturæ dignitas nō lateat/ quare rursus re-
 solutū in deum redire & deum talē esse qualis fuit anteq̄ incorporatus carnē & hominē de-
 duceretur. Hæc. n. nō occulte sed aperte ac nudo capite ut dicitur a barbari iudæi theo-
 logia transposita sunt. Barbarum. n. neminē alium certe hic q̄ Saluatoris nostri euange-
 listam Ioānem appellauit/ qui euangelium sic incipit. In principio erat uerbū/ & uerbū
 erat apud deum/ & deus erat uerbū: Hoc erat in principio apud deum oīa per ipsum fa-
 cta sunt/ & sine ipso factū est nihil. Quod factū est in ipso uita erat/ & uita erat lux ho-
 minum/ & lux in tenebris lucet/ & uerbum caro factum est & habitauit in nobis/ & ui-
 dimus gloriam eius. Sed aliū etiā ab hebræis theologū audias / qui est inquit imago
 inuisibilis dei/ totius creaturæ primogenitus in quo creata sunt omnia/ quæ in cælis &
 quæ in terra sunt/ siue uisibilia/ siue inuisibilia. Sed quæ de filio dei dicta a Platoniciis sūt
 ad hoc usq; procedant. Cum autē scriptura hebræorū cum patre ac filio spiritū nume-
 ret/ ac beatissimam sanctissimāq; trinitatē unum deum esse significet / quod expressius
 ecclesia & sentit & prædicat/ operæ precium est audire in quo enigmate Plato ad diony-
 sium scribens usus est. Dicendum inquit tibi enigmatice censeo ut si epistola excidat q̄
 legant non intelligant/ sic enim res se habet omnia circa regem uniuersi sunt/ illius gra-
 tia cuncta sunt. Ille causa bonorum omnium est. Secundo circa secundam/ & tertio in
 tertiis. Hominis igitur anima discere glisit quanam ista sunt. Traditur enim ad compa-
 ria eius. Hæc qui Platonem exponunt ad primū deum/ & ad secundam causam atq; ter-
 tiam/ quam mundi animam esse dicunt pertinere arbitrantur. Tertium enim deū mun-
 di animam esse dicunt. Diuina uero scriptura patrē & filium & spiritum sanctum unū
 rerum omnium principium esse confirmat.

¶ De Bono.

Cap. XI.

Vnc de bono quid scriptura/ quid platonici dicant perscrutemur. Scriptura
 n igitur ipsum bonum nihil aliud esse docet q̄ ipsum deum. Bonus. n. inquit do-
 minus oībus sustinentibus eum/ & confitemini domino quoniā bonus/ quo-
 niā in sæculum misericordia eius. Et Saluator. Cur me inquit dicis bonum? Nemo bo-
 nus nisi unus deus. Plato autē in Timæo. Dicamus inquit qua de causa uniuersum hoc
 a creatore pductum est/ & cōfestim subiungit. Bonus erat/ bono uero nulla unq̄ inest
 inuidia/ quare oīa q̄ maxime similia sibi facere uoluit & in libris de republica. Sol quoq;
 inquit uisus quidē nō est/ causa uero ipsius sic est ut ab eo ipso uideat. Sic puta me dice-
 re boni emanationē. Genuit. n. simile sibi/ quodq; ipsum in intellectualibus est ad intel-
 lectum & intellecta/ hoc inuisibilib⁹ ad uisum & uisa. Et post pauca. Quod igitur ueri-
 tatem rebus cognitis præbet/ & cognoscēti cognoscendī uirtutē idē esse boni creden-
 dum est/ & rursus. Non. n. rebus quæ oculis cernantur uim qua uideantur solūmodo a
 sole præberi concedes/ uerū etiā generationē clementū alimentū/ cū sol ipse generatio
 nō sit. Sic igitur etiā rebus cognitis nō solū ut cognoscant sibi a bono inest/ uerū etiā
 esse & substantiā ab illo habent/ cum tñ ipsum bonū substantiā nō sit/ sed omnem sub-
 stantiam uirtute sua excedat/ his uerbis Plato sententiā suā manifestissime aperit/ q̄ in-
 tellectuales etiā substantiæ a bono idest a deo habent ut sint/ & substantiæ sint. Bonū
 aut ipsum ultra omnem substantiam censet/ quare nō sunt deo consubstantiales intelli-
 gentiæ/ & cum esse atq; substantiā a deo acciperunt creatæ profecto sunt. Quæ autē
 creatæ sunt nefas erit deos putare. cum etiā natura ipsum bonum non sint/ quod uni
 soli uere atq; p se bono attribuitur. Sed Numenium rursus Platōis sensum de bono la-
 tius exponentem audiamus. Corporalia inquit a signis & similibus quibusdam cōpræ-
 hendere possumus. Ipsum uerū bonum a nullo inuito signo/ nec a similitudine sensibi-

li cōprehēdi ullo modo potest. Quare necesse est quēadmodū si quis in specula sedēs
 paruā nauiculam solam in magno pelago iter nudas acucie uisus uno intuitu perspexerit/
 sic longe a sensibilibus iumentis quali specula sedentem solū/ita ut nihil penitus ma-
 gnum aut paruū perturbet. Sed diuina quādā oīum desolatio sit ipsum bonū profun-
 da tranquillitate ac pace quærere. Inuehitur enim & inhæret substātiæ quasi nauiculæ.
 Si quis autē sensibilibus detentus ipsius boni quasi phātasmatibus mouetur/ac ideo pu-
 tet bonū ipsum prospexisse uehementer peccat. Nullū enim phantasma ipsius est. Via
 igitur atq; ratio intelligendī boni optima est ut primū sensibilia oīa negligantur/deinde
 ut in disciplinis numeri ipsi inspiciantur ac inde ad intelligendū ipsum ens eleuari. Hæc
 in primo libro de bono. In quinto uero si est inquit substātia & idæa intellectuale qd/
 cuius causam intellectum esse concessum est/sequitur ut intellectus iste solus sit ipsum
 bonum. Nam si creator deus generatiōis est/satis est ut ipsum bonū substātiæ principi-
 um sit/cui quidē bono creator deus proportionalis est cum sit imitator eius substātiæ
 autem generatio proportionalis. Imago enī est eius & imitatio q; si creator generatiōis
 bonus est/erit substātiæ creator bonū ipsum substātiæ consitū. Cum enim duplex se-
 cundus sit ipse & mundū & idæam eius facit cum sit creator. Quattuor ergo sunt pri-
 mus deus qui est ipsum bonū. Inuitator eius/qui omniū creator est/q est bonus. Essen-
 tia uero altera quidē primi/altera uero secundi/cuius imitatiōe est pulcher mundus bo-
 ni participatiōe ornatus. Sic Plato bonū primo deo solūmodo tribuit. Nam si bonus
 secundus deus est/a primo tamē bonus est. Seperata uero/& in diuersis hæc libris po-
 suit. Scorsum enim circularē creatorē appellauit/dixitq; in Timæo bon⁹ erat. In libris
 autem de republica ipsum bonum boni esse idæā censet/ut sit creatoris idæa ipsum bo-
 num/qui participatiōe solius primi bonus esse probatur. Sicut enī homines dicuntur
 hominis idæa ut ita dicā impressa & boues bouis/sic cū creator sit bonus in participa-
 tiōe primi boni. Primus intellectus idæa eius erit/qui est ipsum bonum/quæ cum ita
 se habeant hunc mundum necesse est imaginem non esse alicuius. Intelligentias enim
 omnes illud in se ipso continet/sicut hic mundus nos. Hæc Plato in Timæo/quorum
 sensum ab eo libro didymi sumam/quē inscripsit de placentibus Platonī. Determinata
 inquit sensibiliū exemplaria idæas appellat/ex quibus scientiam & diffinitiones fieri cē-
 set. Præter enim omnes homines hominem quēdam intelligi/& præter equos omnes
 equum/ac cōmuniter præter animalia animal nec generabile nec corruptibile ut quē-
 admodum ab uno sigillo multa signantur/& multe uiriles fiunt inde imagines/sic a sin-
 gulis sensibiliū iudæis multa formantur. Est autem idæa perpetua substātia causa &
 principium ut singularia talia sint qualis ipsa est/& quēadmodum primitiua sensibiliū
 exemplaria ad hæc corpora præcedunt/sic quæ omnia in se ipsa continet pulcherrima
 atq; perfectissima huius mundi exemplar est/ad quam a creatore deo ab uniuersa sub-
 stantia mundus simillime formatus est. Hæc Didymus ex sententiā Platonis/quæ om-
 nia multo altius sapientissimus ille Moyses/a quo hæc isti detorserunt breuissime con-
 scripsit qui ante hunc solē/& stellas/& cælum uisibile quod firmamentū appellat/ante
 aridam hanc terrā/ante diem & noctem hanc lucem aliam & diem & noctem aliam a
 deo uero creatoreq; omnium facta fuisse ostendit. Propheta quoq; inuisibilem solem
 ostendens oratione deo accommodata. Timentibus inquit me sol iustitiæ orietur. Ipsam
 quoq; iustitiā non dico qualitatem aliquam/sed qualitatis creatricem hebræorum ille
 propheta significauit/cum de deo dicat. Quis suscitauit ab oriēte iustitiā uocauit eā
 in facie eius. Verbum quoq; in prioribus creatorem ab hebræis appellatum ostendi-
 mus. De quo quidē uerbo hæc apud eo feruntur. Qui natus est nobis sapientia a deo

iustitia & sanctimonia/ & redemptio dicitur enim & uita/ & sapientia/ & ueritas/ & omnia substantialiter. Subsistit enim & sapientia hæc & uerbum hoc ut ab hebræorum scriptura docemur/ quibus Philo iudæus scripturæ interpret/ ac expositor alter sentire uideatur/ quem non est alienum audire.

¶ De iudæis secundum Moysem ex philone.

Cap. XII.

I quis uoluerit inquit significationibus uti uerbis nihil aliud intellectualem dicet esse mundum/ quod dei iam creans uerbum. Nihil. n. aliud ciuitas illa intellectualis est/ quod creatoris ratio creare iam cogitantis/ quod dogma Moyse non meum est. Aperte namque scribit ad imaginem dei hominem esse formatum/ quod si pars imago imaginis est/ & uniuersus iste mundus sensibilis ad exemplar diuinæ magnis factus est/ primitiuum ergo sigillum quod intellectualem mundum appellamus ipsum exemplar est. Primitiua idæa idæarum omnium dei uerbum. In principio autem dicit fecisse deum cælum & terram/ non secundum tempus principium intelligens ut multi putant. Non fuit. n. tempus ante mundum/ sed aut cum ipso/ aut post ipsum. Mensura. n. motus tempus est/ motus autem re mota prior esse non potest/ sed ut posterior aut simul. Quare necesse est tempus aut post mundum/ aut una cum eo factum fuisse. Relinquitur ergo principium hic numeri est intelligendum/ ut in principio pro primum accipiatur. Et post pauca. Primum igitur cælum fecit incorporale & terram inuisibilem aeris idæa & uacui. Quorum alterum tenebras/ niger. n. aer ex natura est/ alterum abyssum appellauit. Vacuum. n. profundissimum & effusissimum est. Deinde aquæ atque spiritus incorporalem substantiam/ & denique septimæ lucis/ quæ est incorporalis & intellectualis solis exemplar & omnium stellarum fuit. Duo autem spiritus scilicet & lux digniora uidentur. Alterum. n. dei nominauit/ quia spiritus uiuacissimus est/ uitæ autem deus causam est. Alteram autem ualde bonam esse affirmauit. Tanto. n. intellectualis lux uisibili hac fulgentior est/ ut mihi uidetur/ quanto sol tenebris dies nocte & intellectus totius aëris dux oculis corporeis. Inuisibilis autem & intellectualis illa lux diuini uerbi est imago/ quod generationem eius lucis explicuit/ quæ est supercælestis stella fons sensibilium stellarum a qua sol/ luna/ cæteræque stelle pro uirtute sua fulgore hauriunt/ qui fulgor simplex atque sincerus tantum denigratur postea quod immutabilia transierit/ quantum ab intellectualibus sensibilia distat. Nihil. n. sincerum est eorum quæ sentiunt/ quoniam uero luce facta tenebræ abierunt/ & termini utriusque spaciis fixi sunt certis uespere & mane spaciis temporis quod hinc effectum fuit diem nuncupauit/ & diem non primam sed unam quæ dicta est propter intellectualis mundi solitudinem quæ unicam habet naturam. Et sic quidem incorporalis mundus absolutus est diuino uerbo constitutus/ ad cuius exemplar sensibilis creabatur/ cuius primam partem atque optimam cælum effecit/ & firmamentum appellauit quia corporeum est. Natura. n. firmum atque solidum corpus est propter trinam dimensionem. Nulla. n. alia corporis solidi atque firmi notio est quæ trina dimensio. Iure igitur ita nominauit ut ab intellectuali atque incorporeo sensibile hoc est corporeum distingeret. Hæc Philo/ quibus consentanea. Clemens quoque noster in sexto dicit. Mundum inquit philosophia barbara alium intelligibilem/ alium sensibilem censet/ alterum primitiuum/ alterum boni exemplaris imaginem/ & intelligibilem quidem unitati attribuit. Sensibilem uero sexadi. Connubium. n. a pythagoreis sexas dicitur/ quia sexadus numerus est. In unitate igitur cælum inuisibile factum est/ & terra sancta lux intellectualis. In principio enim fecit deus cælum & terram/ & terra erat inuisibilis. Et subiungit & dixit deus fiat lux & facta est lux. In sensibilis autem mundi creatione solidum creauit cælum/ quod uero solidum est sensibile etiam est terram inuisibilem & lucem/ quæ cernitur. Hæc latius diximus/ ut ostendamus idæas animalium in intelligibili mundo positas/ a quibus sensibi-

lia ista secundum Platonem creantur ab hebræorum scriptura esse deriuata. Vnde etiã didicit Plato incorporeas uirtutes & bonas & contrarias esse.

¶ Ab Hebræis didicit Plato contrarias esse uirtutes. Cap. XIII.

Scribit enim in decimo de legibus si oia quæ quo uolunt mouentur aia gubernat. Quare cælum etiã ab aia gubernari non dicimus? Certe inq̃ dicendum est.

Vnũ ne igitur aut plures? pauciores inq̃ duabus benefactrice scilicet atq; cõtraria ponendæ non iunt. Et post pauca. Concessum iã nobis est multarũ bonarũ uirtutum cælũ esse repletũ/contrariis et non uacare. Vnde nobis bellũ absq; fine indictũ est/ in quo agendo patrociniũ nobis opus est. Auxiliatores autẽ nobis dii & dæmones sũt. Nos uero possessio quædã sumus deorũ ac dæmonũ unde ista plato adinuenisti? ego qdẽ nescio aliud præter q̃ q̃ mille annis ante tuã ætatẽ uulgo apud hebræos hoc dogma ferebatur. Scribitur. n. & uenerunt angeli dei ut corã deo assisterent/ & diabolus uenit in medio ipsorũ: Diabolũ quidẽ contrariã uirtutẽ/angelos autẽ bonos appellauit/ quas & uirtutes bonas & spiritus diuinos/ & ministros dei scriptura noiat/ qui facit dicẽs angelos suos spiritus/ & ministros eius ignis flammã. Bellũ et a cõtrariis nobis iferri scriptura significat dicens nõ esse nobis hanc luctationẽ aduersus carnẽ & sanguinẽ sed aduersus principatus potestates/ & principes huius mũdi aduersus spiritalia nequitia in cælestibus. Cum at possessionẽ nos deorum & dæmonũ censeat illud mosaicũ traduxisse uidetur quo dicitur quando altissimus gẽtes partiebatur/ disseminauit filios Adam/ & cõstituit terminos gentium secundum numerũ angelorum dei.

¶ Quod animi quoq; immortalitatem ab hebræis Plato didicerit. Cap. XIII.

T de animæ autẽ immortalitate Moysem est secutus/ qui primus immortalitẽ esse docuit/ cũ eam imaginẽ esse dei. Immo uero ad imaginẽ dei esse asseruerit. Et fecit inquit deus hoĩem ad imaginẽ dei fecit eũ. Et distinguens in corpus & animã hominẽ subiũgit & sufflauit in faciem eius spiraculũ uitæ & factus est homo in animã uiuentẽ. Principem uero esse hominẽ atq; regem omniũ/ quæ in terris sunt ostendit dicens. Et dixit deus faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinẽ nostrã/ & præsit piscibus maris & uolatilibus cæli/ & bestiis/ uniuersaq; terræ. Et creauit deus hominem ad imaginẽ & similitudinem suã/ ad imaginẽ dei creauit eum. Quomodo autẽ aliter imago dei/ & deo similis erit q̃ secundũ intelligendũ uim? Sed Platonẽ quoq; audiamus ut q̃ bonus mosaycæ scripture discipulus fuerit nõ ignorem? Scribit enim in alcibiade habemus ne aliud melius atq; diuinius in anima quam illud est quod sapit atq; intelligit/ nihil prorsus/ hoc ergo illud est quod deo simile est/ quod si unusquisq; in seipso cognouerit deum quoq; non ignorabit. In libro uero de anima duo inquit genera rerũ ponenda sunt uisibile atque inuisibile quorũ alterum scilicet inuisibile eodem se semper modo habet. Alterum uero nunquam se habet eodem modo. Nostri quoque alterum corp⁹ est alterum anima. Et corpus quidẽ uisibile anima uero inuisibilis est/ & quando corpe utitur ad cõsiderandũ aliqd (utitur at aut uidẽdo/ aut audiẽdo/ aut oĩno sentiẽdo/ tũc a corpe ad hæc trahit quæ nõq; eodẽ modo se habet. Quare fit ut erret/ turbetur/ ac quasi temulenta deficiat/ qñ aut p se ipsam aliqd cõsiderat tunc ad imortale sincerũ sempiternum eodẽq; modo sem se habens se ipsam erigit/ & quasi quædam emanatio eius ad illud redit/ quando ad seipsam redit/ & tũc ab errore cessat/ & eodem modo semper se habet quia sempiternũ attingit/ quæ passio animæ prudentia nuncupatur. Valde inquam recte & uere dicis o Socrates/ tunc Socrates. Vtri ergo tibi uidetur cognatius atque similius esse anima? Eĩ ne quod eodem modo se habet/ an rei mutabili? Primo inquam omnino. Cum autem ad seruiendum corpus/ ad principandum animam natura finxerit

rit. Nōne hac ē rōne cum principari diuinum sit/seruire aut caducum atq; mortale manifestū est deo aiā similem esse? Oino ita est Cebes inqt. Si ergo ita est o amice Socrates intulit. Nōne ut corpori conuenit mori atq; dissolui/sic aiā cōueniet nunq̄ mori atq; dissolui? Quod cū Cebes concessisset. Si ergo inqt Socrates munda nihil a corporē secū contrahens decesserit/quia uidelicet se ipsam quantū poterat in corpore colligebat/semperq; corpore cōtempo de morte meditabat: quod nihil aliud est q̄ recte philosophari. Meditatio. n. mortis philosophia est ad simile naturam inuisibilem/diuinā/ immortalē/prudentēq; profecto uera beatitudine fruit̄ ab oī errore/stultitiā/terrore/aliisq; hoīum malis liberata. Sin uero imunda maculisq; plena exierit quia corpus dilexit & coluit: ab eo & uoluptatibus eius adeo ablecta ut nihil aliud bonum putaret/q̄ quod corporeum est/quod uero intelligibile est oderit atq; fugerit sincera in se ipsa nō est. Hæc Plato quæ in primo ad Boethum latius exponit Porphyrius dicens firmam certāq; rōnem eā Plato putauit/quæ a similitudine aliquorū uim accipit. Nā si deo immortalī similis aiā est/ quō etiā ipsa sicut exemplar suū immortalis non erit? Cum. n. duo quædam aperte opponantur/quærit cui oppositorū adhæreat aiā qui optimus demonstrationis modis in his reb⁹ inuenitur. Et quis a prima ætate usq; ad senectutem multa contra ratiōnem faciamus peccantes/tā q̄a uere rōnali deo in multis similis aiā est rationalis esse ab oībus creditur. Cū igitur duo aperte opponi concedantur immortalis uidelicet atq; diuina natura & terrestris atq; corruptibilis. Dubitat̄ aut̄ a nonnullis/cuius partis aiā sit/a similitudine putauit Plato ueritatē eē quærendam. Et quoniā non sensibili & mortali corpori/sed uiuo & immortalī deo secundū operationes similis est hinc similitudinē ē in substantiā quādā habere/ac inde immortalē esse ratiocinatur. Nam ut quæ irrationalia sunt statim a diuina substantiā cum sint caduca & instabilia longe abesse uident̄ sic certe consequēs est quæ operatione intelligēdi conueniunt ea immortalitate quoq; substantiā conuenire. Quoniā enī substantiā conueniūt/iccirco ē operatione conueniunt. Fluunt. n. a substantiā operationes/ac quædā eius sunt emanatiōes. Nam si simillima deo aiā est/quid opus est plurib⁹ uerbis ad demonstrandā immortalitatē eius? Non. n. diuinis operationibus uteretur/ nisi etiā ipsa diuina esset. Nā & si cum in caduco mortaliq; corpore defossa sit/cōtinet tamē & uiuificat illud diuinā suam ostendens substantiā/nec pondus corporis eam oīno deī cere potest/quō si e corpore liberabitur aura sua species non perfulget? Aut quomodo ipsa immortalis non erit/cuius præsentia corpus non morit̄. Et progressus aliquantulum diuina est aiā inqt quoniā indiuisibili similis est/mortalis aut̄ uidetur/quia mortali corpori coniungitur/ita & mortalibus similis est. Homo. n. etiā est qui uentri sicut pecora deditus est/homo autē & in mari a periculis naues gubernādo liberat; morbis affert remedia/ueritatē rerū perscrutatur diligenter atq; inuenit. Instrumenta uaria fabricatus est/q̄bus cælestium corporū motus compræhendere potuit: quæ diuinæ atq; immortalis certissima mentis argumenta sunt quīs multi uoluptatis delinīti illecebres mortalē eā putauerunt ex his quæ uidentur extrinsecus ratiocinantes. Hæc Porphyrius. Horum igitur oīum doctor Moyses fuit/qui a similitudine creatoris/quam aiā possidet immortalitatē animæ confirmauit/Sed reliqua uideamus. In oībus enim hebræorum similis Plato est: quōuis in multis ut diximus errare ideo forsan uidetur/quoniā diuina scriptura nemini præter prophetas ante Saluatoris tempora patuit.

Quod productum esse mundū ab hebræis Plato accepit. Cap. XV.

Oyse igitur uniuersa a deo creata prædicante. In principio inquit creauit deus cælum & terram. Vide quemadmodum non excidit ab hac sententiā Plato.

Omne inquit quod factum est necessario a causa factum est/fieri enim nihil

potest absq; causa. Vniuersum igitur aut cælum/aut mundus/aut quauis alia notet ap-
pellatione cōsiderandū utrū erat semper nullum generationis suæ habens principium/
an factum est & ab aliquo incepit principio. Visibilis igit & tāgibilis est cū corpus sit.
Cuncta uero hæc sensibilia sunt. Quæ uero sensibilia sunt opinioni subiacere & facta es-
se demonstrauimus. Quod porro factum est a causa factum eē necesse est. Causam igi-
tur & creatorem uniuersi/qui sit inuenire difficile est/& cum inueneris in uulgus edere
impossibile. Et post pauca. Sic igitur rationem sequentes nefas est dicere animatū hunc
mundum/ac uere mentalem a dei prouidentia non esse factum.

¶ De Luminaribus.

Cap. XVI.

Vrsus cum Moyse solem & lunā & cæteras stellas a deo pductas ostendit.
Et dixit deus inquit. Fiant luminaria in firmamento cæli/& sint in signa & in tē-
pora & fecit deus duo luminaria magna & posuit ea in firmamento cæli & stel-
las. Similiter Plato quoq; dicit a uerbo & mente diuina solem & lunam & alias quinq;
stellas cognominatas erraticas ad generationē tēporis facta esse. Quorum corpora de-
us fecit & posuit in circulis. Diligenter igitur considera quod dicit a uerbo:& mente di-
uina. Illi enim uerbis quoq; ipsis consentaneum est quod psalmista dicit. Verbo domi-
ni cæli firmati sunt/& spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Deinde cum Moyse in fir-
mamento positas stellas dixerit eadem uoce Plato usus in circulis posuit inquit. Ad hæc
per singula scripta dicit. Et uidit deus quia bonum/& summam repetens & uidit deus
omnia & ecce bona ualde. Plato autem si bonus est inqt iste mundus;& creator bonus.
Et rursus hic optimus effectum/illic optima causarum.

¶ De Mutatione mundi.

Cap. XVII.

Ræterea de cōsummatione & mutatione mūdi aperte & magna uoce scriptu-
ra pdicante/qa complicabitur cælū sicut liber/& rursus erit cælū nouū & ter-
ra noua. Audi quomodo Plato etiam hoc dogma comprobauit i Timæo di-
cens. Cōstituit cælū uisibile atq; tangibile/& propter hæc/& ex istis & talib9/& ex quat-
tuor numero mundi corpus factum est proportione conueniens a cæteris omnibus in-
dissolubile præter q̄ ab eo q colligauit. Et post pauca. Tempus igitur cum cælo factum
est/ut simul facta simul etiam dissoluant; si quādo solutio quædam ipsorum fiet. Et post
pauca subiicit/quod ligatum est solubile est/q̄uis si bene aptarū beneq; ligatum soluere
uult bonus non sit. Quare inqt deo attribuēs uerba dī quorū ego creator ac pater sum/
quoniam facti estis imortales qdem non eritis nec idissolubiles omnino. Non ergo dis-
soluemini nec in mortem deducemini maiore uinculo colligati/& in libro de republica
hoc inqt. Vniuersum aliquando qdem ipse deus conuoluit/aliquando aut dimittit cum
circulationes conuenientis mensuræ tempus habuerint. Nonnunquam autem casu i cō-
traria circūducitur/cum animal sit/& prouidentiam ab eo q fecit in p̄cipio sumplerit.
Cælum enim corporeum est/quare absq; imitatione penitus esse impossibile est. Circu-
lariter autem motum minimam sui motus habet imitationem/nihil autem potest se ip-
sum semper uoluere præter corpus quod omnium quæ mouentur habet principatum;
quod nullo modo potest modo sic modo aliter moueri/ex quibus omnibus non oportet
hunc mundum a se ipso uolui semper concedere/nec a deo binas & contrarias uolu-
tiones accepisse/nec quidem a duobus dīs inter se discendentibus. Sed sicut modo di-
ctum est aliquando quod a diuina causa ducitur uitam rursus consecutus/immortalita-
temque a creatore super iniunctam. Aliquando autem cum dimissus fuerit per seipsum
uolui tēpore quo dimittitur;qm̄ cum maximus sit ac æqualissimi ponderis minimo ni-
xu mouetur multa annorum milia uoluitur. Omnium igitur quæ mirabiliter accidunt

hæc uniuersi circulatio causa est/ quæ aliquando sicuti nunc uoluitur/ aliquando in contraria. Maximas igitur tunc mutationes fieri putandū/ ac multas corruptiones animalium/ interitus hominum/ & alia noua atq; inaudita.

¶ Quod Resurrecturos mortuos eiam concedit non aliunde quam ab hebræis Plato discernere potuit. Cap. XVIII.

Progressus deinde aliquantulum mortuos reuicturos dicit quod nescio unde iam aliunde quam a iudaica scriptura intellexerit. Ferebat inquit a priscis illis eos q; in ultima circulatione moriuntur uicinos futuro tempore in prima rursus resurgere/ ac ab eiusmodi hoibus multa nobis nunciata esse/ quæ nunc uulgo non recte falsa putantur. Consequens. n. est hos senes ad puerorum rursus naturam conuerti/ & mortuos qui iacent in terra rursus tunc esse reuicturos generationem sequentes quæ in contraria reuoluitur; nisi quos deus in aliam conditionem traduxerit. Et progressus dicit tempore oium exacto; quoniam mutationem fieri oportet cum terrenum genus defecerit omnia aia per generationem in corpus iussum deducta tunc uniuersi gubernator habentis gubernationis dimissis ad altitudinem suam abibit; mundum autem rursus parcat/ & innata cupiditas euertet/ quod cum fieri uiderint dii minores partes mundi suæ gubernationi commissas relinquent. Mundus autem reuolutus atq; in contrarium latus & magno terræmotu concussus iauditam oibus aiantibus pestem incutiet. Et tempore aliquo exacto omni turbatione sedata solitum cursum recipiet. Deus. n. ne oino dissoluatur gubernacula rursus capiet/ & omni expulsa turbatione immortalē ipsum & isenescentem efficiet. Et post pauca dicam inquit tibi sermonem fortissimi uiri. Iris nomine/ genere Armenii/ qui olim in prelio mortuus post decimum diem fere iam corpore corrupto delatus a suis domum cum in rogam poneret decimo die postquam decidit reuixit/ multaq; ibi se uidisse narrauit/ ac inter alia quod aia egressa e corporis cum mulis in locum quærendam demum deuenisset ubi terræ hiatus iter se connexi maximi erant/ & ex opposito duo ad cælum itinera. Iudices autem sedentes uidisse/ a quibus qui iusti fuisse iudicabantur in anteriore parte signis alligatis ad dexteram & sursum in cælum ire uidebatur. Iniusti uero ad sinistram/ & deorsum signis ad posteriorem partem eorum alligatis/ in quibus scripta erant eorum facinorosa/ quæ cum uidisset accessisse atq; rogasse dicebat ut liceret ei hoibus hæc nunciare/ quod cum illis placuisset per omnia illa loca diligentius ductum fuisse. Hæc Plato. Plutarchus autem in priore de aia hæc narrat. Enarchus inquit nup̄ ægrotans tanquam iam mortuum a medicis fuit relictus/ & breui tempore in se ipsum postea reductus dicebat se mortuum fuisse; & in corpus iterum restitutum/ nec me ægrotatione moriturum/ reprehensosq; aiebat uehementer a domino suo eos spiritus qui aiam eius duxerunt/ ad Nicandam. n. missos/ non ad illum fuisse. Nicandas autem cotinarius erat/ & in palæstris non ignobilis/ qui eo tempore/ quo Enarchus reuixit in maxillas incidit febres ac repente mortuus est/ hic autem uiuit superstesq; est felicissime nobiscum manens. Hæc ideo posui quia scriptura est hebræorum nonnullos reuixisse uerissime narrat.

¶ De Cælesti terra secundum Platonem. Cap. XIX.

Uerum quoniam in repromissionibus scripturæ solis piis terram quandam reseruari fertur secundum illud. Mites autem hæreditabunt terram hæc uero cælestis est quam propheta ex præciosis lapidibus allegorice constat significat dicens. Ecce præparo ego tibi carbonem lapideum/ & ponam pinacula tibi ex laspide/ & fundamenta ex Zaphiro/ & circuitum tuum ex lapidibus electis. Considera quomodo ipse quoque Plato similia in libro de aia ex persona Socratis scribit. Glauco artificium inquit non posset exponere quæcumq; ibi sunt. Ego autem etiam si possem o Simia uita tamen mihi non sufficit. nihil tamen perhibet formam illius terræ ut mihi quod uidetur breuiter explicare satis hoc est Simias inquit. Credo igitur Socrates addidit quoniam est in medio cælo ro-

tundo. nihil sibi opus esse ne cadat/nec aere/nec ulla re alia. Deinde maximam rem quamdam esse/nec huic similem/in qua tanquam in sterquilinio formicas/aut in palude ranas homines uideo habitare. Et post pauca ipsam uero terram mundam in caelo mundo ubi stellae sunt positam esse credo. Et progressus si natura inquit humana illa posset superiora perspicere cognosceret ibi esse uerum caelum/ueram lucem/& ueram terram haec. n. terra/& isti lapides/& oia quae hic sunt corrupta exesaque sunt/quoadmodum ea quae prope mare sunt a falsedine maris. Et post pauca. Dignam rem auditu dicere inquit si fabulam audire uelletis. Nos autem inquit Simias libenter audiemus. Dicitur ergo Socrates inquit talem illam terram esse si quis totam ab alto prospiceret qualis esset duodecim coloribus exornata sphaera: quorum isti colores quibus scriptores abutuntur quasi faeces sunt. Ibi autem uniuersam illam tertiam a fulgentioribus & melioribus esse depictam/atque aliam partem eius caeruleam aliam auream/aliam albam multo albiorem niue:& ex aliis coloribus alias mirabili pulchritudine coloratas:& ultra quam oculus hominis perspexerit: In tanta igitur talisque terra proportionabiles arbores nascuntur flores & fructus proportionabiliter gerentes montes quoque collesque sunt & lapides in simili proportione/quorum quasi particulae isti lapides sunt. Sardius dico iaspis smaragdus/& similes/quibus multo meliores illi sunt. Nihil enim boni est quod ibi non sit.

Quod etiam de iudicio futuro hebraeos Plato sequitur. Cap. XX.

Vm etiam scriptura iudicium postquam hinc abierim *paradysorum* futurum dicitur/& per alia multa/& per hoc non minus. Iudicium inquit sedit/fluuuius ignis coram eo fluebat/mille milia ministrabant ei/& decies centena milia assistebant ei. Audi et Platonem de iudicio dicentem. Et fluuium Noe utentem/multasque priorum mansiones/& diuersa impiorum supplicia non aliter fere quam hebraeorum scripturam narrantes. Scribit. n. in libro de aia sic. Tertius amnis in medio istorum exit & iuxta hostium in latissimum incidit locum igni ardentem. ubi facit paludem mari multo maiorem aqua & limo ebullientem/ac inde turbidus atque limosus terram circum amplexus prope paludem Acherusiam de fluit/nec ipsi permixtus/sed crebris sub terram uorticibus circumuolutus infra tartarum exit. hic est amnis/quem pyriphlegethonta noiant. Et opposito huius stygæus est quartus amnis/a quo paludem stygem nomine fieri creditur. In hunc fluuium qui incidit grauiter in aqua tortus fertur circumuolutus pyriphlegethonti oppositus/tandemque prope Acherusiam paludem ex opposito uenit/nec etiam huius aqua cuiquam miscetur/sed circumlata in tartarum tandem exit in oppositum pyriphlegethonti/hunc poetae cocytum appellant/hæc cum ita se habeant/cum defuncti ad eum locum deuenerint quo deportantur primum diiudicantur quoniam iuste/& quoniam contra uixerint/& si qui uidebuntur medio quodammodo uixisse in uehicula scandunt sua/& per acherunta in paludem deferuntur ubi graui supplicio depurgantur/& postea liberati honores consequuntur secundum benefactorum suorum dignitatem. Qui autem uidebuntur propter magnitudinem peccatorum curari non posse in tartarum omnes deiecti nunquam inde possunt exire. Qui uero curabiles sunt quis maxime peccarint ut puta si contra patrem & matrem ex ira aliquid fecerint/& postea penitentiam habuerunt uel homicidio/uel alio quodam facinore contaminati hos in tartarum deuenire necesse est/& annuo torum temporis spatio eiciuntur ab unda/homicidae quidem in cocytum/patris autem & matris uiolatores in pyriphlegethonta/cumque ad Acherusiam fuerint paludem clamantes uocant/alii quos uituperarunt/alii quos occiderunt/cumque uocant rogant & supplicant ut in paludem suscipiantur. Et si exorauerint exeunt & liberantur a malis. Sin uero non exorauerint rursus in tartarum feruntur/ac inde iterum in fluuios/nec prius cessant/quam exorauerint quos læserunt/hæc enim ultio a iudicibus imposita

nitur. Qui autē sanctitate uiuendi excelluisse uidebunt / hi sūt q̄ ab ista terra quasi a uinculis liberantur / horū qui se philosophia purgarunt sine labore in sempiternū uiuūt / & habitatiōes pulcherrimas cōsequuntur / quas nec uerbis exprimere possibile / nec si possem tēpus sufficeret. Horū igitur gratia o Summa cūctis uiribus uirtutis curā oportet in hac uita gerere / optimū .n. ppositū est / & spes maxīma. Hæc Plato. Quod autē dixit nō esse possibile uerbis pulchritudinē illarū habitatiōnū exprimere / nonne simile illi nostro est? Nō uidit oculus / nec auris audiuit / nec in cor hoīs ascēdit / quæ pparauit deus amātib⁹ eū. Habitatiōes at multas dicit / & nos multas esse apud patrem mēsiōes didicimus pyriphlegethonta uero ignē æternū esse quis dubitabit? Hebræorū .n. ppheta similiter clamat / qs nunciabit uobis q̄a ignis ardet? qs nūciabit uobis locū æternū? Et rursus uermis eorū nō morietur / & ignis nō extinguetur. Plato quoq; in tartarū deiectos impios nō exituros inde asseruit / & pios in beatis locis in sempiternū uicturos affirmat / quid uero addit sine labore. Nonne illi simile est / unde abest dolor mœror & gemitus? Quod at dixit nō simpliciter / sed cum in uehīcula cōsēderint sua in acheronta amnē depelli / quænam alia uehīcula denotare p̄t q̄ corpora / quibus assumptis una cum eis secundum hebræorum scripturas uitæ retributiō fit.

CEusebii Pamphiliū liber duodecimus.

Erum quoniā hoc uolumen satis iam creauit ad duodecimū librū trāsgressi quæ restant ad ostendēdā Platonīcā philosophiā ab hebræis defluxisse cōscribemus / ut multi uideāt nō nobis solū / uerū etiā Platonī iam pridē scripturā hebræorū.

Quod q̄rere legibus nō querere rōnem iuuenes debet.
Capitulum Primum.

Enset igitur sine dubitatiōe aliqua leges sequendas esse hoc modo scribens in primo de legibus. Si quis recte laconū aut cretensium leges repræhēdere possit aliqua questio est. Ego autē iudicio optimam esse legē / quæ iubet ne quis iuuenē cogitari. Senex autē si quis dubitauerit principibus aut æqualibus referat noīe iuuenū audiente. Nonne igitur multo ante Platonem diuinæ litteræ fidem cæteris proposuere uirtutibus? Vnde apud nos quoq; incipientibus ac imfectionibus quasi secundū aīum infantibus simplicius scripturæ leguntur. Credendum .n. omnibus est omnia quæ in ea feruntur sicuti dei uerba uerissima esse. Illis autē qui ad maiorē iam habitū scripturam puenerūt altiora petere / ac rationem singulorum querere conceditur / hos iudæi quasi scripturarū expositores secundarios appellare solebāt poetā / deinde Plato ait Theognim ex megara Siciliæ testē habemus / qui ait fidelem uirum omni argēto atq; auro in seditiōe meliorem. Nemo .n. integer atq; fidelis sine omni uirtutis numero in seditiōibus esse potest. Quorsum hæc? quia legis latorē qui a Ioue missus est ita leges cōscribere oportere censemus ut ad maximam semper uirtutū respiciat / quā theognim secuti fidem quæ maxime in periculis lucet esse arbitramur / eā nō iniuria perfectam iustitiam noīare possumus. Ita Plato nō irrationalem fidē sed eā quæ uirtuti coniuncta est cōprobare uidetur / quod Saluator noster breuius apertius ac diuini⁹ posuit. Euge inquit serue bone atq; fidelis: Et rursus quis ergo erit fidelis & prudens paterfamilias / prudentiā .n. & magnanimitatē fidei cōiunxit. Præterea Plato aliquantulū progressus. Certe inquit defunctorū animæ uirtutē quandā habent / qua uel post mortē rebus humanis auxiliantur. Vera .n. hæc opinio est /

sed nisi prolixis rationibus probari non potest. Credere autem oportet huiusmodi sermonibus/quoniam a priscis ualde uiris traditi sunt. Credendum ergo est etiam illis qui ita hæc se habere legibus confirmant. Sic certe de Hieremia traditum fuisse iudæi contendunt. Et machabæorum liber retulit uisum ipsum fuisse post mortem orare pro populo.

Quod commode per fabulas adolescentibus maiora tradenda sunt. Cap. II.

Rimum deinde inquit pueris fabulas tradim⁹. Fabula uero est ut breuiter dixerim falsum quiddam quous & uerum esse possit. Fabulis autem prius quam gymnasiis pueri exercendi sunt. Hæc Plato Iudæi autem re ipsa scripturæ historiã simpliciter quasi fabulas adolescentulis tradere solent. Cumque non magis ætate quam habitu scripturarum creuerint altiora & latentia dogmata per secundarios docent. Maximum deinde ait Plato in omni opere principium est presertim in iuuenes atque tenero. Tunc enim precipue animus formatur/& quicquid dixeris facilius ingressum insidet. Quare non quascumque fabulas/sed probatas ac utiles a matribus atque nutricibus tenellis puellis infundantur/ quasi iam adultos proelectosque retinere non erit in utile. Hæc multo ante Platonem iudæi obseruabant. Qui enim sancti spiritus gratia discernere de spiritibus poterant dicta & scripta diligenter examinabant/ & quæ aliena uidebantur a ueritate sicut pseudo prophetarum libri reprobantur/ scriptura quoque ut diximus historiarum parietes & nutrices tenellis pueris infundere solebant ut eis facilius cum uiri essent uterentur.

Quod sincera fide Plato scripturæ inhæsisse uideatur. Cap. III.

Lato autem in Gorgia audi sermonem inquit quem tu fabulosum dices/ego uero uerissimum arbitror. Et post pauca/qui iuste sancteque uixit eum postquam mortuus fuit in beatorum insulas profectum absque ullo incommodo summa in beatitudine uiuere. Qui uero iniuste atque impie/eum in atrocissima proficisci supplicia/quæ tartaræ appellant. Et post pauca. Nudi autem mortui iudicantur/& iudex ipse nudus est/quia defunctus/& animo animam perspicit ab omnibus derelictum cognatis ac cæteris/quæ hic habebat/ ut iustum iudicium sit. Et subiicit. Hæc sunt o callicules quæ ipse audiui/& uera esse apprimo credo. Ex his autem sermonibus tale quod ipse mecum ratiocinari soleo nihil aliud mors mihi uidetur quam corporis atque animæ dissolutio quæ postquam disiuncta fuerint retinet utrumque habitum suum/quem homine uiuo habuerat. Nam corpus si magnum erat uiuo homine & mortuo quoque magnum/& si pingue pingue quoque postquam anima decesserit aliquo tempore manet/& si cicatrices uulnerum habeat uiuens/aut ossa quædam fracta uel membra trunca eodem modo profecto se habet post mortem antea quam omnino corrumpatur. Similiter & in anima postquam denudata corpore fuerit/habitus omnes in quibus exercuit passiones & studia inesse perspiciuntur. Cum igitur ad inuicem anima peruenerit ueluti ad Rhadamanthum asiaticum/confestim iudex etiam si regis magni anima esset in ea perspicit uulnera & cicatrices iniuriarum quas singulæ operationes animæ impresserunt. Videt tortuosa omnia falsitate atque superbia/cognoscit nihil ibi esse rectum propter licentiam/delicias/contumelias/incōtinentiamque in uiuendo cernit omni turpitudine animam esse repletam. Quare recte ad carcerem tartari imittit/ubi suppliciis torquetur/ut aut ipsi purgati meliores fiant/aut exemplo suo alii moniti formidine cruciatus a peccando deterentur. Purgantur autem quicumque curabiliter peccarunt doloribus & hic uiui/& apud inferos mortui. Non enim aliter possibile est impressas uitiorum detergi maculas. Qui uero maxime iniuriati sunt ac incurabiliter peccarunt/nulla his unquam utilitas accidere potest quia incurabiles sunt sed alii exemplo suo iuantur/ex quibus ego archelaum fore & similes ei tyrannos non dubito. Reges enim propter peccandi licentiam omnes pene scelestissimi sunt. Testis est Homerus qui reges atque tyrannos apud inferos in sempiternum cruciari asserit: Tantalum

Sisyphum: Tityum/Thersiten/aliosq; consimiles/priuos aut homines nullus unquam scripsit perpetuis tanquam incurabiles apud inferos cruciatibus detineri. Quare feliciores certe sunt priuati principibus/nec tamen prohibet aliquem bonum uirum principem esse/sed cum arduum atque difficile sit in magna peccandi licentia se ipsum continere magna laude dignum est o callicules/pauci tamen inueniuntur. Vnus uero de his qui potentiam habuerunt Aristides lysimachi uirtute preclarus fuit/ut ergo diximus atrocissimas uitioꝝ ferentes in aia cicatrices a iudice in poenas mittuntur. Quam autem ab omni cicatrice peccatorum deterfam uidebit animam/nec quare sit/nec unde fuerit quarens admiratus ad beatorum insulas misit. Hæc eadem etiam Aeacus baculum habens sicut & Rhadamanthus iudicat. Minos autem aureum sceptrum tenens solus sedet utriusque iudicium considerans. Ego igitur o callicules has rationes uerissimas esse credens nihil aliud considero/quam quomodo mundissimo animo adiuuicem accedam/ac ideo neglectis humanis honoribus conabor recte uiuendo quam optimus fieri. Obsecro autem ceteros omnes/& te ipsum ad hunc calcem uirtutis curriculo tendere. Turpissimum enim est tibi ipsi in illo iudicio nullo modo prodesse poteris. Hæc forsitan fabulose tibi quasi ab anu quadam dici uidentur ac ideo spernis. Non esset autem mirum hæc a te sperni si diligenter quærentes meliora uerioraque istis inuenire possemus. Nunc uero cum scitis tres graecorum omnium sapientissimi tu/& Polus/& Gorgias non poteritis tamen uere dicere quod oporteat aliam quam ista uiuere/quam illic etiam plurimum conducit. Omnia enim alia facile redarguuntur. Hic uero sermo firmus atque stabilis semper manet. Quare cauere magis debes ne lædas/quam ut lædaris. Omnes enim studere debent non ut boni uideantur/sed ut & publice & priuatim boni sint: Plato igitur Aeacum: Minos: Rhadamanthum defunctorum iudices constituit. Diuina uero scriptura ipsi deo iudicium attribuit/qui singulis secundum opera sua redditurus meritum est.

¶ Quod non in omnes efferenda sunt ueritatis dogmata. Cap. III.

Aueas Plato inquit ne rudibus hæc hominibus committas. Hi enim nihil magis quam has utilissimas narrationes derident/quæadmodum contra ingeniosi ac sapientes nihil magis admirantur. Quare cum eis sapiens hæc narant crebro audiendo uix tandem ut aurum multo labore purgantur. Sic & diuina scriptura res mysticas ad multos efferendas prohibet/apud quam primus Moyses scribitur recusasse perfecturum. Alium enim inquit supplicium domine qui hoc onus ferre possit mittere uelis. Saul etiam occultasse se dicitur ne regnum susciperet. Hieremias quoque recusasse fertur/& Plato similiter consulit dicens. Propterea o Thrasymache ut modo dicebam nemo sponte ad gubernandam rempublicam accurret.

¶ De Viro iusto secundum Platonem. Cap. V.

D hæc cum hebraeorum prophetæ contumelias omnes atque pericula subeunda propter uirtutem & ueritatem conclament consentanea Plato in secundo/de re publica scripsit. Non ut uideatur inquit iustus generosus uir qui iustitiam colit/sed ut sit. Si enim quia iustus uideatur honores quispiam nanciscitur incertum sit utrum propter uirtutem an propter honores iustitiam sequitur. Sed figuramus ut cum neminem unquam læserit iniustus uideatur. Si ergo sic affectus nullo periculo/nullo cruciatu a uirtute remouetur/tunc uere iustus atque generosus est. Hæc Plato uerbis quare ipsa iusti uiri apud iudeos comprobantur/qui tanquam iniqui/alii lapidibus/alii gladio/alii alio modo necati sunt. Caprarum atque ouium pellibus induti rebus pene omnibus egentes in desertis errantes in montibus & speluncis & terræ cauernis. Apostoli etiam saluatoris nostri maxima pietate & iustitia uiuentes malefici multis uidebantur. Quare spectaculum facti sunt nunc do & angelis & hominibus esurientes sitientes nuditate ac uerberibus laborantes / ut ait

apostolus. Sed iniuriā ut ipse addit passi benedicebant: persecutiones magno ferebant
aio: turpi affecti fama afficientes ad uirtutem exhortabantur / & quasi quisquiliæ orbis re-
putati gaudebant / & usque ad hæc tpa generosi martyres ubique terrarum non ut uidean-
tur / sed ut sint pii atque iusti multo plura maioraque / quam Plato uerbis expressit re ipsa pa-
tiuntur / uincti uerberibus / afflicti tormentis / atque eculeis cruciati. Et demum post multos
diuersosque dolores crudelissimo genere aliquo mortis consumpti. Quibus simile apud
gentiles aliquem nunquam inuenies / ut non iniuria de iudæis nostrisque præclaris uiris / quæ pie-
tate ac uera iustitia pfulserunt Plato illa perscripisse uideatur.

¶ Quod etiam de serpentis fraude Moysen Plato sequitur. Cap. VI.

Cum Moyses ineffabili quadam ratione in principio creationis mundi paradysum
c quendam a deo plantarum dixerit hominemque ibi a serpente per mulierem decaptum
narrauerit / aperte Plato commutatis nominibus in symposio allegorice similia po-
suit. Pro paradiso. n. dei hortos iouis appellauit / pro serpente decaptioneque ipsius paup-
tatem insidiantem posuit. Pro uiro autem primo / quem dei consiliū atque prudentia quasi nuper-
rimè natum filium produxit consilii filium. Porum nomine posuit. Cuius Moyses in ipsa con-
stitutione mundi factum hoc dixerit / cum Venus facta esset id accidisse. Plato narrauit uene-
rem allegorice propter pulchritudinem mundum appellans. Sed uerba eius hæc sunt. Cum
inquit facta esset Venus & alii dii & consilii filius Porus in conuiuium conuenerunt / & post
cenam inopia tanquam mendica ad ianuam domus ubi conuiuiebant. accessit. Porus autem ne-
ctare supatus (nondum. n. uini usus inuentus erat) in hortos Iouis ingressus grauer dormiebat.
Inopia uero propter indigentiam ad insidiantem parata ut ab eo liberos susciperet.
apud eum accubuit & hoc dolo cupidinem a Poro concepit / his Plato allegorice illa moysay-
ca uoluit significare.

¶ Quo Plato quasi ioco ex uiro sumptam mulierem scripsit. Cap. VII.

Propterea Moysen dicente Adæ autem non inueniebatur coadiutor similis eius. Im-
p misit ergo deus soporem in Adam. Cuius obdormissit tulit unam de costis eius /
& repleuit carnem pro ea / & edificauit deus costam quam tulerat ad Adam in mu-
lierem. Cum non intellexerit Plato quo sensu id dictum est / quia tamen moysayca omnia fuerat admiratus
uoluit omnino præterire. Itaque Aristophani comædo / qui est rebus honestis illudere solebat ora-
tionem in Symposio attribuit dicens / oportet primum uos naturam humanam & passiones
ipsius prædiscere. Prisca. n. nostra natura alia erat quam nunc est. Non. n. duo genera hominum ut mo-
do / sed tria fuerunt. Ad masculinum. n. atque feminam tertium et aderat utrisque cõe / cuius rei nomen
solummodo relictum est. Res uero penitus perijt. Nam Androgynum tunc re ipsa & nomine
ex utrisque mare. s. atque femina constabat. Istis cum aliquantulum ut Aristophanes solebat
illuserit subiungit dicens. Hæc Iupiter dixit / & incidebat homines medios / & Apollini iussit
partes incisorum ita coniungere / ut facies ad caesuram uerteretur.

¶ De prima hominum uita. Cap. VIII.

Cum Moyses primam hominum uitam in paradiso dei nulla re indigentem quasi
c diuinam asserat / omniaque sponte a terra producta nudosque fuisse confirmet : Audi
quemadmodum ea ipsa plato gratæ conscripsit. De quo inquit pascebat eos sicuti nunc
homines nonnulla animalium genera nulla tunc erat respublica / nec liberorum procrea-
tio. A terra enim homines emergebant / & hæc omnia / quæ modo sunt habentes magna
optimorum copia fructuum facillime atque optime uiuebant / quos non culta / sed spon-
te terra edebat / nudum sine aliqua erant molestia / uicissitudines enim temporum summa
temperie connectabantur.

¶ Quod etiam colloquutionem serpentis & Aeuæ secutus est. Cap. IX.

P Rudentioem oibus bestiis terra serpentem fuisse/ & sermonē eius uicissim cum muliere habi um Moyses scribit/ quam rem quō Plato narrauit non est alienū audire. Qui saturni tēpibus erant inquit tanta uirtute pollebant/ ut non cum hoibus solum/ uerū etiā bestiis oratione uti possent. Sed non ad philosophiam & inter se & cum bestiis hac uirtute utebantur diligenter scrutātes de singulorum natura ad accumulationem prudentiā. Sed cibo atq; potui tanq̄ eluones continue inhārentes fabulas secum & cum bestiis tales conferebant quales modo de ipsis narrantur.

Quod ordinem etiā scribendi secutus est.

Cap. X.

Moyses in scribēdis legib⁹ antiqtate magna p̄ exordio usus uitas hoium & diluuiū narrat & uirtutes atq; delicta nobilissimorū uiroꝝ/ q post diluuiū fuerāt diligenter exponit. Nā puilem hanc historiā legib⁹ futurā iudicauit/ hūc scribendi modū in legib⁹ Plato imitatus est/ his primordiis. n. legū antiqtate utit/ & diluuiū mentione facta uitam ēt quæ post diluuiū fuerat explicari non reuuit. An inqt igitur pri sci sermones ueri nobis uident q̄ nā multis pestib⁹ atq; diluuiis hoies ita perisse ut paucissimi relictī sint. Valde inq̄ hoc uerisimile cūctis uidet. Intelligendū est igitur eos/ qui nunc effugerunt montanos quosdā fuisse in cacuminibus altissimorū montium habitātes/ a qbus postea hoies multiplicati sunt. Quare necesse fuerat artium disciplināq; ciuilis imperitos fuisse ac ab oī ambitione habēdiq; cupiditate ceterisq; uitiis/ quæ in ciuitatibus maxie sunt liberos/ his talibusq; latius narratis uitas hoium q post diluuiū fuerūt exposuit. Deinde ad græcorū antiqtatem descēdit/ ut ad hebræorum Moyses. Eorum igitur meminit/ qui præclara facinora in troia fecerūt disciplinam lacedemoniorū ciuile non prætermittit. Persarum quoq; uitas tam eorum qui recte q̄ eorum q perperam uixerant nobilissimorū tetigit: Et post historiā huiusmodi legum positionem aggressus est/ adeo etiā in his Moyfi doctrinam admiratus est.

Quod a pietate in deum leges exorsus est ut Moyses.

Cap. XI.

Cum Moyses uniuersas leges suas disciplināq; uiuēdi a pietate in deū depēdere uoluerit/ ac ideo a creatore oīum inītiū libroꝝ suorū fecerit/ & res humanas a diuinis depēdere docuerit ipsasq; diuinas ad deū creatorē oīum rettulerit operæ precium est considerare quomodo Plato eū diligentissime sequens cretēsium ac lacedæmoniorum leges icusat. Mosaycam uero legem apte probat sic in prio de legib⁹ dicens. Cretensium leges oibus græcis non maxie conferunt. Ita. n. recte positæ sunt ut utentes eis cum oīa bona ide consequantur fœlices sint. Dupliciter aut bona dicuntur/ alia. n. humana sunt/ alia diuina/ dependent aut a diuinis humana. Diuinis igitur quæ ma iora sunt susceptis mīora ēt possidentur. Illis aut spretis utrisq; ciuitas priuatur. Minorū uero primū est sanitas deinde pulchritudo/ tertio uires ad cursum/ & ad alios corpis motus/ quarto diuitiæ quæ non cæcæ sunt ut uulgo dī si prudentiā sequuntur/ quæ qdē prudentiā diuināq; reꝝ priā est/ deinde rōne habita moderatio ex his duobus fortitudie adhibita iustitia tertio emergit/ quarta & fortitudo/ quæ omnia natura rebus humanis anteponuntur. Quare oportet ut legislator hunc ordinem sequatur/ deinde mandandum ciuib⁹ ut ad hæc respicientes operentur. Humana enī ad diuina. Diuina uero ad principem itellectū referēda sūt. Et post pauca. Oibus istis legislator custodes præficiet eos qui prudentiā & uera laude gaudent/ ut itellectus hæc oīa moderationi atque iustitiæ coniuncta/ nō autem diuitias aut ambitionē sequatur. Quæ omnia in legib⁹ Iouis & Apollinis pythii/ quas Minos & lycurgus cōposuerūt inesse uidebitis. Patent enī his q artificio & exercitatiōe legū peritiā hnt. Ceteris uero nullo pacto Moyses quoq; multo prius a diuina doctrina factō principio/ & uiuēdi disciplina ad illā relata oib⁹ principes

atq; custodes dei sacerdotes p̄fecit. uiros. s. iustos prudentiæ ac uere laudis amatores.

Quod a pueritia in legalibus pueri exercendi ludo sunt. Cap. XII.

Consulo igitur ut ab ineunte pueritia inquit ludendo atq; studendo rebus tamē
 c semper cōgruenter has res pueri percipiāt. Hoc. n. modo in bonos uiros eua-
 dent. Si. n. agricolam quēdā aut ædificatorē probū fore desideramus eum in
 tenera ætate ludentē pueriles quasdā domos ædificare uidebimus aut instrumēta quæ-
 dam agriculturæ fabricare/quæ quīs inutilia sint/ad imitationē tamē uiliū uerorūque
 instrumentorū nō parū cōferunt. In omnibus. n. etiā ludēdo conari debemus ut puero-
 rum studia & cupiditates eo uertamus/quo ipsos peruenire desideram⁹. Caput autem
 doctrinæ infantū alimentū est quod ludentiū animū ad expetendū illud adducet/ quo
 in uirili ætate ipsos uti decreuimus/multo breuius hoc Moyses atque dilucidi⁹. Et erūt
 uerba hæc inquit/quæ ipse tibi hodie præcipio in corde tuo & in aia tua / & propones
 ea filiis tuis quod ex prisca consuetudine ad hodiernū usq; diē diligēter iudæi cōseruāt.
 In secundo autem legum disciplinam inquit appello uirtutem/quæ puerorum animos
 continere potest. Voluptas enim & dolor/amor/& odiū q̄ recte fieri pōt anteq̄ ratioē
 moueantur in animos eorum fluunt/ut facilius cum ad ratiocinādum peruenierint cō-
 uenienter rationi omnia peragant/quorum cōuenientia uirtus perfecta est. Assuescant
 ergo a pueritia dolore ac uoluptate recte moueri ut a principio usq; ad extremum uitæ
 oderint quæ odisse oportet/& amēt quæ amāda sunt. Sed multo ante Dauid quæ odio
 insequenda/& quæ amanda sunt iuuenibus/& prouectis similiter declarauit dicēs. Ve-
 nite filii audite me/timorem domini docebo uos. Quis est homo qui uult uitā/ diligit
 dies uidere bonos. Prohibe linguam tuam a malo/& labia tua ne loquantur dolum. Di-
 uerte a malo & fac bonum/inquire pacem & sequere eam. Et Salomon audite filii inq̄
 disciplinam patris/legem meam nolite obliuisci;& rursus uiam impiorum non ingre-
 diaris. Innumerabilia huiusmodi facile in scriptura inuenies/quibus adolescentes atque
 prouecti simul ad pietatem exhortantur.

Quod diuinarum rerum imagines hæc inferiora Plato putabat. Cap. XIII.

Iuinis oraculis Moysi didum est/facies oīa secūdū figurā quæ tibi monstra-
 d ta in monte est. Id apostolus latius exposuit dicens. Umbrā exemplūq; cale-
 stiū legalem cultū fuisse. Apertissime nāq; mosayca uniuersa tanq̄ umbræ ac
 symbola caelestiū iunt. Nunc uero audī quēadmodū Plato in sexto de republica hūc lo-
 cū imitatus est. Deo inq̄ & mūdo uerus philosophus loquens mundus atq; diuin⁹ q̄n-
 tū potest efficiet. Si ergo necesse fuerit quæ ibi uidet in morib⁹ hoīum & priuatim &
 publice ponere/ut non modo seipsum uerū etiā alios per illa confirmet/putasne mo-
 destiæ/iustitiæ/& oīno uniuersæ uirtutis improbū magistrū futur⁹? Minie inq̄. Sed mul-
 ti uidelicet parum nobis credunt dicentib⁹ non aliter posse fœlicem ciuitatē fieri nisi pi-
 etores illi eā depingant/q̄ diuio exemplari ad pingendū utunt⁹/imo credent inq̄. Sed
 quid est modus picturæ? Quasi tabula in quam ciuitas & mores hoīum primū quod
 oīum difficillimū est mūdi puriq; faciūdi sunt/non. n. prius scribendæ sunt leges q̄ mū-
 dam feceris ciuitatem. Deinde formula disciplinæ scribenda depingendaq; est.

Quod adolescentes cantibus ad uirtutem præparandi sunt. Cap. XIII.

Idas etiā canendas putat sic dicens. Ter iam & quater dictū est disciplinā ef-
 i se puerorū educationem; quæ ad rectā legalemq; uitā pducatur. Ut igit⁹ pueri
 aius legem ita sequatur ut una cū ea gaudeat atq; doleat odas perdiscant/cre-
 broq; canticent/qbus laudes atq; uituperationes earū rerum contineant/quas lex lau-
 dat/aut uituperat. Quoniā. n. teneriores anni rōnem uirtutis non suscipiunt/ludo atq;

cantu p̄parantur: Iure igitur apud nos prophetarum odæ a pueris addiscuntur.

Quod poetæ recte dicere cogendi sunt. Cap. XV.

Poetæ inquit Plato cogendi sunt carmibus dicere bonū quodem modestū iustūque uirū felicē esse atque beatū/siue magnus/siue paruus sit/& siue diues/siue pauper. Si uero iniustus esset et si ditior esset quā Cyniras aut Midas miserimū oīum esse. Dicant igitur poetæ neminē esse uirū appellandum/qui non oīa quæ uulgo bōa dicunt iuste acgrat atque disponat/quis hæc bona non recte bona dñr. Sanitas. n. primo/deinde forma/tertio uires/quarto diuitiæ numerant. Innumerabilia hmoi cætera sunt. Nā & acute cernere atque audire/aliisq; sensibus integre uti bona uidentur. Et ad hæc oīa posse facere quæ cupias/& demū immortalitas cū ipsorū oīum possessione. Ego autem assero iustis sanctisq; uiris hæc optima esse/iniustis aut pessima. Sanum. n. esse acute cernere/& oīno facile sentire/ac immortaliter uiuere absq; uirtute pessima sūt. Talia ergo Rhythymo ac numero a poetis cōposita adolēcentes p̄discant. Ego enim dicere non dubito ea quæ mala uulgo dñr iniustis bona esse/iustis mala. Quæ uero bona uidentur bona uere bonis sunt/malis aut mala. Hæc multo ante odis Dauid sancti spūs grā cōmonitus conscripsit docuitq; quod uere beatus est/& quod beato contrarius. Psalterium. n. suum incipiens inquit. Beatus uir qui non abiit in consilio impiorū & cætera. Vnde Plato admonit⁹ poetis dicendū esse ait bonos uiros beatos esse. Diuites autem si mali sint miseros esse quod ipse dauid sic in psalmis edidit. Diuitiæ si fluūt nolite cor appōere. Cætera quoque oīa quæ hic philosophus dicit ad uerbū fere in sacro psalmoꝝ uolumine scripta inuenies.

Quod Hymni cani non debent nisi prius examinentur. Cap. XVI.

Addit deinde Plato deī aut uiri diuini opus esse recte rhythymo atque carminib⁹ uti quare diligenter hac de re leges ponendas esse censet/quis ad uirtutē uniuersa musica respicere cogatur. Hoc ille uerbis/re aut ipsa iudæi cogebantur non alios hymnos & odas suscipere quā eas quæ a spū sancto p̄ prophetas essent cōpositæ. Concedo deinde Plato quod uulgo dicitur uoluptate musicā diiudicari. Sed illā esse optimā musicā quæ optimos & doctos uiros delectat ac maxime illū qui uirtute cæteris præstet. Virtute igitur opus est iudicibus & p̄sertim fortitudine atque prudentia. Neque enim theatrī plausu aut p̄ ignorantiam aut p̄pter formidinem duci debent. Apud iudæos et̄ p̄scis t̄pibus diuinorum cantuū iudiciū non multitudinī tradebatur. Sed erāt aliqui quibus paucissimi diuino spū hæc iudicātes quibus solūmō licebat p̄phetarū libros consecrare ut ita dicā ac cōprobare/ea uero quæ aliena a spū sancto uiderentur improbare atque reicere.

Quod non semper uino utendum est. Cap. XVII.

Carthaginensium inquit legē magis quā lacedæmoniorū atque cretensium laudo ut nunquā in castris quicquid uinū gustare gaudeat/sed toto militiæ tempore aquæ usū cōprobari. In ciuitate autem seruis nunquā uini usus concedendus est/nec magistratus tēpore quo rempublicā gubernant uino utantur/nec gubernatores/nec iudices/nec qui deliberaturus in consilium uocatus est/nec ullo modo in die nisi ualitudinis gratia/nec nocte eos tam uiros quā fœminas/qui liberis dare operam statuerūt/leuiiores. n. homines uini usi fiunt & animæ calefactæ tanquā ferrum ignitū molliores reddunt. Hæc multo ante Moyses constituit. Sacerdotes. n. iubet sacrificandi tempore a uino abstinere. Locutus est. n. inquit dñs ad Aaron dicens: Vinū & sinceram non bibetis tu & filii tui tecū/quā in testimonii tabernaculū ingredimini/aut quādo ad altare acceditis ne moriamini & lege hoc in æternū in generationes uestras firmatum sit/uotum etiam uouentibus similiter præcipit dicens. Vir aut mulier qui uotum facit a uino & sincera mundus erit/& acetum uini & acetum sicera non bibet. Salomon quoque magistratus & iudices a ui-

no abstinere iubet. Consilio inquit omnia facias consilio uinum bibe/potentes q̄ iracundi sunt uinum non bibant/ne si biberint sapientiae atq; laboris obliuiscant. Nec ignorabat Plato scripta haec apud barbaros fuisse quo occultius his uerbis denotauit. Siqdem inquit habitant utrum huiuscemodi disciplina ciuilis fuit/aut et nunc est apud aliquos barbaros procul ab oculis nostris/aut futura unquam sit parati sumus rationem ostendere factam iam fuisse & esse in praesentia/futuramq; esse quando eadem musa in aliqua ciuitate praeualebit nec nos impossibilia dicere.

¶ Quod nobiscum nobis gerendum est bellum.

Cap. XVIII.

Ecce inquit a nobis dictum est omnes hoies sibi ipsis pugnare neminemq; esse q̄ sibi ipsi hostis non sit. Quare praecipua optiaq; uictoria esse seipsum uicere sicut e contra turpissimum atq; pessimum a seipso uici. Et post pauca unus est unusq; nostrum/sed duos secum contrarios ac amentes habet consiliarios uoluptatem atq; dolorem quibus opiones futurorum accedunt/quas cōiter spei noie appellamus/proprie autem quae ante dolorem spes est tior/quae uero ante uoluptatem cōfidētia noiat. Ad haec oia ratio accedit melior aut peior; qua cum quod publice constitutum sit lex nūcupat. Deinde haec passioes inquit in nobis quasi nerui aut funes huc & illuc ad cōtrarias operationes attrahunt. Ratio uero unius rationi oportere cōstanter inhaerere psuadet/quae quod aureo quodam fune atq; cōi lege uidelicet ciuitatis iniri solet. Aliae autem durae asperaeq; tanq̄ ferreae sunt. Haec ubiq; ferme diuinae legis praedicant appetitum rationi pugnare docentes rationemq; optimam esse quae dei lege dicitur uictoriamq; laudatissimam cum huic rationi appetitus subiicitur.

¶ Quod peccatorum anima est causa.

Cap. XIX.

Undecimo autem legum necesse est inquit tam uirtutem quam uitiorum causam esse aiam quod mosayco illi consentaneum est/si anima peccarit/& si anima delictum fecerit.

¶ De uero Philosopho.

Cap. XX.

Um in hebraica scriptura de studioso ueroq; philosopho dicitur/bonum est uiro si tollat iugum in iuuentute sua/sedebitq; solus ac tacebit/cumq; diuini prophetae ac sublimi philosophia in montibus atq; speluncis degerint ad solum deum mentem erigentes. Audias quemadmodum et Plato hunc uiuendi modum comprobauit dicens. Qui praecipui in philosophia sunt ab adolescentia et ipsam uiam quae in forum abducit ignorant/nec ubi curia aut cōis alius cōueniendi locus sit sciunt. Leges autem & decreta nec scripta uiderunt nec audierunt sodalitia & magistratus/ccetus & coenas nec somnio quod uiderunt: Si bene autem aliquid aut male a uiris uel mulieribus in ciuitate factum est non minus cum fugit quam maris arena/quae oia ita nescit/ut nec nescire se quidem sciat. Non enim haec fugit ut melior uideatur/sed ut sit. Quare si et corpore in ciuitate sit/mens tamen oia haec contempnes super terram uolauit/ut est apud Pyndag; quomodo id dicis o Socrates inquit cum Thressa quaedam Thalem caelestia respicientem quia cogitatione occupatus in puteum deciderat reprehendisse dicatur quod dum caelestia quaereret quae ante pedes sunt non uideret. Hoc inquit scilicet in omnes philosophos dici potest. Vere namque qui recte philosophatur non solum ignorat quid uicinus faciat/sed pene si homo est aut pecus/non aduertit. Quid sit homo & quid praecipue hominem facere conueniat id uero diligentissime querit/quare o carissime Theodore si quando homo philosophus in iudicio uel alio loco publico loquitur de rebus istis hominum cogitur risum oibus praebet/& in difficultates quam inexpertus quasi in puteum incidit. Proprium enim sibi est neminem conuictis petere/& in laudationibus cum non ficte sed uere ac ex animo dicere uideatur/leuis quidam atq; insanus uidetur. Si regem enim laudari aliquem audierit agasonem aut bubulcum laudibus efferi arbitratur quod si mille iugera terrae possideret aliquem audierit/parua haec dicit/qui uniuersum

orbem cogitatione cōplecti consuevit. Valde autē etiā illos contēnit qui se generosos p̄dicant/ & auos proauos attauosq; suos in mediū adducunt/ amentiam ipsorū ideo spernit quia uniuersum hoīum genus cognoscere nequeunt. Auos. n. & progenitores innumerabiles singuli habuim⁹/ quorū alii diuites/ alii pauperes/ alii reges/ serui barbari græciq; fuere/ ideo ridet quod in quinq; aut uiginti progenitorū genealogia nonnulli gloriētur. In oībus igitur istis uerus philosophus uulgo deridetur. Et modo superbus/ modo rerū humanarum ignarus putatur/ & paulo post si oībus inq; o Socrates ut mihi p̄suaderes maior pax & pauciora mala essent in hoībus. Non est possibile o Theodore inquit mala oīno ab hominibus auferri/ nō. n. apud deos/ sed apud mortales necessario & in hoc loco uersantur/ q̄obrē toto aīo conari debem⁹ hinc illo transire. Trāsitus autē & fuga terrenorū est imitatio dei quantū homini possibile est. Imitatur autē deū iustitia sanctitate prudentia. Sed nō est inquit facile persuadere multis ita se ista habere/ sed nequitiā fugiendā uirtutēq; sequendā putant/ nō rerū ipsarū gratia/ sed ut bonus uidearis. Hæc inq; aniles fabulæ sunt/ ueritatē autē alius nos exponam⁹/ deus nullo modo iniustus est/ sed q̄maxime iustissimus/ nec ē ei similius aliquid q̄ si quis nostrū iustissimus fiat quare dei cognitio sapientia est/ & uirtus uera. Ignoratio uero ruditas est & nequitia manifesta/ quecūq; autē alia dicitur sapientia uidetur quidē sed nō est. Nā quæ in rebus ciuilibus est onerosa/ quæ uero in artibus fabrilibus. Quicūq; igitur iniuriatur sapiēs propter astutiā suā dicendus nō est. Ignorat. n. quod minime ignorare oportet quantū iniustitia detrimentū afferre soleat nō quod ipsi detrimentū putant uulnera uel mortē/ quæ patiuntur et q̄ nihil iniuriantur/ sed quod effugere iniuriantib⁹ impossibile apud scripturā et humana uniuersa hæc sapientia stultitia noiatur. Scriptū est. n. Perdam sapientiā sapientū/ & intellectū intelligentiū destruā/ ubi sapiens/ ubi scriba/ ubi conquisitor huius sæculi. Quod autē quere ac secūdū deum philosophat̄ nihil prauū sapere debet. Inde discimus quia non ea quæ uident̄/ quæ t̄palia sunt/ sed ea quæ non uident̄/ quæ æterna sūt cōsiderare iubemur. Nequitiā autē in terris & in hac mortali uita conuolui propheta ostēdit dicens. Quia futuræ & adulteriū & cædes fusa in terrā sunt/ & sanguinē sanguini cōmiscēt. Ad deū autē hinc fugiendū esse Moyses ostēdit. Post dñm deū tuū ambulabis/ & ipsi adhærebis. Imitandū quoq; deū esse significat dicens. Sancti sitis quia dominus deus noster sanctus ē. De iustitia uero dei Dauid clamat. Iustus dñs iustitiam dilexit. Idē diuitias contemnendas esse docuit dicens. Diuitiæ si affluāt nolite cor apponere/ & rursus/ noli timere cum diues factus fuerit hō/ & cum multiplicata fuerit domus eius/ quā cum interierit non sumet cum eo oīa/ principatus etiā hominum non multifacere monet cum dicat. Nolite confidere in principibus in filiis hoīum quibus non est salus. Exibit spūs & abibit in terram suam/ in illa die perdentur omnes cogitationes eius.

¶ Quod nonnunq̄ falso ad utilitatem audientium utendum est. Cap. XXI.

Non autē inquit Plato alienum a gravitate sua legis lator putabit falso aliqd ac fere inepte ad utilitatem iuuentum dicere/ maxime si quod falso d̄r audietes ita trahat ut non uī sed sponte iustitiā uelint suscipere/ solidū. n. bonū ueritas/ sed non ita facile plærūq; psualet. Innumerabilia hmōi uerba sunt in scriptura utputa quando pœnitere deum/ aut dormire/ aut irasci/ aut aliis p̄urbationibus ferri scribitur/ quæ quicūq; alius interpretata non procul a ueritate sint/ uerba tamen ipsa uel terēdo uel permulcendo non nihil prosint illis qui altiorem uestigare sensum nequeunt.

¶ Quod omne genus hoīum ad ueritatem uacandum est. Cap. XXII.
Ecce in superioribus Plato inquit uiros & mulieres/ liberos & seruos/ iuuenes & senes. sic disciplinam ciuilem dictum est amplecti oportere/ ut nūquā

cessent uariis modis atq; carmibus quæ diximus decantare. Et in quinto de republica. Nihil inquit o Theodore ad gerendam rempublicam pertinet quod ad mulierem/qa mulier non pertineat/aut ad uirum pertineat qa uir. Sed cum una natura utriusq; aialis sit/quæ ad uirum natura hæc ad mulierem est natura p̄inet/est aut in oibus imbecillior uiro mulier. Vtrum igitur uiris oia/mulieribus uero nihil concedem⁹? non recte inq;. Recte inquit dicis/nam mulier alia medica esse potest/alia musica/alia ad utrunq; iēpta natura/similiter alia bellicosa/alia non/alia philosophus/& alia non/alia magni animi/& alia pusillanimis/& alia ad custodiendam ciuitatem nata/alia non/sicuti & uiri/eadē.n.est utriusq; natura præterq; q; altera ibecillis/& altera robusta est/quare similes natura mulieres ad cohabitandū simulq; rempublicā gerendum uiris dandæ sunt. Decet.n. ut natura similes potius q̄ dissimiles conueniant/hæc re ip̄a apud iudæos factitata cognouim⁹. Docet.n. eorum historia nonnullas mulieres uirtute atq; prudentia ciuitatem ab hostib⁹ liberasse. Doctrina quoq; nostra omne genus hoium tam uirorum q̄ mulierū liberorū simul & seruorum græcorū aliquantulum ac barbarorū paruulorum ætate ac senum in hoc diuino ueroq; philosophandi genere nostro libenter suscipitur.

¶ Quod etiam de Salomonis parabolis Plato multa accepit. Cap. XXIII.

In parabolis Salomonis memoriā iusti laudibus efferrī/& nomen impiorū extinguī breuiter atq; cōmode dicitur. Similiterq; dictū est ne beatum aliquem putes anteq̄ moriatur. Audi ergo quō hanc ipsam rem latius in septimo de legibus posuit Plato. Quicūq; inquit ciues præclare laboriosq; aut aīo aut corpore gesserint/legibusq; sp̄ obtemperantes fuerint laudib⁹ post mortē efferrī oportet/ uiuos.n. laudare anteq̄ euita exierint ac bonorum operum finē imposuerint tutum non est/hæc non de uiris solum/uerum etiā de mulieribus intelligendum censeo. Diuitias atq; paupertatē ne mihi des in parabolis. Salomon dixit. Plato quoq; in tertio de republica. Iam diximus inquit quæ custodes ac magistratus ciuitatis diligenter pellere sp̄ debent/curare q; ne aditum in ciuitatem habeant/quæ ista inquit sūt. Diuitiæ inq; & paupertas/altera nanq; delicias ocium & factiones afferunt altera illiberalitatem malignitatem & factionem. Malignitatem uero appello operationem infamem Moyses in legibus patrē atq; matrem scripsit unusquisq; timeat/& alibi dicitur. Honora patrem & matrem ut bene tibi fiat/quæ ambo in libro de legibus Plato coniunxit. Vnusq; inquit nisi mente captus sit/& timeat/& honorat. parentes. Et rursus seniores re & uerbo unusquisq; ueretur/& si ultra.xx.annos excedunt tanq̄ parentes honoret.

¶ De Seruis. Cap. XXIII.

Cum Moyses hebræū hebræo seruire indecens duxerit/& si acciderit septimo anno liberū emitti iusserit Plato in libris de republica græca p̄ græco seruire p̄hibet/dicens nec græcū seruū habeas/cæteris græcis similiter facere consulas. Sic enim ad barbaros græcia uersa facilius a se ipsa abstinebit. Nemo inquit Plato fines atq; terminos terræ moueat/nec domestici/nec cuius/nec uicini/putauit enim ita illud intelligendum esse nō transgrediari terminos antiquos/quos posuerant patres tui.

¶ Quod aliqua in alienum sensum accepit. Cap. XXV.

Quicūq; autem inquit fines transgressus uicini arauerit agros damnum restituat/impudentiæ autem atque illiberalitatis pœnas det/duplumque loco supplicii ei deponat cuius agrum arauit. Patris inquit peccata nō luant filii/nisi q̄s mortis supplicii alicui deberet/hoc autem non ad filium aut nepotem solum / sed usq; ad pronepotem procedat/hoc apertissime inde traxit/qui reddit peccata patrum filiis usq; ad tertiam generationem in furto quadruplum reddi iussit Moyses si occiderit aut

uendiderit quæ furto ablata fuerunt/sin autē quodcūque animal sit uiuum apud aliquē reperiatur duplū reddi iubet. Et Plato una inquit lex de furto ponatur/duplū enim red di par est. Si autē reddere nō habet uinculis teneatur quousq; aut reddat aut aduersario placet. Cum Moyses scripserit nō esse homicidam eum qui furē in fouea latentē interfe cerit. Congruenter Plato dicit nocte furem interficere licere. Innocens quoq; sit inquit qui spoliātem interfecerit. Si uero inquit brutū aliquod animal hominē interfecerit/ex tra urbem iterficiatur/nisi in certamine id factū sit. Moyses uero si cornu inquit taurus uirum aut fœminā pcusserit atq; interfecerit/lapidibus iterficiatur/nec carnes eius co medantur. Dñs autē. eius innocens erit cū prophetica scriptura dicat. Ecce dñs israhel fi liū hoīs pmixtū oēs sunt æri/stagno/plumbo/& ferro/in mediō camini argentū pmixtū sunt. Ideo hæc dicit dñs/quoniam facti estis oēs mixtura una/ideo ego suscipiā uos/si cut suscipitur argētum/& æs & ferrum/& plumbum/& stagnum/in mediū camini/ ut suffletur in eo ignis & infundatur. Perspice quō Plato totum hunc locum intellexit/ & quasi fabulam exposuit: Audiatis inquit fabulam. oēs qui in eadem ciuitate uiuimus fratres sumus/sed cum deus nos fingeret aurū cum illis miscuit/qui ad gubernandum apti sunt/argentum autē cum illis qui armis ciuitatem defendunt/nam & isti honore di gni sūt/feræ at & æs agricolis & aliis opificibus infundit/hæc nōnunq; alterū ex altero fi unt. Nascitur. n. ex auro argentum/& ex argento aurū. Magistratibus igitur deus præ cipit ut magnam diligentiam habeant/si quis denegauerit ab auro in argentum/aut ex argento in peiora nullo mō ignoscant/sed naturæ congruentē reddentes honorem in opifices aut agriculas deducant. Quod si a peioribus argētum aut aurū productū sit/ honoretur iste/ad conuenientēq; locū argentū aut auri conscendat/hoc maxime oīum seruandū est. Cū. n. ferrū aut æs ad regendū peruenerit/tunc ciuitas destruetur/cū pro phetica scriptura ad psules populi dixerit: O pastores israhel/an pastores seipsos pascun tur? nonne oues pascunt pastoribus? Ecce lac deuoratis/pinguem ouē occiditis/uelle ribus indumēta cōficitis/oues at meas nō pascitis/nec quod perierat quesuistis/nec fra ctum alligastis/nec errantē reduxistis. Plato in primo de republica sic ista interpretat⁹ est. Nunc inquit Thrasymache illud dicendum pastoris esse pinguis q̄ maxime pōt pe cudes reddere. Tu aut dicebas nō ad ouium utilitatē/sed ad suam istud sibi esse faciun dum/quasi aut apes aut ut maioris uendat oues pasceret. Nō esset at hoc modo pastor sed heluo quiddam aut auarus. Pastor autē ille est cui nil curæ aliud est quā ut optime opus suū faciat/opus aut suū pascere est. Quare fateri oportet principis quoq; opus eē nō alterius utilitatē considerare quā subditi/cum in scriptura feratur a timore tuo dñe i utero cōcepimus & parturiuimus/& peperimus spiritū salutis. Socrates apud Plato nē in thetico sic imitat⁹ ē. Qui mecum inquit uersantur idē patiunt⁹ qd parturientes: Do loribus. n. partus ac dubitatiōe replent⁹/multoq; magis q̄ mulieres parturiētes exagitā tur/quē quidē dolorē partus excitare & sedare ars mea facile pōt. Ezechiel scribit & ui di. Ecce uentus turbinis ueniebat ab aquilōe/ac paulopost/& in mediō eius similitudo quattuor animalū & aspect⁹ eorū similitudo hoīs in eis & quattuor facies unī. Similitu do at uultus eorū facies hoīs & facies leonis a dextris ipsorū quattuor/& facies uituli a sinistris ipsorū quattuor/& facies aqlæ a dextris ipsorū quattuor quæ Plato imitatus sic est. Imaginē inquit animi fingam⁹ talē uidelicet/quales apud priscos naturæ quædā fa ctæ narrant⁹. Chimæra. s. Scyllæ ac Cerberi/dicunt⁹ inquit/hæ/finge igitur unā quidē idæā uariæ feræ atq; multicapitis/q̄ domesticarū capita & siluestriū ferarū habeat. Diffi cile inquit est qd fingere te uolo/sed tm̄ qa facilius orōne q̄ cara fingim⁹/pgrediamur. Altera ergo idæa leonisingat⁹ & postremo hoīs. Coniugat⁹ deinde sic in unū/ut hoīs

imago extrinsecus cōplecti cætera uideatur/ut qui oculis hoc animal cernit/cōsimiliter cum eam solummodo uideat/& interiora lateat.hominem solummodo esse putet/his ita factis iniustissime faciet/& inutiliter consulat/qui dicet leonē & cæteras feras nutriēdas esse.hominem autē fame sic deneruandum/ut facile a feris ducatur/ipsasq; feras nō esse ad amorem reducendas/sed incitandas potius/ut inter se pugnantes alia aliā deuoret.Is autem iustissime simul atq; utilissime consulat/qui dicet dandam esse operā diligēter/ut aialis huius cōpositi ac multicapitis principatū solus teneat homo/& quasi agricola quæ māsueta sūt moderate nutriat/imanes autē feras leonis uiribus usus domet.

¶ Quod in.xii.ciuitatem iudæorū imitatione Plato diuidit. Cap.XXVI.

In duodecim tribus iudæorū genus diuisum nemo ignorat/quem diuisionis numerum ciuibus suis Plato attribuit dicēs in duodecim quam æqualiter fieri potest uniuersa regio partes partiatur/& forte una tribus unam partē possideat/& duces singularum tribuum eligantur.

¶ Quod situm urbis iudæorum secutus est. Cap.XXVII.

Prisca iudæi metropolim suam diuino consilio longe a mari in montibus condiderunt:Plato quoq; quam in legibus condidit urbem in simili hierosolymorum loco eam constituit ut uideantur ad urbem hebræorum respiciens uerba composuisse.Ferme nāq; inquit o amice per decem milia passum a mari abierit hæc ciuitas portumq; habebit quam optimum/& agros regionemq; fecundissimam/cauebitur autem ne alia ciuitas prope nimium sit:Maritimam.n.condere non debemus/ne alienis moribus uariis uilibusq; faciliusq; corrumpatur.Cum autē per decem milia passum distet amari/portuosaq; optime sit/nec utilitate iocūditateq; maris omnino priuatur/nec ita facile moribus alienis repleta nequitiam fouebit.

¶ De Prouidentia. Cap.XXVIII.

Undecimo autem de legibus omnium rerum minimarum est curam & gubernationem deo creatori attribuit/impietatisq; crimine illos accusat/qui non agi gubernariq; omnia diuinitus putarit.Primum.n.inquit deum iam ambo cōceditis uidere audire scireq; uniuersa/nihilq; ipsum penitus effugere atq; latere posse.Est ne ita inquit/an aliter?Ita prorsus.Quid porro?posse ne deum omnia concedimus/an contra?non est negandum inquit omnia deo possibilis esse/optimum autē esse omnes concorditer iam concessimus.Nōne igitur desidia quadam otioq; pernicioso teneri deus uidebitur/si cum possit & sciat/uniuersum gubernare negligit?Rectissime id abs te dicendum est inquit.Deum igitur putare debemus quanto melior potentiorq; cæteris est/immo uero potentissimus at optimus & sapientissimus/omnibus suis prouidere.Nō enim fas est aliter omnino opinari/falsumq; omnino est non habere curā artificem his de rebus quas arificio suo effecit.Et post pauca/nulla inquit mundi pericula dei prouidentia effugit/nam cum pars totius gratia non totum partis factum sit/nullus pene totum gubernat nisi partū quoq; prouideat.Et post aliqua/nec.n.negligentis recte faciens nec si in profundum terræ deueneris/aut si in cælum euolaueris sed supplicio congruēti uexaberis/aut hic aut apud inferos quod mihi de illis est dictum putato/quos tu quā magnos de paruis scelere quodam euasisse uidisti a miseria in beatitudinem uenisse dicebas.Hæc nonne similia illis sunt:Quo ibo a spiritu tuo? & ubi a facie tua me abscondam?si ascendero in cælum tu illic es/si descendero ad infernum ades/si sumpsero penas uentorum & habitauero in extremis maris/etenim illic manus tua deducet me.

Ed abunde iam ut puto Platoniam philosophiam quasi hebraeorum lingua in graecam esse translata demonstratum est/nunc reliqua persequamur. Primum igitur considera quomodo priam de diis opinionem tanquam falsam redarguebat hoc modo scribens in Timaeo. Sed de aliorum demonum atque deorum generatione scribere maius est opus quam humeris nostris ferre possumus/quare his qui haec crediderunt credere debemus/qui cum a diis orti sint/& parentes suos qui sint optime teneant nullomodo falluntur/quare quis nec necessario nec uerisimiliter dicant/ tamquam re sua enarrant/aequum est ut eis fidem adhibeamus legi obtemperantes/quare secundum priscorum instituta genealogia deorum terminetur/credanturque caeli & terrae filii Oceanus & Tethys fuisse: ex quibus Phorcus: Saturnus/Ops/& alii quamplures nati sunt/a Saturno autem & Ops Iupiter & Iuno. Primum igitur deorum nepotes poetas appellans deridere mihi deos uidetur/non deos sed homines nepotibus eorum natura similes fuisse ostendens/ deinde theologos ipsos quos deorum nepotes appellauit uehementer carpere uidetur/ cum inferat/quis absque necessaria immo uero uerisimili demonstratione dicant/locari autem uidetur dicens quia ipsi prope progenitores cognouerint suos/& quod impossibile sit deorum filiis non credere/praefer sententiam autem animi sui deos esse appellasse manifeste ostendit/ quia ut legem patriam uidelicet sequeretur/ita dixisse fatetur. Quae omnia ita esse facilius cognoscens/si audias quomodo clara uoce theologos gentium omnes his uerbis in epimenede reprehendat. Theologia ergo inquit & uniuersa productione/quonia male maiores nostri de his tradiderunt/suscipere melius est/ac ita defendere/ut aduersus impios dicere nolumus. Iure autem maiorum theologia continendam esse in secundo de republica docet/ubi de poetis & theologis & de gentilium diis his uerbis utitur/quae diligenter quaeso animo uoluas. In maioribus inquit minores quoque uidebimus/oportet enim eandem esse naturam/& idem posse maiores atque minores/non ne ita tibi uidetur? Videtur inquit/ sed non intelligo quos tu maiores appelles. Eos inquit quos Hesiodus atque Homerus ceterique poetae nobis tradiderunt. Omnes namque poetae fabulas componentes falsa hominibus & cecinerunt & canunt. Reiciendi ergo sunt non solum quia mentiuntur/uerum etiam maxime quia non bene mentiuntur/sed sunt quasi pictores dissimilia omnino illis pingentes/atque contraria quae pingere debuerunt. Haec inquit recte accusanda sunt/sed quoniam sunt falsa atque improbe dicta? Primum inquam maximum & de rebus maximis mendacium non bene mentitus est/qui dixit caelum ea fecisse/quae ab Hesiodo narrantur/& quod Saturnus ipsum ultus fuerit. Nam est si uera essent: tacenda omnino tamen putarent/nec ita facile ad omnes referenda/sed maxime certe caelanda/quod si necessitas quaedam dicere cogeret/paucissimis tradenda fuisset. Ardua. n. sunt nec praedicanda o Adymante in ciuitate nostra. Nec. n. inueni persuadendum est/ulcisci parentes oportere etiam si iniuriam inferant/nec autem omnino credendum est deos inter se ita dissidere/ut alius alii bella & pugnam cieant/nec. n. uera haec sunt/nec nobis conducibilia/qui si rempublicam conseruare uolumus/in testina bella odia & simulationes turpissimas ducere debemus/nec gigantum aduersus deos pugnas & heroum in cognatos adolescentibus explicandas iudico/ sed si alio quomodo possemus nunquam ciui ciuem fuisse inimicum id libenter persuaderem. Haec enim maxime

adoleſcentibus/hæc uiris/hæc ſenioribus prædicanda. Quare poetæ cogendi etiã ſunt hæc carminibus edere. Saturni aut uincula/& Vulcani a patre proiectio cum auxilium pulſatæ matri afferret: deorumq; pugnae quas Homerus conſcripſit nullo modo audiendæ. Nam etiã poeta q̄optime atq; utiliter de deo fingere debent. Multum enim ad uirtutem huiuſmodi carmina conducunt. Quas igitur dicemus utiles ad uirtutem de diis fabulas eſſe/ut respondeamus ſi quis interroget?

Quod mendoliſſime de deo poetæ ſcripſerunt.

Cap. II.

Non ſumus inquit o Adymante in præſentia poetæ/ſed urbiũ conditores. Conditorem aut urbis oportet formas quaſdam rerũ tenere/in qb̄ uerſari poetæ ita debet/ut inde digredi ſibi non liceat. Recte inqt dicis. Sed quæ nã iſtæ formæ ſunt? Tales certe inqt qualis ſit deus heroicis lyricis tragædiſq; dicendum eſt/nam cū deus bonus uere ſit/nihil ei mali attribuere debent. Bonũ aut nullũ nocet an non? Ita uidet inqt. Putasne igitur quod innoxium eſt nocere an non? Nullo modo inqt. Quod aut non nocet facitne qc̄q; mali? neq; id qdẽ. Quod porro nihil mali facit/nullius certe mali cauſa erit. Aſſentio. Nihil ergo nocebit. Præterea omne bonũ utile eſt an non? Vtile uidelet. Erit ergo cauſa felicitatis. Ita prorfus. Sequitur ergo ipſum bonum nõ eſſe cãm oium/ſed eorum ſolummodo quæ probe ſe habent/malorũ uero minime. Id iam negari nõ poteſt. Neceſſe igit eſt in quã qm̄ de bono e nõ oium ut multi putat/ſed pauciora. n. bona q̄ mala ſunt) cãm eſſe. Malorũ uero nõ deus/ſed alia quædã cauſa eſt. Hæc mihi ueriſſime dici uidentur. Non ergo audiendus eſt Homerus/cũ ita impudenter de deo loquatur quod duo apud Iouẽ dolia ſunt/alterũ bonis/malis alterũ fatiſ plenum/& cui Iupiter ex utriſq; dederit/is modo feliciter/modo contra ſe habet/cui autẽ mala ſolummodo deſtinauerit hũc magna ſp̄ erũna calamitoſaq; peſtis inſequit/ſcederis aut cõfuſionẽ ſi quis p̄ Pallada & Iouem eſſe cecinerit nõ approbabit/nec cõtentiones atq; pugnas deorũ/nec quod aſchylus dicit/occaſiones diuinitus hoibus dari malorum qm̄ eos deus perdere uoluerit. Nec nobis calamitas cæteraque huiuſmodi audienda ſunt. Sed uel nõ fuerunt a deo illa facta/uel ſi a deo facta contendunt dicendũ cũ qui puniuntur miſeri ſunt/non deum creatorẽ ſed miſeriã ſuam ſibi debita ſupplicia concitaſſe/quibus cruciati meliores facti ſunt/ſed modo hæc prætermittẽda. Malorũ autem ſi quis audent cauſam deũ dicere/ſi quidẽ uolumus bonis ciuitatẽ legibus fundare nullo modo patiemur. Nec enĩ fas eſt id dicere nec cõducibile nec cõgruens/ſed omnino nefandum ac falſum. Probatum mihi hæc lex inquam. ſitq; iſta prima formulæ quod nulli omnium liceat malorum/ſed bonorum ſolummodo cauſam deo attribuere.

Quod deus immutabilis ac uerus eſt.

Cap. III.

Ad hæc reſpõde quaſo/utrũ putes ab illa in aliã formam deum mutari ut nos decipiat/an ſimplicẽ eſſe/ac nunq̄ mutationẽ aliquam ſuſcipere. Nõ habeo inquit modo quod respondeam. Si quid autẽ a forma ſua mutetur/uel a ſe ipſo/uel ab alio mutari neceſſarium putas/an non? Neceſſarium certe/quod aut ſummũ optimum potentiſſimumq; eſt/mutari ab illo nõ poterit/hæc aut omnia deus eſt. Non ergo diuerſas ab alio formas accipiet. A ſe ipſo autẽ mutari qui poteſt dici? Vtrum enim ad melius/an peius mutabitur? Neceſſe eſt inquit ſi mutatur quod mutatur optimũ eſt ad peius mutari. Videtur igitur tibi o Adymante ſponte ſe quenq̄ in peius mutare. Minime inquit neceſſe igitur eſt cum ſit pulcherrimus atq; optimus ſimpliciſſimum eum eſſe/ac in forma ſua ſp̄ cõſtantiſſime manere. Mihi etiã ita uidetur inquit. Nullus ergo nobis deos quaſi peregrinos orbem circumire aſſerat/nec multa de Proteo ac Thetide mendacia dicat/nec Iunonem in Antiftidem cõmutatam ea feciſſe contedat quæ multi

conscripterunt: Sed hæc omniaq; his similia pellantur a ciuitate. Sed forsan inquit ipi q dem dii nullo modo mutantur. Nostra uero phantasmata ita mouent; ut mutari nobis uideantur. Quid igitur inq; uellet ne unq; deus mentiri/aut seducere re uel uerbo falsa nobis phantasmata imprimens? Nescio id qdem inqt. An ignoras inqt quod uere falsu est si ita dicere conuenit id nō deos solum/uerū etiam hoibus odio esse: Quomodo id dicis inqt? Non. n. itelligo/putas. n. inq; magnū qd me dicere/ego uero dico cū falsum ita in aio se habeat ut errore intellectus circūuolatur atq; ignorātia nemo pēitus id uellet/& oderunt oēs id falsum. hoc. n. est quod paulo ante dicebā uere falsum animi eius qui mentit̄ ignorantia. Falsitas. n. quæ in uerbis est eius falsitatis imago est/qua aius seducit̄/quod qdē falsitatis simulachꝝ sincera puraq; falsitas non est/atq; ideo non semp odio dignum est/cōducit. n. nōnunq; uel aduersus hostes uel ad eos q amici uident̄ qn mali aliqd iſerre conant̄. Tūc. n. ad incommodorū euerſionē falsitate uti non i commo dum est/prisca ēt quæ certe ſcire nequimus q̄ uerisimiliter fingentes non nihil inde utili tatis adipiſci conamur. Qua igitur rōne falsitas deo conueniet. Vtꝝ q̄a prisca nesciat̄ an quia hostes uehementer formidet? an q̄a suorū iſidias uelit effugere? Nihil inquit ho rum de deo dici pōt/mentiri ergo deum nefas est dicere. Vnde simplex maxime & ue rus uerbo atq; re est/nec ipse in se ipſum mutat̄/nec alios aut phantasmatis/aut uer bis aut signis uigilantes/aut dormientes decipit. Recte iſta oīa dicta sunt iquit. Sit ergo iſta ſecunda formula/ne cui liceat ſeductorē aut mendacē/aut mutabilē aliquo mō deū appellare. Quare non est laudandū illud homericum q̄ ſomniū Agamēnoni miſſum est/nec Aeschylus audiendus cū ſingat Thetida dicere Apollinem in nuptiis ſuis opti mos eā filios ac lōgæ uitæ habituram cecinisse. Et ego Thetis apud eum dicit diuinum Apollinis os falsum poſſe dicere non ſperabam/nūc aut̄ uideo ab eo ipſo qui mihi ſecū da de filiis cecinit̄ filiū meum eſſe interfectū. Hæc cæteraq; huiusmodi pellenda oīno a ciuitate ſunt. Quod igit̄ Plato uerbis p̄cipit/id ipſum re in hebræorū ſcriptura factita rum inuenies/nullā. n. de deo turpem fabulā/nullā de angelis/nullam de piis uiris inue nies. Cum aut̄ bonorū cauſam eſſe deum Plato aſſerat/nonne a Moſe illud accēpit / q ſingulis creatis ſubiungit. Et uidit deus quia bonum/& oīa ſimul repetens / & uidit de⁹ inquit uniuersa quæ fecerat/& ecce ualde bona/nec unq; apud hebræos malorū cā deus putatus eſt. quare ppheta ēt ad hoīem qui ſua ſe uoluntate deprauauit his uerbis utit̄ / factuoſam ego te uitem plantaui/quō retrouerſa es? q̄ ſi alicubi mala diuinit̄ improbe dare ſcribit̄ p̄enas/atq; ſupplicia mali uocabulo intelligere debemus/quas deus cū ſit bonus non ad detrimentum eorū qui puniūtur/ſed ad utilitatem atq; commodū mittit/ ſicut medicus ad ſalutē laborantium cura nonnunq; utitur amara doloriſq; plēa. Vnde apud Platonem quoq; dictū eſt/utilitatē conſequi eos qui puniuntur/& iudæus quidā dixit. Caſtigat dñs quē diligit q̄ autem mutari deus non poteſt/ſic a perſona eius in ſcri ptura dictū inuenitur. Ego dñs deus ueſter & nō mutor/& apud pſalmiſtam/ Omnes ſicut ueſtimentum ueteraſcent/& ſicut operatorium mutabis eos & mutabunt̄/tu au tem idem ipſe es/& anni tui non deficient/q̄ ſi dei uerbum in forma figuraq; hoīs uētū rum ſcriptura p̄dicat/quod nos ima ueniſſe affirmamus/atq; ideo mutationē deo attri bui nonnulli putēt. Sciant q̄a nō ut gētū fabulæ de Proteo/Thetide/atq; Iunone / nec ut cæteri dii q errantes ſicut pegrini orbem circūmeunt/ita uerbum dei hebræorū ſcri ptura in hoīem mutatum eſſe affirmat uerum qm̄ rationale aīal homo dei a deo erra uit/ut neq; deum deiq; prouidentiam/neq; ſeipſum cognoſceret/ſed in naturam beſtia rum male agendo incidit. Iccirco deum ut medicum & ſaluatorem uenturum præ dicebat/non qdem a ſua natura mutatum. Non. n. ſeduxit eos qui uiderunt/ſed utranq;

uerissime conseruauit/uisibilem dico atq; inuisibilem naturā uisus.n.homo est. & quidē uerus homo fuit/uerbum ēt dci uerum/filiusq; dei uerus est. Quare non seduxit credētes/necq; falsitas ulla in eo inuenta est/qualis etiam Platoni deus esse uideat. Maxime igitur deus uerbum uerbo atq; re simplex est/nec a se ipso mutatus unq; fuit/nec alios aut phantasmate/aut uerbo/aut signo uigilantes/aut dormientes decapit. Sed sicut ratio. n. medicus animarum salutem uniuerso generi hoium afferentes uere non phantastice hominem assumpsit/ac ita nobis omnib; ad ueram pietatem ad ueramq; dei cognitionem conuersionem largitus est. Talia igitur nostra sunt/eos uero q; aliter dicunt ab ecclesia tanq; a ciuitate Platonis consilio compellimus.

¶ Quod socrates quia gentilium deos spernebat occisus est.

Cap. III.

d Eos autem gentium a Socrate quoq; contemptos fuisse/& hac de causa eietum ab atheniensibus diximus. His.n.fere uerbis in euthyphrōe Plato utitur/Ipsi.n.homines euthyphron inquit Iouem optimū atq; iustissimū deoꝝ putant/& tamen fatent' patrē ab eo uictum fuisse quia filios impie deuorabat/mihi autem irascuntur quia patrē iniuriante ulciscor. Et si contraria sibi ipsis de diis & de me dicere inueniuntur: Num inquit Socrates o euthyphro propterea ipse accusatus sum qa aegre fero talia dici de deo? Hæc Numenius in libro de arcāis Platoniciis hoc modo exponit: Si accusationem de Atheniensium theologia Plato scripsisset/ostendissetq; seditiones parentū atq; filioꝝ/& deuoratiōes ultioneſq; iniquas:& nefanda matrimonia impie diis a theologia eorū attribui/dedisset meo quidē iudicio causam atheniensibus/incitassetq; ipsos ad cædem suam/atque ita morte Socratis obiisset: sed uiuere quidem ille impietate inuolut' nunq; uoluisset/quoniā uero & uiuere ac pie dicere tuto poterat Euthyphronem quidem uirum arrogantia corruptum pro persona non atheniensium solummodo sed omnium quæ pie non sentiunt. Ipsum autem Socratem pro persona sua posuit/atq; ita ueritatem & securitatem simul consecutus est.

¶ Nullo pacto iurandum sit.

Cap. V.

i N Critone autem mortem pro ueritate oīno despiciendā his uerbis ostendit Ego uero inqt o Crito non modo nūc/sed semp talis fui/ut nulli magis q; rōni credam ei quæ mihi optima uideat' /q; obrem non possum nūc qm isto casu oppressus sum rationes eas quasi falsas contēnere/quas & prius ut optimas prædicaui/& nūc similes mihi uident' /& nisi meliores alias dicere habeamus/nec si ēt maiora q; mors & uincula pecuniarūq; ablationes innuerēt picula tanq; puer laruis territus a proposito delistā: Sed uideamus an recte prius dicebamus/quod oporteat opinionē alias improbare/alias minime. Nam si hoc anteq; mors istaret recte dicebat' /nūc uero aliter uideat'. Ludus qdem & deliratio disputatio nostra fuit. Sed quoniam præscens tibi calamitas nulla impendet/non ne sententiam meā probas/qa. s. alia hoium opinionēs amplectandæ sunt/alia nequaq; nec hoium oīum/sed alioꝝ opiones eligendæ/alioꝝ uero minime? qd ais? Probe inq; dr. Bonas ergo eligendas/prauas aut eiiciendas asseris an nō? Assero inqt. Bonæ aut nonne sapientum sunt/prauæ aut insipientū? Quidni. Vtrum igitur uir bonus laude ac uituperatione & opinione cuiusuis mouebit' /an eius solummodo qui ea in re præcipuum hēat artificium: Eius solummodo mihi uidetur: Fugienda ergo est uituperatio/& laus expetenda. Nunquid multoꝝ sed eius solummodo qui præcipuam habeat rei cuius laudes desideras doctrinam. Ita faciundum uiuendumq; ut ipse monet cæteris oībus cōtempis. Quare ne cætera percurram/de iustis quoq; atq; iniustis turpibus & honestis non multorum opinionem sequi oportet/sed eius solummodo q; hæc recte intelligit/quem uereri atq; timere q; cæteros oēs oportere ipse cenſeo quē ni

si sequamur/nec iusti uidelicet/nec probi erimus uiri quare nec uiuendum nobis est ita corruptis. Nō ergo curare debemus quid multi/sed quid dicturus esset/si quis intelligeret/aut ipsa ueritas si ei attribueretur oratio/hoc ubiq; pro pietatis ueritate ita factitatū a nostris est/ut nullus nostrum uolūtatem aliorum consideret/sed omnes uno animo christum sequamur/nullas pecuniarum ablatiōes/nulla uincula/sed nec mortē quoq; ipsam timentes/quaes apud hebræos ēt priscis temporibus multi fuerunt.

Quod fortes uiri etiam post mortem patriam defendunt. Cap. VI.

Ne eodē nullo pacto iniuriandē esse Plato censet. Affert ne inquit turpitudinē iniuriātū & dedecus iniuria an nō? Affert inquit. Nullo igitur pacto iniuriari oportet. Fateor inquit. Nec ergo ēt laeso referenda iniuria est ut multi putant qm̄ nullo pacto iniuriādū est/& quoniā malefacere nihil aliud est q̄ iniuriari/nō oportet male alicui facere/ēt si innumerabilia mala p̄pessus sis. Hæc nobis a christo clariū p̄cipiuntur/& p̄pheta multo ante Platonē: Si reddidī retribuētibus mihi mala decimā ab amicis meis inanis/rursus. Cū his qui oderūt pace erat pacificus. Quod at̄ pro ueritate mori debeamus/quod multi hebræorū fecerūt christianorū uero ferme innumera- biles: Socratē audi apud Platonē in apologetico dicentē. Si dicetis inqt mihi o iudices: Anyto quidē accusatori tuo. Socractes ualere dicemus. Te aut̄ hoc pacto ac fœdere liberamus/ut nunq̄ amplius ut solebas philosophari audias/& si aliter feceris ut moriaris. Si hæc mihi diceretis constāter responderē q̄ ego diligo quid em uos o atheniēses/credo aut̄ deo magis q̄ uobis. Quare quousq; uiuā & possim/nūq̄ philosophari idest recte uiuere nō desinam nec desistam unq̄ hortari admonereq; uos quē admodū consuui. Hanc Platonis socratisq; sententiā uix a solo Socrate ab hebræis autē & ante christū multis & post christum innumerabilibus constāter ipsa re approbatā inuenies/hebræos enim etiam Saluatoris nostri discipulos fuisse nō ignoramus. Cap. VII.

Ed uideamus quid de his dicat qui pro defensione patriæ magno animo militantes motui sunt. Nonne igitur inquit eos qui militiæ fortiter pro patria faciētes interierunt aurei generis fuisse dicemus. Omnino inquit. Credemus igitur Hesiodo postq̄ aurei generis homines mortui sunt a multis hoies angustiis semideos factos liberare/mortaliumq; omnium esse custodes/ac in posterum quasi deos colimus/eorumq; adorabimus monumenta. Similiter etiam omnes qui præclare uixerūt quoquomodo mortui sunt honorabimus. Hæc nos quotidie factitamus qui ueræ pietatis milites ut dei amicos honorantes ad monumenta quoq; illorum accedimus/uota que ipsis facimus tanq̄ uiris sanctis/quorum intercessione ad deum non parum iuari profitemur. Hæc a Platone collegimus / ut ostēderemus hebraica illum philosophia munitum nostris consentanea scripsisse. Plura istis apud eum inueniri ab hebræorum sumpta scriptura non sum nescius/sed omnia colligere longum est. Verum ne soli nos ab hebræis tam Platoni quam aliis multo furto esse ablata conspexisse uideamur/aliorū quoq; testimonia qui hoc ipsum perspexerunt ponenda sunt. Primumq; Aristobulum audias/qui in libro quem ad regem Ptolemæum conscripsit his uerbis utitur. Apertissimum quidem est leges & disciplinam nostram diligenter fuisse Platonem secutū. Non enim latet si quis attentius eum legat perlectā ab eo & quidē diligenter scripturam fuisse. Scimus etiā oēs ante Demetriū phalerei tpa/imo uero ante Alexandrum & persæ imperium quinq; Moyse libros in græcam linguam quibus nō cōmode traductos fuisse. Tota uero scriptura nostra Demetriū phalerei opa & philadelphī regis cui p̄genitoris iussu aptissime trāslata est. Et post pauca diuinā uocem inquit cum dicat. Et dixit deus fiat/& factum est/nō syllabis prolatū sermonem/sed operis nutu ipsius constitutionē

intelligere debemus. Quod mea quidē sententiā Pythagoras Socrates atq; Plato secuti dei uoces audire dicebant: Vniuersi productionem a deo emanasse uidentes/ & uirtute illius contineri non dubitantes. Sed Orpheus etiā in carminibus quæ inscripsit de uerbo sacro diuina uirtute omnia gubernari cunctaq; a deo pducta hoc modo asserit.

Vos qui uirtutem colitis uos ad mea tantum.

Dicta aures adhibite/animosq; intendite uestros.

Contra qui sanctas leges contemnitis/hinc uos

Effugite/ & procul hinc miseri procul ite profani.

Tu uero qui diuinas specularis/ & alta

Mente capis musæ uoces ampletere/ & illas

Aspiciens sacris oculis sub pectore serua.

Hoc iter ingressus solum illum suscipe mundi

Ingentem auctorem/ solum interituq; carentem;

Quem nos præsentī qui sit sermone docemus;

Vnus perfectus deus est qui cuncta creauit;

Cuncta fouens/ atq; ipse ferens super omnia se se;

Qui capitur mente tantum/ qui mente uidetur;

Qui nullumq; malum mortalibus inuehit unq;

Quem præter nō est alius/ tu cuncta uideto

Hic ipsum in terris melius quo cernere possis.

Hic etenim uideo ipsius uestigia/ fortem

Hicq; manum uideo/ uerum ipsum cernere quis sit

Nequaquā ualeo/ nam nubibus insidet altis.

Nemo illum nisi chaldæo de sanguine quidam

Progenitus uidit/ quem cælorum aurea sedes

Sublimisq; tenet/ cuius se dextera tendit

Oceani ad fines/ quem de radicibus imis.

Concussiq; tremunt montes/ nec pondere quauis

Immenso sint ferre queunt/ qui culmina cæli

Alta colens terris/ nunq; tamen ille sit absens.

Ipse est principium/ medium quoq; & exitus idem.

Præcorum nos hæc docuerunt omnia uoces;

Quæ binis tabulis deus olim tradidit illis.

Atatus etiā sic de deo loquitur.

Ab Ioue principium sunt Iouis omnia plena

Quem reticere nefas: Ioue cuncti utuntur/ ab ipso

Nos sumus/ ille fauet/ uires cunctisq; ministrat.

Iouem enim hic Aratus supremum deum nominauit.

Sed non his solum/ sed omnibus philosophis qui hoc noie digni uisi sūt/ ita piade deo

sententiā uidetur habenda/ nostra lex sola diligentissime sanxit. Ad pietatem. n. ueram

sola nos adducit/ & uere uirtutis curam habere compellit. Et post aliqua. Omnibus et

go productis inquit ad requiē a laboribus septimum diē nobis cōcessit. Et Paulo post.

Prima uero res naturaliter lux/ in qua uniuersa conspiciuntur dici pōt/ quam quidem lu-

cem sapientiā quoq; appellare possumus. Tota nempe lux ex sapientia est/ unde quidā

peripatetici fulgorē ipsam appellarunt/ quoniam qui eā sequit per totā uitā nunq; celsi-

tabit. Quod clariū Salomon ille dixit/ ante cælum & terram sapientiā genitam esse al-

firmans. Quod autem scriptura dicit requieuisse deum in septima die/id non quia nihil deus postea faciat dictum est ut nonnulli putant/sed quoniam ordo rerum fixum habuit statum quod nunquam mutat' cessasse deus dicitur. Ideo. n. dicitur in sex diebus illum caelum & terram & omnia quae in eis sunt creasse/& ut terra & ordo rerum secundum prius & posterius significetur. Eo. n. ordine facta sunt quo postea gubernantur & transmutantur/lege autem iussit hanc diem nobis esse seruandam in signum rationis septimae quae in nobis constituta est/in qua humanarum diuinarumque rerum cognitionem consequimur. Hebdomadibus autem uniuersum uoluit cuncta fouens quae uiuunt & germinant/unde nomine quoque sabbatum appellamus/quod latine quies interpretari potest/hoc ipsum Hesiodus quoque his carminibus probauit.

Primum prima dies dehinc quarta & septima sacra est. Et rursus.

Septima lux rursus sacra & praefulgida uenit.

Homerus etiam sensisse uidetur cum dicat.

Septima lux aderat cuncta & perfecta fuerunt. Et rursus.

Septima ubi orta dies Acherontis liquimus undas.

Hoc. n. significat quod obliuione uitioque animae in septima secundum ueritatem ratione ubi cognitionem ueritatis adipiscimur omnia praedicta relinquuntur. Linus etiam haec cecinit.

Septima cum uenit lux cuncta absoluere coepit.

Omnipotens pater inque bonis est septima/& ipsa

Est etiam rerum cunctarum septima origo.

Septima prima eadem perfecta & septima/septem.

Vnde etiam caelum stellis errantibus altum.

Voluitur & circulis totidem circum undique fertur.

Haec ab Aristobulo nobis sumpta sunt. hunc clamentem quid de hac ipsa re scripserit audiamus. Mox inquit a barbara ut ipsi dicerent philosophia multos furatos graecos fuisse ostendamus. Deinde stoici corpore dicunt quia in corpore & spiritu secundum substantiam quasi totam animam.

Haec apte in scriptura inuenies. Altior enim sensum. atque uerum prospicere nequerunt/um p uniuersa mundi substantiam tanquam fouentem animam transire deum asseruerunt. Seducti autem sunt quia de sapientia dei per omnia ipsum transire tenuitate atque munditiae sua/non enim intellexerunt de ea sapientia quae prius creatura est scriptura esse. Hylen quoque in principiis philosophi stoici. s. Plato Pythagoras & Aristoteles posuerunt/quae informem & absque qualitatibus asserunt/quae Plato in Timaeo unum occulte principium censere uideat' his uerbis. Quid nobis uidetur de omnium principium/aut principium modo dicendum non est/non alia de causa nisi difficillimum est. Ille est locus scripturae terra quoque erat inuisibilis & informis occasione eis dedit ut Hyle deo subicerent. Vacuum autem epicurus posuit quoniam illud non recte intellexit: Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Aristoteles usque ad lunarem pilam, prudentiam dei deduxit in illo psalmo decapertus: Domine in caelo misericordia tua & ueritas tua usque ad nubes. Prophetica. n. dicta ante Saluatoris nostri terra magna obscuritate tegebantur. Supplicia uero apud inferos esse tam poetae quam philosophi a nostris acciperunt. Ad haec autem sequitur necessario immortalitas animi/quod enim supplicio & cruciatu uexatur omnino uiuit. Plato uero quod hebraei gehennam dicunt ignis/flauios tartarum cocytum/acheronta/& Pyriphlegetonta secundum poetas propellat/uiros uero igneos dicit damnatas animas ad supplicia impellere/angelos uidelicet quosdam a quibus iniusti puniuntur. Ad haec angelum unicuique ad custodiam diuinitus datum a scriptura nos didicimus. Et Plato scribere non dubitauit hoc modo: quoniam inquit omnes animae sorte uiuendi modum eligere ordine ad sortem suam progrediuntur mota a daemone/quae singulae sortitae sunt quae ad custodiendam hanc uitam; & ad perficienda quae elegerunt una cum eis mittitur. Hoc ipsum credo Socra-

tem est significasse cum dæmone quodā sapius atq; sapius gubernari se dixerit. Mundū quoq; factū esse a Moysē didicerūt. Aptissime nāq; Plato uniuersi huius factorē atq; patrē deū appellat quasi ab eo solo ex nō ente formatū. Stoici quoq; huius opinionis sunt / & quē scriptura diabolu noiat malignā aiām in decio de legib; Plato appellauit / aduersus quā pugnā nobis esse constitutā ostendit. Cum autē mundū aliū intelligibilem / aliū sensibile esse Moyses ostendat / & aliū primitiuū atq; exēplar / aliū exemplaris illius simula-
chrū / quorū alterū .f. intelligibile imitati / alterū .f. sensibile senario accomodet numero q; a pythagoreis quasi fecundus coniugiū appellatur. Nam unitate quidē inuisibile cælū terrā sanctā & lucē intelligibile creatā fuisse asserit. In principio .n. inquit fecit cælum & terrā. Terra .n. erat inuisibilis. Et dixit deus. Fiat lux. In creatione uero mūdi sensibilis solidū cælū creauit. Solidum porro nihil aliud q; sensibile est. Terrā similiter uisibile & lucem uisibile pduxit. Hinc Plato Idæas & spēs sensibiliū intelligibiles intelligibili mūdo collocauit corpus a terra formatū Moyses asseruit / quod terrenū Plato habitaculū appellauit rōnalē uero aiām Adæ in faciem affirmat. Vnde philosophi i capite intellectiue animæ sedem arbitratī sunt. Ad similitudinē autē dei factum hominē cū audiuerūt sequelam illam intellexerunt / de qua scribit alibi Moyses / post dñm deū nostrū ambulate / & mandata eius seruate; Sequuntur nempe deū oēs qui pie ac sancte ipm colūt / hinc stoici philosophi philosophandi finē cōgruenter naturæ uiuere terminarunt. Plato uero deo per similitudinē inhærere / & omne bonū bono amice esse atq; simile / & in Timæo iuxta libri finē oportere inquit ut intellecto intelligens seūdum Priscam naturā simile faciat. Cūq; simile factum sit illum sp̄ præ oculis habere finē / qui oibus optimæ uitæ finis a diis p̄positus est huncq; finē in præsentī & in futuro tpe sequi / fratres quoq; hoies omnes qm̄ ab uno deo producti sunt. Sed alios quasi ferreos / alios quasi argenteos / alios quasi aureos ait. In theetico autē cū uerā philosophorū uitā describat nōne christianoꝝ uita superiore quadā uirtute concit; descripsit; Pythagoras uero Socrates & Plato cū se uocem dei audire affirmarent constructionē uniuersoꝝ diuinitus factā atq; gubernatam intelligebant Mosaicā illam uocē exprimētes / & dixit & factū est. Hesiodus uero de creatione Pādoræ dicit / quia Vulcano Iupiter iusserit aquā terræ cōmiscere / & uocē atq; mētē hois limo immittere. Præterea ignē & lucē allegorice deū appellat scriptura. Stoici uero naturā esse dicūt ignem artificiosum uia in generatione gradientē. Epicharmus autē Pythagoreus unde nisi a scriptura didicit nihil clādeo esse & ipm natura oia uidere nihilq; impossibile ipsi eē; Democritus quoq; oia inquit Iupiter cognouit / oia ille dare & oia potest auferre. Rex oium ipse solus est. Iouē enī plerūq; primā cām solēt appellare. Sed Pyndarus multo magis mystice tāq; pythagoreus unū iquit hoium genus est & ab una matre cūcti. Vnū patrē creatorem summū atq; optimū artificē habemus / qui progressus singulis diuersos secundū merita præbet; Matrē profecto Hylē appellauit; Illud autē Platonis in epistola ad Erastō & Choriscō oīno diuinū / patrem enī & filiū noiat / & p̄ eos pie tanq; uniuersi cām iurandū esse asserit / & illud similiter circa regē oium oia esse. Secundo circa secūda. Tertio circa tertia. Quæ oia aut illi diuinitus reuelata sunt / aut quod reliquum est ab hebræis eorūq; scriptura accepit. Sanctissimā .n. trinitatē illis uerbis significari nō dubito. Tertio .n. spiritū filiū secundo patrē primū ordine posito collocamus. Heraclitus uero ephesius unū mundū sempiternū atq; incorruptibile opinatur .sp̄ fuisse futurūq; affirmās / alterū corruptibile & factum diuinitus. Plato rursus in septimo de republica hāc diē nocturnā diē appellat pp̄ huius mūdi forte principes. Somnū autē & mortē uia aiæ incorporeū similiter ut Heraclitus esse cōfirmat / quamobrem utputo spirit; sanctus ore prophetae de Salvatore nostro his uer-

bis p̄dixit. Ego dormiui & soporatus sum / surrexi qm̄ dñs suscepit me. Non. n. resurre-
 ctionē solūmodo deū excitationēq; a somno / sed descensum ēt ei⁹ in carnē somnū alle-
 gorice appellauit. Ego uero de dominico ēt die in decimo de republica his uerbis uati-
 cinatū fuisse Platonē censeo. Cum inquit in prato septē dies singuli affuerūt / tunc surgē-
 tes hinc oportet in octauo die ipsos p̄ficisci / & quatrīduo puenire. Pratu. n. octuā sphæ-
 ram tanq̄ amœna sanctorū loca intelligimus. Septē autē dies erraticarū sphæras / & om-
 nē operosam artē ad finē regetis festinantē / uia uero inquit quæ ultra erraticas stellas ē
 ad supremū cælū ducit ad motū uidelicet & diē octauū / quatrīduo uero puenire ait per
 quattuor elementa uiam fieri significans: Septimā ēt diem non hæbræi solū / sed oēs fe-
 re tam philosophi quā poetæ sacrationē eē cognouerūt. Antistenes quoq; propheticū
 illud cui me assimulastis dicit dñs cōmutauit / deūq; dixit nulli simīle esse. Quare impos-
 sibile est inquit ip̄m agnoscere cuius imaginē nullā habeas. Similia ēt Xenophon athe-
 nien̄sis his uerbis scribit: qui oīa quatit & oīa quiescere facit magnus potensq; est quod
 oibus patet / qualis at̄ forma sit nemini patet nisi ip̄si soli qui luce sua oīa perlustrat / quis
 enī corporeus deū uerū cælestē atq; immortalē oculis cernere p̄t. Et Xenophanes colo-
 phonius. Vnus inquit deus inter deos atq; hoīes maximus nec corpore atq; mēte mor-
 talibus similis Cleanthes ēt stoicus interrogans me inquit qualis deus sit? Atende igitur
 bonus ordinatus iustus sanctus seipsum possidens utilis speciosus oportunus seuerus
 liber sp̄ cōmodus itrepidus sine mœstitiā sine dolore tutus gloriosus charitas / quē esse
 oēs cōueniunt mitis acer tardus sine quærela sp̄ manēs. Deinde idolorū cultus occulti⁹
 meo quidē iudicio reprobans subiungit. Illiberalis at̄ atq; seruus est qui opinioē uulga-
 ri dicitur quasi bonū inde quicq; cōsecuturus. Noli ergo uulgarī opinione deū collere /
 nec maligni luminis figuras honorare. Heraclitus aut̄ uerbi quod est sp̄ inquit sensum
 hoīes nō capiunt / nec anteq̄ audiāt / nec cum primo audierint. Hecataeus uero qui uni-
 uersam historiā collegit cū de habraā & ægyptiis dicat Sophocle tragicū in tragædiis
 scripsisse affirmat. Vnus uere unus est deus qui cælū latāq; terrā fundauit / q̄ cæruleam
 ponti undā & uetorū flatus produxit. Mortales aut̄ errore seducti ex aere ac lapidibus
 auro eboreq; simulachra nocētū deorū cōstituiimus quos sacris solēnitatibusq; pestife-
 ris honorantes falsam pietatē amplectimur. Manifestū unū principiū reḡ locren̄sis Ti-
 mæus in libro de natura his uerbis p̄dicauit. Unū inqt̄ principium oīum reḡ est ipsum
 absq; origine: Nō. n. erit principium si ab alio factū est / sed illud unde factū est principium
 erit. Epicharmus aut̄ comicus de diuino uerbo apte sic scribit. Diuinū inquit uerbum est
 quod artes hoibus suggerit / docetq; facere quod cōducit. Nō inuenerūt. n. hoīes artē /
 sed deus hoibus eā imilit. Verbum at̄ hoīum a diuino uerbo defluxit. Cū autē p̄ Esaiam
 spiritus sanctus clamat quid opus mihi ē sacrificiorū multitudinē uestrorū dicit dñs / ple-
 nus sum holocaustis agnorū pinguedinē & tauroꝝ sanguinē nollo. Et post Pauca: Laua
 mini purificateq; uos & eiiciatē iniquitatē ab aīs uestris cæteraq; huius. Menander co-
 micus uide quēadmodū in cœmediā eisdē ferre uerbis a sentētia usus est. Si qs o Pam-
 phile taurorū in sacrificiū oblata multitudinē aut deorū aliorūq; huiuscemodī propitiū
 se habiturū deū arbitrat̄: Penitus erat mentis leuitate seductus. Sed oportet iustitiā ser-
 uare. nō adulteriō neq; uirginū uti corruptione / nec accus quidē tenue filiū si alienū est
 concupiscere. De⁹. n. p̄pe est & oīa uidet quod illi simīle est deus appropinquans ego
 sum / & nō deus de longe. Facietne aliquid hō in occultis & ego nō uidebo ipsum? Dei
 philus ēt comicus nō aliunde q̄ a scriptura in cœmediā transtulit ea quæ de iudicio di-
 cit. Tu putas inquit mortuos qui delitiose uixerunt dei iudicium effugisse. Sed est iusti-
 tiæ oculus qui omnia perspicit. Duo. n. itinera mortuis proposita esse putam⁹ / alterū iu-

storum/alterꝝ impiorꝝ. Caue igitꝛ ne erres. Nā & apud iseros iudiciū est quod detis dñā. tor oium exercebit/cuius nomē terribile quod ego dicere nequeo. Si q̄s autꝛ mortalium male agens putat dei oculū effugere/is impia ducitꝛ opione. Cavete q̄ putatis deū nō esse/est. n. inq̄. Si q̄s autē perperam agit t̄ps lucratur/nā postea dabit p̄enas. In orphicis quoquo scriptū iuēitur/cum oēs deos occultauerit ad latissimam rursus restituet lucē. Quare si iuste sancteqꝫ uiuemus & hic beati & postqꝫ hinc recesserimus beatiores futurissimus/quā beatitudinem non determinato quodā t̄pis spacio habebimus/sed in aeternū req̄scere poterimus una cum ceteris habitantes immortalibus. Idē Orpheus cū iuissibilem deum affirmauerit/uni solūmodo cognitionē sui donasse de genere chaldaeorum asserit: Abraā ut ego puto aut aliquem ex suis significans his ferē uerbis. Nullus inquit deum nouit nisi q̄dam unigēitus a genere chaldaeorꝫ defluxus. Deīdē cōmutatis uerbis illud expressit. Cælū mihi est sedes. terra uero scabellū pedum meorꝫ. Deus inq̄t in caelo aurea in sede firmus sedere cognoscitꝛ. Terra uero sub pedibus eius est. Manum autē eiꝫ dexterā ad fines oceanī ostendit. Montium radices tremiscunt a uiribus eius resistere nō possunt. Cælestis igitꝛ ipse est & in terram oēm puenit. Ipse initium oium mediū atqꝫ finis. Hæc ab illis prophetis effluerunt: q̄ se aperiet cælū tremor uniuersa cōprehendet/ & abs te montes liquefient sicut a facie ignis liq̄tur cæra. Et q̄s metitus est cælū palmo? Quid oportet singula singulis conferendo longiorem esse? Oia quæ apud græcos uel apud barbaros siue poetas siue philosophos rectius dicta sūt/apertissime a iudæorꝫ scriptura deriuata uidentur. Hæc Clæmens: Nos autꝛ Platonē maxie admirantes neqꝫ id ab re diligentissime nāqꝫ scripturam seq̄ uidetur/philosophiam t̄n eius reiciemꝫ qm̄ purissimum scripturæ aurū non oīno imaculatū seruauit. Sola. n. diuina eloquia sancta puraqꝫ sunt longe ab oī mendatio remota argentū purgatum & pbatū terræ. Platonis autꝛ ceterorūqꝫ oium dicta simul ac scripta qm̄ humanis cogitationibus atqꝫ coniectura ad considerandam naturam rerum accesserunt/non nihil falsitatis permixtum possident.

Quod inconstanter de deo Plato locutus est. Cap. VIII.

Am si quis uoluerit amor atqꝫ odio depositis exquisita rōne ueritatem inspicere mirabilē illum philosophū simulachris quæ manibus hoīum facta in uiri similitudinē fuerant dei appellationē turpiter attribuisse cōperiet. Ita post sublimē illā theologiā quā patrē & creatorē uniuersi unū deū esse conscripsit a caelo in profundū idolatriæ delapsus populī atheniensis opionibus ferebatꝛ. Nec ueritus est Socratem in piræum ad soluēda deæ uota descendente laudate/gallum ēt Aesculapio sacrificari p̄be iussum a Socrate fateri uidetꝛ: & delphicū dæmona paternū græciæ interpretem appellat & diuinis libenter laudibus p̄sequitꝛ. Audiui. n. eū q̄ turpiter uulgarem de diis opinionē confirmat dicēs. Aliorꝫ autꝛ dæmonum generationem cognoscere ac dicere maius quoddā opus est q̄ nos ferre possumus. Sed credēdū est his q̄ iādiu dixerūt q̄ deorꝫ nepotes sunt: & ut aiūt clare p̄genitores suos nouerūt. Non. n. possibile est deorꝫ filius incredulos esse. Nā & si nullam necessariam aut uerissimilē afferant demonstrationē/tamē q̄a sua se narrare affirmant leges p̄rias sequentes credamꝫ propter hæc & cetera huiusmodi is philosophus nobis qm̄ secū ipse dissidet relinquēdus est. Nam q̄ poetas poetarūqꝫ fabulas in libris de legibus contēnit/quiqꝫ menūtū illum ait q̄ primus fingere ausus fuit ea cælum fecisse quæ ab Hesiodo scribuntꝛ ceteraqꝫ huius/quomodo nūc deos & deorum nepotes Saturnum Iouem Iunonem & ceteros appellat.

Quod non recte Plato de dæmonibus sensit. Cap. IX.

D hæc cū mediam rationaliū naturam non absqꝫ ortis sed genitam scriptura prædicet/ex qua p̄lapsum genus dæmonū esse confirmet/atqꝫ ideo nullo mō

angelorum aut dæmonum aliquē deum appellet/quā nec natura immutabiles sunt/nec a se ipsis/sed a prima cā tam esse q̄ bone esse immortalitēq; consequant̄. Plato incorporeas quidē has intellectuales substantias & rōnales similiter asserit. Sed primū non recte nō genitas tā ipsas q̄ oēm aiām opīnatur: deīde quasi natura defluxisse a prima cā: & ita cōstitutas eē contendit. Non. n. oīno a nō ente simpliciter factas arbitrat̄. Quā plurimorum deorum genus quasi defluxus quosdā ac emanatiōes primæ causæ & secundæ ut ipse dicit nobis proponit hos natura bonos esse/nec posse a propria uirtute labi/ac p̄pterea deos esse affirmat. Genus aut̄ dæmonū aliud quoddā facit quod oīs nequitia ac in peiora mutationis capax eē dicit. Horū alios bonos alios prauos & eē & appellari/hæc a scriptura iudæorū. i. a ueritate ipsa alienissima sunt. Sed unde sibi hoc genus dæmonū cōstitutum est? Nemo. n. mentis cōpos a corporali materia quæ irrationalis est rōnalem naturam dæmonū unq̄ constituet. Quod si et̄ ipi emanatiōes quædā superioris naturæ sunt/unde igitur nequitia in his posterioribus/quæ a primis emanarūt nata est? Quō aut̄ amaritudo a dulcedine p̄cessit? Nā si prauī dæmones oēs tenebras & oēm amaritudinē malignitate superarunt/quō ex defluxu melioris naturæ ortum habuerūt? Ex quasi emanassent non mutari p̄fecto ad peiora potuissent. Si uero mutati sunt non emanarunt certe ab impassibili natura. Quod si neq; a superiore natura defluxu quodā emanasse ipsos rōne confiteri cogimur/nec a corporū materia p̄ductos sequitur nō genitos eē/& sic ad corporū naturā non genitā tertīā quandā naturā absq; ortu cum deo uniuersi collocare uidetur. Ita non erit sibi deus creator ac p̄ oīum. Sed de his satis dictum est.

¶ Quod non recte in omnibus Plato sensit. Cap. X.

Vnc de anima quid sentiat uideamus. Iā igitur cū immortalem hebræis similiter scripserit/ac ad dei similitudinē formatā putauerit/substantiā eius tñ ex indiuisibili constare contendit. Dicit. n. in Timæo gñatione atq; uirtute priorem corpore quasi dominā aiām esse productam hoc modo. Ex indiuisibili substantia inquit quæ semp eodem modo se habet & diuisibili tertīā quādā substantiā inter hæc extrema constituit/& quod multo peius est diuinam illam incorporeā rōnalem deoq; similem aiām ad asinos lupos formicas apes ceterasq; bestias descendere asserit / & huic opinioni absq; demōstratione aliqua ceteros adherere hortat̄. Vsq; adeo inquit in libro de anima errāt/quousq; cupiditate corporis rursus corpori copulent̄. Talibus aut̄ copulant̄ quales mores prius in hac uita comprobauerunt. Nā quæ uentri atq; turpitudinī deditæ fuerāt asinorū & similitum bestiarum corpora ingrediūtur/quæ rapaces atq; tyrānicæ luporum atq; accipitrum corpora ingrediunt̄/quæ populares fuerant & uulgarem modestiā atq; iustitiā consuetudine cōi non philosophia & mente approbarunt uel formicarum uel etiam hoīum rursus accipiūt corpora. Et in phædro ad idem inqt. Vnde singulæ animæ uenerunt ad decē usq; annorum milia non reuertunt̄. Non. n. alata pennatæq; fiunt ante hoc tempus nisi sedulo philosophata fuerint/aut cum philosophia puerorum indulserint amoribus. Istæ autē ter deinceps si hanc uitā elegerit post mille annos circūuoluunt̄/& sic allatæ atq; pennatæ in tribus annorum milibus tandē perueniunt/aliæ uero post hanc uitā exierint aut sub terra dānatæ puniunt̄/aut in celi aliquē locum leuatæ congruenter huic uitæ conuersantur/& post mille annos ad quācūq; uitam elegerint utræq; reuertuntur. Descendūt enim et̄ in bestiarum corpora: & ex iis alia periodo rursus corpora hominum ingrediuntur. In libris autem de republica ab Orphei dicitur anima cygni uitā muliebris odio generis quoniam a fœminis occisus nolebat fœmineum rursus uterum intrare electam fuisse. Sed cygnus ait humanam uitam elegit. Hæc ceteraq; huiusmodi scribens nō hebræos/sed ægyptios in hoc

fuit secutus/quod certe non fecisset si ueritatis esset amicus/quam falsitatem non graueremur refutare si ratione aliqua niteretur. Nunc uero quoniam ipse sibi dissidet relinquat. Nam ut alibi ostendimus impias animas apud inferos aeternaliter puniri scribit. Et ex his quae modo diximus ex sententia sua corpus eligere asserit. Pias autem in sempiterna in insulas beatorum perfectas feliciter uiuere in aliis & in gorgia scripsit. Quomodo igitur in corpora redeunt? Sed hoc quoniam manifeste falsum continendum potius est quam refutandum. Illa uero sua opinio qua rationale animam ex diuina & ex passiuam quadam atque irrationali compositam esse arbitratum a multis etiam platonice spreto neglectaque est. Seuerus enim Platonice in libro de anima his uerbis hanc positionem Platonis aggreditur. Si ex passibili atque impassibili substantia diuinitus anima constituta est/quasi ex albo & nigro medius quidam color/ necesse est tempore disseparatis extremis eam penitus dissolui. Quare non immortalis sed mortalis anima erit/ conceditur enim quaecumque natura sine contrario non sunt spacio tandem temporis disseparari. Si ergo anima quoque ex impassibili atque passibili substantia facta est/ necesse est quemadmodum siccum ab humido/ calidum a frigido/ leue a graui/ dulce ab amaro/ album a nigro; Sic & ipsam tempore distrahi soluta contrariis compagine/ cum unum quodque ad naturam suam necessario tendat. An non uidemus quod graue est quod uis a leuiore uictum eleuetur/ deferri tamen & ascendendi tarditatem atque difficultatem leuiori coniunctione afferri sua? Ac similiter leue quod deferri cogatur ad superiora tamen nititur? Quaecumque natura a duobus contrariis coniuncta sunt impossibile est eodem modo spacio manere. Sed non est certe anima nec haec duobus contrariis composita/ sed simplex natura atque incorporea. Unde Plato recte immortalis eam putauit. Verum quoniam ex anima & corpore constare hominem ab omnibus dicitur/ ac passiones quae nobis sponte/ contraque accidunt animae passiones esse dicuntur. Hoc signo multi seducti possibilem substantiam eius corporalem mortalemque opinati sunt. Plato uero impossibile eius naturam possibilem substantiam annectere coactus est. Quod aliter se res habet a uirtutibus ipsius animae actiuis conabor ostendere. Haec de anima sufficiant.

¶ Quod non recte de caelo Plato sensit. Cap. XI.

¶ E caelo uero ac stellis quibus a patre omnium hebraeis similiter productas asserat quasi deos/ tamen caelestes cunctas colendas consulit/ sic in epimenide dicens Caelum inquit sicut omnes alios daemones atque deos honorare oportet/ & nota ipsi apprimere facere. Et post pauca deos uisibiles maximos colendissimos perspicacissimos ac omnino primos stellarum naturam dicendum est/ deinde daemones colendi sunt. Quomodo autem si haec omnia facta sunt ut ipse alibi testatur sicut in superioribus diximus deorum cultu honoranda sunt/ cum ille solus creator omnium secundum ueritatem scripturaeque auctoritatem colendus sit? Haec perstringere placuit ut uideas quae rectissime a nobis hebraeorum scriptura Platonice philosophia proposita esse. Ex his autem quae nos scripsimus facile unusquisque caetera comperiet quae tetigimus non ut Platonem accusemus quem summope admiramur sed ut ostendamus quanto ipse distat a Mosaica & prophetica ueritate. Nam si quis accusare uellet multa certe in eo inueniri posset quae sunt quae de mulieribus in libris de republica scripsit.

¶ Quae de mulieribus sensit Plato. Cap. XII.

¶ Vorum nonnulla referre alienum non est. Forsan inquit si quid praeter consuetudinem dixeris ridiculum tibi uidetur. Quid. non inuisitatus quae mulieres in gymnasiis nudas nec solum iuuenes sed et anus cum uiris luctantes uidere? Et subiungit. Si quis autem irridebit quoniam gratia uirtutis unde mulieres exerceant/ is quae utilis sit res ista non intelligit. Similia & in septimo de legibus praecipit. Lex. non in ea inquit quaecumque masculis tribuit eadem et mulieribus exercitia tribuit/ Nec unquam ipse dixerim equare armaque mouere ita uiros esse ut a mulieribus aliena sint. Haec longe remota a uera he-

bræoꝝ disciplina quis non uiderit? Non. n. non dico mulierꝝ/ sed nec uirorum quidē uiribus absq; nutu diuino p̄clarissimæ res gerunt. Nisi. n. deus inquit ædificauerit. domū in uanū laborauerunt q̄ ædificāt eā. Nisi dñs custodierit ciuitatē/ frustra uigilat q̄ custodit eam. Mirabilis aut̄ ille philosophus in gymnica mulieres certamina deducere nō ueretur. Mulieres inquit adolescentulæ nudæ cursu & equis certent. Quæ uero quartūdecimū annum exceſſerunt amictu cōuenienti uestitæ in certamine rursus descendant/ in aliis quoq; certaminibus q̄ ad uiros spectant/ ut in luctatione & iactu lapidū in arcu & funda & similibus nō uiros solū/ sed et mulieres adhibere p̄cipit. In solēnitatibus et̄ nudas in sexto de legibus adolescentulas cū nudis iuuenibus tripudijs fallit̄ iussit. His illa q̄ in libris de republica de cōitate mulierꝝ dicta sunt addenda mihi uident̄. Lex inqt̄ pōnda est ut mulieres uiris oibus cōes sint/ nullaq; cum uno solūmodo habitare possit/ hoc enim modo filii quoq; cōes putabuntur/ nec pater filium suū/ nec filiꝝ p̄rem cognoscat. Et post pauca non tñ q̄busuis mulieres cōiter subiicimus/ sed potestati principiū totam rem committendā arbitramur/ ut quæadmodum pecunias publicas digne distribuunt/ sic mulieres quoq; fortibus uiris & utriusq; dignitate tribuant. Multa huiusmodi sunt apud eum/ immo multo etiā turpiora quæ negligenda potius q̄ scribēda diximus. Sed ut quantum distet mens humana quāuis p̄cipui philosophi a mente mosaica quæ diuinitus docebatur apertius uideas leges Platonis de cæde cum mosaicis conferas.

¶ Leges aliquæ Platonis.

Cap. XIII.

Vodcūq; inqt̄ deus de furto & de fure dixerit/ id diligēter ciuitas oraculum dei secuta faciat. Et si q̄dem liber aliq; iudiciū fecerit gloriā uirtutis assequat̄. Si uero sciens non dixerit infamis esto. Seruus si qd̄ idixerit publice dño eiꝝ pecuniā referatur/ ipse aut̄ liber sit. Si uero sciuerit & obtulerit morte supplicium luat. Morte crudelissime iudicio qd̄ meo non indicentē puniri p̄cipit/ cū eos q̄ furta homicidiaq; commiserūt uiuēt̄ patiāt̄/ ac a dño interfici seruū p̄ nihilo putet. Purget̄ inqt̄ si quis seruū suum occiderit; Si uero ira concitat̄ alienū obrūtauerit duplum dño reddat. Si quis aut̄ liberꝝ hoīem non p̄meditatione atq; insidijs/ sed repente ira cōmotus interemerit/ cū ea fecerit quæ illi faciunda sunt qui absq; ira occiderit/ duobus ad domā dā iram exulet annis/ qui uero insidijs hoīem excæpit hic & alia similiter faciat & exulet non duobus sed tribus annis/ q; si post exiliū rursus hoīem interfecerit p̄petuo exulet. Parētes si filiū uel filiā interfecerint tribus exulent annis/ cūq; redierint conuersari iure si mul non pmittant̄. Vir aut̄ si uxorem aut̄ econuerso necauerit triēnio similiter exulet/ cūq; redierit cum libris suis non cōuerſetur. Frater si fratrem/ aut̄ soror si sororē similiter. Quod si frater in defensione principis fratrem quasi hostem interfecerit mundus sit/ similiter quæcūq; aliquis se ipsum defendēdo trucidauerit mundus sit/ p̄ter quā si seruꝝ p̄ defensione sua liberꝝ interfecerit de quo ea statuimus quæ de paricida qui parentes. f. interfecerit dicta sunt. Hæc si mosaicis conferas humana uidebunt̄ ad diuina conferri. Si q; inqt̄ pcusserit sponte hominē/ & pcussus decesserit morte moriat̄. Sin uero nō sponte pcusserit loca dabo quo fugiendum est. Si quis dolo atq; insidijs hoīem interfecerit et̄ ab altari si illo refugerit ad mortē rapiatur. Qui patrem aut̄ matrem uerberat moriat̄. Si quis in iurgio lapide aut̄ pugno percusserit hoīem si homo nō moriet̄ damnū & medicamenta restituet qui pcussit. Si seruus aut̄ serua in manibus dñi dum ab eo uerberetur interierit ultione dñs uindicabit̄/ si uero diem unū uel duos superuixerit non uindicabitur/ argentum. n. eius est. Si quis serui aut̄ seruæ oculū eruerit libertatē ei p̄ oculo dabit. Hæc Moyses. Illa et̄ non est ab re audire/ quæ de rebus minimis ihumaniter Plato sancit. Si quis inquit ficus aut̄ uuam absq; cōsensu patroni accæperit qm̄ quæ sua non sunt

q̄ ii

accipit damnet. Quod si seruus quispiam fecerit per singulas ficus atque racemos aequalia numero uulnera patiat. Haec certe magnifica mente Platonis digna non sunt. Sed audi modo uicissim atque cognosce quam humanissime atque diuine Moyses. Si introieris inque in uineam proximi comedes uuam & implebis animam tuam. nihil autem exportabis/ & rursus si in messem proximi tui ueneris non imittas falcem/ sed spicas in manibus tuis colligas/ si metendo manipulum oblitus fueris in agro non reuerteris ad accipiendum/ inopi relinquantur ut benedicat tibi dominus deus tuus. In uideamia non reuerteris ad uideamiam iterum. Inopi erit si quod relictum est. Innumerabilia in Platone sunt quae reprehendi possunt/ sed ea quae dicta sunt satis multa esse opinor ad ostendendum iure nobis iudaica Platonis anteferri.

CEusebii Pamphilius Liber quartusdecimus incipit.

Vnicuique aliorum quoque philosophorum sectas immo uero nugas compendiose ponamus/ quorum errores non a me ipso/ sed contradictione & pugna inter eos mirabili cognosces/ quos quando inter se aut cum aliis comparo non facile negauerim illos claros fuisse uiros. Quando uero hebraeorum theologis atque philosophis comparo & doctrinam doctrinae illorum confero/ caduca & friuola omnia quae philosophi excogitarunt mihi uidentur nec mirum. Illa diuinitus edita sunt/ haec humanitus.

Quod omnes inter se philosophi repugnant contra quod nostri omnes concordant. Cap. I.
Deo ut non simus accusandi si graecorum doctrinam despiciamus & hebraeorum scripturam amplectimur. Nam operae precium est ad hanc preparationem euangelicam diuersas atque inter se contrarias multarum in philosophia haeresum opinioniones uidere ipsosque philosophos uerbis ambiciose sibi ipsis pugnantes. Plato enim ille omnes qui ante ipsum fuerunt reprehendere acriter solebat. Platonem deinde ac Platonicos alii increparunt/ & ipsi peripateticos persecuti sunt/ & peripatetici rursus eos nihil scire nihilque dicere putabant. Stoici ab aliis deridentur & ipsi caeteris illudere non uerentur. Ita ut iam non lingua & calamo solum uerum etiam manibus proelium geratur. His Pyrronem Aristippum Metrodorum Protagoram Xenophanem Permenidemque addemus/ nec uoluptatis defensorem Epicurum praetermittam/ hos omnes ita redarguemus ut alterius armis in alterum utamur. Sic. n. inutilis esse disciplina ipsorum ac luce clarior uidebitur/ non dico haec quia graecos odio habeam/ aut quia eloquentiam eorum contempnam. Sed quia falso accusari reprehendique me uideo/ quod falsam ac fabulosam hebraeorum scripturam elegimus: Quomodo. n. falsa est hebraeorum doctrina qui ab initio humanae uitae ueram philosophiam & pietatem & inuenerunt & in temeritatem conseruauerunt/ qui nihil unquam addiderunt aut detraxerunt his quae summi uiri scriptis ediderunt. Principio. n. sapientissimus ille Moyses quem omnibus graecis multo antiquiorem in superioribus demonstraui nihil omnino ex his mutauit/ quae sincera suorum maiorum theologia tradidit/ praeterquam quod uiuendi disciplinam temporibus atque hominibus illis congruam diuinitus sanxit/ & qui multis saeculis post eum uixerunt prophetae/ nec unicum quidem uerbum aut mosaicae legi aut theologiae praescorum a Moyse conscriptae incongruens minusque consentaneum dixisse inueniuntur. Christiana quoque ueritas a scriptura iudaeorum profecta ita ei congruit si recte intelligitur/ ut nulla repugnantia excogitari possit. Talia igitur nostra sunt una sententia una uoce a primis qui ante Moysen fue-

runt/a medijs q fuerunt a Moyse usq; ad Christu rutilarunt/a nouissimis discipulis dico christi q uera pietatem. i. Saluatoris nri doctrina uirtute ac gra ipsius conixi in luce ediderunt/prædicant ac confirmant. Vniuersumq; orbem magis indies florētem fide cōspicimus/nec impatorū edicta/nec hostiū insidias/nec inimicorū gladii praualesse potuerūt. Geniū uero præclara illa philosophia quæ unq; fructū pduxit. Nā quæadmodū q ante Platonē fuerūt ab ipso derideant mox ipsius Platonis uerbis audies. Protagoram enim Heraclitū Empedoclem & parmenidē iccirco redarguit/qa dissentientes iter se manifeste uident/quis Protagoras oino impius qui nullum eē deum opatus est. Sic. n. i libro de diis edito ab eo statim incipit. Nescio iquit si dii sint/nec quali forma sint cognoscere possum Democritus uero qui Protagorā docuit picipia reꝝ inane ac plenū eē dicebat/plenū ens & solidū uocabat/Inane uero ac uacū nō ens/asseritq; nō magis ipm ens esse q non ens. Ab æterno. n. iquit in uacuo cōtinue atq; uelociter entia mouent. Heraclit⁹ uero picipia reꝝ ignē putauit/ex quo uniuersa fieri/& in quem resoluū uicissim arbitratus est/tpsq; resolutionis oium in ignem determinatū esse ait/& gnationis ex eo similiter. Hi oēs cūcta moueri asseruerūt. Parmenides aut eleata unū esse uniuersum affirmat nō genitum neq; mobile/pilæ quoq; figura conglobatum. Hunc Mellissus audiuit/ac eum i oibus seqtur. De qbus oibus hæc Plato in theeteto cōscripsit. Ex differentia inqt ex motu & ex mixtura ad iuicem oia fiunt quæ esse dicimus nō recte appellantes. Nunq. n. aliqd est/sed sp fit/& de hoc oēs philosophi pter Parmenidē cōueniunt. Protagoras dico Heraclit⁹ Empedocles & utriusq; poetæ sumi poetæ comedie qdē Epicharm⁹ Homerus aut tragedie/q cū oceanū gnationē dicat deorū oia fluxu atq; motu pducta esse uoluit. Et paulo post heraclitiū ait qui in epheso ioniaq; philosophari uident nullo modo curauit quiete aliqt interrogare ac rñdere/& si quid ab eis quæsiueris enigmata quædā uerba quasi sagittas ex arcu piciūt/quoꝝ si rōnē quādā aut significationē quæsiueris alio pcutieris enigmate/nec quicq; cum eis efficere poteris. Quippe nec ipsi secū firmi unq; aliquid dicūt. Immo id apprime studere uident/ne quid certi aut i uerbis aut in ais eorū insit/& subiicit. Ab istis igit nihil unq; discemus/sed ipsi nos cōsideremus/quod ab antiquioribus accepimus occultius ab illis ac poetice dictū quod ocean⁹ & fluxus generatio reꝝ est/quia nulla res p̄sus stet atq; quiescat/quod posteriores aptius adeo dixerunt/ut iam eēt coriarū fabricq; oēs recte se tenere philosophiā putēt/liberatiq; ab errore uideant quia falsum esse cognoscāt alias reꝝ quiescere alias moueri. Omnia. n. moueri a præclaris illis philosophis didicerūt/quos magnis laudibus psequunt. Fere aut oblitus sum o Theodore illoꝝ qui uniuersum immobile esse contendunt. Mellissus enim & Parmenides & quicūq; eos sequunt spernentes illo stare oia quiescereq; affirmāt. Ip̄m enim inquit uniuersum nō hēt locū in se ipso quo moueat. Quid igitur nos i medio istoꝝ intercæpti o amice dicemus? nisi magno aīo defensi effugiemus quæadmodū in palaestra nōnulli intercæpti alii ab alijs simul tracti pereūt. Sic nos in contraria isti trahētes penitus lacerabunt: Hæc in Theeteto. Sed uideamus rursum quæ de prioribus philosophis in sophista scripsit. Facilia quædā Parmenides inquit locutus est. Et quicūq; de prioribus iudicare de enibus quot & quæ sint uoluerūt fabulā quādā quasi pueris nobis narrare mihi uident. Alius. n. tria entia dicit eē/& modo iter se pugnare/modo alterum ab altero fieri coniunctiones quoq; partus & educationes quasi filioꝝ cōfingit. Ali⁹ duo faciens humidū uidelicet atq; siccum aut calidum & frigidū i unū copulat & pducit. Genus aut eleaticum a Xenophane & ante ipsum incipiens oia unū esse affirmat. Iades uero qdam musæq; sicelides coniungēdum ita putaruut/ut dicerēt ens & unum & multa eē/sed amicitia & inimicitia differre. Distractū. n. ens semp aiunt ferri per conten

tionem illi qui intensiores musas coluerunt. Remissiores uero sic se habere negarunt: Sed modo quidem unum esse aiunt uniuersum ex uirtute Veneris amicū sibi atque conueniēs/modo autē multa cum ipsum sibi ipsi propter contentione repugnet. Et post pauca: Quidam autē iquit sunt iter quos gigantum bellum assiduū gerit. Alii. n. quod quid manibus compræheditur tactuq; sentitur/id solū esse contendūt corpus atq; substantiam idē oīno esse affirmantes. Alii eis illudunt q; separatas a corpore substantias eē afferunt. Dicunt. n. quodam intelligibiles atq; incorporeas spēs ueram esse substantiam. His aliisq; huiusmodi uerbis oēs q; ante ipsum fuerunt Plato deridet. Quales. n. ipse de reb; opinionem habuit in superioribus explanauimus cum a iudaica ipsū scriptura accipit se plurima probaremus. Sed successores etiā eius in medium adducamus.

De successione Platonica.

Cap. II.

Platonem igitur ferūt in academia primū docuisse/ac ideo & academiā philosophiā uocitatam fuisse. Post illū uero Speusippum ex sorore nepotē Platonis/deide Xenocratē Polemona docēdi uices suscepisse/q; post mortē Platonis nouis opinionibus ilico academiā replerunt. Ita sincera Platonis doctrina una cū eo extincta: Cōtentiones nāq; ac pugne post eū iter philosophos coortæ usq; ad hodiernū diē maxiope uigēt. Paucissimi. n. imo uero duo uel ad sumū tres in tāto spacio tps ueri Platonici sūt reperi: Nec tñ ēt ipsi ab adūbrata cauillatione oīno alieni. Polemoni Arcesilaū aiūt successisse/q; ferē Platonica oīno philosophiā cōmutasse nouāq; quādā constituisse/quā nihil cōpræhensibile sit. & in utrāq; partē rōnes æqualium sint uiriū/sensus quoq; fallaces eē/rōnemq; nullam omnino firmam fieri. Vnde illud hesiodicum.

Mens cælata latet homines haud cognita cuiq;

Atq; ipsam secum dii detinere latentem.

Summis laudibus efferebat. Post Arcesilaum aut Carneades atq; Clythomachus priorum philosophia contēpta tertiam instituerūt Academiā: Quartam Philon & Acharmidas: Quintam quoq; nonnulli dicunt Antiochum iduxisse/hic quidem successores platonis fuerunt quorum philosophia qualisnam fuerit si quis discere gliscit. Numenium audiāt/qui in libro de diffensione academicoꝝ a platone hæc scripsit: Speusippus inquit platonem: Xenocrates Speusippū: Polemon Xenocratē in academia secutus est/qui in omnibus fere mores platonis & dogmata permutabant. Præterq; q; hæc nobilis incompræhensibilitas nondum illos iuaserat. Ita statim post illum aut ignorantia aut alia quadam de causa platonis philosophiam contempserunt. Nolo enim amō Xenocratis id dicere imo uero platonis gratia dicam/Doleo namq; quia philosophiam & uitam platonis imitati non sunt. Nam & si non erat melior magno illo pythagora forsā tamē ēt peior non fuerat/quem quidem pythagoram discipuli eius diligenter secuti maiorem doctori suo accumularunt honorem/quam rem quāuis utinam non fecissent studiosissime imitati epicurei sunt/qui cum sapientem putarint epicurum fuisse multis post eum temporibus nihil penitus aut illi aut alter alteri contrarium dixerunt/sed impietatis crimine inquinatus uidetur/qui noue aliqd dicere audeat. Ita magna quadam inter eos concordia est/similisq; est epicuri secta disciplinæ ciuili: Quippe cum sine seditione summo consensu sic agatur ut unam mentem unāq; sententiā habeat: Itaq; firmiter atq; concorditer Epicurum defendunt/ut etiā in posterum secuturi uideātur. Stoica uero statim ab ipsis principiis factionibus plena nondum quieuerunt: Suntq; iter eos a deo diuisi ut alii magis alii minus se stoicos esse fateantur. Plato autem pythagoricus certe fuit/nec ignorabat Socratem tres deos posuisse imitatione pythagoræ quod & ipse secutus eo modo cōscripsit ut necessitate nec clare dixerit/sed inter manifestum atq; occultum

tum suam suam exaltaverit/non invidia quadam neque malivolentia sed ree dignitate comotus. Hoc igitur considerantes separare ipsum oino debemus ad Aristotele atque Zenone/& que academia sua diuisa est a b ea quoque ipsum distinguimus/ac ipsum in seipso considerantes Pythagoreum appellamus. Sed nunc furiosissime & huc & illuc & totum & per singula membra trahitur uir iter Pythagoram & Socratem medius. Sublimitatem namque illam Pythagoram ad humanitatem deduxit. Humile uero atque deiectum. Socratis ad grauitatem reduxit/ac ita Pythagora popularior atque comior; Socrate uero grauior uisus est. Sed redeamus illo unde nobis defluxit oratio. Polemona igitur Arcesilaus & Zenon au diuerunt/quis Zenon antequam Polemo doceret Xenocratis est fuerat auditor qui est cratem cynicum in nonnullis imitatus est. Sed Stilponem quoque & heraclitios est secutus. Nam cum Zeno & Arcesilaus Polemona simul audirent disputandi ambitione concitati quotidie pugnabant. Ita Zeno Heracliti Stilponis & Cratetis auxilio nixus insignis pugnatore a Stilpone factus & austerus ab Heraclito/Cynicus a Cratete/Arcesilaus uero Cratora platonicum & diodorum & Pyrrona in subsidiis tenuit/& Crantor quidem credibile est effecit oronem: Diodorus uero sophisticam; Pyrron autem mutabilem eum fecit & transfugam & oino nihil. Unde dicebatur de ipso qui ex anterioribus esset Plato/ex posterioribus Pyrron/ex mediis Diodorus. Hic subtilitatibus Diodori qui acutus dialecticus erat & pyrronis rocinationibus platonica eloquentiam fecidauit & modo hoc modo aliud dicens/ hic illo & illinc huc facile tanquam nihil sciens uoluebatur. Scire tamen multa eloquentia umbra uidebat/nec unquam fuit in eo ut unum & idem bis diceret/nec putabat ingeniosi esse uiri in eisdem permanere. Cauillator igitur summus uocabatur/cum ita se his que dicebant dare adaptareque se fuerit premeditatus: Ut cum ipse nihil sciret nec alios scire quicquam pateretur. Terebat. n. oes turbabatque sophismatibus gaudebatque ac gloriabatur feciditate illa mirifice/ quia nihil turpe nihil honestum nihil bonum nihil malum cognosceret. Sed si quid prius turpe dixerat repente commutatus pluribus conabatur rationibus que prius astruxerat confutare. Erat igitur hydra capita sua proprio ense amputans/nec aliquid habens utile nisi quod libenter & audiret & uideretur. Nam & facie benigna & ore rotundo & suauibus erat oculis predictus/que non repente arripuit/sed aptus ad hanc natura exercitatione quoque ab initio firmavit. Audiuit. n. puer Theophrastum mitem uirum nec a cupidine alienum quam formosissimus erat. Ipse postea crantori fuit amator. & Diodori cauillatoria nature commoditate breuissime secutus: Pyrronem quoque fuit imitatus/in cuius sententia quis pyrronicus appellatus non sit premississe uidetur: Apte namque Mnaseas Philomelus & Timon sceptici suum ipsum. i. scepticum fuisse affirmant. Verum. n. & falsum & uerisimile ipse quoque ut illi destruebat. pyrronicus igitur re non noie fuit/sed Crantoris pudore a quo amabatur noie non re academicus erat. Magna igitur pugna iter Arcesilaum atque Zenonem fuit & alter in alterum & dicendo & scribendo impudenter ferebantur/quis Zeno non melius faceret quam Cophisiodorus orator qui cum grauiter ferret Isocratem quem audiebat ab Aristotele premi dicebat scribebatque non in Aristotelem quidem ut putabat/ sed in Platonem a quo alienus non erat. Nam cum Aristotelem nullo modo intelligeret/putaret autem quoniam platonem Aristoteles audierat platonicum illum esse/bellum quidem indixerat Aristoteli: Platonem uero & eius dogmata/que tamen nesciebat reprobare conabatur/putans non platonis dogmata/sed Aristotelis refutare. Ita magnus ille orator non eum percutiebat cui bellum indixerat sed eum quo cum pace habebat. Sic igitur & Zeno Arcesilao pugnas Platonem lacerabat. Non. n. erat forsitan nescius eorum que Arcesilaus dicebat: Platonica uero penitus ignorabat ut a libris suis manifeste colligitur. Ita quem non debebat imprudenter exagitabat/& quem debebat minime tangebatur/& certe si platonica non oppugnasset dogma

ta bonus meo iudicio fuisset philosophus. Sed de hac re latius si oclum erit / utinam autem nunquam mihi tantum sit oculum ut ad huiusmodi res non ioco sed serio reuertat. Studebat igitur Zenon Arcesilai omnia dicta refutare / ac maxime incomprehensibilitatem quibuscumque poterat argumentis aggrediebatur / quorum Arcesilaus alia depellebat alia succidebat alia supplantabat. Ita contra dicentes deiciebat & auditores in stuporem uertebat facile putantes non uerbum non opam non passionem non quicquam aliud esse magnum aut paruum nisi quod peritiam Arcesilao uideretur. Illi uero nihil prius uidebatur ne affirmabat quicquam sed uerbis solummodo pronunciando terebat. Lacydes autem qui Arcesilao successit oeconomicus appellatus est / quia rei familiaris magnam curam habebat / manibus cuncta propriis negocia sua gerebat non paupertate oppressus nec seruis indigens / sed quia imo uero eam unumquodque pro se ipsum excogitet. Ego uero illud suauitatis gratia breuiter perstringam / quo maximo argumento usus nihil penitus ab hominibus comprehendi posse putauit. Solebat semper in seruis absentia penu claudere / clauemque in loculo depositam obsignare / anulumque quo diligenter signauerat subtili filo ligatum pro paruulo quodam ianuae foramen intro iniicere. Cum autem sibi aperiendum erat retractum pro filum anulo clauisque resignata / ac rursus simili modo & claudebat & aperiebat. Quam rem cum astutia seruis percipisset absente Lacyde aperientes claculum uniuersum penu prout animus eorum ferebat consumabant exportabant fundebant. Lacydes autem cum & signacula quae fecerat integra iueniret & anulum ut dimiserat / penu autem manifeste diminutum / putauit hoc illud esse quod apud Arcesilaum de incomprehensibilitate reorum quod nihil uideretur nihil audire nihil denique intelligere sincere ac uere possumus / audiuit disputari malitia quoque seruorum nihil uere cerni scireque posse ab ipso se audisse affirmabat. Quare confusus non academicam sed stoicam apud seruos disciplinam profitebatur. Illi uero academicam incomprehensibilitatem ueram esse contendebant. Ita coactus Lacydes aliter inquit in scholis disputamus / aliter domi uiuimus disputationibusque ac schola neglectis domum sedes obseruabat. Haec de Lacyde dicta sufficiant. Huc audiuerunt quidem multi / sed precipuus omnium atque insignis Cyrenaeus fuit Aristippus. Successit autem ipsi Euander post quem Carneades academici factus princeps gymnasii tertiam constituit academiā. Is Arcesilai morem in disputando secutus est. Nam ad utramque partem ita dicebat / ut omnia quae aliis affererantur refutaret / incomprehensibilitatem tamen Arcesilai non probauit. Non enim esse passibile dicebat hominem ita in omnibus se retinere / ut nihil affirmet / esseque non paruam differentiam inter incertum & incomprehensibile / & cuncta quidem incomprehensibilia esse sed non incerta: Is stoicam quoque rationem non ignarus ambitione magis quam ueritatis amore stoicam philosophiam persequeretur: De quo Numenius haec scripsit: Carneades inquit pugnandi mortem Arcesilai renouauit omnibus contradicens / & huc atque illuc nunc affirmando nunc negando uolubilitate orationis omnia distrahens / cumque rem nactus esset grauiorem ut maximus atque uehemens amnis fluxu orationis atque uorticibus contra dicentes obruebat. Ita caeteros quidem nonnunquam uerba argumentorum seducebat / ipse uero se ipsam quod in Arcesilao non erat recte intelligebat: Quippe multo prius ille se ipsum quam auditores decipiebat. Carneades uero & permulcebat & depulabatur / nam furta quidem occulte latrocinia uero aperte irruens faciebat / modo dolo modo uerba etiam praeparatos praemeditatos etiam homines confundebat: Ita nullus ei resistere poterat: Sed erant omnes quibuscumque pugnabat multo inferiores. Carneadi autem Clytomachus successit: Clytomacho Philon / de quo idem Numenius haec perstrinxit. Philon cum Clytomacho successisset nimiam laetitia confusus quasi gratiam habens quae illi uisa fuerant confirmabat: amplificabatque ac aduersus stoicos cunctis uerbis armabatur. Sed tempore spatio ueritate rerum coniuncta in comprehensibilitatis opinio fuit. Quare Philon quoque ipse ne transfuga uideretur redargui magnopere cupiebat / huic Antiochus

in academia successit/qui stoicum Menesarchum secutus philoni præceptoris non paucis contradixit/& aliena dogmata in academiã induxit. Hæc de successiõne platonica ab ipsis ut uides philosophis tradita sunt. Considera igitur alius oro falsitatem dogmatum & pugnas philosophorum/qui & si per uniuersum orbem amore ueritatis errauerint/nullum tamen laboribus dignum fructum posteris transmittere potuerunt sed nec ipsi magnam utilitatem consecuti sunt. Cultus enim idolorum & multitudinis deorum opinio. quasi pestis omnia contagione sua inuaserat/quæ ipsos quoque philosophos moribus ciuitatum ac legibus sacrificantes summerlerat.

Quod unusquisque philosophorum quod ipse conieciat de diis sequebat. Cap. III.

Nil enim ueri de diis a prioribus acciperunt/sed suis cogitationibus coniectura ducti de natura philosophantur/quod Porphyrius in epistola ad aegyptium Anebonem his uerbis fatetur. Incipiam uero inquit a diis & demonibus bonis de quibus plurima graecorum philosophi dixerunt/sed quæ dixerunt coniecturis præcipue nituntur. Et subiungit magna pugna de his uerbis apud nos est. Humanis. n. rationibus de bonis coniecimus/qui autem altiora hoc modo inuestigant/cum puenire nequeant quo proficisci uoluerint frustra philosophantur. Idem ipse in libro ad Boethium de animæ historia inquit: Cõis quidem hominum sententia immortalẽ esse animam prædicat. Rationes uero quæ a philosophis adducuntur faciles refutatu sunt. Nulla enim apud philosophos opinio pro contrariis rationibus quas facile contradicentes inueniunt firma esse uidetur. Immo uero etiam de his quæ oculis cernuntur nihil esse confirmandum multi opinati sunt/& in libro de responsis ipso Apollinis oraculo in testimonium citato seductos fuisse graecos/& ab aegyptiis caldaeis & hebraeis ueritatem ut in superioribus diximus conspectam affirmat. Videmur ne igitur accusandi nos qui seductas gentes contempsimus/& hebraicæ scripturæ toto animo adhaesimus? Cur enim oportet nos philosophos audire ac magni quicquam ab illis uelle discere si coniecturis utuntur & uariis rationibus atque diuersis in summam omnium dubitationem adducant? quod ut re ipsa uideas ipsorum philosophorum de principibus/de diis/de uniuersi constitutione uarias immo uero contrarias sententias exponam.

Quod mathematicæ disciplinæ nihil conferant ad pietatem. Cap. IIII.

Iprius ostendero nihil astrologiam/arithmeticam/geometriam/musicamque (ipsi mathematicas disciplinasque uocant) quæque non ipsi inuenerunt/sed a barbaris acciperunt ad inueniendam ut ipsi putant ueritatem conferre. Nam si disciplinarum inquit cognitio animum non formauerit/nullus recte philosophari nec deum cognoscere potest. Ita quasi deus ipse numeris teneatur/nos qui eas disciplinas non admiramur pecudes esse arbitramur/nec magni aliquid posse nos intelligere contendunt. Res autem ipsa ostendit multos apud graecos fuisse/innumerabiles apud barbaros quod quis has disciplinas optime tenuerint;nec deum tamen nec recte uiuendi normam cognouerunt. E contra multos sine illis pie simul atque sanctissime uixisse: Itaque Socratem quem merito omnes admirantur non magni has disciplinas fecisse. Xenophon in libro de dictis socraticis scribit. Docebat inquit quantum oporteat singularum rerum atque artium habere peritiã. Nam tantum geometriæ studendum consulebat quantum sufficeret ad mensurationem agrorum ac distributionem/quod adeo facile dicebat esse ut si quis diligenter animaduertat quantum primum quantitatem agrum cognouerit mensurationem ignorare non possit. Reprobat uero tantam eius rei curam ac studium ut difficili figurarum cognitioni inuigilare uelis. Nullam enim utilitatem in illa speculatione uidere se assererat/nec erat geometriæ impetus/sed a multis atque utilissimis studiis et hominis uitam ad aliarum considerationum studia deducere non oportere putabat. Similiter astronomiam quoque discenda consulebat ut dies ac noctes horas & me-

ses & annos rectius percipiamus. Quæ res ad iter agendum & nauigationes atq; custodias multaq; alia in nocte aut in mense aut in anno per aguntur perutilis est: Eo usq; autē astronomiā discere quousq; planetarū motus & distantias eorū a terra cōprehendas uehemēter improbat. Nullā. n. utilitatē etiā in hac re uidere dicebat/ nec erat expertus oium istorum. Sed cū longa tēpora spaciā desiderant nō cōferre arbitrabatur utiliora relinquere & in his uitā conterere. Omnino autē nō esse curandū hominī dicebat ut per cælestia corpora futuroꝝ quæ i potestate diuina sunt cognitionē pquirat. Nec. n. posse hoies illa cognoscere/ nec diis gratū esse si quæ illi occultarūt ea tu diligenter inquiras posseq; facile ira deoꝝ in infaniā Anaxagoræ cadere/ q cū cælestiū scientiā profiteretur in id amentia incidit ut solē ignē penitus putaret: Nec prospicere poterat facile nos ad ignē oculos erigere cū solem respicere nequeamus nec corpora hoium acriora fieri ab igne quēadmodū a sole. Nec cernebat oia quæ a terra germinantur absq; solaribus radiis atq; calore cælesti crescere nō posse/ quæ omnia igneo calore languescūt ac pereunt. Logicam quoq; discendā ita cōsulebat ut magnū eius studiū multamq; operā improbarer. Hæc Socrates apud Xenophontē/ ipse autē Xenophon in quadā ad Aeschinē epistola/ hæc de Platone ac de his qui naturalē scientiā profitebantur scribit. Omnibus inquit patet diuinas res cognitiōe humana cōprehendī non posse/ quare sufficit pie ipsos deos & ex animo colere/ quales autē sunt nec inuenire nobis possibile est/ nec fas est quærere/ nec enim seruis conducit/ nec eis laudabile dixerim si dominorū suorū consilia nisi quantū ad ministeriū suū p̄inet scrutari uoluerint. Quādo enim o Aeschine Socratem quispiā audiuit de cælestibus aliquid corporibus dicere? aut ad subtiles linearū speculationes perdiscendas exhortari? Musicam enim ipsum scimus auribus solummodo percipisse/ quotidie autē de fortitudine/ de iustitiā/ de aliis uirtutibus disserabat. Hæc nāque bona hominū appellare solebat. Cætera uero aut p̄cipi ab hominibus nō posse/ aut non longe a fabulis distare Sophistarūque ludis similia esse/ hæc ille & cæteris consulebat & ipse primus faciebat. Hi ergo quibus Socrates nō placuit aut taceāt aut ad id quod æquū est redeant. Socrati enim uiuo sapientiam deus soli attestatus est: Qui uero eum interfecerūt penitentia stimulos effugere nō potuerunt/ isti autē bona ægypti & prodigiosam Pythagore sapientia adamarūt/ & solida Socratis tenuitate cōtempta tyrannidem coluerunt/ & tenuissimā uitam dapibus siculis commutare nō erubuerunt. His uerbis Zenophon Platonē occultius pugnabat: Socrates uero apud ipsum Platonem in libro de republica gymnastica musica & astronomia ita loquitur ut etiam Plato non multum istis attribuere uideatur.

COpiniones prisorum periarchon idest de principibus.

Cap. V.

u Erum ut facilius merito contemptam esse a nobis hanc inanem græcorū philosophiam cognoscas nō grauabimur altius uarias atq; diuersas immo uero inter se contrarias philosophorum opiniones repetere: Assumam autem ea a libro Plutarchi quem de dogmatibus philosophorum inscripsit. Thales inquit Milesius de septem sapientibus unus principium rerum aquam putauit. Is primus philosophari dicitur incepisse/ & ab eo ionicam philosophiam esse appellatam. Dicit aut iunior in ægypto fuisse/ & in miletum senior rediisse. Inductus at fuit ut ex aqua uniuersa primo esse diceret/ & in aquam demum resolui/ quia sperma oium animalium origo humida substantia ē. Vnde uerissimile putauit hoc modo ex humido cuncta oriri: Deinde quia herbæ ac plantæ uniuersæ humido aluntur/ & fructus fuerūt/ eius aut penuria languescunt ac decidunt. Tertio quia ignis stellarum atq; solis & ipse mundus aqueis uaporibus alitur/ quam opinionem Homerus quoq; approbare uidetur cum dicat Oceanū

qui oīum fuit origo. Anaximander aut̄ milesius principiū rerū infinitū esse assererat & ex hoc oīa primū oriri/& in hoc tandē deuenire/iccirco infinitos oriri mūdōs atq; rursus corrūpi infinitū aut̄ esse dicit principiū nequid desit/neue generatio terminetur. Errauit aut̄ quia nō aperuit infinitū istud aer ne an aqua sit aut aliud quoddā corpus errauit et̄ quia subiectā materiā dicēs efficientē cām deseruit: infinitū enim nihil aliud q̄ materia est quæ actu esse nō potest nisi ab efficiente eliciat̄. Anaximenes uero milesius principium rerū aerem opinatus est ex quo fieri cuncta & in quē resolui cōtendit/ aiām. n. nostram aerem esse ait hic. n. nos cōtinet. Vniuersum et̄ mundum spiritus & aer fouet. Idem aut̄ aer & spūs apud eum est. Hic et̄ errauit quia ex informi ac simplici spiritu atq; aere aiālia posse cōstitui putauit. Impossibile at̄ omnino est principiū rerum solum esse materiā cū necesse sit efficientē causam ponere. Non. n. ex argento aut ligno aut aere uasculū unq̄ fiet nisi artifex fecerit. Heraclitus uero & Hippasus metapontinus ignem esse principium putarūt/quo extincto cætera gignūtur/cuius solidiorem partem in se cōtractam atq; constipatam terram fieri/terram porro ab igne resolutam in aquā uerti/& exaltationes aquarū in aerem transire. Rursus aut̄ uniuersa corpora mundūq; ipsū ignis ardore corrūpi. Principium igitur ignis est inquit q̄ in eo sūt omnia & in eū deū resoluūtur. Democritus quem epicurus sequitur principium rerum asserit corpuscula quædam minutissima/quas athomos appellat rōne cognoscibiles solidas nō generabiles nec corruptibiles omni fractura superiores quæ alterari nō possunt. Has in uacuo & per uacuum moueri asserit quod infinitum esse opinatur: Athomos quoq; ipsas infinitas numero dicit quibus accidunt figura & magnitudo secūdum Democritum: Epicurus aut̄ pondus etiam adiecit: Non. n. mouebuntur inquit nisi pondere deferātur. Figuras porro athomorū nec infinitas & eiusmodi esse asserūt ut frangi nō possint. Athomos enim dicta est nō quia minima sit/sed quia diuidi ac frangi nequeat. Athomos autem esse dicunt quia uacuum atq; unitas elementa sunt. Empedocles uero agrigētinus quattuor elementa ignem uidelicet aerem aquam & terrā principia ponit. Duas etiam uirtutes amicitiam atq; litem/& amicitiam quidem cōiungere/litem uero distinguere. Hæc fuit primorum philosophorum discrepantia: Iste sunt de principiis illorū inanes opiniones. Non. n. deum creatorem nec deos oīno aut incorporeas & irrationales substantias nec illud quod supra sensum sit in principiorū numero accæperūt. Primus autē græcorum oīum Anaxagora fertur intellectum rerum oīum causam asseruisse qui philosophandi amore agros suos dī icultos reliquiss̄: Is primus efficientem causam rōnalem arbitratus est/confusa. n. oīa simul fuerunt/sed intellectus a confusione in ordinem ea redegit/admiracione uero dignum est q̄ ita dicentem par̄ defuit qn athenienses lapidibus obruerent/quia uidelicet non solem sed solis creatorem uenerabat̄: Is & si rebus oibus intellectum proposuit non tamē cōsequēter ubiq; seruauit. Vnde Socrates apud platonē de aiā uehementer eum iculat. Cum legissem inqt Anaxagoram dicentē oīum causam esse intellectum magna lætitiā pfusus putauī magistrū iam me Anaxagoram iuenisse q̄ mihi diceret oīa opt̄ie ab intellectu eē disposita/& a quo discer̄ possem utrum terra rotunda an triangularis sit. Causam. n. asserre ip̄m arbitratus sum. Quare altero alterum melius/& q̄ optimū est talem terram esse/& si in medio ipsam diceret ilico exponeret quia optimū est in medio sitā eē/ac eodē modo de sole luna & de uelocitate ip̄orum/& de aliis singulis quod optimū sit alia pati alia facere quæ patiuntur & faciūt/ nō enī alia causa q̄ optima reddi potest si a rōne atq; ab intellectu disposita sunt/magno igitur gaudio sæpe libros eius perlegi/& p̄gressus aerem aquam ignem cæteraq; hmōi asserre Anaxagoram uidens/eisq; causas rerum attribuere/nec intellectu ac rationi aliquid

attribuere magna de spe decidit Simillimum. n. mihi facere uidebatur/ac si quis diceret oia intellectu atq; ratione a Socrate fieri: Deinde cum reddere causam uellet quare hic sedeam responderet quia corpus meum ossibus atq; nervis constat/cum ossa articulos conjunctionesq; habeant nervis colligatas/& nervi trahi atq; retrahi soleant flecti hoc modo corpus facile posse quia de causa fit ut sedeam/nō. n. uera causa redditur/sed quia uidelicet eum athenienses mortis crimine condēnarint/& mihi iustus uisum est sententiam hanc subire: Iccirco expectas hic sedeo. Nam per canem nisi hoc esset si fugere mihi melius uisum esset/hæc ossa & isti nervi megaræ & in boetia essent Si quis uero contendat non posse me quæ mihi optima uidentur absq; nervis & ossibus cæterisq; huius efficere/ue re quidē dicit. Per hæc enim facio/ratio autē eorum quæ intellectu fiūt nō hæc sed melioris aut certe optimi est. Et post pauca ita & terram alius reuolutione cælorum in medium depelli alius propter latitudinē suam ab aere sustineri/quod autē melius sit in medio sitam esse ne quærunt quidē. Est autē quod oia ligat & bonum ipsum quod nescio quomodo omnes negligunt. Hæc Socrates. Anaxagoræ autē successit Arcefilaus quem Socrates audiuit/præterea & Xenophanes & Pythagoras/qui Anaxagoræ temporibus flourerunt de aternitate dei & de animæ immortalitate philosophati sunt.

Opiniones philosophorum de diis.

Cap. VI.

Unc uideamus quales opiniones de diis philosophi habuerunt: Plutarchus sic in libro prædicto scribit. Nonnulli philosophorum inquit ueluti Diagoras Milesius & Theodorus cyrenæicus & Eudemus egiata & Calimachus nullo modo deos asseriebant. Euripides est tragicus quibus Ariopagitarum formidine non oino se aperuerit. Sisyphum tamen induxit quasi huius opinionis protectorem/& quibuscumq; potuit rationibus sententiam eius tutatus est/& Anaxagoram quæ una stetit corpora confuse primo affirmavit. Deinde a deo in ordinem distincta/& Platonem qui non stetit/sed inordinate mota fuisse primo dixit/deinde a deo in ordinem redacta repræhedit quia dixerunt deo de his inferioribus curam esse. Beatum. n. illud animal atq; incorruptibile inquit omni bono repletum & omnis mali expers ab beatitudinem suam conuersum res humanas non auertit. Miserum. n. esset si fabri aut operarii more ad huiusmodi fabricam se conuerteret. Præterea deus quem dicunt ante ordinationem totius aut dormiebat inquit/ aut uigilabat/ aut si neutrum uerum est/nec erat oino: Si ergo dormiebat a seculo mortuum fuisse necesse est: Sempiternus. n. somnus mors est: Deus autem nec somni nec mortis particeps est: Sin uero uigilabat aut perfectam beatitudinem habuit aut manca atq; imperfectam: Si perfectam nullius rei indigebat/quare nec ad nouam rerum productionem descendisse ipsum uerisimile fit: Sin autem manca beatitudo affuerat quomodo uere dici deus potest/cui quicquam abfuisse concedit. Ad hæc quomodo si diuinitas humana gubernant/& boni uexant/& mali feliciter uiuunt Thales mundum deum esse asserit. Democritus mundi animam ait deum esse/& cum pilæ igne formam possidere. Pythagoras de principiis unitatem deum & bonum/unitatemque esse unius naturam intellectum uidelicet ipsum/dualitatem uero demonem esse ac malum/in qua materialis est multitudo. Socrates & Plato unicum uniforme quod uere ens atque bonum est/hæc autem uocabula ad intellectum omnia spectare. Deus igitur intellectus est & species separabilis. i. procul ab omni materia & nulli passibili coniuncta Aristoteles super premium deum separabilem speciem uniuersæ sphaeræ insidentem. Sphaeram autem corpus æthereum quod ipse quantum appellat. Quod cum per multas sphaeras diuidatur natura coniunctas & ratione separatas. unamquamque sphaerarum compositam ex anima & corpore animam esse arbitratur/& corpus quidem ut diximus cum æthereum sit circulariter moueri/animam uero quæ per se sit immobilis ipsam tamen motus causam esse. Stoici deum arti-

ficiosum ignem atq; intellectualē esse asserūt uia rōneq; ad generationē mūdī p̄grediēte/q; mūdus oēs sp̄maticas rōnes qbus singula secūdū fata gignunt in se continet. Deū autē sp̄ritum eē p̄ uniuersum mundū penetrantē diuersis noibus appellatū secūdū reꝝ p̄ quas transit diuersitatē. Mundū et deū eē & stellas & terrā. Supremū autē oīum intellectum esse in æthere. Epicurus deos hoīum formā habere quīs non sensu p̄pter tenuitātē naturæ/sed rōne p̄cipiant. Quattuor deīde icorruptibiles pōit naturas athomos/uacuū/īfinitum/similitudines/quas qdē naturas similiū partium & elementa ip̄e uocat. Hīnc manifeste uīdemus nullam gracos ante Pythagoram atq; Anaxagoram deī habuisse cognitionem/quare antiquissimis temporibus ut phœnices & ægyptiī q ut ostēdimus non incorporas quasdam uirtutes/sed mortales uiros ut deos colebāt. Sic græci quoq; diuinos honores hominibus conferebant.

CAduersus eos qui sensum tollunt inutile eē dicētes ad cognitionē. Cap. VII.

u Erum quoniam alii philosophorū sensibus cuncta cognosci arbitrabant alii cōtra rōni solūmodo credēdū & sensum oīno abiiciēdū dicebant. Nō est iutile qd aduersus istos Aristoteles in octauo de philosophia conscripsit p̄stringere. Multi inq; rōnem solūmodo sequentes sensum ac phansiā oīno abiiciebant/ut Xenophanes colophonius/& Parmēides eleata/& Zeno:& Milesius de antiquorib⁹: De iunioribus autē Stilpo & megarici q dicebant unum esse quod est/& quod diuersum eē uidet̄/diuersum non eē nec gigni quicq̄/nec corrūpi/nec moueri p̄it⁹/aduersus quos quīs in philosophia multa dicant̄/tamen etiam nunc pauca dicamus. Diuina igitur res in nobis rō est/īdigenus tamen sensu quēadmodū & corpore. Nā & sensus naturæ de sensibilibus iudicat. Qui. n. sentit aliqd patitur/& q sentit quod patitur eā passionem p̄fecto cognoscit. Sensus igitur cognitio quādā est. Præterea si sentit̄ pati quoddā est:& oē quod patitur ab aliquo patit̄. Oīno diuersum aliqdque quod facit est ab eo quod patit̄ ut color/& son⁹a sensu. Deīde ip̄m ens unū mouerat/sed nec imobile. Sensus. n. motus qdā ē/quō at si nihil ad cognitionē cōferūt nullus ē q̄ nollet secūdū naturā sibi sensus eē depositos. Oēs. n. itegritatē sensuū organorūq; suauitatē desiderāt q̄ meli⁹ita de sensibilib⁹ iudicat. Quare natura duce tant⁹ nobis amor inest/ut nullus nō īsanus unū sensum p̄ oibus bonis quæ uocant̄ extrēa uellet cōmutare. Cur autē si nihil sensibus egeant nō erūt oculos nec auditū destruūt/ut op̄e oīdant ueram esse doctrinā suā: Nunc uero uerbis qdā eos uitupant/re autē maxie oīum utunt̄. Melissus. n. cū sensibilia nihil eē uelit oīdere p̄ sensibilia hoc ip̄m efficere conat̄. Si. n. terra est inq; & aer/& ignis/& ferrū/& aur⁹ & aliud uiuēs/aliud mortuū/aliud nigrū/aliud albū/cæteraq; oīa quæ esse hoies credūt si et nos recte uīdem⁹/audīmus atq; sentim⁹/ens quoq; tale qd eēt p̄fecto quale uobis priō uisum ē/neq; trāsmoueret̄ nec aliud ex alio fieret/sed sibi ipsi simile p̄maneret. Nūc uero cū dicam⁹ recte sentire uidet̄ nobis quod calidū ē īfrigidū/& frigidū in calidū/similiter & molle in dur⁹/atq; ecōtra p̄mutari. Merito igit̄ posset q̄ sp̄iā p̄cūctari. Nōne igit̄ calidū in frigidū trāsmutari cæteraq; hui⁹ sensu cognouisti? Sed rōnes opionesq; istorū iā ita explosæ sūt ut nec dictæ qdē eē uideant̄. Recte igit̄ p̄cul dubitatione illi philosophant̄ q & sensum & rōnē & cognitionē reꝝ suscipiūt. Hic Aristoteles Xenophanē & eius similes uexauit. Xenophanē autē Protagoras & Nessas audiuerūt/Nessam Metrodorus: Metrodor⁹ Diogenes: Diogenem Anaxarchus: Anaxarchū Pyrron a quo sceptici philosophi appellati sunt/qui nec sensu/nec ratione quicq̄ posse comprehendī docentes magno risu omnium explosi sunt.

CEusebii Pamphili de euangelica præparatione Liber. xiiii. & ultimus finitur.

Clarissimo iuriconsulto Alberto Vonico Taruisano Hieronymus Bononius.

Agna Alberte clarissime ac rerū dignarum studiosissime priscos hoies causas
 m solertissimos indagatores obductos teterrimæ calligine cecitatis in ueritate di
 uini numinis uestiganda laborasse diu uideo/quibusdā nephandissimæ impie
 tatis assertoribus deos oīno p̄tinaciter esse negantibus/ut Diagoras & Protagoras; Nō
 nullis essent nec incōstanter dubitantibus ut Pythagoras Samius aliquibus/deos qui
 dem esse fatentibus/res tñ humanas & terrena negotia nō respicere/ut Epicurus: Aliis
 & esse qdē & mortaliū curā gerere existimantibus/sicuti diuinus Plato. Tātus at̄ inter hos
 ipsos error in quæstione ueri/tanta carimoniarū/rituū/mysteriorū uarietas fuit ut nul
 la hoīum oīno ætas fuerit quæ i diuinarū rerū snia nō multū inter se ipsa diffederit; Egy
 ptiis Osirim; Isim; atq; aīalia quædā abiectissima adorantibus. Atheniensibus Cererem
 magno studio præcipue colentibus; Romanis Martem Vestam Quirinū ac quosdā
 priuatos deos uenerantibus; Atq; hæc qdē multiplex cōfusio p̄ multū t̄p̄s i toto ferme ter
 rarū orbe pseuerauit usq; ad Saluatoris aduentū; Tum uero cæcitatī mortaliū in lumē
 saluberrimæ pietatis ab illa perniciosissimæ impietatis nocte traductorū lux oboriri cœ
 pit/tum errantibus semita ueritatis ostēdi. Diffusi deinde uariis mūdi regionibus Apo
 stolici præcones euāgelica prædicatione oēs gentes omnes nationes illustrarunt/ut eo
 rum uere fuerit uaticinatus propheta in oēm terram sonum exiisse/& uerba in fines or
 bis terræ. Viri tum doctissimi uereq; philosophi dei optimi maximī q̄ sola sapientia est
 amatores tanq̄ sidera coruscantia passim emicuerunt. Hinc apud Latīnos lacteo eloquē
 tiæ fonte Manans Lactantius Cœlius/trium linguarū optimus interpret̄ uitaq; sancti
 monia probatissimus Hieronymus/hinc sacer Aurelius Augustinus; Immortalis Am
 brosius/uigilantissimus Gregorius elegantissimis religionē nostrā eloquiis illustrarūt/
 gentilitatis dæmonum insidiosorū astu diutius elusæ splendidissimo lumine ueritatis te
 nebras retexerūt/& male de ueritate ipsa sentiētes frano seueræ castigationis cōpescue
 runt; Apud græcos uero Athanasius; Basilius; Gregorius Nazanzenus; Ioannes chry
 sosthomus; Eusebius Pamphili aliiq; per multi indefessi Christianorū dogmatū asserto
 res summopere claruerūt; Hiq; diu limitibus græciæ cōtendī dum per quietē licuit iter
 suos hoc est græcos hoies Italiae ignoti latuere. Scæuentibus demum tota græcia diu
 tinis atrocissimorū hostium bellis/occupato infelicis prouinciæ disciplinarū matris im
 perio. Direptis misere ciuitatibus/tota nobilitate atq; uirtute Attica in Italiam cōmigrā
 te/clarissimi quicq; auctores cū gentiles tū christiani ad tutā hospitalitatē diuertētes stu
 dio doctissimorū interpretū linguam Romanā didicerūt. Verū cū a plurimis i hīstoria
 rum/poematū ue traductiōe fuerit hæctenus feliciter elaboratū nō minus grate utiliter
 q̄ ab iis qui res christianas eligere maluerunt effectū est. Non. n. Omnibonus Leoniceus
 uir singulari doctrina præditus minus laudis consecutus est in Athanasio tradu
 cendo quā alius quispiā in quouis gentili opere aut ipsemet in toto cōmentariorū infi
 nitorū contextu Neq; Georgius Trapezuntius uir diuinus ex p̄paratione euangelica
 Eusebii in Latinum uersa minus gloriæ reportauit quā Rhetoricæ artis laboriosissimo
 opere edito. Cuius quidē clarissimi operis dedicati Nicolao Quinto pontifici maximo
 litterarū toto orbe fugientiū parenti/quo ad superos unde nobis dimissus fuerat item
 pestiue redeūte omnis doctrinæ spes erepta est/cum copiā facere oibus quæreremus
 nec sat facile inueniri posset exemplar/tu Albertæ liberalissime ex bibliotheca tua quā
 preciosissimis libris disciplinarū omniū liberalium refertam in ornatissima domo in mo
 dum atrii extructa studiosissime sumptuosissimeq; cōparasti/nobis promptissime sub
 uenisti. Vnde cum te iuuante / immo causam primariam præstante germen utilissimi

Quartusdecimus

libri in angulis quibusdam abditi delitescens fuerit abunde propagatum debemus non tantum nos officiosissimæ tuæ probitati. Sed quicumq; optatissimi muneris prius cupidi prope languebant immortales gratias habebunt: Cūq; in eo diuersorū male sententiarum opiniones insolubilibus argumentis confutatas/ & fidem orthodoxam fundatissimis rationibus stabilitam & confirmatam lectitabunt non poterunt non tuæ munificentiae meminisse nomen tuum æternæ perennitatis monumento consecrantes.

F I N I S.

¶ Eiusdem Hieronymi carmen.

Eusebius graio tantum sermone loquebar
Nec poteram latius utilis esse uiris.
Cura Trapezuntii non est perpeffa georgi
Ignotum tanti muneris esse bonum.
Interpres latias solers aduexit in oras
Et docuit lingua liberiore loqui.
Errores igitur quisquis cognoscere priscos
Instructus uera religione cupis
Me lege diuinas Romana uoce docentem
Historias/grates soluere utriq; memor.

¶ Eusebii Pamphili de euāgelica præparatione opus a doctissimo utriusq; linguæ interprete Georgio Trapezuntio e graeco in latinum Impressum Venetiis per Bernardinum Vercellensem; Anno Salutis. M.CCCCCI. Die primo Kalendis Septembris.

¶ Registrum huius operis.

a b c d e f g h i k l m n o p q

¶ Omnes sunt terni; præter a & q qui sunt quaterni.

¶ Cum gratia & priuilegio.

liber sit ad gratiam... non tantum nos ostendit... quodlibet prope... non tantum ostendit... non tantum ostendit...

F I N I S

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...

Uuallidatus...